

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SÖZ SİZDE
BAY BROWN

**BİR
SOSYAL
DEMOKRASİ
MANİFESTOSU**

ANTHONY GIDDENS

SÖZ SİZDE BAY BROWN

BİR SOSYAL DEMOKRASİ MANİFESTOSU

FOL 283

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
SERTİFİKA NO: 44396

SİYASET BİLİMİ 05
POLİTİK DÜŞÜNCE SERİSİ 05

SÖZ SİZDE BAY BROWN
—BİR SOSYAL DEMOKRASİ MANİFESTOSU—
ANTHONY GIDDENS

ÇEVİREN: ONUR GAYRETLİ

ÖZGÜN ADI: *OVER TO YOU, MR. BROWN—HOW LABOUR CAN WIN AGAIN*
EDİSYON: © 2007 ANTHONY GIDDENS. POLITY PRESS
ARACILIĞIYLA YAYIMLANMIŞTIR. HER HAKKI SAKLIDIR.

EDİTÖR: İSMAİL YILMAZ
REDAKSİYON: BARAN BARKIN ÖZTÜRK
GÖRSEL YÖNETMEN: NURULLAH ÖZBAY
GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA: TAVOOS

ISBN 978-625-8242-57-7

BASKI: AYRINTI BASIM YAY. VE MAT. HİZ. SAN. TİC. A.Ş.
MATBAA SERTİFİKA NO: 49599

1. BASKI: EYLÜL 2023

İLETİŞİM ADRESLERİ
CINNAH CD. KIRKPINAR SK. 5/4
06420 ÇANKAYA ANKARA
TEL.: 0312. 439 01 69
www.folkitap.com
bilgi@folkitap.com
siparis@folkitap.com
www.twitter.com/folkitap

SÖZ SİZDE BAY BROWN

BİR SOSYAL DEMOKRASİ MANİFESTOSU

ANTHONY GIDDENS

ÇEVİREN
ÖNUR GAYRETLİ

ANTHONY GIDDENS

Akademisyen, yazar, sosyolog, siyasetçi. Londra’da doğdu (1938). Hull Üniversitesi’nde sosyoloji ve psikoloji lisans eğitimi aldı (1959). Yüksek lisans derecesini Londra İktisat Okulu’ndan, doktora derecesini ise Cambridge Üniversitesi’nden aldı (1974). Bugüne kadar yazdığı 200’ün üstünde makale ve 29 dilde yayımlanmış 30’un üstünde kitapla son derece üretken bir sosyal bilimci olan Giddens, fail ile yapı arasındaki ilişkiyi yeni bir bakışla ele alan yapılandırma kuramıyla modern sosyolojiye damgasını vurmuş isimlerden biridir. Siyasette de faal olan Giddens, 1990’lı yıllarda merkez sol ve merkez sağın sosyal politikalarından çeşitli unsurlar devşiren “üçüncü yol” adını verdiği pragmatist bir siyaset anlayışı geliştirmiş ve bu anlayış dünya siyasetine yön veren ABD’de Bill Clinton, Almanya’da Gerhard Schroeder ve Birleşik Krallık’ta Gordon Brown gibi isimlerden büyük ilgi görmüştür. Bu itibarla Giddens, Gordon Brown’ın İşçi Partisi’nin başkanlığını yaptığı 1997-2007 yılları arasında “Yeni” İşçi Partisi’nin sosyal politikalarının inşasında kilit bir rol üstlenmiştir.

Başlıca eserleri: *Sosyal Teorinin Temel Problemleri: Sosyal Analizde Eylem Yapı ve Çelişki* (2005), *Ulus-Devlet ve Şiddet* (2005), *Sosyoloji* (2000), *Tarihsel Metaryalizmin Çağdaş Eleştirisi* (2000), *Üçüncü Yol/ Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi* (2000), *Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori* (2000), *Toplumun Kuruluşu* (1999), *Mahremiyetin Dönüşümü: Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm* (1994), *Modernliğin Sonuçları* (1994), *Max Weber Düşüncesinde Siyaset ve Sosyoloji* (1992).

ONUR GAYRETLİ

Trabzon’da doğdu (1980). Lisans ve yüksek lisans öğrenimini Dumlupınar Üniversitesi’nde sosyoloji alanında tamamladı. Boğaziçi Üniversitesi’nde İngiliz filolojisi ve Sorbonne Üniversitesi’nde Fransız filolojisi üzerine çalışmalar yaptı. On iki yıldır editör ve çevirmen olarak çalışıyor. Çevirdiği kitaplardan bazıları şunlardır: *Hegemonya ve İktidar* (2013), *Gramsci ve Eğitsel Düşünce* (2013), *Toplumsal Sınıf, Dil ve İktidar* (2014), *Zamanın Tohumları* (2020), *Ateş ve Kan: Avrupa İç Savaşı 1914-1945* (2021), *Uzak Okuma* (2021), *Başka Dünyaların Çocukları* (2021), *Olay* (2023).

Indie için...
Daha iyi bir geleceğe...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	11
ÖNSÖZ	13
GİRİŞ	19
I	
ON YIL SONRA: İŞÇİ PARTİSİ’NİN BAŞARISI VE BAŞARISIZLIĞI	36
1. Yeni Demokratlar	38
2. Yeni İşçi Partisi’nin Siyasi Programı	42
3. Yolunda Giden Ne, Aksayan Ne?	46
2	
RAKİPLER: BİR KÖŞEDE BROWN, DİĞER KÖŞEDE CAMERON	57
1. Gordon Brown’ın Siyasi Görünümü	60
2. David Cameron ve “Yeni Tory Partisi”	65
3. Peki ya Bay Campbell?	70
4. Kısa Bir Değerlendirme	72
3	
SÜREKLİ DEĞİŞEN DÜNYA: NASIL KARŞILIK VERİLMELİ?	77
1. Küreselleşme: Nedir?	77
2. 1997 Yılından Sonra Yaşanan Değişim	82
3. Yeni Demokratların Ötesinde	89
4. Eski İşçi Partisi’ne Dönüş Yok	91
4	
KAMU HİZMETLERİ: İNSANI İLK SIRAYA KOYMAK	99
1. Devlet Ne İçin Var?	100
2. Kamu Hizmetlerinde Kamusal Olan Nedir?	102
3. Kamu Hizmetlerinde Reform	107
4. Finansman Krizi mi?	113
5. Eğitimde Söz Hakkı ve Seçme Özgürlüğü	115
6. Kullanıcı Ücreti: Neden Genişletilmelidir?	120
7. İmparatorluk Geri Dönüyor: NHS’nin Kaderi	123

5	
DAHA EŞİT BİR TOPLUMA SAHİP OLABİLİRİZ	132
1. Sosyal Demokratlar Neden Piyasa Dostu Olmalı?	133
2. Kurumsal Sorumluluk Gerçekleşmeli	137
3. Vergi: Daha Fazla Ödemeli miyiz?	142
4. Yeni Bir Eşitlikçiliğe Doğru	147
6	
YAŞAM TARZLARINI DEĞİŞTİRME: YENİ BİR GÜNDEM	167
1. Negatif Refahtan Pozitif Refaha	168
2. İki Örnek: Engellilik ve Yaşlanma	172
3. Yaşam Tarzı ve Sağlık	177
4. İklim Değişikliği, Yaşam Tarzı Değişikliği	183
5. Bedavacılık İkilemi	186
6. İklim Değişikliği ve Yurttaşlık	188
7	
ÇOKKÜLTÜRCÜLÜKTEN VAZGEÇMEK YOK!	197
1. Göç: Tehlike Çanları mı Çalıyor yoksa Fırsat	199
Ayağımıza mı Geldi?	
2. Göçü Kontrol Altına Almak	206
3. Çokkültürcülüğe Övgü	208
4. Britanya Toplumunu Bağlamında İslam	214
8	
ADA ZİHNİYETİNDEN KURTULMAK	220
1. Britanyalı Olmak	220
2. Avrupa Sorunu	229
3. Dış Politika	234
9	
İLERİCİ MUTABAKAT NASIL SAĞLANIR?	247
1. Pasif ve Aktif Güven	252
2. Güven ve Yeni İşçi Partisi	259
3. İlerici Bir Mutabakat	268
10	
İŞÇİ PARTİSİ'NİN GELECEKLE SÖZLEŞMESİ	276
DİZİN	285

TEŞEKKÜR

Bir kitap yazdığınızda, pek çok insana teşekkür etmeniz gerekir. Elinizdeki çalışma, yayın süreci çok hızlı ilerlemek zorunda olduğundan daha hazırlık aşamasında özellikle Polity Press çalışanlarına çok büyük bir yük olmuştu. Tüm bu zorluklara rağmen azimle çalışmalarından dolayı Emma Hutchinson, Neil de Cort, John Thompson, Gil Motley ve Breffni O'Connor'a minnettar olduğumu söylemek istiyorum. Ayrıca tüm Polity Network ekibine, bilhassa da olağanüstü kabiliyetlerine bir de çalışkanlıklarını ekleyen Olaf Cramme, Sarah Dancy'e çok teşekkür ederim.

Kitabımın taslak metni üzerine çalışırken katkılarını eksik etmeyen Annie Bruzzone, Charles Clarke, Victor Phillip Dada-leh, Patrick Diamond, Roger Liddle, John Lloyd, Peter Riddell, James Strachan ve Tony Young'a, kapsamlı değerlendirmeleri ve can alıcı yorumlarından ötürü özel olarak teşekkür etmek isterim. Taslak çalışmamı büyük bir titizlikle okuyan ve notlar alan David Held'e şükran duygularımı sunarım. Kitabımın hazırlanmasında paha biçilmez yardımlarından ötürü Anne de Sayrah, Jean-Francois Drolet, Johanna Juselis ve Sharon Shoclat'a da ayrıca minnettarım. Ne zaman Vkay Khanna'yla karşılaşsak, kitabı tamamlamam konusunda beni teşvik etmişti.

Her şeyden önce günün önemli bir kısmında proje üzerinde çalışmam karşısında gösterdiği hoş görü ile üzerimden büyük bir yük alan Alena'ya teşekkür ederim. Elinizdeki çalışmanın taslaklarının bir kısmını, Tobago'daki tatilim sırasında kumsalda dinlenirken yazdım. Evde yaptığım çalışmalarda Sasha ve Oscar bana yarenlik ederken Maria da bilgisayarımda yaşadığım sorunları çözmemde bana destek oldu.

Son olarak Tim Berners-Lee'ye teşekkür etmeden bitirmek istemiyorum. Onunla sadece bir kez, ikimiz de İspanya'da Asturias Prenslığı Ödülü'ne layık görüldüğümüzde karşılaştım. World Wide Web'in mucidi olarak tüm hayatımızı dönüştürdü. Açıkçası internetin sağladığı imkânlar olmasaydı, kitabımın bu kadar kapsamlı olacağına ihtimal vermiyorum.

Elinizdeki çalışma, son kitabım *Europe in the Global Age* (Polity, 2006) ile izleksel bir süreklilik arz ediyor. Bu nedenle gerekli gördüğüm durumlarda, bilhassa da rakamlar konusunda bu kitabımdan yararlanmakta tereddüt etmedim.

Sayfa 48, 50, 81 ve 194'te sunulan rakamlar, hükümetin Strateji Birimi yayını olan *Strategic Audit: Progress and Challenges for the UK, 2005*'in izniyle yayımlanmıştır.

LONDRA, 7 ŞUBAT 2007

ÖNSÖZ

1988 yılının Şubat ayıydı. Washington'a gidiyordum. Tony Blair, Cherie Booth ile kabineden bir sürü bakan ve siyasi danışmanın yanı sıra gazeteciler de uçaktaki yerlerini almışlardı. Bill ve Hillary Clinton, Al Gore ve Amerikan kabinesinden bir grupla tanışmak üzere Beyaz Saray yolundaydık. Concorde'da uçuyorduk ki bu benim ilk ve son Concorde uçuşumdu. Bilenler bilir Concorde, bagajlarınızı bulmanız için fazladan üç buçuk saat harcadığınız bir uçaktır. Fırtınayı yararlanarak Washington'a indik. Uçaktan inerken pilot bana, yalnızca aerodinamik olan Concorde'un fırtınanın içinden güvenli bir şekilde geçebildiğini söylemişti. Belki haklıydı ama bu benim için oldukça sarsıntılı bir deneyimdi.

Olanca şiddetiyle yağan yağmurun yanı sıra sert esen rüzgârın altında pistte sıraya dizilmiş ve Hollywood filminden fırlamış misali bir sürü siyah limuzin bizi bekliyordu. Sırf bu havada dışarda kalmayalım diye limuzinlere doluştuk. Bizim limuzinde bulunan –üç ya da dört devlet bakanı ve danışmanlardan oluşan– grup, arabaya biner binmez kahkahayı basmıştı. İşçi Partisi o kadar uzun süre iktidar olamamıştı ki bu durum gerçekten garipti. Önümüzde birkaç motosikletli korumaya aracı ve siren sesleri eşliğinde son sürat şehre gidiyorduk. Otoyollar, bizim geçişimizi kolaylaştırmak için kapatılmıştı.

Beyaz Saray'da görüşmeler iki gün sürdü. Bir akşam Beyaz Saray'da bir resepsiyona katıldık. Başkanla el sıkışmak için sıramı beklerken önümde Harrison Ford, arkamda ise hoş sohbetiyle Barbra Streisand bulunuyordu. Tokalaşma

merasiminin ardından ikiz piyanoda Stevie Wonder ve Elton John ile müziğin keyfine varmıştık.

Açıkçası bu durum, uzunca bir süre hocalık yaptığım Cambridge’te sosyoloji dersi vermekten biraz daha farklıydı. 1990’lı yılların başında, İşçi Partisi’nin politikalarıyla ilgilenmeye başladım. Bundan önce de İşçi Partisi’ni destekliyordum ama bu desteğim bir seçmen ilgisinden öteye geçmemişti. Aslına bakarsanız beni asıl ilgilendiren Gordon Brown’dı. Brown’ın o zamanki danışmanı Geoff Mulgan, sosyal teori üzerine yaptığım çalışmalar hakkında konuşmak için patronuyla görüşmemi istemişti. Modern toplumların değişen doğası, yeni bireycilik biçimleri ve (o dönem nispeten hâlâ yeni bir kavram olan) küreselleşme hakkında keyifli sohbetlerimiz olmuştu.

İşçi Partisi’nin siyasetine yönelik faal ilgim ise Neil Kinnock’un ekonomi danışmanı olan ve benim de ders verdiğim Cambridge İktisat ve Siyaset Fakültesi’nde ders veren John Eatwell aracılığıyla başladı. Bir gün John’a, siyasetin pratik tarafına nasıl dâhil olabileceğimi sormuştum. Kendisi, kısa bir süre önce Londra’da kurulmasına destek olduğu düşünce kuruluşu Kamu Politikası Araştırma Enstitüsü’nün düzenlediği bazı konferanslara ve seminerlere katılmamı önermişti. Enstitü, ilk günler çok önemli isimleri ağırlamıştı ancak Sosyal Adalet Komisyonu’nun raporu üzerine çalışan Patricia Hewitt ve David Miliband’ın benim için önemi biraz daha büyüktü. David, daha sonra Başbakan’ın Politika Birimi’nin başına geçmişti (akabinde bu rolü Geoff Mulgan üstlenecekti); Miliband beni Chequers’a, Tony Blair, Gordon Brown, Hillary Clinton, danışmanları ile Britanya ve Amerikan kabinelerinden birkaç üyenin katıldığı gayriresmî bir haftasonu seminerine davet etti.

Bu buluşma, daha sonra iştirak ettiğim benzer toplantıların ilkiydi (ikincisi Washington’da olacaktı). Demokrat Parti’yle Yeni İşçi Partisi’nin benzer geçmişlere sahip olduğu göz önüne alındığında bu buluşmaların amacı, deneyimleri

paylaşmanın yanı sıra siyasetin çıkmazları üzerine kafa yormaktı. Her iki parti de uzun süre hezimet yaşadıkdan sonra iktidara dönmüştü.

Bu tür özgün karşılaşmalar, 1998 yılından itibaren her yıl düzenlenen Aşamalı Yönetişim toplantılarını doğurmuştu. Önce New York ve Floransa'da düzenlenen toplantılar ardından Berlin ve Stockholm'de gerçekleşti; kısa bir süre önce Brezilya ve Güney Afrika gibi uzak bölgelerde yapılan toplantıların yeni durağının Şili olması planlandı. Eleştirmenler, liderlerin kendi evlerinde tribüne oynamalarından ötürü bu toplantıların herhangi bir şekilde amacına ulaşmadığını söylüyor. Bana sorarsanız bu uzmanlar her bir toplantıya yüzlerce siyaset bilimcinin katıldığını görmezden geldiğinden buralarda birçok siyasi fikrin şekillendiğini atlıyorlar.

Üçüncü Yol kitabımı, Blair ile Clinton arasındaki istikşafi görüşmelerde yer almama borçluyum.¹ Bu görüşmelerde kendimi sosyal demokrasiye daha yakın hissettim ve diyebilirim ki o zamandan beri ortanın solunda yer alan reformist bir sosyal demokratım. Britanya'da bu, Tony Crosland geleneğini benimsemek anlamına gelse de şüphesiz sosyal demokrasi dünya çapında bir harekettir. Aslında bu çalışmayı tamamladığımda, kitabı *The Renewal of Social Democracy* [Sosyal Demokrasinin Yenilenişi] adıyla yayımlamayı düşünüyordum çünkü benim açımdan üçüncü yol buydu ve bugün de bununla ilgilidir. Şayet bu ismi kullansaydım, sanırım kitabım bugünkü kadar tartışma yaratmayacak ve akademik dünyanın sınırlarını aşamayacaktı.

Gelgelelim *Üçüncü Yol* başlığı ses getirmiş, dünyanın dört bir yanında gördüğü ilgi beni şaşkına çevirmişti. Bu büyük ilginin sonucu olarak Avrupa'nın pek çok ülkesinde siyasi liderlerin ve danışmanlarının misafiri olmuş, Latin Amerika'da ve Asya'da kapsamlı geziler yapmıştım. Küreselleşmenin so-

¹ Anthony Giddens, *The Third Way*, Cambridge: Polity, 1998 (Anthony Giddens, *Üçüncü Yol*, Çev: Mehmet Özyay, Birey Yayınları, 2000).

nuçlarından biri de birçok ülkede üç aşağı beş yukarı aynı tartışmaların yapılıyor oluşudur. Laf aramızda, en dikkat çekici tartışmalarımın çoğunu gelişmiş dünyanın dışında yapmıştım.

1997 yılından 2003 yılına kadar Löndra Ekonomi Okulu'nun (LSE) rektörüydüm. LSE, İngiltere'nin yanı sıra pek çok ülkenin kamu politikası üzerinde dün olduğu gibi bugün de ciddi bir etkiye sahip olmuştur. Okuldaki dönemim sırasında harika bir ortam içinde olduğumu söylemek istiyorum, oradaki arkadaşlarıma çok şey borçluyum. Mesai mefhumu olmadan çalışsak da tadımlık diyebileceğim kısa kitaplar yazmaya fırsat bulabiliyordum.

Aslında bir risale olarak tasarladığım elinizdeki çalışma da zamanla denemeye dönüştü. Yazım sürecinde bir risale yazarının, fiilen nasıl yapılacağına dair herhangi bir fikir vermeden ne yapılması gerektiğini söyleme dürtüsünden kaçınmak istedim. Yeni İşçi Partisi'nin izlediği politikaların tamamına katılmadığım gibi bu politikaları hayata geçirmek için tercih ettikleri yolları da onaylamıyorum. Öte yandan hükümetin şu ana kadarki iki buçuk dönemlik performansını dikkate aldığımda, ülkenin daha iyiye gittiğini düşünüyorum. Elbette daha üzerine konacak çok şey, yapılacak çok yenilik var.

Kitaba, internetten rastgele topladığım ve pek çok farklı versiyonunun da bulunabileceği birkaç siyasi şaka ve alıntı da serpiştirdim. Bu şakaların ve alıntılarının, metni biraz daha rahatlatacağını umut ediyorum. Bildiğiniz gibi her şakanın altında, aynı fikirde olmasanız da bir gerçek payı vardır. İşte bazı şakaları ve alıntıları, tam da dışa vurdukları yaygın kanıya katılmadığımı ifade etmek için kullanıyorum.

Tamam, bir tane tadımlık aktarayım: Tony Blair ve Gordon Brown, birlikte parkta dolaşmaya karar verirler. “Bak” der Tony, “birbirimize karşı dürüst olalım.” “Tabii ki” diye yanıt verir Gordon, “önden lütfen.” Ve konuşma sona erer.

Blair ve Brown arasındaki ilişki gerçekten bu kadar kötü müdür ya da öyle miydi? Eh, belki zaman zaman. Sık sık söylenir ama Blair ve Brown gerçekten modern siyasetin Len-

non ve McCartney'sidir. Paul, İskoç tınısı olan bir isim ama Brown kesinlikle bu ortaklığın Lennon'ıdır. Tıpkı Lennon ve McCartney'nin ilişkilerinde olduğu gibi Blair ve Brown'ın ilişkisi de çatışmacı ve simbiyotik bir karaktere sahiptir.

Ne Lennon, McCartney'siz ne de McCartney, Lennon'sız başarılıydı. Bunu söylerken, Brown'ın parti genel başkanı ve başbakan olması durumunda yönetim krizi yaşayacağını söylemiyorum elbette. Lennon, muhteşem şarkısı "Imagine"i, kendi yolunda ilerlemeye başladıktan sonra bestelemiştir. Bu anlamda Brown'ın on yıllık maliye bakanlığı tecrübesinin, başbakanlığa yönelik en iyi hazırlık olduğunu sanmıyorum. Başbakan, geniş halk kitlelerine ulaşmalı ve medyanın sonu gelmeyen didiklemelerine iyi kötü göğüs gerebilmelidir. Kendi partisinin sınırlarını aşıp ulusa ulaşabilmelidir. Her şeye rağmen Brown, olağanüstü bir kabiliyete ve entelektüel birikime sahip bir politikacıdır. Bu nedenle sıradışı bir başarı elde ederse kimse şaşırmasın derim. İnsanlar Blair'in liderlik tarzından farklı bir tarz beklentisi içinde olabilir; Tory lider David Cameron da kendisine Blair'i örnek almamış mıydı?

Giriş

Elinizdeki çalışmanın başlığı, ilk bakışta iki yönden yanıltıcı görünebilir. İlk olarak Gordon Brown'ın İşçi Partisi'nin bir sonraki başkanı olmama ihtimali bulunuyor. Dolayısıyla kitabı yayımlarken küçük de olsa bir risk alıyorum. Bununla birlikte ben bu kitabı yazarken Brown ezici bir oranla öndeydi ve bana sorarsanız bunu da hak ediyordu. Hani olur da Brown başkan olamasa bile bu kitabın kâmilten gereksiz hâle gelmeyeceğine inanıyorum. Bu anlamda birazdan okuyacağınız argümanların önemli bir kısmı, İşçi Partisi'nin bir sonraki başkanı kim olursa olsun geçerli olacaktır.

Söz Sizde Bay Brown başlığının tartışmaya açık görünmesinin bir diğer sebebi de, Brown'ın başından beri Yeni İşçi Partisi üzerinde merkezî bir etkisinin olmasıdır. Partinin ses getiren politikalarından bazıları, doğrudan doğruya Brown'ın eseridir. Parti her şeyden önce ekonomi politikalarıyla başarıyı yakaladığından on yıllık hükümet dönemi boyunca elde ettiği diğer kazanımların temeli de bu politikalardır. Üstelik Brown liderliğindeki bir hükümetin, Tony Blair'in başkanlık ettiği hükümetlerden önemli ölçüde farklı olacağı –önemli ölçüde farklı olması gerektiği– konusunda şüphe yoktur.

Açıkçası İşçi Partisi'nin bir sonraki seçimde açık ara kazanabileceği bir senaryo bana pek de inandırıcı gelmiyor. Laf aramızda kazanamama ihtimali bile var. Geleceklerini İşçi Partisi'nde görenler, dümende (nispeten) taze bir yüz olsa da insanların Yeni İşçi Partisi'nden yaka silkebileceği gerçeğiyle yüzleşmelidir. Oylar cepte değil yani. Yeni bir liderin ortaya çıkışı, İşçi Partisi'nin yeniden canlanması için bir fırsat olacaktır; bu minvalde İşçi Partisi, iktidardan uzaklaşmış bir

parti olarak değil, üzerine inşa edilecek on yıllık gerçek bir başarıya sahip bir parti olarak yeniden ortaya çıkacaktır. Şu anda Muhafazakârların bahsedecekleri bir politik programları olmadığı gibi tutarlı bir program geliştirmeleri de öyle kolay olmayacak. Tory dünya görüşüne uyarlanabilen yeni politikalar, liderliğin kurduğu siyaset okulları tarafından sahiplenilmeye hazır; havada kalmıyor. Yine de şahsen vergilendirme, Avrupa Birliği, suç ve ceza, çevre gibi konularda Muhafazakâr Parti içinde büyük hizipler çıkabileceğini düşünüyorum; özellikle de özgül politikalar sundukları zaman.

İlerleyen sayfalarda İşçi Partisi'nin bir sonraki seçimde iktidarda olmak ve ülkeyi daha iyiye doğru dönüştürecek politikaları hayata geçirebilmek için kazanması gereken üç savaş olduğunu iddia ediyorum. Başka bir deyişle İşçi Partisi, önündeki seçimi kazanmak ve planlarını gerçekleştirmek istiyorsa *fikir savaşını*, *strateji savaşını* ve *taktik savaşını* kazanmak zorundadır. İşçi Partisi, Muhafazakârların meydan okumasına etkili bir şekilde karşılık vermek ve daha da önemlisi seçmenin közlenmiş potansiyel coşkusuunu yeniden alevlendirmek istiyorsa, yeni fikirlere kapısını açık tutmalıdır. Bu yeni fikirler, 1990'ların başlarında olduğu gibi bugün de toplumumuzu etkileyen büyük değişimlerin analizine dayanmalıdır. Strateji savaşını kazanmak derken, değerlerin ve fikirlerin uygulanmasına izin veren bir politik perspektif sunulması gerektiğini anlıyorum. Bu da, doğrudan doğruya taktik savaşıyla; başka bir deyişle bir seçimde meselenin özüne inerek fiilen diğer partilerin önüne geçmekle ilgilidir.

Bir sonraki genel seçim, büyük olasılıkla iki yıl sonra yapılacak. Sormak isterim İşçi Partisi, yeni lideriyle nasıl bir yol izleyecek? Hangi politikaları devam ettirmeli, politikalarında nasıl bir yeniliğe gitmelidir? Birazdan İşçi Partisi'nin bu geçiş dönemini nasıl kendi yararına kullanabileceğine dair önerilerimi sunarak bu sorulara yanıt vermeye çalışacağım.

Şayet konu seçimse İşçi Partisi, son on yıldır tarihinin en başarılı dönemini yaşamaktadır; bunu bir kenara koyalım.

Daha önce bırakın üç dönemi, kesintisiz iki dönem bile hükümet olamamıştı. Yeni İşçi Partisi ise, uzun süre iktidarda kalmasına rağmen pek çok kişi tarafından saçma sapan demeçler verildiği ve tutarlı politikalar izlenmediği gerekçesiyle ciddiye alınmamıştır. Bazıları da izlenen politikaların mahiyetinden bağımsız olarak ekseriyetle Thatcher tarzı muhafazakârlığın sahiplenildiğinin altını çizmiştir. Buna göre Yeni İşçi Partisi, partiyi sağa kaydırmış ve bir zamanlar savunduğu ilerici davadan önemli ölçüde vazgeçmiştir.

Birazdan okuyacağınız sayfalarda da göreceğiniz gibi bu düşünceler naif olmanın ötesinde yanlıştır. Parti, yeni bir politik perspektif, daha doğrusu siyasi içeriği açısından zengin bir bakış açısı –üçüncü yol programı– geliştirerek kaderini tersine çevirmiştir. Son şüraat değişen dünya karşısında doğru bir tavır ortaya koymak için bu politik yenilik elzemdi. Solun değerlerini ancak ve ancak böyle bir yenilikle savunabiliriz. Hükümet, on yıllık iktidarının önemli bir bölümünde enerjisini, Thatcherci yönetimin bıraktığı enkazı kaldırmaya harcayıp ülkeyi yeni bir çağa hazırladı.

İktidara geldiğinden beri Britanya'daki mevcut siyasetin çerçevesini değiştirmeyi amaçlayan Yeni İşçi Partisi, bunda muvaffak olmuştur. Bu nedenledir ki Toryler, yeniden ciddiye alınmak için mevcut ideolojik zemini kökten değiştirmek zorunda kaldılar. Tony Blair, artık modası geçmiş Thatcherci yöntemlere bağlı kalmaya devam eden bir sürü Muhafazakâr lideri siyaset sahnesinden uğurlamıştı.

Birleşik Krallık, etkili bir makroiktisat politikasının sonucu olarak 1997 yılından beri istikrarlı bir iktisadi büyüme dönemi yaşamaktadır. İşçi Partisi'nin mümkün olduğu kadar çok insanın istihdam edilmesine yönelik ısrarı, bu hedef ilk kez ilan edildiğinde yoğun bir eleştiri bombardımanına tutulsa da etkili olmuş; bugün Britanya'da tam istihdama yaklaşılmıştır.

Bu başarılar, kamu hizmetlerine olduğu kadar yoksullukla mücadele sürecinde alınan önlemlere de büyük ölçekli yatırım yapılmasına olanak sağlamıştır. Bu tür yatırımlar, vergi

oranlarında ciddi artışlar yapılmadan gerçekleştirilmiş; vergi geliri daha ziyade sürdürülebilir büyümenin sonucu olarak artmıştır. İşçi Partisi'nin daha genel bağlamda yoksulluk ve temel sosyal haklardan mahrumiyetle mücadeledeki başarısı, dikkate değerdir. Uzun süreli işsiz olanların sayısının oldukça az olduğu Birleşik Krallık'ta genç işsizlik oranları da düşüktür. Bu durum, otuz yaş altındakilerin yaklaşık üçte birinin hiçbir zaman tam zamanlı çalışmadığı Fransa ile karşılaştırıldığında, ciddi bir ilerleme sayılmalıdır. 1997 yılından beri Britanya'da iki milyondan fazla insan yoksulluğun pençesinden kurtarılmıştır. Buna karşılık Fransa'da, Almanya'da ya da İtalya'da yoksulluk oranı günbegün artmaktadır.

Demem o ki İşçi Partisi, birçok durumda ülkenin sıkıntı yaşadığı ve şartların zorlu olduğu dönemlerde iyi iş çıkarmıştır. Yine de partinin fikirlerinin ve politik perspektifinin on yıl sonra kapsamlı bir şekilde elden geçmesi gerekiyor. Elinizdeki çalışmada İşçi Partisi'nin bu revizyonu, “Gelecekle Sözleşme” dediğim şey açısından yapmasını öneriyorum. Daha açık bir ifadeyle “Gelecekle Sözleşme” derken, İşçi Partisi'nin yurttaşlara bir sözleşme teklif etmesi, ülkeyi iktisadi ve ekolojik açıdan sürdürülebilir olduğu kadar toplumsal açıdan da adil bir geleceğe kavuşturacağını vaat etmesi gerektiğini söylüyorum. Bu kitabın bütününe sirayet eden bu düşüncem, kanımca İşçi Partisi'nin de Büyük Fikri olmalıdır.

Yeni İşçi Partisi'nin yeniden sosyal demokrat partiler ailesindeki yerini almasını canı gönülden diliyorum. 1990'lı yıllarda Amerika'da esen Yeni Demokratlar rüzgârının sürüklediği Yeni İşçi Partisi, bu rüzgârın meyvelerinden de yararlanmıştı. Gelgelelim Amerikan toplumu, Avrupa'daki toplumlardan çok farklıdır, eşitsizliğe karşı daha müsamahakârdır ve Britanya'ya kıyasla muazzam kaynaklara sahip olabilir. Son dönemde Bush yönetiminin talihsiz politikalarıyla baltalanmış olsa bile Amerika'nın dünya üzerindeki etkisi kıyaslanamayacak kadar büyüktür. Bir Avrupa ülkesi olan Britanya ise, Kıta

devletlerine özgü en iyi uygulamaya benzer bir refah ve eşitlik uygulamasını birleştirmeyi hedef olarak benimsemelidir.

İşçi Partisi daha şeffaf olmalı, partinin düşüncesinde örtülü kalan izlekler açıklığa kavuşturulmalıdır. Örneğin planlama yapılırken kamu hizmetlerinin iyileştirilmesine büyük önem verilmiş olsa da İşçi Partisi, bu tür değişiklikleri nasıl yöneteceğine dair net ideolojik bir perspektif ortaya koymayı başaramamıştır. Kamu çıkarının öncelenmesi gerektiğinin bilincinde olan, gelişmiş ve esnek bir kamusal alana sahip bir toplum yaratmaya çalışmalıyız. Bu hedef, kamusal alanı devletle özdeşleştiren eski solun hedefinden farklıdır. Devlet zaman zaman –bürokrasi aşırılaştığında, bürokraside liyakatsizlik egemen olduğunda, yurttaşların ihtiyaçlarına sırt çevrildiğinde ya da üreticilerin çıkarlarına boyun eğildiğinde– tıpkı ticaret ve piyasaların olduğu gibi kamusal alanın düşmanı olabilir.

Belirli bir hizmetin nasıl sağlanacağı, Yeni İşçi Partisi liderlerinin söylemeye alışkın oldukları gibi yalnızca pragmatik bir mesele olarak düşünülemez. Başka bir deyişle hizmette tek ölçüt verimlilik olmamalıdır. Misal bir hizmet özelleştirilirse yurttaşlar kendilerini etkileyen kararlar üzerinde ne kadar denetime sahip olacaklar? Rekabetin insanlara etkisi ne olacak? Bir topluluğun ya da bir bölgenin kimliği etkilenecek mi? Aşağıda ele almaya çalıştığım gibi bu soruları cevaplamak için gerek devletin rolü gerekse kamu hizmetlerinin doğası hakkında İşçi Partisi'nin şimdiye kadar ortaya koymayı başardığından daha net bir tanıma ihtiyacımız vardır.

Bugünlerde sosyal demokratlar piyasa dostu olmalı ve kapitalizmin, yaşam standartlarını yükseltmede sosyalizmin ya da komünizmin herhangi bir versiyonundan çok daha iyi olduğunu kanıtladığını kabul etmelidir. Komünizm, bir iktisadi sistem olarak başarısız oldu çünkü devlet, piyasaların günün her anında başa çıkabildiği muazzam karmaşık fiyatlama uyarılarının yerini alamadı. Bu nedenle merkez sol, nadiren de olsa piyasaları sınırlamak için mücadele etmek

yerine onların kapsamını genişletmeyi hedeflemelidir. Örneğin Avrupa’da Ortak Pazar’ın tamamlanması, Birleşik Krallık’taki herkese fayda sağlamalıdır.

Öte yandan biz, piyasaların kamu yararı gütmesini arzuluyoruz. Bu amacın karşılandığından emin olmak, ürettiğiniz politikanın önemli bir parçası olmalıdır; bu, en az kamu hizmetlerinin niteliği meselesi kadar önemlidir. Şunu kabul edelim ki Yeni İşçi Partisi, kapitalizmi bir “karakutu” olarak ele almaya meyillidir. Partinin kamu hizmetleri konusundaki bu duyarlılığı, kapitalizmin, veri olarak alınan ve bizim şekillendirmeye çalışmak yerine tepki koymamız gereken doğasına yönelik tartışmanın yokluğuyla tuhaf bir şekilde çelişiyor.

Yeni İşçi Partisi iktidara geldiğinde iş dünyasının liderlerinin epey yüksek statüleri vardı. Kurumsal liderler, bazılarına göre dünyada devam eden eğilimlerle ilgili özel bir kavrayışa sahipti. Çoğu insanın artık böyle düşündüğüne inanmıyorum. Bu liderlerden bazıları uzun yaşayarak refah düzeyini yükseltti. Ne var ki bazıları da felaket kararlar aldı ve ya işleri bozuldu ya da mahvoldu. Birkaçı yolsuzluğa bulaştı, hatta bu nedenle hapse düşen bile oldu.

Hiçbir işletme yöneticisi regülasyondan hoşlanmaz ancak regülasyon, kapitalizmi kendisinden kurtarmak için gerekli olabilir. Hükümetin gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde kurumsal sorumluluğu geliştirme yükümlülüğü vardır. Vergi cennetlerinin işleyişini düzenlemeye, kara para aklamanın önüne geçmeye çalışmaya ve insanların yanı sıra şirketlerin de vergi kaçırmasını sınırlamaya yönelik mücadelesini derinleştirmelidir. Sorumluluk meselesi, İşçi Partisi’nin politik perspektifinin temeli olmalıdır. Sorumluluk herkes için –yoksullar kadar zenginler için de– geçerlidir. Özellikle bazı üst düzey finans çevrelerinde yaygın olan sorumsuzluk kültürüne veya “önce ben” bireyciliğine karşı çıkmalıyız.

Burada eski solun fikirlerini yeniden canlandırmaktan bahsetmiyorum. Misal Londra finans ve ticaret bölgesi, GSYİH’ye artan oranda katkıda bulunmaktadır. Bu da Britanya ekono-

misinin muazzam başarı öykülerinden biridir ve böyle kabul edilmelidir. Peki, Bill Gates ya da George Soros’a –veya servet yapan ama bunu toplumsal ve insani amaçlar için kullanan insanlara– dair vizyonumuz nerede? Sainsbury Ailesi’nde olduğu gibi neyimiz varsa, finans sektörünün ya da ileri teknolojinin değil, yerleşik insancıl değerlerin derinlemesine nüfuz ettiği geçmiş deneyimlerin ürünüdür. Eğitime ciddi bağışlar yapan Peter Lampl, Amerikan iş hayatında uzun yıllar bulunmuş bir iş insanıydı.

Brown yönetimindeki İşçi Partisi vergileri artırmalı mı? Tabii ki hayır; daha ziyade yoksul gruplar için kabil vergi indirimlerini düşünmeliyiz; bunu da, mesela bir şeyi elde etmek için başka bir şeyden vazgeçmek zorunda kalmanın, daha çok yeşil verginin getirilmesiyle gerçekleşecek bir vazgeçişin bir parçası olarak yapabiliriz. Yine de bir istisna olabilir. İşçi Partisi, toplumsal tabakanın en üstündeki servet sahiplerinden vergi almayı düşünmelidir. Para Hazine’ye değil, yoksul ailelerin eğitim sisteminde başarılı olan çocuklarına destek için kullanılan bir vakfa gönderilmelidir. Hayatlarında çok başarılı olanlar, kendilerine fırsatlar sunan topluma manevi borçlarını ödemek için daha az şanslı olanlara yardım etmelidir.

Bugün İşçi Partisi’nin sarahaten eşitlikçi olduğunu görmek istiyorum. Gelgelelim bunun yetmeyeceğinin, eşitliğin de iktisadi dinamizm ve yeni iş alanları yaratma ile birlikte sürdürülmesi gerektiğinin de altını çiziyorum. İşçi Partisi’nin yeniden sosyal demokrat ailenin bir parçası olmasından bahsettiğimde, avangart merkez sol partilerin oluşturduğu aileyi kastediyorum. İskandinav ülkelerde sosyal demokratlar, seçimlere kadar iyi kötü son şanslarını kullandılar ama –bir yandan sonu gelmeyen iç mücadelelerle birlikte– mütemadiyen reform ve çağdaşlaşmanın da öncüsü oldular. Kamu hizmetlerinde, teşvik ve rekabet modellerinde, tröstlerin idaresinde, toplumsal katılım bağlamında söz ve tercih hakkının iyileştirilmesinde ve bunun gibi yeniliklerde yerel yönetime öncülük

ettiler. İskandinav ülkeleri, iktisadi başarıyı yüksek düzeyde sosyal korumayla bağdaştıran açık toplumlardır.

İskandinav ülkelerinin bu başarısı, öncelikle yüksek vergi oranlarından değil, temel olarak uyguladıkları politikadan kaynaklanmaktadır. İşçi Partisi'nin burada yapması gereken şeyi onlar yaparak, yatırımlarını yaşlılardan ziyade gençlerin lehine kullandılar; tabii bunu 60 yaş üstü insanları mahrum bırakarak değil, bilakis onların çalışma hakkı dâhil statülerini ve sivil haklarını iyileştirerek yaptılar. Kadınların özellikle çalışma hayatına katılım oranlarını yükselttiler. Bilişim teknolojilerine, bilime ve teknolojiye ayrılan bütçeyi artırdılar. Eğitim standartlarını ve beceri seviyelerini geliştirdiler. Emek piyasalarında daha fazla “güvenceli esneklik” –yeniden eğitim ve etkili kariyer tavsiyesi ile sağlanan esneklik ve güvence– oluşturdular (hakkınsınız, bir nevi New Deal [Yeni Düzen] yarattılar). Hayır hayır, tabii ki İskandinavlar ticarete karşı değil. Bilakis Dünya Ekonomik Forumu, mesela, Finlandiya'yı dünya genelinde ticaret yapılacak en iyi ülke olarak değerlendirmiştir. Yine de Finlandiya ve diğer İskandinav devletleri aynı zamanda en eşitlikçi ülkelerdir. Bu ülkelerdeki sosyal demokratlar, değişimi kucaklamaya hazır üçüncü yol felsefesini şiar edinen sol partilerdir; tıpkı İspanya, Yeni Zelanda ve Şili'deki benzer başarılı partiler gibi.

Tutku, hırs ve toplumsal devinim İşçi Partisi'nin temel fikirleri olmalıdır. Burası yoksul bir geçmişten gelenlerin başarılı olmalarının zor olduğu bir ülkedir. 1997 yılından bu yana o kadar çok ilerleme yaşandı ki bugün bunları daha da ilerlemenin temeli olarak inşa etmek mümkündür. Toryler, Birleşik Krallık'taki devinim düzeyinin bugün, 20-30 yıl öncesine nazaran daha yavaş olduğunu vurgulayarak İşçi Partisi'ne buradan saldırmaya başlamışlardı. Peki, bu insanlar bugün devinim ihtimali düşükse, bunun o dönemde –yani Muhafazakârlar iktidardayken– yaşananlardan kaynaklandığının farkında değiller mi? Toplumsal devinim üzerine yapılan çalışmalar, tanımı gereği en az 20 yıl önce doğmuş insanlara

atıfta bulunur. İşçi Partisi'nin Sure Start¹ ve bebek tahvilleri gibi politikaları, bilhassa radikalleştirilmeleri durumunda gelecek nesillerin daha da iyi olmasını sağlamalıdır.

İşçi Partisi de tıpkı İskandinav sosyal demokratları gibi yerinden yönetim ve yetki devri konusunda ciddiyeti elden bırakmamalıdır. Böylesi süreçler, demokrasinin güçlenmesine katkı yapmanın yanı sıra küreselleşmeye güçlü bir yanıt vermeleri açısından da önemlidir. Örneğin gerek şehirler gerekse bölgeler bugün küresel ekonomiyle doğrudan etkileşime giriyor; dolayısıyla bu tür tepkilere müdahale edip yön vermeye yardımcı olacak yerel bir liderliğe ihtiyaç duyuyorlar.

Yetki devri, iktidarı ve parayı kapsamıyorsa fiilen yapılmamış demektir. İşçi Partisi'nin izlediği politikanın çok net bir şekilde rotasından saptığı alanlardan biri olduğu için bölgesel gündemi canlandırmak kolay olmayacak. Önerilen bölgesel organların gücünün çok az olacağı açıktı. Seçmenler esasen pısrık örgütlenmeleri onaylamaya hazır değildi. Öte yandan böylesi bir gündemin ilkece ülkeye çok yardımcı olacağı da akıldan çıkarılmamalıdır. Başka ülkelerin deneyimlerinin de gösterdiği gibi, küreselleşme derinleştikçe bölgeler giderek daha da önemli hâle geliyor. Size samimi bir şey söylemem gerekirse bu politikanın yeniden etkinleştirilip güçlendirildiğini ve bu çerçevede yerel yönetimin karmaşıklığını basitleştirme konusunda daha fazla ilerleme kaydedildiğini görmek isterim doğrusu.

Sağlık hizmetlerinde ve eğitimde yerinden yönetim, Blairci politikarlardan vazgeçmek şöyle dursun onları radikalleştirmek anlamına gelir. Gordon Brown, Alan Milburn'ün vakıf hastaneleriyle ilgili önerilerini değersizleştirmek konusunda

¹ *Sure Start*; 1998 yılında dönemin Maliye Bakanı Gordon Brown tarafından duyurulan, Birleşik Krallık Hükümeti'nin bölge temelli bir girişimidir. Sure Start, en dezavantajlı bölgelerde yaşayan ebeveynleri ve dört yaşın altındaki çocukları hedefleyen bir programdır. Sure Start projeleri, çocukların öğrenme becerilerini, sağlıklarını ve esenliklerini, sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemek için tasarlanmış çok çeşitli hizmetler sunar. (Çev.)

ısrarcı gibi görünüyor. Milburn, bu önerileri hiç olmazsa görece iyi nedenlerle yapmıştı. Önerilen bu politika, gerek bakım kalitesi gerekse eşitsizliğe neden olan sonuçları bakımından yakından takip edilmesi gereken bir politikadır. Yine de tüm bu sorunların üstesinden gelinebilirse ki bence gelinecektir, İşçi Partisi'nin nihai olarak benimsediği bu yetersiz tasarıya göre vakıf tröstlerine sahip olduklarından daha fazla yerel güç veren bir sistemi hedeflemeliyiz.

Brown'ın geçmesi gereken sınavlardan biri budur. Brown'ın son 10 yılını verdiği Maliye Bakanlığı, hükümetin merkezîleşmesinin simgesi olarak görülebilir. Brown iktidara gelir gelmez Torylerin temel eleştirisi, muhtemelen şöyle bir şey olacaktır (ki hâlihazırda bu eleştiri yapıyorlar): Bu kadar muazzam paralar harcadınız da ne oldu? Tirt. Neden? Çünkü devlet gerçek reformu yapmanın aracı değildir. Bu yüzden Brown, devletin halkın hizmetkârı hâline geldiğinden bahsettiğinde, sadece bunu kastetmekle kalmamalı, aynı zamanda bunun nasıl olabileceğini de göstermelidir.

Merkezî devletin savunucularının “iki katmanlı sisteme hayır” diyeceklerini biliyorum. Öte yandan sağlık ve eğitim alanında zaten yıllardır iki katmanlı yaklaşımı uyguluyoruz; gücü yetenler yararlanır, yetmeyenler çekilir. Bu nedenle yoksullara yarayan bir sistem değildir. Sağlık ve eğitim söz konusu olduğunda Birleşik Krallık'ta yaşanan eşitsizlikler Avrupa Birliği'nin diğer ülkelerinde yaşanan eşitsizliklerden daha kötüdür. “Sahte evrenselcilik” (ya da herkesin aynıymış gibi davranması), eşitsizliklerin üstesinden gelmeye değil, onları artırmaya hizmet etmiştir. Toplumsal katılım bağlamında söz ve tercih hakkı, doğası gereği daha fazla eşitliğin düşmanı olmadığı gibi rekabetin de hasmı değildir. Aslına bakarsanız bunun tam tersi daha doğrudur. Şu anda bunlar, daha çok zenginlerin ayrıcalığı durumundadır çünkü bu zenginler, refah devletinin “orta sınıfının zapt edilmesi”nin temel ögesidir.

Kamu (devlet temelli) ve özel (kâr amacı ya da ticari amaç gütmeyen) sektörlerin daha fazla kaynaştırılması elzemdir. Bu

formül, sağlık ve eğitim sektörleri için de geçerlidir. Örneğin Fransa, dünyanın en iyi sağlık sistemlerinden birine sahiptir. Fransa’da, genel sağlık sistemiyle birleştirilmiş, Birleşik Krallık’tan daha yüksek oranda özel hastane ve sağlık merkezi bulunmaktadır. İşçi Partisi, eğitim söz konusu olduğunda özel –yani “kamusal”– okulları kendi hâline bırakmış, devlet sisteminin en iyi okullarını onların seviyesine getirmek için işe koyulmuştu. Bununla birlikte özel okul, bugün de elit konumdan yararlanma hakkını tayin etmeye devam ediyor. Özel okulların birçoğu birinci sınıf eğitim sağladıkları için kaldırılamazlar, ayrıca kaldırılmamalıdır da. Peki, ne yapabiliriz dersiniz, onları ödeme gücü ne olursa olsun peyderpey tüm çocuklara açık hâle getirebiliriz derim.

Yeşil ile Kahverengi karıştırıldığında illa çekici bir renk oluşturacaklar diye bir şey yok; aslında dürüst olmam gerekirse nahoş bir renk çıkar ortaya. Yine de bugün İşçi Partisi, kapsamlı bir çevre politikası benimsemelidir. İklim değişikliği, nükleer silahlanmanın yaygınlaşmasıyla birlikte dünyanın karşı karşıya olduğu en acil tehdittir. Brown’ın adı da komedyenler arasında epey sorun çıkaracak ama Brown, yeşil düşünmeyi ve yeşil davranmayı öğrenmelidir.

Başkalarından yaşam tarzını değiştirmesini talep edenler, bunu kendileri için de kabul etmelidir. Kabinenin her bir üyesinin hibrit ya da elektrikli bir otomobili olduğunu veya bu tür bir otomobille seyahat ettiğini –o da mı olmadı, yapabilirlerse yürüdüklerini– görmek isterim. Mesela Gordon Brown yaşam tarzında gözle görülür değişiklikler yapmalıdır. Son zamanlarda yaptığı gibi yurtdışında pek tatil yapmadığını söylemenin yeterli olduğu kanaatinde değilim. Bugün parlamento binalarının büyük ölçekte verimsiz enerjiyle çalışmalarından ötürü bir tür çevre felaketi bölgeleri olduğunun altını çizmek isterim. Neden iyileştirmeler yapmaya ve parlamenterlerin katı enerji tasarrufu kurallarına uymasını sağlamaya çalışmıyorsunuz?

Tam da burada, İşçi Partisi’nin mutlaka değerlendirmesi gereken yeni bir gündem bulunuyor. Bugün temel sorunla-

rımızdan bazıları kıtlıktan değil, bolluktan kaynaklanıyor. Bu durum iklim değişikliği için de geçerlidir. Yollardaki otomobil sayısını ve uçak yolculuğunun muazzam bir şekilde yaygınlaşmasını bir düşünmenizi rica ediyorum. Aynı şey sağlık gibi diğer iştigal konuları için de geçerlidir. İlk kez, tüketebileceğimizden çok daha fazla gıdanın üretildiği bir toplumda yaşıyoruz. Gelişmiş ülkelerde, yetersiz beslenmeden kaynaklanan açlıktan ölmek nedir bilinmemektedir. Öte yandan obezite ciddi bir sorundur ve obeziteyi, kalp hastalığı ve diyabet gibi müzmin hastalıklar takip eder. Yaşam tarzında meydana gelen değişim ve bunun bireysel özgürlüklere müdahale edilmeden nasıl gerçekleştirileceği sorunu, en ivedi kaygılarımızın başında geliyor.

Diğer alanların yanı sıra “yaşlanan toplum” için de geçerli bir gözlemdir bu. Yaş ayrımcılığı, zamanımızın cinsiyetçiliği olarak değerlendirilmelidir. Bu anlamda ekonomi ve daha geniş anlamda toplum üzerine derinlemesine düşünmemiz gerekir. Yaşlılık, artık yalnızca insanların “başına gelen” bir şey değildir. Bugün nasıl yaşlandığımız, büyük ölçüde yaşam tarzının bir sonucu olarak değişmektedir. Bu nedenle İşçi Partisi, “emekli” kavramını tamamen bırakmalıdır. Bu kavram, insanların belirli bir yaşa geldiklerinde bağımlı hâle geldikleri, bağımsız ve dört başı mamur bir hayat yaşayamadıkları hissini uyandırıyor.

Bugün sosyal bilimcilerin önemli bir bölümü, mutluluk ve mutluluğun nasıl en yüksek seviyeye çıkarılacağı konusuna eğilmiş durumdadır. Akıl hastalıklarının yanı sıra bağımlılık yapan çeşitli davranış biçimleri de artıyor gibi görünüyor. Mutluluğun, iyi bir yaşama götüren yegâne, hatta baskın değer olduğunu sanmıyorum. Bu nedenle mutluluktan ziyade *olumlu refahın* yavanlığından bahsediyorum. Geçmişte refah devleti, “olumsuzluklar” –daha açık bir şekilde söylemem gerekirse riskten kaçınma– üzerine kuruluydu. Daha müdahaleci olması gereken bir sistem için –bir güvenlik ağının ötesinde– bugün daha olumlu hedeflere ihtiyacımız var. Kitabın ilerleyen bö-

lümlelerinde bu hedeflerin ne olması gerektiğini ayrıntılarıyla anlatacağım.

Bana sorarsanız refah devletinin –ama ilk tasarlandığı hâlinin– sonuna yaklaşıyoruz. Hayır hayır, bunu sağcı yazarların yaptığı gibi bugünün dünyasında ihtiyaç kalmadığı için refah devletinin yıkılması gerektiği fikrini referans alarak söylemiyorum. Bilakis refah devleti, daha proaktif bir şekilde yeniden ele alınmalı; bu anlamda yatırım öncelenmeli ve toplumsal sorunlara kaynağına inerek yanıt bulunmalı; piyasanın işi bittiğinde devreye giren bir müessese olmaktan çıkıp iktisadi dinamizme ve üretkenliğe odaklanmalı ve daha çoğulcu, başka bir ifadeyle çeşitli grupların ve kuruluşların refahın korunmasına dâhil olduğu bir refah toplumunda düzenleyici bir aktör olmalıdır.

Sosyal politikanın gayesi, faal ve sorumluluk sahibi bir yurttaşlığı teşvik etmek olmalıdır. Başına buyruk hareket eden hükümetlerin, yaşam tarzında değişim yaratamayacağı açıktır. Toplumumuzdaki dört ana itici gücün, bu değişime ön ayak olmak için birlikte çalışmak zorunda kalacağını söylemek istiyorum. Bu dört güç, devlet, iş dünyası, gönüllü ya da üçüncü sektör temsilcileri ve tabii ki yurttaşlardır. Sorumlu ve duyarlı devlet (bu devleti daha sonra “garantici devlet” olarak adlandıracam), topluma ve çevreye karşı sorumluluk bilinci yüksek firmalar ve şirketler, yükümlülüklerini yerine getiren üçüncü sektör ve yurttaşların sorumluluklarını bil-meleri; tüm bunlar, Gelecekle Sözleşme’nin harekete geçirici güçleri olmalıdır.

Büyük şehirlerimizden birinde sokakta yürüyen herkesin kolaylıkla anlayabileceği gibi Britanya, eskisine oranla çok daha fazla çeşitliliğe sahip bir toplumdur. Göç ve kültürel çeşitlilik, günümüzde insanların en önemli endişeleri arasında yer alıyor. Son dönemlerde David Cameron da dâhil olmak üzere pek çok kişi, bugün çokkültürcülüğün sona erdiğini düşünüyor. Bu insanlara göre, ortak kültürel mirasımıza sahip çıkmak için çokkültürcülüğü savunmaktan vazgeçmeliyiz.

Bense aksine, çok yaşa çokkültürcülük diyorum! Eleştirmenlerin oluşturduğu güruhun zahmet edip de çokkültürcülüğün fiilen ne anlatmak istediğini anlamaya çalıştığını sanmıyorum.

Bu arkadaşlar çokkültürcülüğü azınlıkları fiilen egemen bir kültürle bütünleştirmenin bir aracı olarak değil de kapalı ve ayrı kültürlerin bir arada yaşaması olarak görüyorlar. Çokkültürcülük, her kültürel inancın bir diğeriyle eşdeğer görülmesi gerektiği anlamına gelmediği gibi kendilerini bu daha geniş toplumdan ayıran topluluklara da göz yummaz; dolayısıyla çokkültürcülük, bir toplumun varlığını devam ettirmek için bir dizi temel değere ve genel olarak üzerinde anlaşmaya varılmış bir kimliğe ihtiyacı olduğunu inkâr etmek olarak anlaşılmamalıdır. Alışılmış tanımının aksine çokkültürcülüğün, kültürleri ve toplulukları bir araya getirdiğini, aralarındaki diyalogu geliştirdiğini ve değerler ile yasaların müşterek olarak kabul edilmesi konusunda ısrar ettiğini düşünüyorum.

İslami radikalizm ve bazı Müslüman topluluklarda bulunan daha yaygın yabancılaşma duyguları, küreselleşme zemininde anlaşılmalıdır.² Fransız akademisyen Olivier Roy, radikal İslam'ın başlı başına dinin bir ürünü olmadığını, İslam'ın “yersiz yurtsuzlaşması”nın bir sonucu olduğunu ikna edici bir şekilde ortaya koymuştu. Roy'a göre “Ben kimim?” sorusu, hiçbir zaman geleneksel Müslüman kültürün meselesi olmamış; yine bu anlamda “Örtünmeli miyim?” gibi konular da Müslüman geleneğinin tartışma sahasına girmemişti. Ne zaman Müslümanlar diğer kültürlerle günlük teması sıklaştırdı, işte o zaman bu tür sorular ivedilikle yanıtlanması gereken yakıcı sorunlar hâline geldi.³ Başka bir deyişle kimlik siyaseti, bu süreçlerden sonra gündeme gelmeye başladı. Bu konuya ilerleyen sayfalarda detaylı bir şekilde değineceğim.

² Bakınız Akbar Ahmed, *Journey to Islam. The Crisis of Globalization*, Washington DC: Brookings, 2007.

³ Olivier Roy, *Globalised Islam*, New York: Hurst/Columbia, 2005. Ayrıca Francis Fukuyama'nın kısa bir süre önce kaleme aldığı ilginç makalesine de bakınız: “Identity and Migration”, *Prospect*, Şubat 2007.

Gordon Brown elinizdeki çalışmada açıklamaya çalıştığım fikirlere ve önerdiğim reçetelere katılır mı bilmiyorum. Bu konularla ilgili fikir alışverişinde bulunmadık. Son birkaç ay içinde yapmış olduğu çeşitli konuşmalarda mutlaka bu konularla ilgili görüşlerini de detaylandırmaya başladı. Me-seleeye yaklaşımını ortaya koyarken yeni bir anayasal çözüm önerisinde bulunan Brown, bunun nasıl olması gerektiğine dair genel bir taslak vermeyi de ihmal etmiyor. Blair'den farklı bir liderlik tarzı vaat ediyor. Bununla birlikte eğitimi önce-lik olarak görmesiyle Blair'in izinden gittiğini de söylemeli-yim. Brown, yükselen milliyetçi ayrılıkçılık karşısında sesini yükselterek Britanya kimliğine vurgu yapmış ve ulusal gaye duygusunun yenilenmesi gerektiğini ilan etmiştir. İlerleyen sayfalarda Brown'ın konuşmalarını ve yazılarını da ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğim.

Brown, henüz dış siyasetten bahsetmiş değil. Bu alandaki görüşleri gerek ülkenin tamamı gerekse kendi siyasi geleceği açısından büyük önem taşıyor. Bana sorarsanız Amerika'daki rejimden fikren bağımsız olduğunu göstermek için bir fırsat kollamalı. Britanya'nın askerlerinin müzakere yoluyla Irak'tan çekilmesini sağlamalı ve bunu da Basra bölgesindeki Iraklı-larla gerçekleştireceği bir devir teslim üzerinden yapmalı ki bu gerçekten çok zor bir iş. Uluslararası toplumu, yeniden hukukun üstünlüğüne ve uluslararası işbirliğinin önemine daha fazla vurgu yapmaya çağırmaya katkıda bulunmalıdır.

Uluslararası ilişkiler yelpazesinin tamamı değişip ortaya yeni yaman jeopolitik oyuncular çıkarken Britanya'nın Avrupa Birliği'nin diğer üyeleriyle birlikte hareket etmemesi duru-munda olayların gidişatını etkileme ihtimali yoktur. Amerika ile olan özel ilişkinin elbette bir anlamı var fakat Amerika dikkatini giderek Doğu'da yükselen güçlere verdikçe, bu ilişki er ya da geç zayıflamaya mahkûmdur. Britanya için kötü se-naryo, ülkenin kendisini Amerika ve Avrupa'nın geri kalanı arasında bulması, daha da kötüsü bunun da her iki ülkeyi ya çok az etkilemesi ya da hiç etkilememesidir.

Brown, Avrupa Birliği konusunda şimdiye kadar pek de

hevesli olmadığını gösterdi göstermesine ama yeni nesil Avrupalı liderler doğuyor ve Brown bu liderler arasında öncü bir konumda olabilir ki aslına bakarsanız olmalıdır da. Bugün –iklim değişikliği, enerji güvenliği, göç, uluslararası suçlar, uyuşturucu kaçakçılığı ve insan ticareti gibi– hepimizi ilgilendiren sorunlardan bazıları, tek tek ulusların boyunu aşıyor. Avrupa Birliği, bölgemizde bu sorunlarla başa çıkmamız için tek umudumuz.

Bu sorunların çok azı rahat ve sorunsuz bir şekilde çözülecektir. Dolayısıyla Brown liderliğindeki bir hükümet için gerilim yaratabileceği gibi külfet olarak da görülebilir.

Parti içinde simgesel bir rekabet olsa da Brown, seçimle iş başına gelmemiş bir başbakan olarak başa geçecek. Birleşik Krallık seçmenlerinin %70'inden fazlası, Brown'ın bir an önce genel seçime gitmesi gerektiğini düşünüyor. Bunu yapabilmesi pek mümkün görünmüyor ama bu durum Brown'ın meşruiyetine gölge düşürebilir.

Brown'ın itibarı, genel anlamda yıllar boyunca her şeyin yanlış gittiğini ilan eden birçok eleştirmen karşısında tekrar tekrar kazandığı ekonomi yönetimi üzerine inşa edilmiştir. Bununla birlikte şu anda, enflasyonda son zamanlarda görülen beklenmedik artış, konut piyasasının aşırı değerlendirilmesi ve şahsi borç seviyelerinde yaşanan sürekli yükseliş gibi yapıda ortaya çıkan bazı çatlaklar bulunuyor.⁴ İşçi Partisi'nin reformu yetkin bir şekilde ele aldığına seçmenleri ikna etmek için ilerlemenin yenilenmesi gerektiği bir zamanda, kamu hizmetlerinde bir nakit sıkıntısı baş gösteriyor. Böyle bir ortamda kaynak yaratmanın son birkaç yıldaki seviyelerinde devam etmesine beklemek mümkün görünmüyor.

⁴ Brown, enflasyonda yaşanan bu rekor artışı cansiperane bir şekilde savunmuş ve 1997 yılından beri Amerika, Almanya, Avustralya ve İsveç gibi ülkelerde enflasyonun, Birleşik Krallık'ta olduğundan daha sık hedefinden saptığını iddia etmişti. "Yani Birleşik Krallık'ta enflasyon genel bağlamda diğer büyük ekonomilerden daha düşük olmakla kalmamış ayrıca gayet istikrarlı bir seyir de izlemiştir." Economic Brief From the Office of Gordon Brown, 18 Ocak 1997: s. 2.

Yine parti içinde düzeni sağlamada sorunlar baş gösterebilir. Brown, eski solla yüzleşmek zorunda kalacak ve Blair'in yaptığı gibi potansiyel olarak kırılan sendikalarla uğraşacak. Brown gelenekçilere çok fazla taviz verirse partiyi mutlu edebilir belki ancak bu durumda başbakan olarak görev süresi kısa olacaktır. Asillere verilen kredilere ilişkin polis soruşturması, Brown döneminde devam edecek sorunlar yaratabilir. Bu kitabı yazdığım sırada soruşturma henüz nihayete ermemişti ancak herhangi bir kovuşturma açılmasa ve Brown da bizzat müdahil olmasa bile iftiranın kendisini geniş bir alana yayma ve derinleştirme yolu vardır.

Birleşik Krallık'ın kendi statüsü de endişelenmek için bir başka temel sebeptir. İskoç, Gal ve İngiliz milliyetçiliği ne kadar güçlü olacak? Bugün hepsi hayatlarının baharını yaşıyor. Brown yenilenmiş bir Britanya kimliği ortaya koymak için tüm hünerlerini gösteriyor ki bana sorarsanız doğrusu da bu. Gelgelelim bu üç anakara ulusu, her şeye rağmen ayrılacak mı?

İşçi Partisi dördüncü kez iktidara gelirse, Brown liderliğindeki bir hükümetin bu ve diğer sorunların üstesinden gelmesi gerekecek. Bu süreçteki en büyük engel Toryler değil halkın, İşçi Partisi'ne olduğu kadar genel anlamda politikacılara da inancını yitirmesidir. Brown, gerçek anlamda nitelikli bir lider olduğunu halka göstermelidir. Aksi takdirde bıkkın seçmen, tıpkı 1997 yılında İşçi Partisi'nin lehine oy verirken olduğu gibi "diğerlerine de bir şans vermeli" diyecek ve oyunu bu doğrultuda kullanacaktır.

Birinci Bölümde, Clinton başkanlığına doğru yaklaşan Amerika'da Demokratların düşüncelerine derinden bağlı olan Yeni İşçi Partisi'nin kökenlerini analiz ediyorum. İşçi Partisi, Yeni Demokratlardan değerli birçok fikir ve politika aldı belki ama bu bağlantı, hükümetin nerede daha iyi iş yapabileceğini de açıklıyor. Bölümün ilerleyen sayfalarında İşçi Partisi'nin son 10 yıldaki temel başarılarına ve nerede yetersiz kaldığına bakıyorum.

I

ON YIL SONRA: İŞÇİ PARTİSİ’NİN BAŞARISI VE BAŞARISIZLIĞI

Enternasyonal Marşı: Yeni İşçi Partisi Versiyonu

Halkın bayrağı gül pembesi,
Sandığınız kadar kızıl değil.
Milyoner olsanız bile
Gönül rahatlığıyla Tony Blair’e oy verebilirsiniz.

Çizgili takım elbiseni giymekte özgürsün
Gerçekten umursamıyoruz.
Bu yüzden insanlar hâlâ samimi olduğumuzu düşünüyor,
Yılda bir kez kızıl bayrağı söyleyeceğiz.

Tamam, harika bir şiir değil ama anlamı yeterince açık. Kızıl Bayrak, zaman zaman farklı ortamlarda da söylenmesine rağmen İşçi Partisi’nin Yıllık Konferansı’ndan fiilen kaldırılmıştır. Yeni İşçi Partisi, geleneksel değerlerini ve sosyal haklardan mahrum olanların çıkarlarının koruyucusu olma görevini bırakarak tamamen orta sınıf partisine mi dönüştü? Tabii ki hayır ama toplumumuzun sınıf yapısı önemli ölçüde değişti. Bugün nüfusun büyük çoğunluğu imalat sanayisinde değil ya hizmet sektöründe ya da bilişim hizmetleri tabanlı işlerde çalışıyor. Tüm merkez sol partiler, geçmişte kurduklarından daha geniş bir koalisyon kurmak zorundalar.

Tamam, üçüncü yol, öyle janjanlı bir ifade olmamış. Dahası kolaylıkla şakalara, hatta –Yolu yok, Samanyolu, Frank Sinatra’nın *Benim Yolum* şarkısı gibi– çok basit şakalara

konu olabilecek bir ifade olmuş. İnsanların bana kaç kez dördüncü bir yol aramamız gerektiğini önerdiğini unuttum. Ayrıca “üçüncü yol” ifadesini ilk kez ben kullanmadım; yapmış olduğum araştırmaya göre bu ifade, ilk kez 19. yüzyılda kullanılmış.

Belki de bu nedenlerden dolayı Yeni İşçi Partisi bu ifadeyi benimsediğinden beri üçüncü yol fikri, çoğu kez kasten geniş kesimler tarafından yanlış anlaşılmıştır. Ben ise üçüncü yol kavramını, bugünün toplumsal ve iktisadi yaşamını etkileyen derin değişimler karşısında merkez sol düşüncü büyütmek için bir etiketi olarak görüyorum. Açıkçası kavramın kendisinin kullanılıp kullanılmamasını herhangi bir önemi de yoktur. Dünyanın dört bir yanında sosyal demokratlar, yaklaşım tarzlarını ve politik programlarını benzer bir tarzda yeniden düşünmek zorunda kaldılar.

“Birinci Yol”, devlete yönelik sarsılmaz bir inanca, Keynesçi talep yönetimi yaklaşımına ve seçmen desteğinin temeli olarak işçi sınıfına güvenmeye dayanan geleneksel sosyal demokrasydi ve Britanya bağlamında Eski İşçi Partisi’ne tekabül ediyordu. Bu “birinci yol” yaklaşımı, merkez solda İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminden sonra yaklaşık 40 yıl boyunca egemen düşünce olarak varlığını korudu. Bu yaklaşım, siyasi tartışmanın sınırlarını çizdiğinden dolayı diğer partiler için de belirleyici bir perspektif oluşturmuştu. “Tek ulusçu Toryler” refah devletinin önemini kabul etmenin yanı sıra karma ekonomiyle ilgili pek çok şeye de razı olmuşlardı.

“İkinci yol”, Thatcherçılık ya da serbest piyasa köktenciliydi. Thatcherçılık, piyasaların önceliğine, devletin kapsamını daraltma ve vergileri en aza indirme ihtiyacına ve sosyal adalete karşı görece bir kayıtsızlığa olan inanç üzerine kurulmuştur. Bayan Thatcher’ın (daha doğrusu Keith Joseph’in) temel düşünce çizgisini takip eden Friedrich von Hayek, sosyal adaleti fiilen tutarsız bir mefhum olarak tanımlamıştı. Bayan Thatcher, tek ulusçu Toryciliği yıkmaya girişmiş ve bunda da başarılı olmuştu. Öte yandan daha genel bağlamda

muhafazakârlığın *tout court* kuyusunu kazmıştı. Yaygınlaşmalarına izin verilmesi durumunda piyasalar, sosyal uyumu zayıflatmanın yanı sıra geleneği ortadan kaldıracak şekilde hareket ederler. Yine de geçmişe saygı duymadan, geleneğin önemini kavramadan –ve “toplum diye bir şeyin olmadığı” yerde– muhafazakârlık, muhtemelen muhafazakârlık değildir.

Bu siyaset felsefecilerinden hiçbiri bu kadar çarpıcı bir biçimde değişen ve değişmeye devam eden bir söylem evreninin talepleriyle başa çıkmayı başaramamıştı. Dolayısıyla üçüncü bir alternatif şarttı. Bugün Thatcherçılık, geleneksel solculuk kadar ölü bir felsefedir; üstelik her ikisinden vazgeçmeye gönülsüz olanlar var olmasına rağmen. Geç de olsa David Cameron liderliğindeki Muhafazakâr da bu noktayı kabul ettiler. Şefkatli muhafazakârlık, yalnızca burada değil diğer ülkelerde de ılımlı sağa yönelmiş bir tepkidir.

1. Yeni Demokratlar

İşçi Partisi, 1990’ların başından beri –ki aslında daha da öncesine götürülebilir– Amerika’daki Yeni Demokratların etkisi altındaydı; öyle ki bu etki, partinin adını güncellemesine neden olmuştur. Zaman zaman İsveç Sosyal Demokrat Partisi gibi merkez sol partiler tarafından kullanılsa da “üçüncü yol” terimini yeniden popülerleştirenler Yeni Demokratlar oldular. Yeni İşçi Partisi gibi Clintoncu Demokrat Parti de temel yol gösterici fikirlerden yoksun, ilkece pragmatizmin tayin ettiği yönde giden bir parti olarak görülüyordu. Aslına bakarsanız Clinton’ın başkanlığa giden yolunu belirleyen politik analistler, hem toplumsal ve iktisadi değişimin inandırıcı bir analizini yapmış hem de bu analize yönelik bazı güçlü politik yanıtlar geliştirmişlerdi.

Bu analistler, Demokrat Parti’nin geleneksel bakış açısının daha küresel bir ekonominin gelişmesi, mavi yakalıların çalışma alanlarının ve dolayısıyla işçi sınıfının küçülmesi,

BT ve hizmet endüstrisinin artan rolü ışığında yeniden şekillendirilmesi ve uluslararası alanda da Soğuk Savaş'ın sona ermesi gerektiğini iddia ediyorlardı. Sağlıklı bir ekonomi, etkili sosyal politikanın temeli olduğundan, piyasalara ve girişimcilğe yönelik geleneksel şüphe giderilmelidir. Devletin ve hükümetin bugün de oynayacak önemli rolleri olsa da her ikisinin kendilerini daha verimli hâle getirecek ve yurttaşların ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde iyileştirilmeleri şarttır.

Yeni Demokratlar, David Osborne ve Ted Gaebler'in *Reinventing Government* başlıklı kitabını kendilerine rehber edinmişlerdir.¹ Yazarlar burada, iş dünyasının yeni küresel çevreye yanıt olarak nasıl değiştiğine dikkat çekmiş, bu anlamda hiyerarşinin ademimerkezleştirilmesinin, çalışanları güçlendirmenin ve personelin müşterilerine yakınlaşmasının önemine vurgu yapmıştı. Gönüllü sektör de sayısız yeni girişim başlatmıştı. Buna karşılık Osborne ve Gaebler'e göre devlet genellikle yavaş hareket etmekte, bu anlamda verimsiz ve merkezî kalmaktadır. Bu minvalde devletin, "içinde yaşadığımız hızla değişen, son derece rekabetçi, bilgi açısından zengin toplum ve ekonomi" ile başa çıkmak için reforma ihtiyacı vardır.²

Kamu sektörüne seçim hakkı, rekabet ve piyasa teşvikleri getirmek –ve "büyük devlet"e karşı tepki göstermek– Clinton'ın Yeni Yurttaşlık Sözleşmesi'nin itici motivasyonu olmuş ve Yeni İşçi Partisi'nin ethosunun temel bir parçası olarak varlığını sürdürmüştü. Bu sözleşmede şüphesiz önemli başka noktalara da vurgu yapılmıştır. Bu noktalar, merkez sol için bazı önemli tutum değişikliklerini de beraberinde getirmektedir.

Yeni Demokratların, kendi kaynaklarında da sıklıkla tekrarlanan düsturu, *fırsat*, *sorumluluk* ve *topluluk*tu. Clinton

David Osborne ve Ted Gaebler, *Reinventing Government*, Reading: Addison-Wesley, 1992.
Age., s. 263.

ve danışmanları, kendileriyle yaptığımız görüşmede sıklıkla bu kavramlara dönmüştü. “Fırsat”, geleneksel yeniden dağıtımdan ziyade yaşam fırsatlarını ön plana koymak anlamına geliyordu. Sosyal politikanın amacı, en alttakilerin isteklerini gerçekleştirmelerinin önündeki engelleri olabildiğince ortadan kaldırmak olmalıdır. Öte yandan böyle bir amacın ardına düşmek, ancak ve ancak bireysel değil esasen topluluk düzeyinde mümkündür. Toplumdaki en yoksul grupların karşılaştığı sorunların önemli bir kısmının temelinde, topluluğun çürümesi yatmaktadır. Bu çerçevede “topluluk eylem bölgeleri”, Yeni Demokratların yeniliklerinden biriydi.

Sosyal yardım reformu, zorunlu olarak yurttaşların güçlendirilmesine dayanmalıdır. Sosyal yardım, Yeni Demokratların ünlü deyimiyle, “bağıştan ziyade el vermek” şeklinde olmalıdır. Bilfiil iş arayıp aramadığından bağımsız olarak bir insana işsizlik maaşı ödemek yerine çalışmaya dönük sosyal yardım, yol gösterici ilke olmalıdır. İşsizlerin iş arama sorumluluğu vardır ve politikanın amacı, işte bu çabayı teşvik etmek olmalıdır. Yeni Demokratların en sevdiği siyasi mekanizma vergi indirimleriydi. Vergi indirimi, yoksullara birtakım avantajlar sunar. Herkes tarafından kabul edilen yararları olduğundan küçük düşürücü bir his uyandırmazlar. İşgücü piyasasının dışında kalanların işe alınması için bir teşvik niteliğindedirler. İş bulmak, yoksulluktan kurtulmanın en iyi yolu olduğundan vergi indirimleri, iktisadi dinamizmi artırdığı gibi sosyal adaleti de yükseltir.

Yeni Demokratlar, yurttaşlık sözleşmesinin, sivil hakların yanı sıra sorumlulukların da vurgulanması için yeniden yazılması gerektiğini ileri sürmüşlerdi. Eski sol, aynı derecede önemli olan yurttaşlık görevlerine karşılık olarak yurttaşlık haklarına odaklanmıştı. Buradaki ana fikir, sosyal yardım reformu ile ilgilidir: Çalışabilenlerin, diğer yurttaşların sırtında kambur olarak kalmak yerine çalışmaları beklenmelidir. Yeni Demokrat düşüncenin yaşam pınarı, özellikle suçla ilişkili olarak kişisel güvenliği teminat altına alma ihtiyacıydı. Suç

hemen hemen herkes için bir endişe kaynağıdır, ancak suçun, yoksul mahallelerde uyuşturucu kullanma ve uyuşturucu ticareti, okulu bırakma oranlarının yüksek olması ve çete şiddeti gibi diğer sosyal sorunlarla yakınlaşma eğilimi gösterdiği bilinmektedir. Sağ siyasete ait “suça karşı sertleşme” politikaları başarısız olmuştur. Öte yandan yapılacak olan onları terk etmek (eski Demokratların düşüncüş biçiminden büyük bir kopuş) değil, bu politikaları suçu besleyen koşullara yönelik bir saldırı ile birleştirmektir. Tony Blair (bazıları Gordon Brown’ın söylediğini düşünüyor) “suça müsamaha göstermeyen, suçun nedenlerine müsamaha göstermeyen” ifadesini kullanmış olabilir. Gelgelelim bu, doğrudan doğruya Yeni Demokrat kural kitabından geliyor.³

Son olarak Yeni Demokratlar, zengin ve fakir ülkelerin iktisadi kalkınması için serbest ticaretin önemini ve demokratikleşmenin genişlemesini uluslararası seviyede destekleme ihtiyacını vurguladılar. Demokrasi, bilgi devriminin etkililiği nedeniyle dünya çapında yayılma eğilimindedir çünkü bu devrim, devletlerin fikirleri ve bilgiyi tekelleştirme kabiliyetini baltalamaktadır.⁴ İçinde yaşadığımız küresel dönemde artık iç ve dış politika arasında bir ayrım kalmadığını biliyorsunuz. 1989 yılından sonra Amerika’ya yönelen tehditlerin bir kısmı, diğer devletlerden değil devlet dışı aktörlerden gelmiştir; çok az kişinin beklediği 11 Eylül saldırıları bunu çok net bir şekilde doğrulamıştı.

İşte Yeni İşçi Partisi bu fikirlerin önemli bir kısmını alıp Britanya bağlamına uyarlamıştı. Elbette bu Yeni İşçi Partisi’nin siyasi programını Amerikan Demokratlarına borçlu olduğu anlamına gelmiyor. 1980’lerin sonunda ve 1990’ların başında sıklıkla Amerika’da bulunan İşçi Partisi’nin geleceği parlak

³ Misal bakınız Ed Kilgore, “Safer streets and neighbourhoods”, (ed.) Will Marshall ve Martin Schram, *Mandate for Change*, New York: Berkley, 1992. Bu kitap bir bütün olarak Yeni Demokrat felsefesinin en iyi anlatımıdır.

⁴ Will Marshall, “US global leadership for democracy”, (ed.) Will Marshall ve Martin Schram, *Mandate for Change*, New York: Berkley, 1992.

politikacıları ve danışmanları da Demokratların fikirlerinin evrimine katkıda bulunmuştu. Ayrıca İşçi Partisi kadrosunun yanı sıra çevresi de ilgili konularla ve politikalarla ilgili –Avustralya gibi– başka ülkeleri incelediler. Örneğin New Deal, Amerikan terminolojisiyle yazılmasına rağmen Amerika’da oluşturulan çalışma programlarından farklıydı. Bunu başaranlardan biri olan iktisatçı Richard Layard, fikirlerini oluştururken Amerika kadar İsveç’i de incelemişti.⁵ Ayrıca önsözde bahsettiğim, 1994 yılında yayımlanan ve Yeni İşçi Partisi’nin bakış açısı üzerinde güçlü bir etkisi yaratan Sosyal Adalet Komisyonu’nun raporu gibi önemli yerli çalışmalar da vardı.

2. Yeni İşçi Partisi’nin Siyasi Programı

Çeşitli kaynaklardan beslenen Yeni İşçi Partisi programı etkili bir program olmuş ve gerek 1997 seçimlerine kadarki süreçte gerekse o zamandan bu yana hükümet döneminde partinin gücüne güç katmıştır. Bana sorarsanız bu programın temeli, aşağıda şekillendirmeye çalıştığım sekiz önemli izlek etrafında şekilleniyor:

Ekonomiyi öne çıkarmak: Güçlü bir ekonomi, etkili sosyal politikanın önkoşuludur. İstihdam oranını artırmak –asgari ücretin üzerinde ücret alan çalışanların oranını artırmak– en az işsizliği düşürmek kadar önemlidir. İşgücü piyasalarında esnek olmak elzemdir ama bu esneklik, işçilerin iki iş arasındaki geçişini kolayca yapabilmelerini sağlayacak yollarla birlikte düşünülmelidir. Başlangıçta ciddi tartışmalara yol açan bu fikirler bugün, yaygın bir şekilde kabul görmektedir. Yol gösterici izlek, işi değil işçiyi korumaktır. Makroiktisat politikası, istikrarlı bir iktisadi büyüme yaratmaya odaklanmalıdır. Vergi geliri oluşturmak isteyen devlet, öncelikle yeni iş alanları

⁵ Bkz. örneğin Richard Layard, *Welfare To Work and the New Deal*, Centre for Economic Performance, LSE, Ocak 2001.

açmanın yanı sıra iktisaden başarılı bir politika yürütmelidir. Gordon Brown, Yeni Demokratların altını kalın kalın çizdiği denk bütçelere “ihtiyatlılık” adını takmıştı. Ortanın solundaki partiler, bir zamanlar “vergi ve harcama” düsturuyla hareket ediyor, karşılayabileceklerinden fazla borçlanıyorlardı.

Merkez siyaseti yönlendirmek: Artık tek bir sınıfın desteğinin siyasi başarının temelini oluşturabileceği bir toplumda yaşamıyoruz. İşçi Partisi başlangıçta işçi sınıfının partisiydi ancak bugün işçi sınıfı küçülüyor. Yapılan son hesaplamalara göre Birleşik Krallık'ta işgücünün yalnızca %12'si artık imalat sanayisinde çalışıyor. Bugünün gerçekliği, bilgi ekonomisidir; daha doğrusu bilgi tabanlı hizmet ekonomisidir. “Kablolu işçiler” gibi yeni meslek grupları ortaya çıkmaya başladı. Kablolu işçiler işçi sınıfına dâhil olmadığı gibi geleneksel beyaz yakalı işçilerden de sayılmazlar. Tutumları ve bakış açıları, bu bahsettiğim sınıflardan farklıdır. İşçi Partisi, geleneksel seçim çevresini korurken bu tür gruplara da hitap edebilmelidir ki aslına bakarsanız bugün hiçbir merkez sol partisi için kolay olmayan bir iştir bu. Merkeze sıkıca tutunmak, tekrar muhafazakârlığa dönmek anlamına gelmez; iş merkezi sola çekip sosyal demokrat politikalara olan desteği alabildiğince genişletebilmektedir.

Yeni bir yurttaşlık sözleşmesi oluşturmak: Haklara ve yükümlülüklerle dayanan bir yurttaşlık sözleşmesi oluşturulmalıdır. Bu politikanın amacı birçok durumda yurttaşları güçlendirmekse, güçlendirmenin sorumlulukla dengelenmesi hayati önem taşır. İnsanlar hayatlarını istedikleri gibi yaşamakta özgür olmalıdır ancak özgürlük, kişisel ve toplumsal sorumlulukları da beraberinde getirir. “Bağıştan ziyade el vermek”, yükümlülükleri –bu meyanda şayet yapılabiliriyorsa (devlet yardımıyla da olsa) çalışma yükümlülüğünü– kabul etmek anlamına gelir. Aynı ilke, aile için de geçerlidir. Örneğin anne ve babaların çocuklarını bakma yükümlülükleri, evliliğin ya da ilişkinin bozulması durumunda da devam eder. Geleneksel sol, yükümlülüklerden çok haklara odaklanmayı

tercih etmişti ama yalnızca haklara dayalı bir toplum, tüm topluluk duygusunu yitirir. Haklar uzun süredir yurttaşların görevlerine daha fazla vurgu yapmaktadır. Yine de özgürlükler olmadan bir toplum, otoriteryenliğe boyun eğme riskiyle karşı karşıyadır.

Yoksullara odaklanmak: Sosyal adaletin peşine düşüldüğünde, zenginlerden çok yoksullara odaklanmak gerekir. Bilhassa çocuk yoksulluğunu azaltmaya odaklanmak büyük önem taşır. Çocuk yoksulluğunun azaltılması, etki çevresi geniş politikalara sahip olmak anlamına gelir çünkü Britanya'daki muhtaç çocukların oranı diğer ülkelere göre çok daha yüksektir. Düzgün bir işe sahip olmak, çalışabilecek durumda olanlar için yoksulluktan kurtulmanın en iyi yoludur. Kadınların maaşları bugün de erkeklerin maaşlarının gerisindedir. Artık kadınların çalışma hayatındaki oranı yüksek olsa da temizlik gibi ev işlerinden ve çocuk bakımından hâlâ orantısız pay alıyorlar ki bu konulara son derece dikkat göstermek gerekiyor. Politikanın temel hedeflerinden biri aileyi güçlendirmektir güçlendirmesine de bugün aile yaşamının karmaşık doğasını kabul etmek durumundayız. Eşcinsel ilişki yaşayanlar, karşıcinsel akranlarınıninkine benzer hak ve yükümlülüklerle sahip olmalıdırlar. Yoksulluğu azaltmak için yaşam fırsatlarının yeniden dağıtımına odaklanmak şarttır. İktisadi dinamizm, tutkulu bir toplum yaratmaya bağlı olduğundan fırsat eşitliği temel düşünce olmalıdır.

Kamu hizmetlerine yatırım yapmak: Eğitim ve sağlık hizmetleri başta olmak üzere kamu hizmetlerine yatırım yapmak oldukça önemlidir ama yapılacak kamu yatırımlarının ilgili alanı geliştirmesi, hatta tamamıyla iyileştirmesi gerekir. Hep duyduğunuz “eğitim şart” sözünün üç sebebi vardır: Eğitimli bir yurttaş değişim ve çeşitlilik karşısında daha olgun bir tavır sergileyebilir; vasıflı olmayan insanların iş bulabilmesi daha zor hâle gelir ve erken çocukluk çağında alınan eğitim, yoksul bir sosyal çevreden gelen çocukların yoksulluktan kurtulmalarına yardımcı olabilecek önemli bir araçtır. Ço-

cuklara yatırım yapmak daima öncelik olmalıdır. Bu anlamda işgücüne katılan kadınların artış oranı dikkate alındığında yeterli çocuk bakımının da sağlanması şarttır. Üretkenlik ama toplumsal katılım bağlamında daha çok söz ve tercih hakkı, kamu hizmetlerinde son derece önemlidir. Devletin merkezileştirdiği dağıtım, katiyen bu hizmetlere ulaşmanın en iyi yolu olmamıştır. Üçüncü sektör grupları ya da ticari kuruluşlar, şayet doğru şekilde düzenlenirse, bazen devletin doğrudan denetiminden daha etkili olabilir. Her durumda hangi kombinasyonun bilfiil kamu malı yarattığına karar verilmelidir. Pek çok eleştirmenin ısrarla vurguladığı gibi “kamu” (devlet temelli) hizmetleri ile “özel” (kâr amacı gütmeyen ya da ticari olmayan) hizmetleri karşı karşıya getirmek gereksiz ve yanlış. Bu bağlamda gerçek sınav herhangi bir özgül bağlamda kamu yararına hizmet etmektir. Bu konuyu birazdan detaylandıracağım.

Herhangi bir konuyu sağ politikaya bırakmamak: Nasıl bir sorunla karşılaşılırsa karşılaşılın meseleyi sağ politikanın ellerine bırakmaktansa o sorunlara merkez solda çözümler bulmaya çalışılmalıdır. Geçmişte sol suç, toplumsal kargaşa, göç ve kültürel kimlikle ilgili sorunlarla doğrudan yüzleşmek yerine sanki sıradan yurttaşların bu sorunlarla ilgili kaygıları yersiz ya da önemsizmiş gibi onları yüzeysel bir şekilde ele alarak örtbas etmeye çalışmıştı. Bu anlamda suçun, büyük ölçüde eşitsizliğin bir sonucu olduğu varsayılıyordu; dolayısıyla eşitsizlik azaldığında suç oranları da düşecekti. Bu düşüncenin doğru olup olmamasından bağımsız olarak suçun ve antisosyal davranışın yurttaşlar için “şimdi ve burada” sorunlar olduğunu ve bu şekilde ele alınmaları gerektiğini söylemek istiyorum. “Suça müsamaha göstermeyen, suçun nedenlerine müsamaha göstermeyen” ifadesini kuru kuru bir cümle olarak almak yanlış olacaktır; içi doğru bir şekilde doldurulduğu zaman bu ifade politik bir ilkeye dönüşür.

Göç, ev sahibi toplum için büyük ölçüde faydalıdır *ama*

mutlaka düzenlenmelidir. Vasıflı göçmenlerin kitlesel akınının etkisini kolayca kırmak mümkün değildir. Bununla birlikte vasıflı göçmenlere ihtiyaç duyulan birçok alan da vardır ve bu göçmenleri söz konusu alanlara çekmek için teşvik sistemi uygulanmalıdır. (Göçmen meselesini aşağıda daha derinlemesine ele alıyorum.)

Dış politikada şahin olmak: Bugün iç ve dış politika, geçmişe oranla daha çok örtüşüyor. Örneğin dünya toplumunda zengin ile yoksul arasındaki derin bölünme, adaletsiz olmak bir yana toplumumuzu doğrudan –bu meyanda, artan göç baskısı şeklinde– etkiler.

Birleşik Krallık, diğer ülkelerden gelen görünür bir istila tehdidiyle karşı karşıya olmasa da dünyayı daha geniş bir perspektifle ele almalı ve burada faal bir rol üstlenmeye hazır olmalıdır. Bu görev, ordu silahlı müdahalenin gerekebileceği durumlara hızla yanıt verebilecek şekilde yeniden yapılandırılarak yerine getirilebilir. Müdahalecilik, ulusal egemenliğin anlamını yitirdiği ve evrensel insani kaygıların yerel çıkarların önüne geçtiği bir dünyada gerekli bir doktrindir. (Sekizinci Bölümde meseleyi daha derinlemesine tartışıyorum.)

3. Yolunda Giden Ne, Aksayan Ne?

Merkez sol partilerin evrensel deneyimi, neredeyse iktidara gelir gelmez sabık destekçilerinin birçoğunun onları hayal kırıklığı olarak ilan etmesidir. Bu süreç normalde bir seçim kazanıldıktan sonra çok hızlı başlar. Hemen hemen her durumda ya ideallerinden vazgeçtiklerinden ya da değişimi yakalama konusunda ağır kaldıklarından –ve genellikle her ikisinden de– yakınılır. Tabii sağın saldırılarından da paylarını alırlar. Pek çok ülkede, bu arada kuşkusuz daha çok Birleşik Krallık'ta sağ siyaset, uzun süredir iktidarın doğal vârisi olduğunu varsaymıştır. İşçi Partisi ise, başından beri

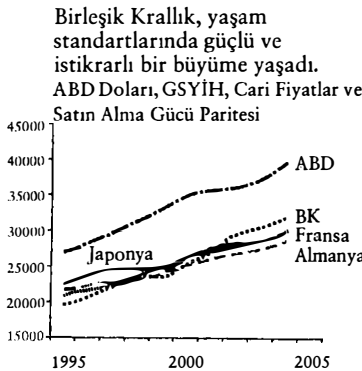
sağdan olduğu kadar soldan da sürekli saldırılara maruz kalmıştır.

İşçi Partisi'ne yapılan saldırılardan en çok payını alan da Blair olmuştur: Kimileri Blair'i odak gruplarına boyun eğmekle –ya da tam tersi bir şekilde kontrol manyaklığından ötürü halkın taleplerine yeterince kulak kabartmamakla– suçlarken kimileri de bölünmüş bir partiye başkanlık etmekle ve bilhassa şansölyeyi idare edememekle suçladı. Blair'in partiyi ülke için genel bir gündemden ve vizyondan yoksun bıraktığı ileri sürüldü; kamusal alanı piyasalara feda etmeyi tercih etmekle veya bir şekilde Thatcherci bir politika gütmekle eleştirildi; ekonomik yeniden dağıtımı becerememekle ve eşitsizliği azaltmamakla itham edildi; zenginlere yanaşmakla eleştirildi; Irak Savaşı'nın nedenini gizlemekle ya da düpedüz yalan söylemekle suçlandı; görevine son vermesi gerektiği ekibine arka çıkmakla eleştirildi ama daha da önemlisi, yanından ayırmaması gereken insanları görevden almakla, eğitimi ve sağlık hizmetlerini özelleştirmekle, Avrupa Birliği projesini ilerletmemekle, kimlik kartlarının getirilmesini desteklemenin yanı sıra suç ve terörle ilgili politikalarının sonucu olarak özgürlüğü baltalamakla ve sayısız başarısızlık ve ihanetle suçlandı. Bana sorarsanız bu suçlamaların birçoğu ya yanıltıcı ya da yanıltıcıdır. Neden derseniz, Blair ilk kez iktidara geldiğinde “Yeni İşçi Partisi olarak seçildik, Yeni İşçi Partisi olarak yöneteceğiz.” demişti. Lider olarak girdiği üç seçimde de benzer iddiaları dile getirmişti. Laf aramızda, bunu yapmaya hakkı vardı. Gordon Brown'ın gitarının da melodisi olacaktır ancak bu melodiden farklı bir ezgi yükselecektir.

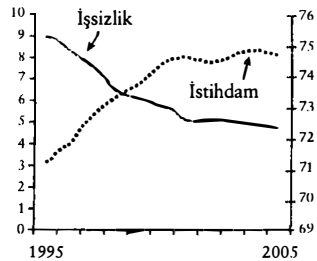
Bugün İşçi Partisi neredeyse 10 yıldır iktidarda bulunuyor. Söyler misiniz bana, temel başarıları ve ciddi eksiklikleri nelerdir? Daha açık bir ifadeyle Gordon Brown, başbakan olarak ne tür sorunları ve fırsatları devralacak? Bu sorulara ana hatlarıyla yanıt vermeye çalışacağım. 10 yıl; dile kolay 10 yıl hükümet olmak, bir parti için oldukça uzun, bir partinin farklı alanlarda çeşitli politikalar üretmesi için yeterli bir sü-

redir. Tabii her başarı görelidir! Başarılı işler yapılmış dediğim alanların çoğunda sorunlar devam ediyor ve neredeyse daima yapacak çok iş oluyor. Bu nedenle başarısızlıklar çoğu zaman daha belirleyici olsa da onlar da görelidir.

Her şeyden önce İşçi Partisi, arka arkaya üç seçim kazandı. İktidarda olmayan bir partinin başarısından da bahsedilemeyeceği açıktır ve bu anlamda İşçi Partisi, aslında tarihinin önemli bir bölümünde hükümet dışında kalmıştır. Tony Blair'in, İşçi Partisi'nin geçmişinden bahsederken kullandığı "başka birinin anlatısındaki es" ifadesini unutmak mümkün değildir. Parti daha önce iki tam dönem bile hükümette kalamamıştı. Yorumcuların çoğu son seçimlere katılan seçmen sayısının düşüklüğünü bahane göstererek İşçi Partisi'nin zaferlerini hor görme eğilimindedir. Yine de Amerika'ya ve Avrupa'ya kıyasla Blair, son on yılda hükümette kalan tek merkez sol lider konumundadır. Bill Clinton ve Yeni Demokratlar çoktan gittiler, Lionel Jospin ve Fransa'daki sol koalisyon ile Almanya'daki SPD-Yeşiller koalisyonu da öyle. Aynı şey Hollanda, Danimarka ve en son İsveç'te sosyal demokratlar için de geçerlidir.

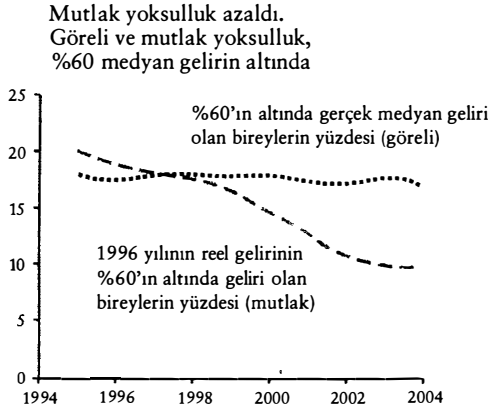
İstihdam yüksek ve istikrarlı, işsizlik düşüktür. 16+ yaş için yüzde olarak

Şekil 1.1.

Son on yılda, Birleşik Krallık'ın iktisadi hedeflerine yönelik önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Ekonomiye öncelik vermek, iş ve istihdam yaratmaya odaklanmak gibi, işe yararmış bir politikadır. Faiz oranlarını belirleme görevini İngiltere Merkez Bankası'na devretmek cüretkâr bir karar olsa da meyvesini vermişti. Son 10 yılın büyüme oranları incelendiğinde ekonominin büyük ölçüde istikrar kazandığını ve diğer gelişmiş ülkelerin çoğundan daha iyi bir performans gösterdiğini söylememe izin verin lütfen. Örneğin Fransa ve Almanya'daki %63-64'e kıyasla İngiltere'de işgücünün istihdam oranı yaklaşık %75'ken İtalya'da bu oran, yalnızca %51'dir. Çalışan insan oranının yüksek olması, kamu hizmetlerinin yanı sıra yeni refah önlemlerine harcanacak olan vergi gelirlerinin oluşması anlamına gelmektedir. Asgari ücret, tatmin edici bir düzeye ulaştı ve asgari ücretteki bu artış, pek çok eleştirmenin ileri sürdüğü gibi istihdam oranında bir azalmaya da yol açmadı. Daha önce de dikkat çektiğim gibi iktisadi gidişat konusunda kaygıların olduğu bir gerçek ama İngiltere, rakip sanayileşmiş ülkelerin birçoğundan daha güçlü görünüyor. New Deal, vergi indirimi politikaları, Sure Start ve diğer girişimlerin hepsinin zorlukları olsa da değerli olduklarını kanıtladılar. Engelli insanların işe dönmelerini sağlayacak politikalar da dâhil olmak üzere siyaseten gidilecek daha çok yol var ancak bu politikaların makul bir başarı düzeyine ulaşmaması için de herhangi bir neden yok. Yeni İşçi Partisi, Bayan Thatcher'ın emek piyasalarında yaptığı bazı reformları, misal sendikaları greve çıkmadan önce üyeleri arasında oylama yapmayı zorunlu kılan yasayı, haklı olarak korudu. Öte yandan Birleşik Krallık'ta emek piyasalarının regülasyona tabi olmadığını düşünmek de bir yanılgıdır. Asgari ücret ve New Deal gibi hükümler, işçi hakları ile esneklik ihtiyacı arasında bir denge olduğu anlamına gelir ama işverenlerin ve işçilerin çıkarları zaman zaman oldukça keskin bir şekilde farklılık gösterebileceği için bunun doğru denge olup olmadığı konusu tartışmaya açıktır.

Şekil 1.2.

1996 yılına göre yoksulluktaki düşüş çok büyüktür.

Thatcher'ın politikalarının uygulandığı dönem, eşitsizliklerin inanılmaz düzeyde arttığı ve yoksulluk içinde yaşayan insan sayısının hızla yükseldiği bir dönemdi. Yeni İşçi Partisi, yüzleşmesi çok zor bir mirasla karşı karşıya. Bazıları iktisadi eşitsizliğin 1997 yılından beri artmaya devam ettiğini iddia etse de bu iddia, çok daha önemli olan hanelerden ziyade bireysel verilere dayandığı için doğru değildir. Alınan bu önlemlerle genel olarak eşitsizlik azaldı ya da en azından önceki 20 yılda kaydedilen ve amansız gibi görünen artış durduruldu. Yoksulluk içinde yaşayan insanların oranı, 1997 yılından bu yana iki buçuk milyondan fazla azaldı; göreceli değil de mutlak bir referans çizgisi temel alındığında bu rakam daha fazladır (bkz. Şekil 1.2). Daha önceki İşçi Partisi hükümetleri eşitsizliği azaltma konusunda ciddi bir retorik üretmişti ama çoğu kez, herhangi bir gerçek değişiklik yapacak kadar uzun süre iktidarda kalamadılar.

Başta eğitim ve sağlık olmak üzere kamu hizmetlerine ciddi miktarda vergi geliri aktarılmıştır. Peki, bu para doğru yere harcandı mı? Hükümet bu konuda çok fazla eleştiri aldı fakat nesnel göstergelere bakıldığında bu paranın doğru yere

aktarıldığı, dolayısıyla sorunun cevabının “evet” olduğu görülüyor. Burada en çok tartışma yaratan hükümet politikası, tedarikçilerin eğitim ve sağlığın yanı sıra ulaşım gibi alanlara da dâhil edilmesi ve inşaat projelerine yönelik kamu-özel ortaklık şeklinde bir karma finansman modelinin kullanılması olmuştur. İçlerinde en çekişmeli olanı, Belediye Başkanı Ken Livingstone’un şiddetli muhalefetine rağmen geçmesini sağladıkları Londra Metrosu’nun yenilenmesi için bu kamu-özel finansman modeli tasarısını destekleme kararının alınmasıydı (bu karar Gordon Brown tarafından alınmıştı). Bu konuya daha sonra döneceğim.

Eleştirmenlerin çoğu, suç ve göç meselelerini İşçi Partisi’nin başarısızlık hanesine yazmıştı ki bu konularda ciddi sorunların olduğu doğrudur. Öte yandan suç oranları önemli ölçüde düştü ve Birleşik Krallık, artan kültürel çeşitliliğe diğer Avrupa ülkelerinin çoğundan daha iyi uyum sağladı. İşçi Partisi’nin seçim zaferlerinde bu tür politikaların da çok önemli bir yeri vardır. Birçok ülkede merkez sol partiler bu sorunları görmezden geldi ve bunun doğrudan bir sonucu olarak iktidardan düştü. Dolayısıyla İşçi Partisi, tam da burada suça ilişkin politikasını gözden geçirmelidir. Bu anlamda suçun önlenmesi meselesine daha geniş bir perspektiften bakmak yerine ceza adaleti sisteminin öncelik olarak ele alınması gerekir (bkz. Üçüncü Bölüm).

Birlikte ele alınmaları kaydıyla yukarıda bahsedilen politikaların bir sonucu olarak Birleşik Krallık, daha sosyal demokrat bir eksene oturmuştur. David Cameron’ın gelişinden bu yana Torylerin öğretilerinde meydana gelen doktrinlerinde yaşanan değişikliklerin bu dönüşümün temel göstergesi olduğunu söylemek istiyorum. Tony Blair liderliğinde John Major’dan Michael Howard’a kadar muhafazakâr liderlere başarıyla meydan okunmuştu ki bu isimlerin hepsi esas olarak Thatcher’ci gündeme bağlı kalmıştı. Öte yandan Cameron, Yeni İşçi Partisi’nin kaidelerine sıkı sıkıya bağlı kalarak ilerlemeye çalışmıştı. Cameron, vergi indiriminin her şeyin önüne geçen bir hedef olmasını kabul etmemiş, devlet sağlık hizmetle-

rinin yanı sıra diğer kamu kurumlarına olan bağlılığını beyan etmiş ve yolsuzluğun azaltılması gerektiğinin altını çizmişti.

Tüm bunları göz önüne aldığımızda İşçi Partisi –gerçekçi olmayan beklentilerle karşılaştırma yapılmamak koşuluyla– tam da bu nedenle içeride başarılı bir hükümet olmuştur. Tabii her şey güllük gülistanlık da değil hani. Yeni İşçi Partisi nerede yetersiz kalmıştır? Hangi temel sorunlar bugün de devam etmektedir? Bu soruların da oldukça önem taşıdığını düşünüyorum.

İdeolojik olarak bir başarısızlık söz konusu dersenez itiraz etmem. 1997 yılında kamu hizmetlerinin yozlaşması ile eşitsizliğin ve yoksulluğun artması, ülkenin karşı karşıya kaldığı en büyük zorluklardan ikisiydi. Bu sorunları oldukça doğru bir şekilde ele almak, İşçi Partisi programının temel bir parçası hâline gelmişti. Yine de bu kaygıları ifade edecek net bir politik kavram yoktur; bu da Yeni İşçi Partisi’ne karşı sıklıkla yapılan, Thatcherçilikle kol kola girdiği suçlamasının temel nedenlerinden biridir.

Devlet reformu, devlete sorgusuz sualsiz güvenen geleneksel soldan farklı olarak Yeni İşçi Partisi’nin gündeminin temel bir parçasıdır. Öte yandan kâr amacı gütmeyen ve ticari organizasyonların tanıtımı da dâhil olmak üzere devlet reformunun, İşçi Partisi’nin kamusal amacının terkedilmesi anlamına gelmediğini çok net bir şekilde ortaya koymak isterim. Bu çerçevede devlet alanı ile kamusal alan arasında net bir ayrım yapılmalıdır.

Sosyal adalet, Yeni İşçi Partisi’nin ciddi anlamda ilgilendiği bir izlektir ama bu vaadin gücünden şüphe duymak da anlaşılabilir bir durumdur. Bunun başlıca nedeni, İşçi Partisi’nin eşitlikçilik arzuları konusunda çekingen davranarak bu arzuları, muğlak bir toplumsal dışlanma diliyle ifade etmesidir. Aslına bakarsanız İşçi Partisi, bu konuda o kadar çok çeşitli program oluşturmuştur ki bu programlardan temel dağıtı parçacığı çekip çıkarmak zordur. Geleneksel yeniden m yerine fırsatlara vurgu yapmak iyidir ama bu işi yurttaşlara doğru anlatmak için daha güçlü bir kelime dağarcığına ihtiyaç vardır.

Anayasa reformu ile yetki devri meselesi büyük ölçüde

arapta kalmış bir konudur. İşçi Partisi'nin reformları, özellikle de İskoç Parlamentosu, Galler Meclisi ve Kuzey İrlanda Meclisi'nin oluşturulması son derece önemliydi ve bu hamle, ülkeyi anlamlı bir şekilde değiştirmiştir. Kuzey İrlanda'da barışın ziyadesiyle başarılı bir şekilde desteklenmesi, önemli bir kısmı Tony Blair'in kişisel iştirakiyle yönlendirilen temel olumlu etmen olmuştur.

Yine de İşçi Partisi, bir bütün olarak ülke için yetki devrinin ne anlama gelmesi gerektiğine dair olgun bir görüşe sahip değil gibi görünüyor: Britanya daha federal bir ülke olacak mı, olmayacak mı? Bölgesel Kalkınma Ajansları, merkezî hükümetin bölgelere yönelik bazı sorumluluklar yüklediği etkin ajanslarıdır. İşçi Partisi, farklı meclislerden oluşan yama çalışmalarıyla yerel yönetimlerin nasıl yeniden örgütleneceği meselesiyle de mücadele etmişti. Seçilmiş belediye başkanları, yalnızca 13 şehirde onaylanmıştı. Bu 13 şehirden Londra'da yönetim, şansı yüksek olmasına rağmen o dönem İşçi Partisi çevrelerinde büyük şüpheyle karşılanan Ken Livingstone'u fiilen engellemeye çalışmıştı.

İşçi Partisi, şirket kapitalizmini etki altına almaya dönük her türlü girişimi daha sonra ele almak üzere bir süre rafa kaldırmıştı. Neden derseniz parti, daha evvel bu konudan dolayı kendisine mesafeli duran kesimlerin desteğini de almak istiyordu. Bu nedenle İşçi Partisi, 1990'ların ortalarında, “karides kokteyli girişimi”⁶ ile Londra'nın finans ve ticaret bölgesinin desteğini kazanmıştı. Tony Blair'in liderliğinin ilk döneminde “paydaş kapitalizmi” ile kısa bir flört yaşanmış ama fiyaskoyla sonuçlanmıştı. İşçi Partisi'nin kapitalizm karşısındaki sessizliği, partinin kamu hizmetleriyle ilgili reform uygulamalarındaki coşkusuyla ters düşmektedir. Hayır, hayır, Eski İşçi Partisi'nin piyasalara ve girişimcilere yönelik düşmanca tutumunu yeniden canlandırmamız gerektiğini

Karides Kokteyli Saldırısı (*The Prawn Cocktail Offensive*), Britanya İşçi Partisi'nin, 1990'larda muhalefetteyken, sosyal etkinlikler düzenleyip davetler vererek Birleşik Krallık finans sektörünün güvenini ve desteğini kazanmadaki başarısını tanımlamak için kullanılan küçümseyici lakap. (Çev.)

söylemiyorum ama nasıl bir kapitalizm istediğimiz sorusuna da daha net bir yanıt bulmamız gerekiyor.

1997 İşçi Partisi Manifestosu “Çevreyle; “Çevre ile ilgili kaygıları, fazladan bir eklenti olarak değil politika oluşturma sürecinin merkezinde konumlandırıp tüm hükümeti bilgilendireceğiz” diyerek meselenin altını çiziyordu.⁷ Aslına bakarsanız enerji vergisinin getirilmesinin yanı sıra Kyoto Protokolü’nün imzalanması gibi önemli girişimler de yapılmadı değil. Gelgelelim Tony Blair, 2001 yılında yaptığı bir konuşmada, ilk birkaç yılda üzerinde durulması gereken başka sorunlar nedeniyle “çevre meselesinin siyasi gündemin gerisinde kaldığı”nı kabul etmişti.⁸ Bu bağlamda iklim değişikliğinin sonuçlarının tam olarak tanınması gecikmiş ama daha da önemlisi, şimdiye kadar yeterli bir politik yenilik de yaşanmamıştır. Benzer bir durum, iklim değişikliği meselesinin ayaklarından biri olan ulaşım için de söylenebilir. Yol kullanım ücretlendirmesiyle çığır açmak Ken Livingstone’a bırakılırken demiryolları, yönetilme biçimlerindeki birkaç yıllık bocalama ve kararsızlıktan yeni kurtuluyor.

Blair, uzun süredir güçlü bir Avrupa yanlısı olduğunun altını çiziyor ki buna tüm kalbimle inanıyorum ama ne Britanya’nın Avrupa karşısındaki şüpheciliğini tersine çevirmeyi ne de Britanya’yı Avrupa’nın merkezine daha fazla koymayı başarabildiği söylenebilir. Blair’e göre Yeni İşçi Partisi’nin “en cüretkâr olduğu dönem en iyi olduğu” dönemdi ama bu ilkeyi Birleşik Krallık’ın AB üyeliği dönemine uygulayamamıştı. Başarılı olabileceksen Birleşik Krallık’ın avro sistemine erkenden girmesi için bastırarak kumar oynamaya hiç niyeti yoktu. Britanya, 1997 yılında olduğu gibi bugün de neredeyse “zoraki Avrupalı” gibi görünüyor. Britanya, genişlemeyi desteklemek ve AB’nin hızlı askerî konuşlanma kapasitesini yükseltmeye zorlarken oldukça etkili olmuştu. Avrupa’da ortanın solunda

⁷ 1997 *Labour Party Manifesto: New Labour: Because Britain Deserves Better*, Londra, İşçi Partisi, 1997: s. 10.

⁸ Tony Blair, “Environment: next steps”, 6 Mart 2001 tarihli konuşma, s. 3. Ayrıca Birleşik Krallık Başbakanı’nın internet sitesine bakınız.

bir politikacı, Blair'in –sağcı liderler, İspanya'da Bay Aznar ve İtalya'da Berlusconi gibi– müttefiklerini garipseyecektir. Bu ittifaklar Irak'taki savaşın öncesine dayansa da bu savaş ittifakları daha da güçlendirmişti.

Bu sorunlar, aslına bakarsanız dış politikanın zorluklarıyla ilgilidir. Gelgelelim bu zorluklar, nihai olarak Blair'in halktan gördüğü rağbeti, Blair'in kişisel popüleritesini azaltıp Yeni İşçi Partisi'nin itibarını bu açıdan zedelemek için gerekenden fazlasını yapmıştı. Yeni İşçi Partisi'nin dış politikasının tamamen başarısız olduğunu söylemek haksızlık olur, şüphesiz bir dizi başarı elde edilmişti. Blair'in 1998 yılında Chicago'da yaptığı ve insani hedefler peşinde koşan müdahaleci bir dış politikanın altını çizdiği konuşması, bugün için de efsane bir konuşmadır. Öyle ki bu politika Bosna, Kosova, Sierra Leone ve Afganistan'da kısmen de olsa başarıyla uygulandı. Gelgelelim Irak, Blair'in George W. Bush'a zahiren takıntılı yakınlığı gibi, çok ileri gidildiğini de kanıtladı.

Şayet Irak kitle imha silahlarına sahip olsaydı –bilhassa nükleer silahlara sahip olmaya yaklaşılsaydı– işgalin meşrulaştırılabileceğini düşünüyorum. Saddam Hüseyin, bir milyon insanın hayatını kaybettiği iki büyük savaşı başlatmış, Kürt ayaklanmasını bastırmak için son derece acımasız bir şekilde kimyasal silah kullanmıştı. Bu süreçte BM yaptırımları başarısız olmakla kalmamış, Saddam insani amaçlar için izin verilen geliri çocuklar açlıktan ölmesine rağmen kendi amaçları doğrultusunda kullanmaya hazırlanmıştı.

Irak macerası sonucunda Blair, yalan söylemekle itham edilmenin ötesinde aklını yitirmekle de suçlanmıştır. En iyi zamanlarında bile Blair'in yandaşı dostu olmayı reddeden *New Statesman*, 2003 yılının Temmuz ayında yayımladığı makaleye şu başlığı atmıştı: “Blair, ‘patlamaya hazır’ makul psikopat.” “Tony Blair'in akıl sağlığı meselesi” diyordu “artık önlem alınması gereken bir meseledir.”⁹ Makale epey ciddi

⁹ Peter Dunn, “Blair, plausible psychopath, ‘set to implode’”, *New Statesman*, 1 Temmuz 2003.

bir şekilde kaleme alınmış, Blair’i psikopatik eğilimleri olan biri olarak tanımlayan saygın psikoterapistlerden alıntılarla süslenmişti. Açıkçası Blair’in savaşı meşrulaştırırken yalan söylediğine inanan insan sayısı epey fazladır.

Blair mi yalan söylemişti? Sanmıyorum. Son derece detaylı bir şekilde hazırlanmış olan Hutton Raporu, onun halkı aldatma niyeti olduğuna dair herhangi bir kanıt bulamamıştı. Bazı basın organları, Lord Hutton’ı daha önce gerçeği ortaya çıkaracak biri olarak göklere çıkarmıştı ancak bunu yaparken akıllarında, hükümeti devirebilecek ya da en azından ciddi şekilde sıkıntıya sokacak bilgiler vardı. Böyle bir şey gelmeyince makalenin yazarına da sırt çevirmişlerdi. Tüm istihbarat teşkilatlarının Saddam’ın kimyasal ve biyolojik silahlara sahip olduğuna inandığı göz önüne alındığında, Blair’in iyi niyetle hareket ettiğinden en ufak bir şüphe bile duymuyorum. Saddam’ın davranışı, silah denetçilerini engellemek ve BM yaptırımlarına direnmek için her yolu denemesinden mütevellit başka türlü anlaşılamazdı.

Gelgelelim Saddam Hüseyin’in kitle imha silahlarına sahip olduğuna dair kanıtların çok zayıf olması beni de dumura uğratmıştı. Savaş başlamadan hemen önce yapılan tartışmalar sırasında halka açıklananların (ki tartışmalı dosyanın¹⁰ da dâhil olduğu üstünkörü birkaç beyandan fazlası değildi) yüzeysel kaldığını sanmıştım. Ülke içindeki kaynakları tehlikeye atacağı için savaştan önce açıklanamayacak çok daha ayrıntılı kanıtların var olduğunu düşünmüştüm ama hiçbir şey yoktu. Colin Powell’ın BM’ye Irak’ın kitle imha silahlarına ilişkin fotoğraflı kanıtlar sunması, olaydan sonra, hem kendisini hem de tüm Batı savunma camiasını mahcup eden utanç verici bir iddia olarak ortaya çıktı. (Daha fazla tartışma için Sekizinci Bölüme bakabilirsiniz.)

¹⁰ *dodgy dossier*; Irak’ta kitlesel imha silahlarının olduğuna dair –daha sonra geri çekilen– hükümet belgesinin gayriresmî adı. Bu ifade, 9 Şubat 2003 tarihli *Observer* gazetesinde yer alan önemli bir makalenin başlığına gönderme yapmaktadır: “Downing Street’s dodgy dossier of ‘intelligence’ about Iraq”. (Çev.)

RAKİPLER: BİR KÖŞEDE BROWN, DİĞER KÖŞEDE CAMERON

Soru: Tony Blair ve Tanrı arasındaki fark nedir?

Cevap: Tanrı, onun Tony Blair olduğunu düşünmüyor.

Soru (Blair'in dünyayı dolaşma arzusu ile ilgili olarak):
Tony Blair ile Tanrı arasındaki fark nedir?

Cevap: Tanrı her yerededir; Tony Blair ise Birleşik Krallık hariç her yerde.

Beğenin ya da beğenmeyin Tony Blair küresel bir figürdür. Winston Churchill ve Bayan Thatcher, savaş sonrası dönemin dünya çapında tanınan diğer Britanyalı başbakanlarıydı. 1997 yılında John Smith liderliğindeki İşçi Partisi muhtemelen seçimi kazanacaktı ve Smith'in olağanüstü bir lider olduğunu kanıtlayacağından şüphem de yoktu. Yine de Blair'in öncülük ettiği ideolojik değişimler olmaksızın fiilen meydana gelen heyelanın gerçekleşmesi pek olası değildi. Tony Blair, İşçi Partisi'ni art arda üç kere seçim zaferi yaşatan bir liderlik örneği gösterdi. Daha önce hiçbir İşçi Partisi lideri bu başarıya yaklaşılamamıştı. Bununla birlikte dış ilişkiler söz konusu olduğunda Blair'in kendisini aştığını da söylemek mümkün. Uluslararası düzeyde henüz tanınmayan Brown ise varlığını süratle ve etkili bir şekilde hissettirmek zorunda kalacak.

Eh, tahmin edileceği gibi son dört veya beş yılda seçmenlerin Tony Blair'in iş yapış tarzını onaylama oranlarında ciddi bir düşüş olduğu gibi genel anlamda İşçi Partisi de bundan payını alarak önemli bir desteği kaybetti. MORI Ajans'ın 1998 yılının Mayıs ayında yayımladığı ankete göre Blair'in

hükümette bir yılını doldurmasının ardından nüfusun %67'si onun, Blair'in ülkeyi yönetme tarzını onaylamıştı. 2002 yılının Mayıs ayına gelindiğinde bu oran, bazı inişli çıkışlı dönemlerle beraber %39'a düşmüştü. 2006 yılının Temmuz ayında Tony Blair hükümeti, ülkeyi yönetme tarzı açısından anketlerde %23 ile en düşük seviyeye gerilemişti. Aynı yılın aralık ayında bu oran %30'du.¹

9 Ocak 2007 tarihinde sonuçları açıklanan bir anket, İşçi Partisi'ne verilen genel desteğin hâlâ %32 olduğunu ancak o tarihte Muhafazakârlara verilen desteğin %39 ile son on dört yılın en yüksek seviyesine geldiğini göstermiştir.² Hükümetten memnun olanların oranı %22, memnun olmadığını söyleyenlerin oranı ise %72'dir. Yapılan tüm anketlere baktığımızda, anket şirketlerinin arasında belirgin bir fark olduğu görülse de genel durum nettir. Toryler, 2007 yılının başlarında İşçi Partisi'ne karşı yaklaşık %6-7, belki de daha fazla üstünlük kurarak iktidar olmuşlardı.

Kamuoyunun David Cameron'a duyduğu güven, Blair-Brown Ara Dönemi boyunca artmaya başlamıştı. Cameron, bazı anketlerde insanlara ülke için en iyi lider olarak kimi tercih edecekleri sorulduğunda %40'a varan bir desteğe ulaşmıştı. Bununla birlikte seçmenlerin çoğu, politikalarını somutlaştıramadıklarını kabul ederek "Yeni Toryler" hakkında yargıda bulunmaktan çekinmiştir. Ankete katılanların üçte birinden fazlası, Cameron'ın, insanlar kendisini neden seçsinler sorusuna nasıl yanıt verdiğini tam olarak bilmediklerini söylemiştir. Cameron, Gordon Brown'dan daha dinamik ve hoşgörülü bulunmuş ama kimin daha güçlü lider olacağı sorusuna Brown şeklinde yanıt verilmiş.

20 yıl önce insanların temel endişelerinin başında ekonomi, işsizlik ve enflasyon geliyordu. Şimdi Britanya'nın bugün karşı karşıya olduğu en önemli sorunlarla ilgili görüşleri so-

¹ Ipsos MORI, "Political monitor: satisfaction ratings 1979-present".

² Populus Anketi, 9 Ocak 2007. *Times* dergisinin internet sitesinde bulunabilir.

bulduğunda, ekonomi, işsizlik ve enflasyon daha alt sıralarda yer alıyor. Yurttaşların yalnızca %8'i ekonominin durumunu, %6'sı işsizliği ve %2'si enflasyonu Birleşik Krallık'ın yüzleşmesi gereken temel sorunlar arasında sayıyor. Ankete katılanların %40'ı, seçmenlerin göç meselesini temel endişe kaynağını göç meselesi olarak görüyor. Bunu %38 ile NHS,³ %37 ile savunma ve uluslararası terörizm ve %30 ile kanun ve nizam izlemektedir.⁴ Somut politikaları olmamasına rağmen Torylerin şu anda bu alanların birçoğunda oransal olarak önde olmasının İşçi Partisi'nin kaygılandırması gerektiği kanaatindeyim. Toryler, bu anketlerde kanun ve nizam söz konusu olduğunda İşçi Partisi'nin yedi puan önündeler ama kısa bir süre önce yayımlanan bir anketin sonuçlarına göre göç konusunda da altı puan ilerde görünüyorlar. Kimi anketlerde ise İşçi Partisi, NHS'nin yanı sıra eğitim ve çevre konularında da Toryleri takip ediyor.

Bu tür bulguları nasıl yorumlamalıyız? Yazarken tüm meselenin Britanya siyaseti üzerinde etki yaratmak olduğunu söylemek istiyorum. Seçim sürecinin bu aşamasında altı ya da yedi puan geride olmanın pek bir önemi yoktur elbette. Böylesi bir fark, bir dereceye kadar siyasi kişiliklere bağlı olarak değişecektir. Gordon Brown başbakan olması durumunda nasıl bir performans gösterecek? Ekibiyle birlikte eşit oranda sorumluluk alacak mı? Cameron'ın gençlik ateşiyle başa çıkabilecek mi? Brown'ın tutumuna karşılık Cameron ağırlık koyabilecek mi? Yapmaya çalıştığı yeniliklere güvenmeyen bir partiyi bir arada tutabilecek mi?

Medyada ya da akademide sıklıkla yazılıp çizilmesine

³ NHS (National Health Service): 1948 yılında kurulan ve Birleşik Krallık'ta yaşayan herkesin hizmetin tam maliyetini ödemesi istenmeden kullanabileceği, devlet tarafından finanse edilen tıbbi ve sağlık hizmetlerine atıfta bulunur. Devlet hastaneleri ve aile hekimi merkezleri, NHS sistemine bağlıdır. "NHS" adını kullanan üç sistem vardır: NHS İngiltere, NHS İskoçya ve NHS Galler. Kuzey İrlanda'da Sağlık ve Sosyal Bakım ayrı olarak oluşturulmuştur ve genellikle "NHS" olarak anılır. (Çev.)

⁴ Ipsos MORI, "Political monitor".

rağmen siyasetin büyük çoğunlukla şahsi niteliklere bağlı olduğuna inanmadığım gibi kişisel pazarlama ya da propaganda biçimlerinin etkisinin de gerçekten az olduğu kanaatindeyim. Hâl böyleyken siyasi mücadelenin daha çok fikir ve politika zemininde kazanılacağını düşünüyorum. Seçmenler, politik tartışmaları tüm detaylarıyla takip etmeseler de bir partinin sunduğu şeyin maddi bir karşılığının olup olmadığı konusunda bir fikre sahiptirler. Yeni bir liderin ortaya çıkışı, hâlihazırda tanıdık bir sima olsa bile, İşçi Partisi'ne seçmenlerin gözünde programını yenileme ve bu programı, ona kredi kazandıran önemli başarılar üzerine inşa etme fırsatı verir. Dolayısıyla tam da bu noktada asıl rakiplerin, kendi beyanlarına göre neyi temsil ettikleri konusunda düşünmek önemlidir. Bu çerçevede Liberal Demokrat Menzies Campbell'a kısaca değinmekle beraber özellikle Brown ve Cameron üzerine yoğunlaşacağım.

1. Gordon Brown'ın Siyasi Görünümü

Brown'ın siyaset felsefesi anlayışının, genel anlamıyla Tony Blair'in solunda olduğu söylenebilir; bu da aslında onun daha ziyade Eski Sol'a meylettği anlamına gelir. Öte yandan son birkaç yıl içinde yaptığı konuşmaları ve kaleme aldığı yazıları düşündüğümde, buna dair bir ize rastlamıyorum. Brown, hızla gelişen küresel piyasanın, iktisadi dinamizm ve esneklik ihtiyacını ortaya çıkardığına inanıyor. Bu bağlamda sol, dikkatini devlete vermek yerine piyasaların erdemlerini tanımayı öğrenmelidir. İlericiler olarak ara sıra da olsa piyasaları engellemeye ve sınırlamaya çalışmak yerine onları daha işlevsel hâle getirmeye çalışmalı ve bunu yaparken gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde korumacılığa direnmeliyiz.

Bununla birlikte Brown, piyasaları tüm sorunların çözümü olduğunu varsayan Bayan Thatcher'ın yanıldığının altını çiziyordu. Piyasaların hayatımızı bir bütün olarak işgal etmesine izin vermemeliyiz; neden dersiniz piyasaların altın-

dan kalkamadığı bazı durumlar da vardır. Takdir edersiniz ki piyasa ekonomisi ile özelleştirilmiş ekonomi aynı şeyler değildir. Piyasanın düzgün çalışması, ancak serbestleştirme ve regülasyonun makul bir karışımı ile mümkündür. Bu çerçevede sloganımız şudur: “Mümkünse serbestleştirin ama gerektiğinde denetim altına alın.”⁵

Rekabetin sağlık hizmetlerinde, misal seçimde olduğu gibi bir rolü olabilir ve olmalıdır. Gelgelelim sağlık, diğerleri gibi bir emtia değildir ve olamaz da. Birey açısından sağlık hizmetlerinden yararlanma, doğası gereği tahmin edilebilir bir şey değildir ve bu nedenle haftalık alışveriş listesi yapar gibi planlanamaz. Bu nedenle sağlık hizmetlerinin bir havuzda toplanması hem en verimli hem de en adil yoldur; sağlık hizmetleri özel sağlık sigortasına bırakılamaz. “Tanımı itibarıyla uygulanabilirliği eğrlere, amalara ve satır aralarında okuduklarınıza dayanan ve yalnızca bazı kişileri belirli bir süreliğine kapsayan” özel sağlık poliçeleri “tüm insanları her zaman kapsayan poliçelere tercih edilmemelidir.”⁶

Eğitim meselesini temel sorun olarak gören Brown’ın son derece iddialı planları olduğunu söylemek isterim. 2006 yılının Aralık ayında sunduğu Önbütçe Raporu’nda okullar için yeni ve kapsamlı bir destek paketi duyurmuştu. Bu çerçevede okul müdürleri öğrenci başına bir miktar daha fazla gelir elde edecek ve bunu uygun gördükleri şekilde harcayabilecektir. Orta dereceli okullar, yılda ortalama iki yüz bin sterlinden daha fazla alacak. Seviyesi ne olursa olsun her okulda küçük gruplar hâlinde öğretim sağlanacaktır. Sınıflarda her bir çocuğa daha fazla alan ayrılacak ve her çocuğun daha fazla teçhizatı olacak. Başbakan, Leitch Raporu’na yanıt olarak stajyer sayısını iki katına çıkaracağına söz verdi. Bu bağlamda 2020 yılına kadar genel ortaöğretim sertifikasına sahip en az

⁵ Gordon Brown, *Moving Britain Forward*, Londra: Bloomsbury, 2006: s. 158.
⁶ *Ibid.* s. 161.

beş yetişkinin %90'ı için bir hedef belirlendi.⁷ Brown, dünya iktisadi rekabeti yoğunlaştıkça Birleşik Krallık'ın bu rekabette başarılı olması için eğitimde süregelen ilerlemeyi hayati bir olgu olarak görmüştü.

Dışarıdan bakıldığında Brown, ekseriyetle merkezîyetçi olarak kabul edilir ancak işin aslı, sürekli olarak yetki devri ve ademimerkezîleşmenin yararlarından bahseder. Uzun yıllar boyunca ulusal ile yerel yönetim arasındaki ortaklığın önemine vurgu yapmıştır. Yerel yönetimlerin, refah ve kamu hizmetlerinin merkezinde yer aldığı ve sivil toplumun da önemli bir rol oynadığı “yeni yerelciliği” öne çıkarır. Kamu hizmeti verenler, bölgeyi etkileyecek kararları alma ve bölgede yaşayanlara karşı hesap verme yetkisine sahip olmalıdır. Blair gibi Brown da faal yurttaşlık ve şahsi sorumluluk kavramlarının altını kalın kalın çizmektedir. Bununla birlikte ulusal devletle bir denge kurulması gerektiğini aksi takdirde standartların büyük ölçüde değişebileceğini, bölgede yolsuzlukların ortaya çıkabileceğini ve bu çerçevede coğrafi eşitsizliklerin büyüyebileceğini ileri sürmüştür.

Brown eşitsizlikten bahsederken fırsat eşitliğine, daha açık bir ifadeyle “adaletsiz ayrıcalık”ın üstesinden gelme zorunluluğuna hassasiyetle eğilir. Piyasalar büyük zenginlik üretebilirler ama kendi içlerinde adil bir toplum yaratamazlar. Hükümet, yaşam fırsatlarını eşitlemeye çalışmak için mücadele etmelidir. Brown'ın toplumsal düzen fikri herkesin dilindedir: Ona göre bir toplumsal düzende “bireyler potansiyellerini, daha net bir ifadeyle herkes için olumlu bir özgürlük fikrini gerçekleştirecek şekilde donatılmışlardır ve bu uğurda yetkilendirilmişlerdir.” Öte yandan Yeni İşçi Partisi konuyu tutarlı bir şekilde yansıtarak, özgürlüğün sorumlulukla karşılaştırılması gerektiğini de belirtmiştir.

Bu konular, Brown'ın Britanya kimliği meselesine dair

⁷ HM Treasury, *Investing in Britain's Potential*, Londra: HMSO, 2006; *Prosperity for All in the Global Economy*, The Leitch Report, 2006.

tefekkürüyle ilişkilidir. Şüpheciler, Brown'ın İskoç geçmişini İngiliz bağlamında meşrulaştırmaya çalıştığını söylese de açıkçası bu buz dağının yalnızca görünen kısmıdır. “Britanyalılık”, Brown'ın siyasi bakış açısının öğelerini birbirine bağlayan tartışmalı bir fikirdir. Britanyalı olmanın ne anlama geldiğini tanımlayan “golden thread”, “tiranlığa ve iktidarın keyfî kullanımına karşı özgürlük ve serbestlikten taviz vermeyen bireydir.”⁸ Öte yandan bu, aynı zamanda “adalet” ve yurttaşlık görevi anlamına da gelir. Britanyalılık, geçmişe bağlı olmak anlamında muhafazakârlıkla özdeşleştirilmemelidir. Bilakis Britanyalılık, gelişme kapasitesi ile ayırt edilir.

Tom Nairn, yıllar önce *The Break-Up of Britain* başlıklı bir kitap yayımladı.⁹ O dönem pek olmasa da bazıları umudun şimdi alevlendiğine inanıyor. Mevcut anketler, İskoç Ulusal Partisi'nin mayıs seçimleri öncesinde iyiye gittiğini gösterdiğinden birliğin durumu, yeniden tartışma konusu hâline gelmişti. Partinin hükümet kurması hâlinde bunun ne anlama geldiğini ayrıntılı bir şekilde tanımlamasa da tam bağımsızlık konusunda referandum sözü vermişti.

Brown, ayrılıkçılığa doğru “tehlikeli sürüklenme” olarak gördüğü şeye yönelik bir karşı saldırı da başlatmıştı. Tory Partisi'nin bazı üyeleri Westminster'da “İngiliz yasaları için İngiliz oyları” önerisi hakkında demeç vermeye başladılar; bu arada İngiliz seçmenler arasında ayrılığa verilen destek artmaya devam ediyordu. Bu noktada Brown saldırıya geçti. 2007 yılının Ocak ayının başlarında yayımlanan bir makalesinde “Britanya'nın Balkanlaşması”na doğru tehlikeli bir sürüklenmeden bahsetmişti.¹⁰ Geçmişte üstü kapalı bir Britanyalılık fikriyle hareket edebildik. Öte yandan “ayrılıkçılar, İskoçya'da, Galler'de ve şimdi de İngiltere'de ülkemize meydan okuduklarında” bu konuda daha doğrudan söz söylemeliyiz.

Brown, *Moving Britain Forward*, s. 43 ve s. 13.

Tom Nairn, *The Break-Up of Britain*, New York: NLB, 1977. Ayrıca bkz. Nairn, *After Britain*, Londra: Granta, 2000.

Gordon Brown, “We need a United Kingdom”, *Daily Telegraph*, 13 Ocak 2007.

Gordon Brown, İşçi Partisi Batı Lothian Milletvekili Tom Dalyell'in 1977 yılının Kasım ayında Avam Kamarası'nda İskoçya ve Galler için sunulan yetki devrine ilişkin tartışmalar sırasında ortaya attığı "Batı Lothian Sorunu"nu dikkate alma eğilimindedir. Dalyell, "İngiliz seçmenler ile parlamento-nun saygıdeğer üyeleri; İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'dan . . . en az 119 saygıdeğer parlamento üyesinin, İskoçya'da, Galler'de ve Kuzey İrlanda'da benzer konularda herhangi bir söz hakkı olmadığı hâlde, Britanya siyaseti üzerinde önemli ve muhtemelen ekseriyetle belirleyici bir etkiye bulunmalarına daha ne kadar müsamaha gösterecek?" diye sormuştu. Bu soruya yanıt, Enoch Powell'dan geldi: "Batı Lothian'ın saygıdeğer parlamento üyesinin ne yapmak istediğini nihayet anladık. Buna Batı Lothian Sorunu diyelim."

Brown'a göre bu dengesizlik, daha büyük bir dengesizlik bağlamında yorumlanmalıdır. Bir röportajında, İngiltere'nin Birliğin %85'ini oluşturduğunu ve bu bağlamda seçimde daha fazla oy alacağını ifade etmişti. Dolayısıyla ulusların yetki devri, etkin bir dengeleme mekanizmasıdır. Brown'a göre Britanya'nın bugün, yenilenmiş bir ulusal misyon anlayışına ihtiyacı vardır. Britanya Ulusal Partisi, Birleşik Krallık Bayrağı'na el koymuş durumdadır ve ilericiler bayrağı mutlaka geri almalıdır. Bayrak "birliğin simgesi" olmanın ötesinde "toleransın ve kapsayıcılığın sancağı olmalı"dır.¹¹ Gerçek şu ki bu taahhütleri tasdik etmek için daha fazla ritüel geliştirmeliyiz. Bu çerçevede Brown, oldukça tutarlı bir biçimde Amerika'nın 4 Temmuz'unun ve Fransa'nın 14 Temmuz'unun muadilinin nerede olduğunu soruyor.

Brown'a göre küreselleşmeden yararlanmak istiyorsak bu vurgu tutarlı, hatta hayati bir yaklaşım olacaktır. Britanya, bu hızlı değişen dünya karşısında yeni bir ulusal ekonomi fikri ortaya koymalıdır. Bu amaç, kamu kurumlarını gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde zenginleştirmenin yanı sıra

¹¹ Brown, *Moving Britain Forward*, s. 262.

sosyal adaleti daha da ileri bir düzeye taşıırken, rekabetçi bir ekonomiyi de sürdürmek zorundadır. Bu ülkede yeni çözüm, daha fazla yetki devrini de içeren bir anayasal reform yeni bir yurttaşlık sözleşmesi, sivil toplumun yeniden inşası, yerel yönetim anlayışının yenilenmesi, azınlıkların Britanya toplumuyla bütünleşmesinin sağlanması ve yurtseverliğe olduğu kadar enternasyonalizme de bağlılıkla gelecektir.¹² Brown, son zamanlarda yaptığı konuşmalarda, İşçi Partisi'nin cihatçı terörle mücadele konusundaki genel yaklaşımına bağlılığını da çok sarih bir şekilde ortaya koymuştur.

2. David Cameron ve “Yeni Tory Partisi”

Aralık 2006 itibarıyla Tory Partisi'nin internet sitesinde, “Brown’ın NHS Kesintilerini Durdurun!” sloganı manşetten yer alıyordu. Başbakan olarak sağlık hizmetlerine rekor düzeyde yatırım yapmış bir adamı kesintilerle suçlamak en hafif deyimle arsızlıktır. Peki, bunu bir kenara bırakırsak böyle bir manşet, siyaseten ne anlama gelir? David Cameron liderliğindeki Muhafazakârlar gerçekten de değiştiler mi, yoksa İşçi Partililerin bir kısmının söylemekten haz duyduğu gib yeni retorik cilasının altında “aynı Eski Toryler” mi var? Ne de olsa David Cameron, selefi Michael Howard’ın özel kalem müdürüydü ve zahiren çok farklı bir gündem peşindeydi.

Bu iyi bir şey mi kötü bir şey mi henüz karar veremedim açıkçası. Cameron, Bayan Thatcher ve halefleri tarafından onaylanan farklı bir Muhafazakâr felsefe yaratmak için ciddi bir çaba sarf ediyor. Ama ne kadar başarıya ulaşacağı konusu şimdilik hâlâ muallakta.

Burada ortaya çıkan durumun Yeni İşçi Partisi ile örtüşen noktaları önemlidir ki Cameron da bu gerçeği zaman zaman kabul etmiştir. Aslına bakarsanız NHS iyi bir başlangıç

noktasıdır. “Toplum diye bir şey yoktur” anlayışı, minimal devlet fikri, vergi indirimlerine bağlılık ve kamu hizmetlerine kayıtsızlık sona erdi. Cameron, King’s Fund’da yaptığı bir konuşmada “NHS fikri”ne duyduğu bağlılığı teyit ettikten sonra özel sigortaya dayalı bir sisteme yönelik herhangi bir hareketi reddetti; dolayısıyla Gordon Brown’ın çıkarımlarından yol aldı. Cameron bu konuşmasında Aneurin Bevan’ı bile tereddütte bırakabilecek sözler sarf etmişti: “NHS’nin 20, yirminci yüzyılın en büyük başarılarından biri olduğuna inanıyorum.”¹³ Tory Partisi’nin planlamasında NHS’ye ilişkin herhangi bir detay bulunmasa da Cameron, kamu hizmetlerine ayrılan bütçenin, Muhafazakâr bir hükümet döneminde gerçek anlamda artacağını net bir şekilde vurgulamıştı.

Toryler vakıf hastanelerini desteklemesine destekleyecekler ama aslında onların amacı tüm hastaneleri devletin sıkı teftişinden çıkarmaktır. Tory Partisi’nin İşçi Partisi’nin vergi politikalarına yönelttiği eleştiri sınırlarına dayandığından artık yaratıcı olmaktan uzaktır; Toryler, uzun zamandır daha basitleştirilmiş bir vergi sistemine ve daha az regülasyona duyulan ihtiyaç üzerinde yoğunlaşmışlardır.

Cameron, Muhafazakârları bilinçli bir şekilde merkeze, İşçi Partisi’nin tanımladığı yeni merkeze çekmeye çalışmaktadır. Keza iktisadi istikrarın Muhafazakârların bir numaralı önceliği olduğunun altını çizerek bir kez daha İşçi Partisi’nin tekrarlamaktadır. Küreselleşmenin önemini vurgulayan Cameron, rakipleri gibi korumacılığı reddetmektedir. Cameron’ın şefkatli muhafazakârlık anlayışı, temelde fırsat ve arzu üzerine vurgu yaparak yoksulluğu azaltmanın yanı sıra sosyal haklardan yoksunluğu gidermek için politik müdahalenin gerekli olduğunu onaylamaktadır. Ayrıca yoksulluğu azaltmanın, göreceli yoksulluğu azaltmak anlamına geldiğini de kabul etmektedir. Başka bir deyişle mutlak yoksulluk azaldığı

¹³ Cameron, King’s Fund’a yaptığı konuşma, 9 Kasım 2006.

sürece orada ne kadar eşitsizlik olduğunun önemli olmadığı Thatcher'ci fikri reddetmiştir.

Cameron, partisi içinde İngiliz ayrılıkçılığını vurgulamaya yönelik güçlü bir eğilim bulunmasına rağmen Britanyalılık fikrine destek vermekten mutluluk duyuyor gibidir. Cameron, Yeni İşçi Partisi'nin hakları yükümlülüklerle kıyaslama ilkesini benimsemiştir. Ulusal kimlik duygusunu geliştirme fikri; yurttaşlık merasimi, bağlılık yemini ve yurttaşlığa kabul edilmek isteyen göçmenlerin İngilizce öğrenme şartında yapıldığı gibi bazı övgüleri gerektiriyor. İşçi Partisi'nin politikalarıyla ilgili olarak sıklıkla söylediği gibi onları kabul ediyor ama "daha ileri gitmek istiyor": Bu durumda mevcut yurttaşların İngilizceyi tatmin edici bir düzeyde konuşamadıkları yerlerde, İngilizce öğrenmelerini bir zorunluluk hâline getiriyor.¹⁴

Hikâye terör ve suçla devam ediyor. Uluslararası terörle mücadele, bugün hükümetin "tüketici bir endişesi" olmalıdır çünkü bu durum geçmişin teröristleriyle uğraşmaktan daha zordur. Terörle mücadele politikası, "şüphelinin haklarıyla bir bütün olarak toplumun hakları arasında bir denge kurmalıdır." Cameron kimlik kartlarını reddetse de telefon dinleme kayıtlarının mahkemede delil olarak kullanılmasına izin verilmesi gerektiğini savunuyor. Toryler, önceki başkanları döneminde Irak müdahalesinin arkasında durmuşlardı; Cameron da bu desteği sürdürmektedir. Özetle Cameron, Blair'in liberal müdahalecilik ilkesi dâhil olmak üzere İşçi Partisi'nin uluslararası ilişkilere yaklaşımını geniş ölçüde kabul etmektedir.

Peki, bu durumda onun anlayışı ile İşçi Partisi'nin anlayışı arasında ne gibi bir farklılıklar vardır ve tüm girişimin altında yatan tutarlı bir siyasi felsefe var mıdır? Şu anda biraz estek köstek gibi gözükse de ortada bir felsefenin olduğu aşîkârdır. Bu felsefe toplumsal sorumluluk fikrine odaklanmaktadır. "Güçlü bir toplum inşa etmek" diyor Cameron, "yalnızca

politikacıların görevi değildir. Hepimiz bu işte beraberiz.”¹⁵ Kiliseler gibi kentsel kurumlar, şu anda esas itibarıyla hükümetin denetiminde olan bazı işlevleri üstlenebilir; ayrıca yurttaşlar da bu yükümlülükleri kabul etmek zorundadır. Bayan Thatcher’ın hükümetleri, ülkeye iktisadi sorumluluk duygusunu geri kazandırmıştı. Bugün görev, aynı şeyi toplumsal sorumluluk için yapmaktır. Bu anlamda ailenin rolü son derece önemlidir çünkü aile, sadakatin oluşturulduğu ve sürdürüldüğü yerdir. Bununla birlikte Cameron, bu alanda Torylerin geleneklerini sürdürme konusunda ısrarcı değildir. Evliliğe ilişkin güçlü bir savunma yapan Cameron, medenî birlikteliklere de onay verirken, bekâr ebeveynleri damgalayıp damgalamamak konusunda tereddütlerini korumaktadır.

Ayrıca Cameron, çocuk bakımıyla ilgili yatırımların desteklenmesi gerektiğinin altını da çizmektedir ki bu da Yeni İşçi Partisi’nin meseleye yaklaşımıyla giriştiği ve partinin “yeterince ileri gitmediği”ni iddia ettiği tartışmasında olduğu gibi başka bir endişesidir. İş ile ev arasında artan esneklik, yaşam kalitesinin önemine vurgu yapmanın yanı sıra temel noktalardan biridir. Cameron, iktisadi ilerlemeyi yalnızca GSYİH büyümesi açısından ölçmeyi eleştirmekle kalmıyor “genel refah”ı artırmayı Muhafazakâr politikaların merkezine oturtmak istiyor. Bilindiği gibi refah, sürdürülebilirliği varsaydığı gibi çevresel sorunlara karşı yüksek bir duyarlılık anlamına da gelir. Bu çerçevede ilk kez Britanya’nın büyük bir partisi, çevre sorunlarına toplumsal ve iktisadi önceliklere dayanarak eşit bir fatura kesiyor.¹⁶ Ona göre İşçi Partisi, sorunlarımıza kısa vadeli bir yanıt vermenin ötesine geçemez; Tory politikaları, meseleye kalıcı çözümler getirecektir.

Cameron’ın “hug a hoodie”¹⁷ kampanyasında yaptığı ko-

¹⁵ Cameron, Muhafazakâr Parti Konferansı’ndaki konuşması, 4 Ekim 2006, s. 14.

¹⁶ Cameron, genel sağlıklılık üzerine konuşma, 20 Temmuz 2006.

¹⁷ David Cameron tarafından, şehirlerdeki antisosyal davranış sorununu çözmek amacıyla oluşturulmuş bir kampanya. (Çev.)

nuşma, yukarıda bahsettiğimiz izleğe uygun düşüyor.¹⁸ Bil-hassa yoksul mahallelerde suçun neden olduğu kaygıların, topluluk duygusunu baltalarken genel refah duygusunu da mahvettiğini ileri sürüyor. Toplum, kapüşonluları genellikle saldırgan “çete mensubu gençlerden oluşan asi bir ordunun üniforması”nı giyen insanlar olarak görür. Gelgelelim kapüşon takmak, saldırgan olmaktan ziyade savunmacı bir düşüncenin göstergesidir. Yıllarca istismara maruz kalan ve ihmal edilen kalan çocuklar, yalnızca katı bir denetime değil, bakıma ve anlayışa da ihtiyaç duyar. Çocukların kendilerine saygı duymaları isteniyorsa, duygusal güvenlik her şeyden daha önemlidir. Ailenin başarısız olduğu durumlarda, topluluk grupları yardım etmek için devreye girmelidir.

Cameron, 2007 yılının Ocak ayının sonlarında ulusal kimlik konusunda bir konuşma yaptı; önemli noktalara değinen konuşması bazı bakımlardan Brown’ın kısa bir süre önce yaptığı konuşmayla benzerlikler gösteriyordu.¹⁹ Brown’ın “Balkanlaşma” eğretilmesi yerine Cameron, birden fazla Berlin Duvarı inşa etmişti. Birlikte yıkmamız gereken beş Berlin Duvarı vardı: aşırılıkçılık, kontrolsüz göç, yoksulluk, eğitime erişim olanaklarındaki eksiklik ve çokkültürcülük. Aşırılık yanlıları arasında bir yanda Britanya Ulusal Partisi, diğer yanda ise “şeriat devleti isteyenler” yer alıyor. Cameron, konuşmasında meseleyi derinlemesine ele almasa da göçmenlerin ülkeye yararları olduğunda ısrar ediyor. Ona göre temel sorun, kontrolsüz göç.

Yoksulluğun devam etmesi, “geride bırakılan bir alt sınıfın ortaya çıkması” anlamına gelir; iyi ve kalitesiz okullar arasında var olan “eğitim *apartheid*’i” ise toplumsal hareketlilik ihtimalini ortadan kaldırır. Çokkültürcülük, özgül bir eleştiri için seçilmiştir. “Bizi bir araya getiren şeyden çok ayıran şeye

¹⁸ Cameron, Sosyal Adalet Merkezi’nde yaptığı konuşma, 10 Temmuz 2006.

¹⁹ Cameron, “Bringing down the barriers to cohesion”, Birmingham’da yapılan konuşma, 29 Ocak 2007

odaklanan” bir yaklaşımdan bahsedilmektedir. Bu yaklaşım, sosyal konutların etnik özelliklere göre tahsis edilmesine neden oldu ve bu da “küskünlük ve şüphe yaratmaya” hizmet etti.

3. *Peki ya Bay Campbell?*

David Cameron’ın konuşmaları, siyasi içeriği bağlamında eksik olabilir belki ama Menzies Campbell’in konuşmalarında bundan daha fazlası vardır. Üçüncü parti olan Liberal Demokratlar, kendilerini destekledikleri şeye göre değil de karşı oldukları şeye göre tanımlamaya meyillidirler. Campbell İskoç’tur ama onun İskoç geçmişi, eleştirmenler arasında tıpkı Gordon Brown’da olduğu gibi nadiren dile getirilmektedir. Bununla birlikte bir sonraki genel seçimde koalisyon hükümetinin ortaya çıkması ve İşçi Partisi ile Liberal Demokratların bir araya gelmesi durumunda Britanya devletini yöneten bir değil iki İskoç olacaktır. (“İyi de ne var bunda?” sorusunun yanıtı için bkz. Dokuzuncu Bölüm.)

Campbell, Liberal Demokratların lideri olmadan önce vakıf hastanelerine, üniversite harçlarına ve kimlik kartlarına karşı oy kullanmış ve ısrarla bu konumunu korumuştur. Dış politikada uzmanlaşan Campbell, her ortamda Irak Savaşı’na karşı çıkıyordu. Ona göre Liberal Demokratlar, “üç partili siyaseti gerçeğe dönüştürmek” için “modernleşmeli, profesyonel ve güvenilir olmalı ve birleşmeli”dir.²⁰

Campbell, çevre sorunlarının önemi konusunda diğer iki liderden daha katı bir tutum izlemektedir. Kendi ifadesiyle “çevreyi bir vicdan ve zorunluluk meselesi olarak önceliğimiz hâline getirmemiz şarttır” ki bu da “tüm davranış biçimimizi değiştirmemiz gerektiği” anlamına gelir. Campbell, Liberal Demokrat bir politika grubunun vergilendirme konusundaki

²⁰ Menzies Campbell, “The Liberal Democrats — a party on the up”, East Fife’da yapılan konuşma, 24 Şubat 2006, s. 2.

bulgularını teyit etmişti.²¹ Raporda uçaklardan salınan sera gazları üzerindeki artan vergiler, abartılı şekilde yükselen motorlu taşıtlar vergisi, karbon vergisinin getirilmesi ve yakıt vergisini enflasyona endeksleyen bir “yeşil vergi geçişi” öneriliyordu. Liberal Demokratlar nükleer enerjinin enerji kullanımına da karşıdılar.

Bu yeni yeşil vergilerden elde edilen gelir, yoksulluğu hafifletmeye ve vergi sistemini basitleştirmeye yardımcı olacak önlemler için kullanılacaktı. Liberal Demokratlar, 10, on penilik gelir vergisi başlangıç oranını kaldırmayı teklif etmişlerdi ki bu da 2 milyon insanın artık gelir vergisi ödemeyeceği anlamına geliyor. Temel gelir vergisi oranı 2 peni kesintiye uğrayacaktır ve %40’lık yüksek vergi oranı ödeyenler için başlangıç düzeyi 50.000 sterline yükseltilecektir. Liberal Demokratların uzun vadede gelir vergisi eşiğini çok daha fazla yükselterek asgari ücretle eşitlemeyi planladıklarını biliyoruz.

Campbell, kendisinin “içgüdüsel bir liberal” olarak “temel hakların, fırsat eşitliğinin ve anayasal reformun tutkulu bir savunucusu” olduğunu iddia ediyor. Yürütmenin hesap vermesi ve seçilmiş Lortlar Kamarası üyeleriyle birlikte iktidarın tekrar parlamentoya verilmesi zorunludur. Anayasal reform, ademimerkeziyetçilikle birlikte gerçekleştirilmelidir. Devlet, “iktidarı halka ve topluluklara vermelidir.” Campbell bir konuşmasında konuyla ilgili görüşlerini şu sözlerle dile getirmişti: “Yerel olarak sağlanan, demokratik olarak hesap verebilir toplum hizmetleriyle aşırı güçlü devletin gücünü kırmaya çalışacağım. Yerel olarak seçilmiş insanlar yerel okullardan, yerel hastanelerden, yerel polisten ve yerel ulaşımdan sorumlu olmalıdır.”²² Ulusal oylama, nispi temsil sistemiyle yapılmalıdır.

Campbell, belirli bir takvim dâhilinde olmasa da asker-

²¹ *The Liberal Democrats: Fairer, Simpler, Greener*, Politika Raporu no. 75, 2006.
²² Campbell, Liberal Demokratların lideri olma kampanyasını başlatacak konuşma, 19 Ocak 2006: s. 1-2.

lerin Irak'tan çekilmesini istiyor. Ciddi bir enternasyonalist olmanın yanı sıra AB'nin öneminin farkında olduğunun altını çiziyor. Irak işgalinin uluslararası hukukun çiğnenmesi anlamına geldiğini ve Britanya'nın uluslararası yönetişimin temel ilkelerine ilişkin tavsiye beyanında bulunması gerektiğinin altını çiziyor: "Britanya, uluslararası sistemimizin kalbinde benzersiz bir role sahiptir; bu anlamda uluslararası kurumlara ve uluslararası hukukun üstünlüğüne olan siyasi güveni yeniden tesis etmeliyiz."

4. Kısa Bir Değerlendirme

Liberal Demokratlar, tutarlı bir pozisyon geliştirmekten çok uzak görünüyorlar. İki partinin birleşmesiyle kurulan Liberal Demokrat Parti'de düşünsel farklılıkların belirginliğini koruduğunu görüyoruz. Liberal Demokratlar ekonomide olduğu gibi özel yaşamda da devlet müdahalesini reddetmektedirler. Bu düşünce tarzının güzel bir örneği, 2004 yılında "Liberalizmi Geri Kazanmak" alt başlığıyla yayımlanan *Turuncu Kitap* başlıklı kitapta verilmiştir.²³ Kitabın yazarları "dadı devlete karşı savunma", Avrupa'ya karşı şüpheli yaklaşım ve kamu hizmetlerinde piyasaların daha etkin rolü olması da dâhil olmak üzere liberalizmin geleneksel yapı taşlarından bazılarının yeniden kazanılmasından bahsettiler. Parti içindeki sosyal demokratlar ise vergilerin artırılmasını istemenin yanında devletin daha büyük bir rol oynaması gerektiğinde ısrar ederek kamu sektörüne yönelik reform çalışmalarına karşı daha temkinli bir tutum izlemektedir. İşte Campbell, bu iki gergin hat arasında yürümek zorundadır.

Gordon Brown, başbakan olması durumunda epeyce bir sorunla yüzleşecek. İşçi Partisi'nin yıllarca süren tahakkümünün sona erdiğinin kokusunu alan sağcı basından şiddetli bir

²³ *The Orange Book: Reclaiming Liberalism*, Londra: Profile, 2004.

saldırı bekleyen Brown, işlerin doğal düzeninin onarıldığını görmek için sabırsızlanıyor. Göstermeye çalıştığım gibi Gordon Brown, sapına kadar Yeni İşçi Partilidir ama Toryler onu devlete iman etmiş ve regülasyon uğruna regülasyona inanan gelenekşel bir sosyalist olarak resmedecekler. Brown'ın, Blair'in sahip olduğu ya da seçmenlerle ilişkisi bozulmadan önce yaptığı kişisel çekiciliğe sahip olduğu söylenemez.

Cameron'ın Toryleri, en azından İşçi Partisi'ne karşı yaygın hayal kırıklığı göz önüne alındığında Brown liderliğindeki bir hükümete yönelik bir meydan okumayı temsil ediyor. Torylerin zayıf noktaları nedir? Aslında oldukça fazla kırılğan bir yapıya sahip olan Torylerin müstakbel başarısı, büyük ölçüde bu zayıflıkların giderilip giderilememesine bağlı olacaktır.

Cameron'ın siyaseten boş bir ağırlık yaptığına dair yaygın bir kanı vardır. Aslına bakarsanız tutarlı bir felsefesi var ama bu felsefe neredeyse manadan yoksundur. Bir ev inşa ederken önce temelleri atmanız gerektiğini ve ancak daha sonra duvarları yapmanız ve çatıyı çıkmanız gerektiğini söyleyerek yaklaşımını savunur. Gelgelelim bu yanlış bir benzetmedir. Şayet binanın bütününe yönelik bir tasarım yoksa temel oluşturma bir anlamı yoktur; mimarların çizimleri, gerçek yapım sürecinden çok önce gelmelidir. Bu çizimler, her şeyi kapsamanın yanı sıra ince elenip sık dokunmuş olmalıdır.

Toryler, politik sorunlarla ilgili geri bildirimlerde bulunmak için bir dizi grup kurdu. Öte yandan bu tür gruplar, parça parça oluşturulamayan genel bir politika çerçevesi oluşturmayı zor bulabilir. Ayrıca Cameron'ın partiyi yeniden yönlendirmesine bile uymayan yaklaşımlar önerilirse ne olur? Şu anda Cameron'ın yaşadığı belirsizlik, çetin sorunları savuşturmasına izin veriyor. Misal, iklim değişikliğine tepki göstermek, motorlu araç üreticileri gibi çıkar gruplarıyla karşı karşıya gelmeyi de içerecektir: Cameron bunu yapmaya hazır mı? Vergi sistemi basitleştirilecekse bu hedefe nasıl ulaşılacak? Hangi vergiler kalacak, hangilerinden vazgeçilecek ya da hangileri terk edilecek? Vergilendirmeye ilgili politika grubu,

hâlihazırda geri bildirimde bulunmuştur. Bu bağlamda Cameron, özünde vergi kesintilerinin sonuçlarından bir dereceye kadar uzaklaşmıştı.

Sayın Cameron, devletin rolü hakkında çok az şey söylediği için muhtemelen bu konudaki iddialarını muhafaza ediyor; açıkçası hem pastam dursun hem karnım doysun diye umuyor ama böyle bir şey mümkün değil. Bir noktada sınırları aşmak ve devleti hâlâ geri almayı isteyip istemediğini söylemek zorunda kalacak. Terk ettiği varsayılan görüşlere geri dönmesi için üzerinde ciddi bir baskı olacağı kesindir.

Cameron'ın temel fikri olarak görünen sosyal sorumluluk, doğası gereği hassas bir meseledir. Bu konu yeni bir konu olmadığı gibi Amerika'da şefkatli muhafazakârlığın standart ambalajıdır.²⁴ Sorumluluklar haklarla eşitlenmelidir ve üçüncü sektör grupları, özellikle topluluk düzeyinde refah önlemlerinin alınması konusunda etkin rol oynamalıdır. Öte yandan bu tür grupların bir şekilde devlet tarafından düzenlenmesi gerektiği ve devletin, refahın sağlanmasında ana rolü oynamaya devam etmesi gerektiği kesinlikle açıktır. Gönüllü gruplar, doğaları gereği düzenli fonları olmadığı ve üyelerinin daimî bağlılığına dayandığı için istikrarsız olma eğilimindedir. Ayrıca bu tür grupların faaliyetleri bazı alanlarda daha fazla kümelenerek –hükümetin müdahalesi olmazsa– mevcut eşitsizlikleri derinleştirebilir.

“Yeni Toryler” şu anda İşçi Partisi'ni son 10 yılda güçlü bir konuma getiren temel öğeden –çağdaş dünyanın temel eğilimlerinin ve bu eğilimlere en iyi nasıl karşılık verileceğinin analizinden– yoksundur. Politik planlar bu ögenin etrafında şekilleneceğinden, inşa etmeye çalıştıkları “ev” için gerçekten temel olarak hizmet etmesi gereken de böylesi bir bakış açısıdır. Torylerin daha evvel cisimleşmiş hâli olan Thatcher-cılık, tam da böyle bir analize sahipti ve Hayek, Friedman

²⁴ Özgün ilham için bkz. Marvin Olasky, *Compassionate Conservatism*, New York ve Londra: Free Press, 2000; Giriş, George Bush.

gibi düşünürlerin saygın toplumsal ve iktisadi analizlerinden etkilenmişti. Gelgelelim Cameron bugün tam da bu dünya görüşünden kopmayı istiyor.

George W. Bush'un kudreti dâhilindeki şefkatli muhafazakârlığın uygulamada aslında anlamsız olduğu ortaya çıktı. Ayrıcalıklıların büyük ölçüde kayırıldığı dalgalı vergi indirimleri getirildi. Amerika'da Clinton döneminde düşen yoksulluk oranları, yeniden tırmanmaya başladı. Bush, sosyal yardım harcamalarını daha da azaltmayı planlamıştı ama bu planları suya düşmüştü. Cameron'ın ise yeni bir gündemi bulunuyor. Gelgelelim Toryler bir sonraki seçimden sonra bir hükümet kuracak olurlarsa bu gündem hayata geçirilecek mi? Muhafazakârların çekirdek kadrosu bu yeni gündeme hiç de ikna olmadığı için bu gündemin uygulanabilir olduğu konusuna mesafeli yaklaşmakta yarar görüyorum.

Parti üyelerinin büyük çoğunluğunun "Eski Muhafazakârlığı" bir kenara atmadığının altını çizmek de isterim. Bu anlamda, vergilendirme, aile politikası ve etnik azınlıklar gibi konularda David Cameron'ın başını belaya sokması muhtemel olanlar, yalnızca bu gruplar ve düşünce akımlarıdır. Cameron'ın çokkültürcülüğe çıkışması, şaşırtıcı derecede yersiz ve kabaydı; o kadar ki insan metnin satır aralarına gizlenen tehlikelerden şüphelenmeye başlıyor. Cameron, göçmenliğe yönelik saldırılarla birleşen bu tür saldırıları, selefi Michael Howard'ın sağcı popülizmine geri dönmenin bir yolu olarak kullanacak mı?

Avrupa Birliği söz konusu olduğunda Cameron, tam bir Eski Tory refleksi gösteriyor. Burada Cameron Bayan Thatcher'dan bile daha Thatcherçıdır. Thatcher'ın o dönem "AB'yi Yerine Koymak" olarak kabul edilen Bruges Konuşması'nı tekrar hatırlarsak, burada Muhafazakârlar lider olarak haleflerinden çok daha fazla AB yanlısı olduğunu görürüz. Şimdi, bu perspektiften bakıldığında Cameron'ın düşüncesinde ciddi bir tutarsızlık olduğunu söylemek lazım. Bir yandan çevreyi Toryler için öncelik hâline getirmek isterken

bir yandan da konuya ilişkin gerçekçi bir politika oluşturmak amacıyla hayati önem taşıyan AB'yi kötülüyor.

Elinizdeki kitabın ilerleyen bölümlerinde İşçi Partisi'nin önümüzdeki birkaç yıl için politika çerçevesinin ne olması gerektiğini ayrıntılı olarak açıklayacağım. Küreselleşmenin doğasını, 1997 yılından bu yana dünyanın birçok bölgesinde neler değiştirdiğini ve Brown liderliğindeki bir hükümetin, bu durumda nasıl bir strateji izlemesi gerektiğini göz önünde bulundurarak başlıyorum. Şu son 10 yılda bile dünyada önemli ilerlemeler oldu. Bu ilerlemelere dikkat çektikten sonra İşçi Partisi'nin piyasalara ve piyasaların toplumsal rolüne ilişkin bakış açısının ne olması gerektiğine ilişkin değerlendirmelerime geçmeden önce temel mesele olarak kamu hizmetleri inceleyeceğim. Son söyleyeceğimi başta söylemek isterim: İşçi Partisi, eşitlikçi niyetini yeniden canlandırmalıdır. İşte bu hedefi nasıl başarabileceğini gösteriyorum.

Kitabın ikinci yarısında iklim değişikliği, kültürel çeşitlilik ve bununla nasıl başa çıkılacağı, Avrupa Birliği ve dış politika gibi öne çıkan bazı temel konulara odaklanıyorum. Son olarak güven ve demokrasi gibi hassas bir konuyu ele alıyorum. İşçi Partisi, yurttaşlarının güvenini yeniden kazanabilecek mi? Zaman içerisinde çok şey oldu, çok şey değişti; bu nedenle arada atladığım detaylar olursa şimdiden özür dilerim.

SÜREKLİ DEĞİŞEN DÜNYA: NASIL KARŞILIK VERİLMELİ?

Aşağıda, Londra’da büyük bir bilgisayar mağazasında müşterilerin sorduğu soruları okuyacaksınız:

İnternet satın almak istiyorum. Ne kadar olduğunu biliyor musunuz?

Benim için interneti diske kopyalayabilir misiniz?

İnternet lütfen.

İnterneti yeni indirdim. Nasıl kullanabilirim?

Yarın resmî tatil; internet açık olacak mı?

Evde bilgisayarım yok. İnternet kitap biçiminde oluyor mu?

Bir ay tatilde olacağız. İnterneti kesebilir miyiz lütfen?

Son 10 yıldır hayatımızda büyük bir devrim yapan internet, küreselleşmenin yoğunlaşmasında temel bir etmen olsa da henüz herkes bunun tam olarak farkında değil.

1. Küreselleşme Nedir?

Küreselleşme;; zamanımızın temel ezgisidir. 20 yıl öncesine kadar –akademisyenler dışında– neredeyse hiç kimsenin kullanmadığı bu kelime şimdilerde herkesin dilinde; itici ve sıkıcı bir anlamda kullanılıyor. Aslına bakarsanız akademik bir kavramın dile –daha doğrusu artık her yerde konuşulduğundan dünya dillerine– bu kadar kapsamlı bir şekilde geçmesi oldukça nadir görülen bir durumdur.

Artık katıksız bir teknik fikir olmaktan çıkan küreselleşme kavramı, gerçek toplumsal ve politik çatışmalar arenasına nüfuz etmiş ve duygularla renklenmiştir. Küreselleşmeye karşı olanlar, küreselleşmeyi dünyadaki birçok illetin kaynağı olarak görüyorlar. Onlara göre özünde yıkıcı bir güç olan küreselleşme, her şeyden önce iktidarla ilgili bir meseledir. Batılı ulusların ve Batı merkezli şirketlerin dünyanın daha yoksul bölgeleri üzerindeki egemenliğinin bir ifadesidir.

1990'lı yılların ortalarında bile politikacıların küreselleşmeye ilgi göstermesini sağlamak kolay değildi. İnanın bana bu meselenin ciddi anlamda üstüne gittim ama tatmin edici bir yanıt bulamadım. Yeni Demokrat Koalisyon da esasında küreselleşme meselesinin üzerine gitmişti ancak onlar da bunu küreselleşme kavramını kullanmadan yapmışlardı. Birkaç yıl içinde her şey değişti. “Küreselleşme”, artık Tony Blair’in ve özellikle Gordon Brown’ın diline pelesenk olmuş durumdadır. Böyle olması da doğru ve yerindedir çünkü herhangi bir ülkenin sınırlarının çok ötesine geçen bir değişim dalgasının damgasını vurduğu bir dünyada yaşıyoruz. Tamam da kavram aslında ne anlama geliyor?

Küreselleşme kavramını, olabilecek en basit hâliyle nasıl tanımlarsınız dersiniz, dünya toplumunun artan karşılıklı bağımlılığıdır, derim. Evet, haklısınız, biraz daha ayrıntıya girmem ve konuyu netleştirmem şart. Küreselleşme, konuyla ilgili en tecrübeli yorumcuların bazıları tarafından bile, ekseriyetle münhasıran iktisadi bir olgu olarak ele alınır. Misal Martin Wolf küreselleşmeyi, “iktisadi faaliyetlerin piyasalar aracılığıyla sınırlar ötesinde bütünleşmesi” olarak tanımlar ve “Bahsettiğimiz şey, uluslararası mübadelenin önündeki doğal ve insan işi engeller yıkılmaya devam ederken daha fazla bütünleşme yönünde bir harekettir” diye ekler.¹ Wolf’a göre küreselleşmeyi iktisadi alan dışında herhangi bir bağlamda ele almak, her şeyi zapt edilemez bir şekilde genişletecektir.

¹ Martin Wolf, *Why Globalization Works*, New Haven: Yale University Press, 2004: s. 14.

Dünyanın iktisadi yönden birbirine daha fazla bağımlı hâle geldiği tartışmasız bir gerçektir. Bu yöndeki eğilimler oldukça sarihtir. Gelgelelim küreselleşmenin yalnızca iktisadi olmadığı da o kadar açıktır ki insanın aksini düşünebileceğine inanmak zor. Elinizdeki kitap boyunca hayatlarımızdaki değişimin baskın güçlerinden biri olarak iletişim medyasının önemini vurguluyorum. Dünya, daha önce hiç olmadığı kadar radikal ve kapsamlı yollarla elektronik olarak birbirine bağlı hâle geldi. Bana sorarsanız küresel çağın başlangıcını, 1960'ların sonları veya 1970'lerin başlarına, daha açık bir ifadeyle dünyanın herhangi bir noktasından diğerine anında iletişimi mümkün kılan uydu sisteminin dünya yörüngesine gönderildiği zamana tarihlendirirdim.

Tüm bunlar takdir edersiniz ki iktisadi karşılıklı bağımlılığın artması için yeterli değildir. Bu gelişmeler olmaksızın iktisadi karşılıklı bağımlılığın artması söz konusu olmazdı. Misal 24 saat açık kalan para piyasaları daha önce var olamazdı ya da şu an günde iki milyar farklı işlemin yapıldığı ve dünyanın birçok ülkesinde kullanılabilen kredi kartlarını bir düşünün. Haber medyasının öneminin artması da bu duruma başka bir örnektir. Irak Savaşı, muhtemelen gerçekten küresel bir izleyici kitlesi tarafından televizyonlardan seyredilen ilk savaştı. Savaş muhabiri olarak görevlendirilmiş gazeteciler sahadaki mücadeleyi kayda alırken, ürettikleri görüntüler gerçek zamanlı olarak milyonlarca kişi tarafından izlenmişti.

Küreselleşme, ekseriyetle yalnızca kalkınma sorunlarıyla ilgili bir süreçmişçesine ele alınır. Konuyla ilgili kitapları incelediğinizde, bunların genellikle dünya toplumunda zengin ile yoksul arasındaki bölünmeler, BM, Dünya Bankası, IMF'nin etkisiyle ilgili olduğunu göreceksiniz. Sanayi ülkeleri, dünyanın geri kalanının uyum sağlaması gereken değişimin itici güçleri olarak görülmektedirler. Böyle bir bakış açısı, küreselleşmeyi savunanlar arasında olduğu kadar küreselleşme karşıtları arasında da yaygındır.

Bununla birlikte küreselleşme, dünyadaki diğer ülkeler kadar, gelişmiş ülkeleri de derinden etkiliyor. Burası iktisadi

anlamda doğrudur: Gelişmiş ülkeler, 1970 yılında dünyadaki mamul malların %90'ını üretmişti. Şimdilerde %60'a düşen bu oranın daha da düşmesi bekleniyor. Ne var ki bu durum başka birçok açıdan da doğrudur. Haberin artık sürekli olarak sağlanması ve daha geleneksel basılı medyanın yanı sıra bir dizi elektronik medyayı da etkilemesi, siyaseti ve devlet yönetimini derinden değiştirmiştir (bu konuyu Dokuzuncu Bölümde detaylı bir şekilde ele alıyorum).

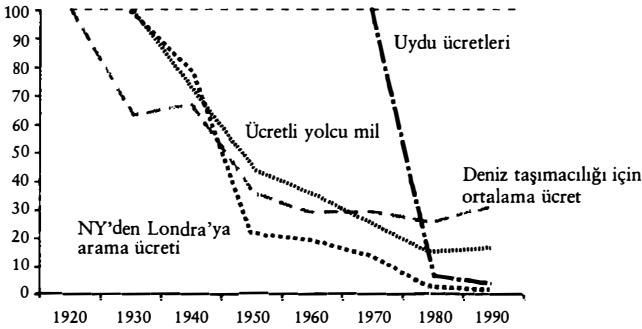
İstisnasız herkes, küreselleşmeyi “dışarıdan gelen” bir şey olarak görür. Bu çerçevede “Küreselleşmenin zorluklarıyla nasıl başa çıkarız?” sorusu sıkça sorulan sorular arasında gelmektedir. Fakat küreselleşme, öylece “dışarı”dan gelmez, gelemmez; bireylerin, grupların ve kuruluşların iştirak ettiği muhtelif süreçlerce yönlendirilir. Ne zaman televizyonu açsam ve dünyanın başka yerlerinden görüntüler görsem, küreselleşmeyle “karşılaşmak”la kalmıyor ona bilfiil katkıda da bulunuyorum. Aynı durum bankamatikten para çektiğimde de geçerli. Guatemala’da kahve hasadı yapan biri, küreselleşmeyi deneyimlemenin yanı sıra onun içinde bir rol de oynuyor.

İlk bakışta önemsiz bir mesele olarak görülse de son derece ciddi bir durumla karşı karşıyayız. Sonuçta küreselleşme doğal bir olay değil, insan işidir ve insan çabasının bir ürünüdür. Bu anlamda hepimizin mücadele etmesi gereken “dışarı”da büyük anonim kurumlar tarafından üretilmez. Günlük hayatımızın muhtelif yönleriyle iç içe geçmiştir; bu çerçevede artık “biz” derken, diğer tüm ülkelerdeki insanları da kastederiz. Bu nedenle küreselleşmeye karşı düzenlenen gösterilerin, karşı çıktıkları –internet, cep telefonları ve televizyon gibi– etkileri verimli bir şekilde kullandıklarını belirtmek ironik değildir. Yine modernliğin kendisine karşı çıkan köktendinci hareketler için de aynı durum geçerlidir.

Küreselleşme eleştirmenler aksini söylese de Amerika’nın ya da daha genel anlamda Batı’nın küresel tahakkümüyle eşanlamlı değildir. Varlıklı ülkelerin dünyanın sahip olduğu kurumları tahakküm altına almaya meyilli olmasında da şa-

şılacak bir şey yoktur. Neticede daha büyük küresel karşılıklı bağımlılık yaratmada çok önemli olan hemen hemen tüm iletişim teknolojileri gelişmiş ülkelerden çıkmıştır. Aynı ülkeler, dünya piyasalarının gelişimine de öncülük eden ülkelerdir. Öte yandan küreselleşme, tanımı gereği dengesiz bir güç sistemi değil, mütekabiliyete dayalı bir süreçler dizisidir. Amerikan ekonomisinde olup bitenler, bir bütün olarak dünya ekonomisi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Fakat bu ekonominin dümeninde Amerika bulunmadığı gibi tek bir ulus ya da bir grup devlet de yoktur.

Küresel olarak iletişim
kurmanın maliyeti önemli
ölçüde düştü
Maliyet endeksi

Şekil 3.

İletişimdeki hızlı teknolojik değişimin devam etmesi muhtemeldir

Küreselleşme bugün toplumlarımızı şekillendiren baskın güç veya güçler dizisi olmasına rağmen, her şeyi ona atfetmek, onu çok övmek ya da çok fazla suçlamak ciddi bir hatadır. Dünyanın giderek daha fazla karşılıklı bağımlı hâle gelmesi ile daha gevşek bir şekilde bağlantılı olan başka birçok değişim de ortaya çıkmaktadır. Örneğin son yılların en önemli iktisadi eğilimlerinden biri olan sanayileşmiş ülkelerin ekonomilerinde imalatla yaşanan düşüşü ele alalım. Kısmen küresel etmenlerin sebep olduğu bu düşüşün önemli sebeplerinden biri de,

özellikle imalat üretiminin daha çok gelişmekte olan ülkelere kaymasıdır. Öte yandan bizzat sanayideki üretkenliğin artışı ve teknolojik yenileşme de aynı derecede önemli bir etmendir. Örneğin otomatik montaj hattı üretimi nedeniyle bir araba, bir zamanlar olduğundan çok daha az işçiyile yapılabilir.

Yeterli değilse bir de Avrupa toplumlarının karşı karşıya olduğu bazı ikilemlere bakalım isterseniz. Avrupa'nın refah devletleri baskı altındadır. Bu baskının ana etkilerinden bazıları dışsaldır; özellikle de giderek daha rekabetçi bir dünya pazarında başarılı olan ve dolayısıyla büyük ölçekli refah harcamalarını destekleyebilen ekonomiler yaratma sorunudur. Bunun dışındaki etkiler içseldir. Misal yaşanan nüfus, tıpta ve daha genel olarak sağlıktaki gelişmelerden ve doğum oranlarının düşmesinden ileri gelmektedir. Bu sorunların küreselleşmeyle bağlantısı daha gevşektir.

2. 1997 Yılından Sonra Yaşanan Değişim

Küreselleşme, 1997 yılından itibaren daha da yoğunlaştı. Bilgi teknolojileri (BT) ve elektronik iletişim, hayatımıza eskisinden daha fazla nüfuz ediyor. Elinizdeki kitabın Teşekkür bölümünde, World Wide Web'i geliştiren Tim Berners-Lee'ye şükranlarımı sundum. 10 yıl önce *Üçüncü Yol* kitabımı yazarken, kütüphaneler arasında gidip gelmek için saatlerimi harcamak zorunda kalmıştım. Şimdiyse okumak istediğim şeylerin çoğuna bilgisayardan erişebiliyorum ve yalnızca bazen fiziksel olarak gidip bir kitabı kontrol etmem gerekiyor.

İnternet, 1997 yılında daha emekleme dönemindeydi; şimdilerde Birleşik Krallık nüfusunun yaklaşık %70'i çevrimiçi. Bilgi/hizmet ekonomisi hızla gelişmeye devam ediyor. İktisadi dönüşüm hızla artıkça refah alanında yapılacak reform, siyasi gündemin merkezinde yer almaya devam ediyor. Esneklik ve uyarlanabilirlik, hayatın pek çok alanında kilit bir niteliğe

sahiptir ve bu anlamda iktisadi alanın çok ötesine uzandığı da mutlaktır.

İşçi Partisi'nin programı, 1980'lerin sonları ile 1990'ların başlarında yaşanan gelişmelere dayanmaktadır. Dolayısıyla ne kadar tatmin edici olursa olsun 2007 dünyasının ihtiyaçlarını karşılamayacaktır. O zaman sorulması gereken soru şudur: Bu iki dönem arasında meydana gelen temel değişimler ya da endişe konuları nelerdir? Bazıları yeni ya da zaman içinde belirli bir biçim almış sorunlardır; bazılarıysa geçmişten bugüne uzanmasına rağmen şu veya bu nedenle daha sert bir şekilde görünür.

Küreselleşme, iktisadi ve teknolojik etmenlerin yanı sıra siyasal gelişmelerle de ilerlemiştir. Bu sürecinde yaşanan en önemli gelişme, iki kutuplu dünyanın sona ermesiydi. Bu andan itibaren hepimiz, açıkça “tek bir dünya”da eskisinden daha fazla yaşadık. Bununla birlikte 1989 sonrası dünya, 1990'ların başlarında hayal edildiği ve beklendiği kadar şefkatli değildi. İç ve dış politikanın birbirinden ayırt edilmesi daha da zorlaşmıştı. Gerek uluslararası alanda gerekse günlük hayatta yeni riskler ve kaygılar ortaya çıkmıştı. Soğuk Savaş'ın sona ermesini müteakip uluslararası arenada artan istikrarla birlikte bir barış temettüsü olacağı yaygın bir şekilde bekleniyordu. Özetle, uluslararası sistemin doğası kesinlikle değişmişti. Artık güçlü devletleri daha az merak ediyor; zayıf devletler ve bunların etnik bozulma, terörizm, cinayet ve uyuşturucu kaçakçılığı üzerindeki etkileri konusunda daha fazla kaygılanıyoruz. Yine de gündem kaygı ve belirsizliktir.

Çin, Hindistan ve diğer gelişmekte olan ülkelerin hızlı iktisadi yükselişi, küreselleşmenin dünyanın geri kalanı pahasına Batı'ya fayda sağlayacağı fikrini bertaraf etmiştir. Bu ülkeler gelişmişliklerini, dünya piyasasından uzak kalmaya değil onu benimsemeye borçlular. İlerlemelerinin sanayileşmiş ülkelerdeki istihdam açısından nasıl bir tehdit oluşturduğu zamanla ortaya çıkacak olsa da bugün için hâlâ ciddi bir tartışma konusudur. Çin, hızlı iktisadi büyümesini sürdürmek için gere-

ken enerji kaynaklarını bulmak amacıyla dünyayı karış karış geziyor. Fosil yakıtların dünya fiyatları 1997 yılından itibaren ani bir artış göstererek enerji güvenliği konusunda endişelere yol açtı. Öte yandan fiyatlar yüksek kalırsa, böyle bir durum, daha erken bir tarihte olması gerektiği gibi, nihayetinde en önemli siyasi endişe haline gelen iklim değişikliğinin gerekliliklerine daha kolay uyum sağlamamıza yardımcı olabilir.

İmalat sanayisi Birleşik Krallık'ta hafiften toparlanma dönemine girse de ileride bu alanda net bir istihdam yaratılması pek olası görünmüyor. BT tabanlı çalışmanın uluslararası kaynak kullanımı ile birlikte, yeni rekabet biçimleri de ortaya çıkmıştır. İşçilerin şimdiye kadar yurtdışı ile rekabet söz konusu olduğunda güvenli olduğunu düşündükleri işler şimdi tehlike altındadır. Amerikalı iktisatçı Gene Grossman ve Prinçteon Üniversitesi'nden meslektaşlarına göre herhangi bir hizmet işi, aşağıdaki dört özelliğe sahipse, ilkece dış kaynaktan temin edilebilir: Bu hizmeti işi yoğun bir BT kullanımı gerektirmeli, hizmet işinin ürünü BT ile iletilebilir olmalı, hizmet işi kodlanabilen görevleri içermeli ve yüz yüze iletişime asgari düzeyde gerek duymalı.

Henüz gelişiminin ilk aşamalarında olan BT dış kaynak kullanımının ne kadar ileri gidebileceği konusunda kimsenin bir fikri yoktur. Alan Blinder, Amerika'da 30-40 milyon işin gelecekte dış kaynak kullanımına açık olacağına ve tüm imalat dışı mesleklerin %20'sini oluşturacağına inanıyor. Benzer bir durumun, diğer gelişmiş ekonomiler için de geçerli olması muhtemeldir.² Tabii bu, tüm bu işlerin bilfiil offshore olacağı anlamına gelmez ama bu işçiler, denizaşırı ülkelerde aynı işi, aynı standartlarda, çok daha düşük ücretlere yapacak olan kişilerle rekabete maruz kalabilirler.

Birleşik Krallık'ın hazırlıklı olması gerektiği aşikâr; bu

² Gene Grossman ve Elhanan Helpman, "Out-sourcing in a global economy", *Review of Economic Studies*, 72 (Ocak 2005); Alan Blinder, "Off-shoring: the next industrial revolution?", *Foreign Affairs* (Mart/Nisan 2006).

çerçeve de hükümet, içkin eğilimleri yakından takip etmek zorunda kalacak. Grossman ile Blinder, dünyanın iktisadi olarak karşılıklı bağımlılığının evriminde farklı ve çetin bir aşamaya işaret eden yaklaşmakta olan küreselleşmenin “yeni paradigması” dedikleri şeyden bahsediyorlar. Bu yeni paradigmanın temeli, elektronik offshore’dur. Son otuz yıldır hüküm süren “eski paradigma”, tüm iktisadi sektörleri ya da bu sektörlerdeki firmaları etkilemiştir. Amerika ve Avrupa, misal demir çelik endüstrisinde ya da gemi inşaatı endüstrilerinde rekabet gücünü kaybetmeye başladı.

Küreselleşmenin bir sonraki aşamasında rekabet, endüstri ve ticaret düzeyinden ziyade bireysel iş ya da iş tipi düzeyinde gerçekleşir. Başka bir deyişle aynı tür iş, firmalar ile çok farklı türdeki endüstriler arasında dış kaynaktan temin edilebilir. Dolayısıyla gelecekte küreselleşmenin kazananlarını ile kaybedenlerini ait oldukları sektör, hatta beceri grupları açısından görmek pek kıymetli olmayacaktır. Sonuçlar potansiyel olarak fevkalade önemlidir. Açıkçası kazananları ve kaybedenleri tahmin etmek daha da zor olacak.

Birçok işte maaşlar, (şu anda) uluslararası rekabetten etkilenmeyecekleri şekilde belirlenmektedir. Londra’daki bir taksi şoförü, Manila’daki bir taksi şoföründen çok daha fazla kazanıyor ama Londra’daki taksi şoförü, daha iyi bir şoför olduğu için değil, taksi şoförlüğü, doğası gereği ticaretin konusu olmadığı için çok kazanıyor. Birisi uzaktan taksi kullanmanın bir yolunu bulmadığı müddetçe de bu durum değişmeyecek. Benzer bir durum, daha önce denizaşırı bölgelerdeki işçilerle doğrudan rekabete karşı güvende olduklarına inanan ofislerde, hastanelerde veya bankalarda çalışan bir dizi işçi için hiç de geçerli değildir.

Bu süreçler daha evvel iyi anlaşılmadığı ya da kavranmadığı için üzerinde durulması gereken birçok olasılık mevcuttur. Cerrahların çalışmalarını ele alalım mesela. Hekimin hastasından binlerce kilometre uzakta olup olmamasından bağımsız olarak giderek daha fazla ameliyat neredeyse istisnasız bir

şekilde uzaktan gerçekleşecektir. Cerrahın bir işgünü içerisinde tek bir hastaneyle sınırlı bir şekilde yaptığı ameliyattan çok daha fazlasını yapması mümkün olabilir. Şayet bu mümkün olursa en iyi cerrahlar, gelirlerinin düştüğünü ve belki de geçim kaynaklarının tamamen ortadan kalktığını görecektir. Küreselleşme, –her ikisi de genel olarak Batı ülkelerinin rekabet üstünlüğüne sahip olduğu bir sektörde olsa bile– son derece vasıflı bir işçiye katkıda bulunurken diğerinin beklentilerine zarar verecektir.

Offshore faaliyeti, şimdiye kadar gelişmiş ekonomilerdeki işlerin küçük bir bölümü üzerinde etkili olmuştur; dolayısıyla tüm bunlar nispeten hâlâ yorum düzeyindedir. Öte yandan bunun bazı net politik sonuçları da var tabii. Beceri eğitiminin mümkün mertebe aşırı özelleştirilmesinden kaçınılmalıdır. Buradaki en önemli unsur, gerek şirket gerekse işgücü düzeyinde esnekliğin ve uyarlanabilirliğin olacak olmasıdır.

İklim değişikliği, son bir ya da iki yıldır siyasi gündemin merkezine yerleşmiştir. Aslına bakarsanız en az 30 yıldır bilindiği için neden böyle olduğu sorusu, oldukça değerlidir. Bence burada üç önemli unsur vardır. Öncelikle iklim değişikliği ile ilgili olması muhtemel afetlerin görünür olmasıdır. Katrina Kasırgası ABD’nin çok ötesine geçerek insanların bilincinde büyük bir iz bıraktı. Dünyanın en zengin ülkesinde bir şehir, 24 saat içinde harap oldu. 2003 yılında Avrupa’da kesinlikle anormal hava koşullarını temsil eden sıcak hava dalgasının doğrudan bir sonucu olarak 35.000 kişi öldü.

İkinci sebep ise bilimsel kanıtların birikimidir. İklim değişikliğinin bir gerçek olduğu, insan faaliyetlerinin bir sonucu olduğu ve hâlihazırda yaşanıyor olduğu gerçeği, her geçen yıl daha da güçleniyor. Üçüncü neden şudur: İklim değişikliğine karşısında savunma yapmak, petrol ve gaz fiyatlarının yükselmesine yönelik kaygıların yanı sıra daha geniş bir perspektifte enerji güvenliği sorunuyla örtüşüyor. Doğrusunu isterseniz bu üç faktörün siyaseten oldukça önemli olduğu bilinen bir

hakikattir. Ucuz enerji çağının sonuna geldiysek, fosil yakıt dışı enerji kaynakları hem daha rekabetçi hem de ihtiyaçlarımızda daha alakalı hâle gelir. Potansiyel olarak güvenilirmez tedarikçilere bağlı olma endişesi, daha fazla motivasyon yaratır. İklim değişikliğiyle başa çıkmak, Kyoto Protokolü'nün çok ötesine geçen, bağlayıcı uluslararası anlaşmaları gerektirecektir; teknolojik inovasyon, özellikle kilit alanlarda bazı net atılımlar varsa, önemli bir katkı yapmak zorundadır.

11 Eylül saldırıları, uluslararası ilişkiler alanında hem küresel hem de ulusal siyaset açısından büyük bir değişimin işaretiydi. Bu, iki yüzyıldır Amerikan anakarasına yapılan ilk büyük saldırıydı. Bu saldırıların radikal İslam ile bağlantısı, Müslüman çoğunluğa sahip ülkelerde ve daha genel olarak Müslüman dünya ile uluslararası toplumun geri kalanı arasında yarıklara neden oldu. Eylemin yarattığı şok dalgaları, beraberinde getirdiği sorunlarla birlikte sönümlenmeye devam ediyor. Göç ve göçün ulusal kimlik ve refah devleti üzerindeki etkileri, on yıl öncesine oranla daha sert bir şekilde gündeme oturdu.

Çağımızın “bu” toplumsal sorununun, kısmen söz konusu gelişmelerin bir sonucu olarak birlik içinde ve kapsayıcı olmaya devam eden bir toplumda farklı inanç ve uygulamaların nasıl uzlaştırılacağı olduğu söylenebilir. Ulusal karakteri, istikrarlı bir şey olarak görmeye bayılıyoruz; misal Britanya örneğinde bu karakter, Britanya'nın daha asi komşular arasında bir süreklilik adası olmasıdır. Yine de tarihçi Robert Winder'ın sözleriyle “Britanya, binlerce noktada ve zamanda göçmenleri bünyesine almıştır.” Tarih yalnızca bir süreklilik değil, “sayısız karışık ve çelişkili deneyimin toplamı’dır. Ya da Daniel Foe'nun söylediği gibi: “Gerçekten doğuştan bir Britanyalı, çelişkidir. Konuşması ironidir, gerçekte bir kurgudur.”³

Bununla birlikte bugün kitlesel hava yolculuğunun yanı

Robert Winder, *Bloody Foreigners: The Story of Immigration to Britain*, Londra: Little, Brown, 2004: s. 8; Defoe, *alıntı age.*, s. 9.

sıra anlık elektronik iletişimin ilerlemesiyle geçmişten büyük farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Artık göçmenler dünyanın dört bir yanından Britanya'ya gelebilirler ve buraya varmaları için yola çıkmalarından sonra birkaç saat yeterlidir. AB, 2004 yılında 17 devletle genişledi ve bugün iki yeni devlet daha AB'ye dâhil oldu. Bu yeni üye devletlerin önemli bir kısmı nispeten yoksul devletlerdir. Bu tür ülkelerden Birleşik Krallık'a gelenler, kelimenin tam anlamıyla göçmen olarak kabul edilemezler çünkü hepsi AB vatandaşıdır ve işlerinin olduğu her yere gitmekte özgürdürler. Popüler basında refah sistemini sömürmek için Birleşik Krallık'a gelen insan seliyle ilgili çılgın hikâyelerden bolca var. Halkın bu göç ve daha genel olarak kültürel çeşitlilik konusunda ciddi olarak kaygılanması şüphesiz şaşırtıcı değildir.

Yoksulluk ve yoksunluğun doğası, daha akışkan ve farklı bir toplum temelinde hızla değişir. "Klasik" yoksulluk bugün de yaygındır. Daha açık bir deyişle hükümet politikalarının bazılarının hayatlarında yaptığı iyileştirmelere rağmen –açlık sınırının altında yaşayan– birçok insan, düzgün bir hayat için hâlâ mücadele ediyor. İşsizlik ya da düzenli bir iş bulamama, yerel ölçekte ve bazı bölgelerde sorun olmaya devam ediyor. Tek ebeveynli aileler ve işsiz haneler arasında yoksulluk oranı ciddi boyutlara ulaşmış durumdadır ki bu da çocuk yoksulluğunu yaratan temel unsurlardan biridir. Gençler arasında barınacak yeri olmayanların sayısında düşüş görülse de evsizlik artıyor. Çoğu genç olan yaklaşık yarım milyon insan geçici olarak pansiyonlarda, gecekondularda ya da arkadaşlarının yanında kalıyor.⁴ Ülkedeki göçmen, reddedilen sığınmacı ve kayıtsız öğrenci sayısı da yaklaşık olarak yarım milyon kadardır. Bu insanlar, asgari ücretin göz ardı edildiği ve herhangi bir normal haktan yararlanamayacakları yan sektörlerde çalışıyorlar.

Gelgelelim bazı sorunların yoksunlukla pek ilgisi yoktur.

⁴ The Young Foundation, *Britain's Unmet Needs*, Londra, 2006.

Misal akıl hastalığı endişe verici bir şekilde yaygındır ve muhtemelen daha da artma eğilimindedir. Zamandan bağımsız olarak her dönem yetişkinlerin yaklaşık %15'i –yarısı ciddi ve müzmin bir hâl alan– bir tür sınıflandırılabilir akli dengesizlikten mustarıptır. Akıl hastalığı, başka zararlı sonuçlarından çok farklı olarak artık toplum için muhtemelen işsizlikten daha çetin bir iktisadi sorundur.⁵ Britanya'da yaygın olan yaşam tarzları arasında, bazıları nispeten zararsız olsa da çoğu zaman ciddi bağımlılık zorlukları da içeren uyuşturucu bağımlılığı ve aşırı içki içmek yer almaktadır. Birçok bekâr ebeveynin yaşam mücadelesine –bilhassa genç yaş gruplarında doruk noktasına ulaşan– kişisel borç seviyeleri de eklenirse bu olgular, günümüz toplumunda en büyük risk yükünü taşıyanların –muhtaç yaşlılar dışında– yaşlılardan çok gençlerin olduğunu gösteriyor.

3. Yeni Demokratların Ötesinde

Bu tür muhtelif konuların görünür hâle gelmesinin İşçi Partisi'nin genel siyasi yaklaşımı açısından sonuçları nelerdir? Yeni Demokratlardan miras kalan fırsat, sorumluluk ve topluluk üçlüsünün ilişkiselliğini kaybetmediği kesindir. Aralarındaki ilişkiyi siyasi kavramlarla tanımlamak, hükümetin uğraşması gereken pek çok sorunun sınırlarını çizmeye devam ediyor. Öte yandan bu tür düşüncelerin başka fikir ve kavramlarla birlikte tanımlanması elzemdir.

Bugün merkez solun politik reformunun temel hedeflerini (ve ikilemlerini) yansıtan üç kavramdan bahsetmemiz istense bunların *güvenlik*, *kimlik* ve *çeşitlilik* olduğunu söylememiz gerekir.

Güvenlik, çünkü küreselleşmenin daha da ilerleyişinin orta-

Richard Layard, "Mental health: Britain's biggest social problem?", 10 Downing Street Strateji Birimi için hazırlanan makale, Aralık 2004. Ayrıca bkz. the London School of Economics internet sitesi.

ya çıkardığı sorunlar vardır. Burada yalnızca küreselleşmenin uluslararası arenaya tesir eden etkilerinden bahsetmediğim açıktır (“ulusal güvenlik” kavramının eski anlamı); iklim değişikliği gibi güçler, toplumumuzun kalbine ve günlük yaşamımızın derinliklerine doğru ilerliyor. Bu güçler, tikel düzeyde olduğu kadar kolektif düzeyde de yeni ve ciddi riskler yaratır. Bunlar da karşılaştığımız pek çok sorun gibi yalnızca tek tek devletler tarafından ele alınamazlar. Ayrıca bu tür sorunların üstesinden gelmek için tek başına hükümetlere de bırakılamazlar; her bir mesele yurttaş katılımını da talep etmektedir ve birçoğu, yaşam tarzı değişikliğini ya da intibakı varsayar. “Güvenlik” artık tamamen “sosyal güvenlik” anlamına gelemeyeceği gibi ulusal ve küresel tehditlerden de bağımsız düşünülemez.⁶

Kimlik, çünkü bu güçler, ulusal, yerel ve şahsi geleneksel kimliklere meydan okumaya meyillidirler. Kimlik artık olduğu gibi kabul edilemez; kazanılması, keşfedilmesi ve geliştirilmesi gerekir. Daha küreselleşmiş bir dünyada ulusal kimlik aynı olamaz çünkü doğası ve dinamikleri, Soğuk Savaş dönemindekinden oldukça farklıdır. Neredeyse tüm uluslar şu anda kimliklerini yeniden düşünüyor; dolayısıyla bu süreç kötü yönetilirse bölücü, hatta yıkıcı bile olabilir. Bu birbirinin aynı süreçler Kanada’da Kebek, İspanya ve Fransa’da Bask Bölgesi ve Hindistan’da Keşmir kadar geniş bir alana yayılmış yerleşik ulus devletleri içinde yerel milliyetçiliklerin yeniden canlanmasına neden olmaktadır. İskoç ve Galler ayrılıkçılığı, güçlenen İngiliz milliyetçiliğiyle birlikte bu ülkeye has gelişmeler değildir.⁷

Ulusal kimlik, insanın kim olduğunun önemli bir parçası olmaya devam ediyor; pasaport sahibi olmamak, kişiyi köksüz ve büyük ölçüde yurttaşlık haklarından yoksun bırakıyor. Bu anlamda toplumsal kimlik daha da önem kazanıyor çünkü

⁶ Bkz. David Held, *Global Covenant?*, Cambridge: Polity, 2005.

⁷ Bkz. Montserrat Guibernau, *Nations Without States*, Cambridge: Polity, 1999.

insanın, hayata anlam ve motivasyon kazandıran toplumsal grupların bir parçası olması şarttır. Kişisel tatmin, benliğin sürekliliği ve bütünlüğü duygusunu gerektirir; buna karşılık öz saygı ve özgüven eksikliği, akıl hastalığının en belirgin biçimlerinden bazıları da dâhil olmak üzere çeşitli bireysel sorunlarla ilişkilidir.

Çoklu kimlikler, küreselleşmeye mündemiç kozmopolit-nizmin doğal bir parçasıdır. Aslına bakarsanız bu kimliklerin birçoğu, örneğin İngiliz, Britanyalı, Avrupalı ve daha muğlak bir anlamda dünya yurttaşı olmaktan son derece memnundur. Gelgelelim birçoğu da memnun değildir ve çağdaş siyasetin bazı temel ayırım çizgilerinin kökenleri de burada yatar. Kimlik, güvenlikle yakından ilişkilidir çünkü hem bireyleri hem de grupları etkileyen kaygıların çoğu, fiziksel, toplumsal ve ahlaki yerinden olma duygularından ileri gelmektedir.

Çeşitlilik, çünkü artık hiç kimse dünyadan kopuk bir şekilde kapalı topluluklar hâlinde yaşayamaz; bu artık imkânsızdır. Farklı kültür ve davranış biçimleriyle yüzleşmek, anlık iletişimin egemen olduğu küresel haber dünyasında günlük bir deneyimdir. Güvenlik, kimlik ve çeşitlilik birbiriyle yakından ilişkilidir. Örneğin farklı etnik ve kültürel grupların ciddi bir toplumsal çöküntü olmaksızın bir arada yaşayabileceği bir toplum yaratmak, güvenlik gündeminin temel bir parçasıdır.

4. *Eski İşçi Partisi'ne Dönüş Yok*

İşçi Partisi yukarıdaki sorunları ve zorlukları karşılamaya en uygun parti olarak seçmenlerin güvenini yeniden kazanmaya çalışmalıdır; bu çerçevede yeni fikirler daima itici güç olmuştur. Dördüncü kez iş başına gelmek isteyen bir hükümet, hırslı olmanın yanı sıra metal yorgunluğuna düşmediğini kanıtlamalıdır. Bu nedenle böyle bir yönetim “Uygulamakta olduğumuz politikaların sonunda iyi sonuç vereceğini göstermek için biraz daha zamana ihtiyacımız var” deme hakkına

sahip değildir. Böyle bir yönetim statükonun bir tarafı olmayacağı gibi başarılarının önemli bir kısmının, insanların hayatlarının mahrem ve alışıldık bir parçası hâline gelene kadar küçümsenmesini beklemelidir.

Genleşmiş bir İşçi Partisi hükümeti, bize Yeni İşçi Partisi olarak kalmalı mıdır? Bana sorarsanız bu soruya yanıt vermek gayet kolaydır: Bunu yapması gerekir ve yapmalıdır da. Kendisini bugüne kadar ayakta tutan –aşağıdaki– temel ilkelere bağlı kalmayan bir İşçi Partisi’nin bir sonraki seçimde şansı yoktur.

1. *Ekonomiye öncelik vermeye devam edin:* Süper, Bay Brown’a bunu yapmasını söylemeye gerek yok! Birleşik Krallık, istatistiksel bağlamda iyi görünüyor ve açıkçası Brown, politik stratejisini bunun üzerine kurma fırsatını kaçırmayacaktır. 2006 yılı için büyüme oranı yaklaşık %2,75’di; 2007 yılı için bu oranın %3’ün üzerine çıkacağı tahmin ediliyor. Uzun süredir Britanya ekonomisinin zayıf yönlerinden biri olan işçi başına verimlilik, önde gelen ülkelerle arayı kapatmak için yeterli olmasa da nihayetinde bir dereceye kadar büyümüştü.

Açık bir ekonomiye ve hem ulusal hem de uluslararası düzeyde piyasa aksaklıklarının ortadan kaldırılmasına yönelik sürekli bir taahhüt olmalıdır. “Ulusal şampiyonlar” refaha ulaştılar. Misal Avrupa Birliği’nin tüm üye devletlerinin öncü şirketleri “Avrupalılaşıyor” ve AB genelinde faaliyet gösteriyor. Mevcut eğilimlere göre 2009 yılına kadar büyük şirketlerin ortalama faaliyetlerinin yarısından fazlası, Avrupa’daki ana merkezlerinin dışındaki ülkelerde gerçekleştirilecek. Bir şirkete verilen her türlü destek ya da koruma, bu nedenle ulusal tabandan ziyade “yabancı” paydaşları zenginleştirecektir.⁸

Yeni iş alanları yaratma, oluşturulan politikanın temel

⁸ Bkz. Nicholas Veron, “Farewell national champions”, *Breugel Policy Brief*, Brussels, Haziran 2006.

hedeflerinden biri olmaya devam etmeli ve Brown, reel olarak artmaya devam eden asgari ücretin üzerinde çalışan işgücünün %80'ini çalışma hayatında tutma hedefine ulaşmaya odaklanmalıdır. New Deal devam etmeli. Beceri eksikliğini gidermek ve üretkenliği daha da artırmaya katkıda bulunmak için yeni girişimler seferber edilmeli ve bunlar hayat boyu öğrenme programıyla birleştirilmeli. Daha önce belirttiğim gibi kimileri Birleşik Krallık ekonomisi yüksek ve sürdürülemez bir borç düzeyine ulaştığından son birkaç yılda elde edilen iktisadi başarıların içinin boş olduğunu söylüyor. Bununla birlikte Birleşik Krallık'ta %37 olan borç, çoğu rakip ülkeden daha düşüktür. Tabii ki ekonomi bir şekilde büyük ölçüde sarsılırsa, bunun İşçi Partisi'nin seçimi kazanma şansı üzerinde çok ciddi etkileri olacaktır. Dünya ekonomisinde süregelen dönüşümler, bize olağanüstü zorluklar çıkarmaya devam edecektir.

2. *Orta yoldan sapmayın:* Seçim başarısı için ilk ve temel ilke budur. Partiler arasında daha derin fikir ayrılıkları olması gerektiğinin altını çizen ve İşçi Partisi'ni solun ateşli partisi olarak köklerine dönmeye davet eden birçok alarm sesi duyuluyor. Sol ile sağ arasındaki ayrımı derinleştirelim, bakın seçmen geri dönecek diyorlar. Bununla birlikte orta yol, siyasi yelpazede kendileri tarafından tanımlanmamıştır; seçmenlerin büyük çoğunluğu kendilerini ortanın içine ya da kıyısına yerleştirmektedir.

İşçi Partisi, merkezi sola kaydırma stratejisini sürdürmeyi, daha açık bir ifadeyle ülke için daha sosyal demokrat bir profil oluşturmayı planlamalıdır. Bugün tüm siyasi partiler arasında, (iyileştirilmiş ve devredilmiş olsa da) NHS'nin merkezî konumda olduğu güçlü kamu hizmetlerinin olması gerektiği konusunda göze çarpan bir uzlaşma bulunuyor. Toryler vergi kesintilerini ele almadan evvel öncelikli iş olarak sağlıklı bir kamu sektörü oluşturmak gerektiğinin altını çizmeye başladılar. Bu durum, İşçi Partisi'nin ilkece

ağırlık merkezini sola doğru hareket ettirmesini kolaylaştırmalıdır.

3. *En doğrusu eğitime öncelik vermektir:* “Yapabileceğimiz en önemli yatırım eğitime olacaktır” demişti Brown 2006 yılının ön bütçe konuşmasında.⁹ “Eğitim, eğitim, eğitim”: Tony Blair parlamentoda bunların üç öncelikleri olduğunu ilan ettiğinde John Major, cevaben kendi önceliklerinin de bunlar olduğunu ancak bu sırada olması gerekmediğini söylemişti. Bana sorarsanız iyi bir noktaya değinmişti ama bunun bir de içeriği var. Netice itibarıyla eğitim, muhtelif biçimler alır. Beceri gerektirmeyen işler bulmanın daha zor olacağı bir ekonomide eğitim özellikle önemlidir. Gelgelim ilk ve orta öğretimin yanı sıra okul öncesi eğitime de yatırım yapmalı, ileri ve yükseköğrenimin genişlemesini nasıl finanse edeceğimize karar vermeli ve kaynakları her yaştan insanın eğitimi ve yeniden eğitimi için kullanılabilir hâle getirmeliyiz.
4. *Yoksulluğa karşı saldırıyı yineleyin ve genişletin:* Bunun, soldaki birinin sandığından çok daha karmaşık bir konu olduğunu da aklınızdan çıkarmayın. Birçok farklı biçimi olduğundan yoksulluğu basitçe yoksunluk olarak görmek lazım. Bazıları bunu kısa süreler deneyimlerken bazıları için yoksulluk, hayatın kendisi hâlini alır. Bir ailede çalışan insanların olması, o ailenin yoksul olmadığı anlamına gelmez. Sahil şehirlerinin yoksulluğu, iç bölgelerin yoksulluğundan oldukça farklıdır. İmalat sanayilerinin gerilemesinin bir sonucu olarak işlerini kaybeden işçiler arasındaki yoksulluk, düşük seviyeli hizmet işlerinde çalışanları etkileyen yoksulluktan oldukça farklıdır. Kadınların yoksulluk biçimleri, çoğu erkeğin yoksulluk biçimlerinden farklıdır. İngilizce bilmeyen ve herhangi bir vasfı olmayan bir göçmenin durumu, işini kaybettiği için yeniden eğitim

⁹ Gordon Brown, Önbütçe Raporu konuşması, 6 Aralık 2006 (Londra: Hazine Bakanlığı).

alabilen yerel bir işçinin durumundan farklıdır. Dolayısıyla insanların yoksullukla başa çıkmak için kullandıkları stratejiler de büyük farklılıklar gösterir.¹⁰

5. *Suçla ve toplum düzenini bozan davranışla mücadele ihtiyacı birinci derecede önemlidir:* Kanun ve düzen konusunda kararlı bir duruşa sahip olmak, İşçi Partisi'ni çekici kılan kilit bir unsur olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Suç, toplumumuzdaki birçok insan ama özellikle de toplumsal çözülmenin yaşandığı bölgelerde yaşayanlar için gerçek bir sorundur. Aslında 1997 yılından beri birçok suç türü ortadan kalkmaktadır ancak bu eğilimin ne kadarının politikaya dayandığı net değildir.

Antisosyal davranışlar göstererek toplum düzenini bozanlara verilen cezalar, özgürlüğün hakiki sınırlamaları olmalarından dolayı değil etkililikleri açısından eleştirilebilir. Şayet saldırıya uğramaktan korktuğum için gece dışarı çıkmaktan imtina ediyorsam ne kadar özgürüm? Aynı kaygıları güdererek bölgedeki bir parka gitmekten çekiniyorsam ne kadar özgürüm? Bazen bir toplulukta çoğunluğun özgürlüğünü korumak için azınlığın özgürlüğünün sınırlandırılması gerekir.

Yine de daha genel olarak suç söz konusu olduğunda İşçi Partisi'nin kendi politikasında ısrarcı olması şarttır. Hükümet, suçluların cezalandırılmasına –yani ceza yargılaması sistemine– o kadar odaklanmaya başlamıştı ki suçun nedenlerinin ortaya çıkarılması konusunda müsamaha göstermemenin önemini unutma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Tony Blair, bu konuyla ilgili hapis haneler çalışıyor demişti. Blair, 2006 yılının Haziran ayında parlamentoda yaptığı bir konuşmada “yurttaşların suç eğiliminde düşüş olmasına rağmen bugün cezaevlerinde tehlikeli, şiddete

¹⁰ Bu konulara ilişkin harika bir çalışma için bkz. Lutz Leisering ve Stephan Leibfried, *Time and Poverty in Western Welfare States*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

başvuran ve sürekli suçluların oranının, 1997 yılına göre %40 oranında daha fazla olduğu”na dikkat çekmişti.¹¹ Bununla birlikte mevcut durum, cezaevinin işe yaradığı anlamına gelmemelidir: En azından böyle bir iddianın son derece nitelikli olması elzemdir. Cezaevleri, tehlikeli suçluları bir süre halktan uzak tutabilirler ama gün gelecek ve bu insanlar serbest kalacaklardır. Rehabilitasyona çok güçlü vurgu yapılmadıkça cezaevlerinin suç okulları olduğu literatürde iyi bilinmektedir. Ayrıca hapsedilme, hükümlüler arasında uyuşturucu veya ruh sağlığı sorunu bulunan kişilerin sorunlarını daha da kötüleştirebilir. Bilindiği gibi 2007 yılının başlarından beri Britanya cezaevlerinde aşırı kalabalıklaşma krizi yaşanıyor. Britanya, kodesteki her yüz bin popülasyonun yüz kırk üçüyle Avrupa’daki en yüksek mahkûmiyet oranına sahip. Bu rakam Almanya için doksan yedi, Fransa içinse seksen sekizdir. Temel olarak ceza yargılaması sistemine odaklanan bir politika, kendi sınırlarına dayanmıştır. Suça müsamaha göstermemek, sadece suçlulara göz açtırmamakla bir sayılamaz.

Meseleye dair muhtelif araştırmalar, hapsedilme oranları ile sosyal yardım harcamaları arasında ters orantı olduğunu göstermiştir.¹² En cömert sosyal yardım sistemlerini kuran ülkeler, cezaevlerinde bulunan insan sayısı ve daha genel olarak suç bakımından en düşük oranlarına sahiptir. Bunun neden böyle olması gerektiğini anlamak pek de zor olmasa gerek. İyi işleyen bir sosyal yardım sistemi, insanları aşırı yoksulluk ve gelir kaybına karşı korumanın yanı sıra toplumun geneliyle de dayanışma duygusunu geliştirir. İsveç ve Finlandiya’da, hapis cezası oranları son yıllarda fiilen

¹¹ Alıntı için bkz. Robert Cheshire, “A soaring number of inmates”, *Observer*, 28 Ocak 1997.

¹² Bkz. David Downes ve Kirstine Hansen, “Welfare and punishment in comparative perspective”, (ed.) S. Armstrong ve L. McAra, *Perspectives on Punishment*, Oxford: Oxford University Press, 2006.

düşmüştür. Britanya, (1997 yılından beri) artan sosyal yardım harcamalarının daha yüksek hapsedilme oranlarıyla beraber ilerlediği tek gelişmiş ülke gibi görünüyor; bu da sosyal yardım reformu ile suç arasında nasıl daha verimli bir etkileşimin olabileceğini ayrıntılı olarak incelemek için dikkate değer bir alan olduğunu gösteriyor.

6. *İktisadi göç, hem olumlu hem de olumsuz anlamda etkin bir şekilde yeniden düzenlenmelidir:* Birleşik Krallık, özellikle kültürel ve dilsel geçmişleri yerel nüfustan derinden farklıysa çok sayıda vasıfsız göçmeni kabul edemez. Öte yandan ülkenin vasıflı göçmene de ihtiyacı vardır; bu anlamda onları kabul etmekle kalmamalı faal olarak ülkeye çekmeye çalışmalıdır. Bu konuyu Yedinci Bölümde daha ayrıntılı bir şekilde ele alıyorum.

7. *Uluslararası terörizm tehlikesi meselesinde gevşememeli:* Polisin şüphelileri herhangi bir suçlama olmaksızın süresiz gözaltına alma hakkı da dâhil olmak üzere İşçi Partisi'nin getirdiği politikalar, ciddi eleştirilere yol açtı. Tartışmalar, büyük ölçüde risk meselesi etrafına dönüyordu. Hükümet, baskıcı politikalar üzerinden zor kullanmak için “korku siyaseti” mi yürütüyor? Başka bir deyişle yurttaşların güvenliğine yönelik risk düzeyi abartıldı mı?

Şahsen her iki soruya da cevabım hayır olacaktır. “Yeni tarz” terörizm, uzun zamandır aşına olduğumuz terörizminden oldukça farklıdır. IRA ve ETA'nın yerel ve milliyetçi hedefleri bulunuyor ve bu hedeflere ulaşmak için belirli bir sınırı aşmayan şiddete başvuruyorlar. Yeni terör ise ulusötesidir; jeopolitik ve amorf bir amacı güden bu yeni terör, amaçlarına ulaşmasını sağlayacaksa binlerce kişiyi öldürmekten zerre çekinmez. Londra'nın merkezine yerleştirilen bir “kirli bomba” –geleneksel patlayıcıların etrafına sarılmış radyoaktif malzeme–, çok fazla insanı öldürmez belki ama kitlesel paniğe neden olur ve yakın çevreyi yaşanmaz bir hâle getirir. Daha büyük öfke patlamaları da mümkün tabii. Hükümet, ciddi bir terör saldırısı

riskini en aza indirmek istiyorsa bunu yurttaşlar sayesinde başarabilir.

Devlet ve kamu hizmetleri, iki büyük partinin kenetleneneceği temel alanlar olacaktır, bu nedenle bunlara çok dikkat edilmelidir. Bu iki alan Eski ve Yeni İşçi Partisi arasındaki ana fay hatlarından birini de oluşturmaktadır. Devam eden reformun daha gelişmiş bir kamusal alan yaratmanın yanı sıra daha adil bir toplum üreteceği gösterilebilirse, potansiyel bölünme kaynakları en aza indirilebilir.

Sağlık hepimiz için önemlidir; bu nedenle genelde sağlıkla, özelde de hekimlerle ilgili pek çok şaka vardır. Aynı şey, devletin son derece etkin olduğu ikinci önemli alan olan eğitim için de geçerlidir. Bu tür bir sürü şakayı taradım; bana sorarsanız birçoğu berbattı ama hepsinin bir anlamı vardı.

Walter Mathau: Doktorum bana altı ay ömrüm kaldığını söyledi ama faturayı ödeyemeyince bir altı ayım daha olduğunun altını çizdi.

Birinci Adam: Dün bir kutu aspirin alarak kendimi öldürmeye çalıştım.

İkinci Adam: Ne oldu peki?

Birinci Adam: Ne olacak, ilk iki aspirinden sonra kendimi daha iyi hissetmeye başladım.

Okuldaki ilk gününü yaşayan çocuk eve döner. “Peki, ne öğrendin?” diye soran annesine; “Yeterli gelmedi. Yarın yine gelmemi istiyorlar.” şeklinde yanıt verir.

Neyse ki bizim açımızdan Walter Matthau şakasını yalnızca Amerika’da yapabiliirdin. NHS’nin sorunları derin olsa da sistem popülerliğini korumaya devam ediyor; bu da söz konusu şakanın neden yapıldığını gösteriyor. Ya diğer iki şaka? Aslında sağlık sistemi, yalnızca fiziksel sağlığı ele almamalıdır.

Eğitim artık yalnızca gençler için değil tüm yaş grupları için geçerlidir: Başka bir deyişle bir gün değil ömür boyu okuyun.

1. *Devlet Ne İçin Var?*

Devlet ve devletin kamu hizmetleri sürecindeki varlığını en iyi nasıl ele almalıyız? İlk bakışta devleti tanımlamak kolaydır. Demokratik bir toplumda devlet, hükümetlerin programlarını uygulamaya koymalarına imkân tanıyan ve hükümet değişikliği durumunda sürekliliği sağlamak için var olan memurlardan –kamu görevlilerinden– müteşekkil bir organdır.

İşçi Partisi tüzüğü ve diğer politik belgeleri, sıklıkla “olanak sağlayan devlet” yaratma ihtiyacına atıfta bulunur. Açıkçası bu son derece önemli bir mefhumdur çünkü devleti, yurttaşların yetkilendirmesi bağlamında tanımlar. Buradaki ana fikir, devletin insanların hayatlarını kendileri için geliştirmelerine izin verecek kaynakları üretmesi gerektiği düşüncesidir. Öte yandan bu kavramın sınırları daha belirgindir. Burada tanım, kaynaklar ya da yetenekler bir kez sağlandıktan sonra insanların kendi başlarının çaresine bakmaya bırakılacağı anlamına gelir. Hükümetin sorumlulukları, insanların özerk hayatlar sürdürebilmek için yeterli araçlara sahip oldukları anda sona eriyor gibidir.

Bu olanak sağlama fikrinden vazgeçmemeliyiz. Öte yandan devletin yurttaşlar için bakım ve koruma yükümlülükleri olduğunu ve bu yükümlülüklerden bazılarının güvenceler biçimini alması gerektiğini de kabul etmeliyiz. (Yurttaşların yükümlülükleri karşılığında sunulan) bu güvenceler verilmeden, fiilen bir yurttaşlık sözleşmesinden bahsetmenin de anlamı yoktur. Örneğin başka bir iş aramaya fiilen katıldıkları veya beceri eğitimini kabul ettikleri sürece işsiz işçiler için işsizlik yardımı sağlanacağı güvencesi verilir.

Bu nedenle olanak sağlama fikrini içeren ama daha fazlasını da üstüne ekleyen “güvence sağlayan devlet” açısından

düşünmeye başlamalıyız. Güvence sağlayan devlet, esasen “regülasyon”un yalnızca bir dizi kısıtlama olarak değil, olumlu sonuçlara ulaşmanın bir yolu olarak anlaşıldığı düzenleyici devlettir. Örneğin tekeli sınırlandıran kurallar, bir piyasada açık rekabete izin vererek aslında fırsatlar yaratırlar. Devlet, yurttaşlara kaynak sağlar –bu anlamda her şeyden önce eğitime, sağlık hizmetlerine ve birçok alana erişim gibi kamu hizmetlerini güçlendirir– ama bununla yetinmeyerek bu alanlardaki hizmetlerin standartlarını güvence altına almaya da çalışır. Devletin “olanak sağladıktan” sonra da birtakım sorumlulukları vardır.

Bu noktayı, özelleştirmeye atıfta bulunarak açıklayabiliriz.¹ Özelleştirme, sanılanın aksine şirketlerin devlet mülkiyetinden özel sektöre geçmesiyle tamamlanmaz. Daha ziyade bu şekil yönünden kontrol devredildikten sonra devam eden bir süreçtir. Güvence sağlayan devlet, özelleştirmenin sonuçlarından muhtelif şekillerde sorumludur. Bu anlamda iktisadi ve toplumsal yükümlülüklerini yerine getirmeye devam etmelerini sağlamak için işletmelerin faaliyetlerini düzenleyen bir çerçeve olmalıdır. Kalite kontrollerinin yapılması şarttır. Ayrıca örneğin demiryolu özelleştirmelerinde, Birleşik Krallık’ta olduğu gibi bir performans düşüklüğü olması hâlinde devletin müdahale etme zorunluluğu da doğabilir.

Güvence sağlayan devlet fikrinin büyük devletler çağına dönüş anlamına gelmediğini burada ne kadar vurgulasak azdır. Hatta aslına bakarsanız, bunun tam tersi anlamına gelmektedir. Devletin kendisi ve düzenlediği kamu hizmetleri, yurttaşlarla daha açık bir sözleşmenin yapılmasını güvence altına alacak reformlara açık olmalıdır. İşte bu vurgu, İşçi Partisi’ni devleti kamu yararının somutlaşması olarak gören ve devlette reforma direnen geleneksel soldan ayıran temel farklardan biridir.

Bkz. Folke Schuppert, “The enabling state”, (ed.) Anthony Giddens, *The Progressive Manifesto*, Cambridge: Polity, 2003.

Tepeden inmesi devletten uzaklaşmak, hükümet, (üçüncü sektör grupları gibi) diğer kurumlar ve bireysel olarak yurttaşlar arasında sorumlulukların paylaşılması demektir. Çoğulcu bir toplumda kamu yararı söz konusu olduğunda sorumlulukların bölüştürülmesi mümkündür.² Bu formülün örneğin iklim değişikliği karşısında gereken önlemleri almak için uygulanması gerekeceği açıktır. Nitekim devleti devreye sokmadan çevreyi korumak imkânsız olsa da çevreyi korumak aynı zamanda her yurttaşın sorumluluğudur; öyle ki bu sorumluluğun, ahlaki bir taahhüdün yanı sıra vergi teşvikleri ve yaptırımları ile motive edilmesi gerekecektir.

Aynı şey, sorumlulukları yalnızca çevreye zararlı ürünleri ve uygulamaları kısıtlamayı veya ortadan kaldırmayı değil, aynı zamanda iklim değişikliğiyle etkili bir şekilde mücadeleye yardımcı olacak yenilikleri tanıtmayı da kapsayacak olan işlemler için de geçerlidir. Üçüncü sektör grupları; hükümet, ticari kuruluşlar ve yurttaşların davranışlarıyla ilgili olarak yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde lobi faaliyetinde bulunmanın yanı sıra gözlemci rolü de üstlenir. Devletin tüm bu düzeylerde de sorumlulukları vardır; bu nedenle her birinin bir diğeriyle ilişkisini izlemek zorundadır. Güvence sağlayan devlet fikri, David Cameron'ın muğlak sosyal sorumluluk mefhumundan çok daha gereklidir; tüm bu faydalarının yanı sıra güvence sağlayan devlet, politika için bir platform görevi de görecektir.

2. Kamu Hizmetlerinde Kamusal Olan Nedir?

Kamu hizmetleri, İşçi Partisi'nin programının merkezinde yer almaktadır ve kamu hizmetlerinin üretkenliği, bir sonraki seçimi etkileyen başlıca faktörlerden biri olacaktır. Bu nokta göz önünde bulundurulduğunda kamu hizmetlerinin gerçekte

² Age., s. 55-57.

ne olduğunu tanımlamak için bu denli az çaba harcanmış olması şaşırtıcıdır. Kamu hizmetleri kavramı, politikacılar ve siyaset eleştirmenleri tarafından anlamı basit ve anlaşılırmış gibi kullanılıyor. Gelgelelim mesele bu kadar basit değildir. “Kamusal olan”, bir insan kitlesine ait olan, başka bir deyişle tüm yurttaşlara –yani “halka”– ait olan anlamına gelebilir. Bu durumda kamu hizmetleri, basitçe yurttaşların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hizmetlere gönderecektir. Öte yandan bu kullanım “kamu hizmetleri”nin tam anlamı da olamaz çünkü süpermarket zincirleri gibi nüfusun ekseriyetinin ihtiyaçlarına karşılamaya dönük birçok “özel” kuruluş vardır.

“Kamusal olan”, aynı zamanda özgecil güdülerin yönlendirildiği hizmetler anlamında “kamu ruhu” demeye de gelir. Halk, özellikle de haklarında olumlu konuşanlar, “kamu hizmetleri” kavramını kullandığında, genellikle bu fikrin bir belirtisi vardır. Siyaseten solda, bu anlamda geleneksel sosyalizmin kalıntısı vardır. “Kamusal olan”, kolektivite fikrini içerir ve tam da bu nedenle kâr peşinde koştuğu için daha kötücül ruhlu ticari girişim dünyasına üstün olduğu kabul edilir. Gelgelelim bu mefhum da sorgulanabilir. Ne de olsa kâr odaklı girişimin kamu yararına daha yüksek bir otorite tarafından alınan iktisadi kararlardan daha iyi hizmet ettiği için bu otoritenin kusursuz saiklerle hareket ettiği durumlarda bile iktisat kuramının temel ilkesidir.

“Kamusal olan”, aynı zamanda “aleni” ve “sorumluluk” anlamlarına da gelebilir; bu anlamda kamu hizmetlerinden yana olanların kamu hizmetleri hakkında konuşma biçiminde de bu çağrışımla ilgili bir şeyler vardır. Böyle bir düşünce, kamu hizmetleri ile demokrasi arasında sıkı bir ilişki olduğu anlamına da gelir. Kamu hizmetlerini yürütenler, halka karşı sorumludurlar çünkü amirleri yurttaşlar tarafından seçilir ve “halk” işleri yürütülmeleri için onlara baskı uygulayabilir. Bununla birlikte kamunun üyeleri, piyasadan aldıklarını özenle seçebildiklerinden ticari kuruluşlar üzerinde de baskı uygulayabilirler.

Son olarak “kamusal olan”, “devlet tarafından sağlanan” ya da “büyük ölçüde devlet tarafından sağlanan” ile eş anlamıdır ve insanlar kamu hizmetlerinden bahsettiğinde, aslında bu genel anlamına atıfta bulunuyorlardır. Yalnız şunu da unutmamak gerekir ki bu anlam, kavramın atıfta bulunduğu gerçekliğin yalnızca bir bölümüne tekabül eder, dolayısıyla bu anlamı, kavramını bütününe uyarlırsak tehlikeli sonuçlarla yüzleşmek zorunda kalırız. Örneğin kamu sektöründe çalışan sendikalar, tanımı gereği kamusal “olan”ı temsil ettiklerini iddia edebilirler; oysa aslında –ilkel iş uygulamalarını savunmak gibi– kamu yararına karşı hareket ediyor da olabilirler.

Tamam, şimdi neden bahsettiğimizi açıklığa kavuşturmaya çalışalım. “Kamu hizmetleri”ne yönelik tanım önerimle başlayayım. Kamu hizmetleri, aşağıdaki örgütlenmelerden oluşur:

1. Kamu hizmetlerinin ciddi finans kaynağı devlet, başka bir deyişle vergi mükellefleridir. Burada ulusal bir “devlet” veya yerel bir “yönetim” de söz konusu olabilir. Sağlanan finansın oranının ne kadar olması gerektiği konusunda daha sarıh olmanın mümkün olduğunu sanmıyorum çünkü bu, sınırları olmayan ucu açık bir meseledir. Öte yandan çok az sayıda hizmet tamamen devlet tarafından finanse edilmektedir. Bu hesaplara, “kamu hizmetleri” fiilen kamulaştırılan hizmetlerin çok ötesine geçtiğinden “mülkiyet”ten ziyade “finansman”dan bahsetmek durumundayız.
2. Söz konusu hizmetin düzenlenmesi ya da kararların alınması üzerinde etki yaratmak için hizmet sağlayıcılara demokratik baskı uygulanabilir. Böyle bir baskı, ulusal seçimlerin yanı sıra partilerin bu seçimlerde mücadele etmek için geliştirdikleri gündemler aracılığıyla da uygulanır. Gelgelelim birini milletvekili olarak görmek gibi siyasi süreçleri etkilemek için yurttaşlara sunulan demokratik seçenekler de, böylesi bir baskının itici gücü olabilir.
3. Kamu yararı, yol gösterici değerdir. Öte yandan genellikle tartışmalı bir konu olduğundan neyin kamu yararına

olduğunu belirlemek kolay olmayabilir. Yine de bu, son derece önemli bir noktadır. Kamu hizmetleri, basit bir şekilde devletle özdeşleştirilemez çünkü devlet, verili duruma göre her zaman kamu yararına bir şey yapmayabilir. Öte yandan özelleştirme –yani bazı hizmetlerin ticari amaçlı kuruluşlara devredilmesi– *ipso facto* kamu yararına ihanet olarak görülemez; bilakis özelleştirmenin zaman zaman kamu yararına hizmet ettiği de görülmüştür.

4. Kamu sektöründe çalışanları hırslandıran birçok güdü ve kaygı olsa da gerçek satın alma olan kamu hizmeti ethosu vardır. Kamu hizmeti çalışanlarını ticari kuruluşlarda çalışanlara kıyaslayan araştırmalar, bu iki grup arasında bir tutum farkı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu araştırmalardan birinde örneğin, kamu sektöründe, kâr amacı gütmeyen sektörlerde ve ticari firmalarda çalışan yöneticilere işlerine ilişkin görüşleri sorulmuştur. Kamu sektörü yöneticileri 16 olası hedef arasında “topluma hizmet sağlama”yı ilk sıraya koymuşlardı. Bu hedef ticari kuruluşlardaki yöneticiler için ilk 10 hedefi arasında yer almıyordu. Kâr amacı gütmeyen gruplarda çalışanlar ile ticari işletmelerde çalışanlar arasında da hemen hemen aynı karşıtlık bulunmuştu.

Daha geniş bir topluluğa bağlılık duygusu kamu hizmeti hedeflerine içkin olduğundan, kamu hizmetlerinin tanımı bu bağlılık duygusunu da kapsayacaktır. Bu noktada iki uyarıda bulunmak istiyorum. Öncelikle iktisatçıların sıklıkla ve haklı olarak vurguladıkları gibi niyet ile sonuç aynı şey değildir. Bu nedenle muhtemelen kişisel kazanç güdülerinin peşinden giden özel hizmet sağlayıcılar, kamu yararını bazı bağlamlarda daha özgeci olarak motive olmuş gruplardan daha iyi karşılayabilirler. İkincisi kamu hizmetlerinin ideal bir şekilde çalışması için tutumlarda değişikliğe gitmek gerekebilir. “Müşteri hizmetleri”, tam da bu nedenle yukarıda bahsedilen çalışmada işletme yöneticileri arasında bir numaralı hedefken, kamu sektörü

yöneticileri arasında oldukça alt sıralarda yer almıştır. Gelgelelim kanımca müşteri hizmetleri, kamu hizmetlerinde çalışanların da temel hedefi olmalıdır.

5. Kamu hizmetlerinde müşteriler, benim *tüketici yurttaş* dediğim kişilerdir. Ticari markette standartlar, öncelikle rekabet ile güvence altına alınır. Bu bağlamda bireyler, daha çok tüketici yurttaş gibidir. Rakibine göre daha düşük olup aynı fiyata sunulan bir tüketim malı, piyasadaki konumunu terk etmeye zorlanacaktır. Bu bakımdan tüketicinin gücü, etkin güçtür. Devlete ihtiyaç vardır var olmasına da esas olarak piyasanın genel çerçevesini denetlemek, tekelleri önlemek ve sözleşmeleri güvence altına almanın araçlarını sağlamak için ihtiyaç vardır.

Kamu hizmetleri alanında da seçim olabilir, hatta olmalıdır. Bununla birlikte standartlar, genellikle piyasada olduğu gibi temel olarak seçimle güvence altına alınamaz. Bu standartların profesyoneller ve kamu otoritelerince daha doğrudan denetlenmeleri elzemdir. Yurttaşlık tüketiciliğe göre önceliklidir; bu yüzden *yurttaş tüketiciler* diyorum. Seçme hakkı, tam da kamu hizmetlerinin demokrasi mekanizmalarıyla bütünleşmesinden dolayı söz hakkının yegâne aracı değildir. Gelgelelim kamu hizmetleri ile diğer sektörler arasında net bir ayrım olmadığı gibi, örtüşen pek çok nokta vardır, hatta ara bağlantılar da mümkündür.

6. Kamu hizmetlerinde sağlanan “hizmetler” –“hizmet sanayileri”ndeki “hizmet” gibi– yüz yüze mal sağlanmasından daha fazlasını içerirler. Bunlar, örneğin, ulaşım altyapısı veya konut gibi maddi malların tedarik edilmesini veya inşasını da kapsarlar. Çevre sorunlarının artan önemini göz önünde bulundurduğumuzda bu nokta yeni bir önem kazanmaktadır.

Tanımı bu şekilde yaptığımızdaysa şu soru önem kazanır: Kamu hizmetleri genel başlığı altında hangi kurumsal alanlar yer almalıdır? Eğitim ve sağlık hizmetleri, her ikisi de hatırı sayılır derecede özel koşul gerektirse de girift bir bağlamda

“kamu” unsurlarıyla birbirine bağlıdır: savunma; polis faaliyetleri; hukuk mahkemeleri; cezaevleri ve cezaevlerinin idaresi; karma kontrol sistemleriyle karmaşıklıkları sarıh biçimde ortaya konan demiryolları idaresi; ayrıca ticari birimleri de bulunan BBC’nin yanı sıra sosyal yardım sistemleri; devletdışı özerk örgütler de dâhil olmak üzere devletten kısmen fon alan muhtelif kurumlar; muhtelif yerel hizmetler.

Kamu hizmetlerinin kamu yararına hizmet edebilecekleri şekilde düzenlemenin farklı yolları vardır ve bunlardan hangisinin daha iyi olduğunu bize ancak elimizdeki kanıtlar gösterebilir. Ayrıca farklı ülkelerin farklı ihtiyaçları olabilir. Örneğin yükseköğrenim gören öğrencilerin sayısı tüm dünyada artmaktadır. GSYİH’ye göre vergi oranının yükseldiği (İsveç gibi) bir toplumda, yükseköğrenimin finansmanı esas olarak vergi mükellefleri tarafından sağlanmaya devam etmektedir. Birleşik Krallık’ta ise kolej ya da üniversiteye gitmeye hak kazananlar, son hükümet reformlarının ardından geriye dönük de olsa maliyetin bir kısmını ödemek zorunda bırakılmışlardır. Bunlar, hemen hemen aynı amaca ulaşmanın birbiriyle çelişen araçlarıdır.

3. Kamu Hizmetlerinde Reform

Yaklaşık 10 yıllık bir İşçi Partisi hükümetinin ardından neden bu ülkedeki kamu hizmetleri, bazı kilit alanlarda, başka yerde en iyi performans gösteren ülkelerin kamu hizmetlerinin gerisinde kalıyor? Temelde telafi edilecek çok fazla alan olmasının yanı sıra birazdan sıralayacağım üç neden üzerine düşünmek gerekiyor. Britanya’da vergi gelirlerinin düşüklüğü, tarihsel olarak önemli bir faktördür. Britanya’da vergi gelirleri, uzun bir süre AB ortalamasının oldukça altında kalarak millî gelirin %37’sini oluşturmuştu. İşçi Partisi hükümetinin 1997’den beri yaptığı gibi kamu hizmetlerini yenileyip geliştirmek için daha

fazla gelir elde etmek önemliydi. Bugün, vergilendirmenin millî gelire oranı %41 civarında olup bu oran kamu hizmetlerinde yeni yatırımları mümkün kılmaktadır.

İkinci bir neden, Birleşik Krallık'ın Avrupa'nın "hasta adamı" olduğu savaş sonrası dönemin ilk yıllarında sergilemeye başladığı zayıf ekonomi performansıdır ki bu dönem neredeyse 20 yıl sürmüştür. Britanya, o dönem diğer sanayi ülkelerinin çoğu gibi zengin olmadığından kamu mallarında daha az bütçe ayırmak zorunda kalmıştı. Üçüncüsü, Thatcher'ın etkisidir. Bayan Thatcher'ın yaptığı yeniliklerden bazıları, ülkenin iktisadi performansının başka ülkelere oranla iyileşmesini sağlamıştı. Gelgelelim bunun bedeli de çok ağır olmuştu çünkü Thatcher'ın başında olduğu hükümetler, kamu hizmetlerinde bir çürümenin yaşanmasına da neden olmuşlardı. Bu hükümetler, kamu hizmetlerinde yaptıkları reformları piyasa güdümlü bir çizgide gerçekleştirmek için çok çaba sarf ettiler ama bu sefer de yatırımdan mahrum kaldılar. Bayan Thatcher, "30, otuz yaşın üzerinde olup otobüsle seyahat eden herkes başarısızdır" sözüne gerçekten inanıyor gibiydi.

Britanya ekonomisinin zayıf performans gösterdiği bu dönemden alınacak önemli bir ders olduğunu düşünüyorum. Yani mümkün olan her yerde karşılıklı çıkarların korunması amacıyla iktisat ve kamu politikası birlikte düşünülmelidir. Başka bir deyişle kamu kurumlarının nasıl yapılandırıldığını –ve en iyi nasıl finanse edildiğini– düşünürken bu kurumların iktisadi büyümeyi ve istihdam yaratmayı nasıl etkilediklerine de daima dikkat etmeliyiz. Şüphesiz özellikle sağ politika açısından vergilendirme hacminin bu faktörleri etkilediğini savunan birçok gözlemci vardır. Bu gözlemcilere göre bir ülke iktisaden dinamik bir yapıya sahip olmak istiyorsa vergileri düşürmelidir.

Aslına bakarsanız mevcut kanıtlar bu görüşü destekler nitelikte değildir. İktisadi büyüme üzerindeki olumsuz etkiler açısından vergilendirme seviyelerinde muhtemelen bir üst sınır vardır. Buna verilebilecek bir örnek, sanayileşmiş ülkeler ara-

sında en yüksek vergi oranlarına sahip olsa da diğer ülkelere göre kişi başına düşen GSYİH'nin son 20 yılda düştüğü İsveç olabilir. Danimarka, Finlandiya ve Norveç gibi diğer İskandinav ülkeleri yüksek vergi oranlarına sahip olmakla birlikte, iktisadi büyüme açısından diğer gelişmiş sanayi ülkelerine kıyasla mükemmel oranlara sahiptir.

1997 yılından sonraki ilk iki sene boyunca hükümet, ivedilikle kamu hizmetlerine ve benzeri alanlara yatırım yapmak yerine Torylerin harcama planlarına bağlı kalmıştı. Tartışmaya açık olsa da bu, yeni hükümetin imkânları dâhilinde yaşamaya kararlı olduğu konusunda finans piyasalarına güvence verme ihtiyacı dolayısıyla yapılması gereken doğru bir hamleydi. Öte yandan 1999/2000'den itibaren kamu hizmetlerine, bilhassa eğitim ve sağlık hizmetlerine ciddi miktarda para aktarılmıştı. Hükümet, oldukça doğru bir şekilde yatırımların reformla birleştirilmesi gerektiğini savunarak başta özel-kamu finansman projeleri olmak üzere başka finansman yöntemlerine yöneldi. Acıları nedeniyle özellikle sol çevrelerden sert eleştiriler aldılar. Aslına bakarsanız bu durum, kısmen ideolojik sebeplerden ileri gelmektedir; sorumlulukların devletten diğer kurumlara devrini içeren her şey, kamu hizmetlerine ihanet olmalıdır. Dedğim gibi, böyle bir iddia kabul edilemez.

Hükümetin (Gordon Brown başta olmak üzere) kamu-özel sektör ortaklıklarına verdiği desteği düşünürken bu noktayı aklımızda tutmalıyız. Aslına bakarsanız önemli olan, bunların devlet tedarikine kıyasla kamu yararına ne kadar etkili bir şekilde hizmet ettiğidir. Dolayısıyla bunlar devlet merkezli kuruluşların %100 verimli ve müşteri odaklı oldukları, ayrıca işleri daima zamanında tamamladıkları hayali bir dünya ölçüt alınarak değil, gerçek karşılaştırmalar bağlamında düşünülmelidirler.

Bu ideolojik çitin her iki tarafındaki insanların çizdiği “kamu sektörü” (devletle eşdeğerdir) ile özel tedarik arasındaki katı ayrım kaldırılmalıdır. Eski Sol'un devletten yana olması gibi Bayan Thatcher da özelleştirmeden yanaydı. Thatcher-

cılar özelleştirmeyi devlete ait ya da devlet güdümündeki örgütlenmelerin iflah olmaz kusuru olarak gördükleri şeyin kökten çözümü olduğuna inanıyorlardı. Oysa bu ikisi arasında hükümet ve diğer gruplar tarafından denetlenmesi gereken akışkan ve değişen bir sınır vardır.

British Telecom ya da British Airways örneğinde olduğu gibi, devlet şirketlerinin özelleştirilmesinin son derece sarıh başarılarla yol açtığını görüyoruz. Rekabetçi piyasaların olduğu ve özelleştirme sürecinin yetkin ve adil bir şekilde yürütüldüğü bir yerde birinci sınıf şirketler yaratılabilir, maliyetler düşürülebilir ve tüketicilere sunulan hizmetler geliştirilebilir. Kim yeni bir telefon hattı almanın haftalar ya da aylar sürdüğü ve siyah olması koşuluyla dış görünüşünü önemsemeden telefon alabildiği bir zamana dönmek ister? Yine de özelleştirme, Bayan Thatcher'ın inandığı gibi her derde deva olmaktan uzaktı ve demiryollarınıninki de dâhil olmak üzere bazı önemli özelleştirmeler gerçekten de kötü bir şekilde yapılmıştı. Devletin varlıkları, zaman zaman gerçek değerlerinin çok altında fiyatlara satıldılar. Tam bir piyasa oluşturma zor, hatta imkânsız olduğu alanlarda yapılan regülasyonlar, gevşek olmaktan öteye geçemedi. İşçi Partisi, yalnızca demiryolları alanında değil başka alanlarda da bu tür kararların sonuçlarıyla uğraşmak zorunda kaldı. Fakat asıl mesele yeniden kamulaştırma değil yeterli bir düzenleyici çerçevenin oluşturulmasıdır. Fakat özellikle su tedariki gibi rekabetin zorunlu olarak sınırlı olduğu durumlarda bu çerçevenin oluşturulması zordur.

Hükümet, belirli bir hizmetin esas olarak devletin elinde kalması mı yoksa diğer kuruluşlara devredilmesi mi gerektiği kararının pragmatik olmasını savunmaya meyilli olagelmıştır. Bana sorarsanız pragmatik olmanın hiçbir şeye değilse de iktisadi verimliliğe atıfta bulunması hasebiyle işin yanlış gittiği yer burasıdır. Buradaki temel ölçüt iktisadi ucuzluk, hatta verimlilik bile olmamalıdır. Temel ölçüt kamu yararı

olmalıdır ki bu da daima birden fazla ölçüte göre değerlendirilmede bulunmak anlamına gelmektedir.

Bir hizmetin özelleştirilmesinin gerekip gerekmediğine asla salt iktisadi kaygılarla karar verilmemelidir. Mevcut sistemi yeniden yapılandırarak veya regülasyonun niteliğini değiştirerek de kamu yararına pekâlâ daha iyi hizmet edilebilir. Daha önce de vurguladığım gibi, kamu hizmetleri ile piyasalar alanı arasında genel birtakım farklılıklar vardır. İdeali, karşılıklı bir şeyler öğrenmektir. Yurttaşlar olarak, kamu hizmetlerinin verimli olmasını ama ticari kuruluşların da sorumlu davranmasını istiyoruz.

Kamu-özel işbirliklerini (PPP) işte bu koşullarda değerlendirmeliyiz. Özel Finans Girişimi (PFI), Birleşik Krallık'ta uygulanan temel kamu-özel işbirliği biçimi olmuştur. Söz konusu "hizmetler", büyük ölçüde fiziksel olarak bina projeleriyle sınırlandırılmıştır. PFI'da ticari şirketler varlıklarını finanse ederler, inşa ederler ve sahiplenirler; oysa devlet, ticari şirketlerin varlıklarının belirli bir süre boyunca kullanımı için uzun vadeli bir taahhütte bulunur. PFI planları, en çok kullanıldığı alan olan ulaşım projelerinin %70'inden fazlasını oluşturmaktadır. Bununla birlikte birçok okul, hastane ve hapisane PFI anlaşmaları kapsamında inşa edilmiş ya da binaları iyileştirilmiştir.

Farklı ülkelerdeki karşılaştırmalı çalışmalarda PPP/PFI projelerinin genellikle iyi sonuç verdiği görülmüştür. Ticaret sektöründeki firmalar, yalnızca ticari oldukları için değil, rekabete maruz kaldıkları için de devlet sektöründeki firmalardan daha iyi yönetilmeye meyillidirler. Devlet alanından farklı olarak bir piyasada kötü yönetilen şirketler basitçe tutunamayacak, yok olacaktır. Danimarka'da ulaşım alanında 40'tan fazla devlet projesi üzerinde yürütülen bir araştırma, bunların %75'inden fazlasının inşaat maliyetlerinin tahminleri en az %10 aştığını göstermiştir. Örneklerin yarısında bu oran %50'nin üzerindedir. PPP'lerde maliyetler ile ortalama tahminler arasındaki fark

oldukça düşüktür.³ Ayrıca PPP’lerde riskin, yatırımcı tarafından karşılandığından vaktinden önce dile getirilmesi, önemli bir farktır. Devlet projelerinde büyük maliyet aşımaları söz konusu olduğunda, devlet sektörünün geri kalanı oluşan açığı kapatmak zorundadır. NHS’de PPP’lere ilişkin bir çalışmanın vardığı sonuç dikkat çekicidir: “Kamu-özel işbirliği, geleneksel kamu sektörü satın alımında büyük bir gelişmedir. Karşılabilirlik sorunlarının meydana geldiği yerlerde . . . bunlar esas olarak merkezi planlamadan kaynaklanmaktadır.”⁴

Eleştirmenler devlet kurumlarının, özel sektör kuruluşlarıyla ortak çalıştığında kamu hizmeti ethosunun aşınacağından endişe ediyorlar. Hâlbuki yaşananlar, insanı daha iyimser düşünmeye teşvik ediyor. Devlet kurumları, geçmişte kendilerinden beklenenin tam tersi yönde bir performans sergilemiş, özellikle devletin tekel olduğu sektörlerde, kabul edilemez derecede verimsiz olması bir yana yurttaşların ihtiyaçlarına karşı kayıtsız kalmakla, ketum davranmakla ve sorumsuz olmakla yaftalanmışlardır. Kamu sektörünün devletdışı gruplarla birleştiği durumlarda da olabileceği gibi özel sektör ile doğrudan ilişki kurmanın bu tutum ve uygulamaları değiştirmeye neden olacağı açıktır. Yerel yönetimdeki ortaklıklarla ilgili kendi deneyimlerinden bahseden Martin Summers’ın gözlemleri ilginç olabilir:

Ticari kuruluşlar, hayır kurumları, NHS tröstleri veya konut dernekleri olsun geleneksel olarak yerel etki alanlarını dış kuruluşlara açmanın en değerli faydalarından biri, muhtelif karar alma araçlarının nasıl performans gösterdiğini görme fırsatı yaratmasıdır; böylece geleneksel, yekpare, hiyerarşik ve bölümlere ayrılmış yerel yönetim modeline alternatifler sunar.⁵

³ Bkz. OECD’nin *Integrating Transport in the City* çalışması (Paris: OECD, 2000: s. 43).

⁴ Reform (bir düşünce kuruluşu), *Investment in the NHS — Facing up to the Reform Agenda*, Londra, 2006: s. 20.

⁵ Martin Summers, “Only connect: toward a new democratic settlement”, (ed.)

Şüphesiz, kötü yönetilmesi durumunda her proje aksayacaktır; bu anlamda bazı PPP planları da yanlış yönetilmekten dolayı kötü sonuçlanmıştı. PPP'lerin yönetimi, doğası gereği geleneksel devlet tarafından yönetilen projelerle aşağı yukarı aynı zorluktadır. Bu projelerin daha karmaşık olduğu sıklıkla söylenir ama öyle görünüyor çünkü risk faktörleri de dâhil olmak üzere bunlara dâhil olan şeyler açıkça belirtilmelidir. Devlet projelerinde bunlar genellikle gizli kalır ve faturayı ödemek zorunda olan vergi mükellefi olduğu için kötü bir şekilde toparlanabilir.

4. *Finansman Krizi mi?*

Her güzel şeyin bir sonu vardır. Kamu hizmetlerine harcanan devasa meblağları dikkate alırsak birkaç yıl içinde finansmanın sıfırı tüketeceğini öngörmek zor değil. Bu durumda geleneksel sol ya biraz kemer sıkma politikası uygulayarak ya da refleks olarak vergi koyarak tepki verecektir.

Bana sorarsanız bu çözümlerin herhangi birinin gerektirdiğinden daha radikal olmalıyız. Harcamalar için kısa vadece çeşitli düzenlemeler yapılabilir. Daha önce de önerdiğim gibi suç ve suçun tanımlanması konusundaki politikada değişikliğe gidilmelidir. Örneğin tasarrufla ilgili şöyle bir şey yapılabilir: Yeni hapisaneler inşa etmekten vazgeçilmeli, bunun yerine hem çok daha ucuz hem de çok daha etkili alternatif modeller geliştirilmelidir. Yine mesela savunma harcamalarına dönük farklı stratejiler geliştirilmelidir. Ayrıca Avrupa'daki ortaklarımızla daha fazla işbirliği yapılmalıdır; Trident nükleer programı ile ilgili nihai karar ertelenmelidir çünkü bağlayıcı bir kararın ivedilikle alınması gerektiği fikri, konunun detaylı bir şekilde incelenmesi gerektiği fikrine karşı duramıyor. Şu an önemli ölçüde artan kamu sektörü maaşları kontrol altına alın-

malı; devlet dairelerinde yapılan temel harcamalara yönelik ciddi bir hesap denetimi yapılmalıdır. Yılda 12 milyar sterlinlik gelir kaybına mal olduğu tahmin edilen ve son yıllarda hızla artan KDV dolandırıcılığı ve vergi kaçakçılığıyla mücadele için, tercihen diğer AB üye ülkeleriyle birlikte hareket edilerek yeni stratejiler düşünülmelidir. Hazinesdar Dawn Primarolo, Şubat 2007 itibarıyla bu tür sahtekârlık girişimlerinde gözle görülür bir düşüş yaşandığını ama Britanya'nın ısrarla vurguladığı gibi, bu tür suçların AB düzeyinde önlem alınmadan kalıcı olarak kontrol altına alınmasının zor olacağını belirtmiştir.⁶

Mali Araştırmalar Enstitüsü, kısa bir süre önce yayımladığı raporunda Brown hükümetinin çocuk yoksulluğu konusunda 2010 yılı hedeflerine ulaşması için yapması gereken harcamaları ertelemeyi düşünmesi gerektiğini öne sürdü. Açık söyleyeyim, bu büyük bir hata olur. Aşağıda tartıştığım gibi, çocuk yoksulluğuyla mücadele, hükümetin bir bütün olarak yoksulluğu azaltma taahhüdünün itici gücü olmalıdır.

Devlet kurumlarındaki reform sürecine tüm gücümüzle ve ivedilikle devam etmeliyiz. Devlet dediğiniz şeyin özünde, essen hesap sorulamayan bir organ olarak memuriyet vardır. Bana sorarsanız Peter Gershon'ın 2004 yılında verdiği raporun etkili olabilmesi için daha kararlı adımlar atılması gerekiyor.⁷ Raporun, memur istihdamını en az yüz bin kişi azaltmak gerektiği önerisini sunmasının, “ülkedeki tüm devlet dairelerinde ve kurumlarında şok etkisi yarattığı” söylenir.⁸ Böyle bir azaltmaya gitmenin yılda 15 milyar dolarlık bir tasarruf sağlaması bekleniyordu ama önce uygulanması gerekiyor. Memuriyete yönelik 2005 yılında yayımlanan Yeterlik İncelemeleri, 10 temel alanda bölümlere ait yeterlik konusunda

⁶ Ashley Seager ve Ian Cobain'nin Dawn Primarolo haberi için bkz. “Ten held after VAT fraud raids in Britain and Europe”, *Guardian*, 7 Şubat 2007.

⁷ *Releasing Resources to the Front Line*, Londra: Hazine Bakanlığı, 2004. Grubun başkanlığını Peter Gershon yaptı.

⁸ Martyn Hart, “The Gershon Report and the value of outsourcing”, *eGov Monitor* (22 Mart 2005), s. 1.

bilgilendirmede bulunmuştur. Bunlar başlangıç için yararlı olsa da şu anda tavsiyeleri yetersizdir ve Gershon programını –ki kilit amaç bu olmalıdır– ne kadar ilerletecekleri belli değildir.

Gordon Brown, bu ya da paralel stratejileri benimseyerek beklentileri derinden yıkabilir. Herkes bir harcama sıklığıyla olacağı kanaatindedir. Peki, neden bunu bir arz fazlasına dönüştürmeye ve yoksul insanların yararına vergi indirimleri harcamaya çalışmıyorsunuz?

Ciddi ve yoğun bir mücadele için uzun dönem çalışmak şarttır. Elinizdeki çalışmada önerdiğim reform süreçleri, kendi içinde arzu edilir olmanın yanında doğrudan finansmanla da ilgilidirler. Kamu hizmetlerinde daha fazla yeniliğin teşvik edilmesi, özellikle NHS alanında üretkenliği artıracak atılımların yapılması, yurttaşların yalnızca hizmet kullanıcıları olmaları yerine üreticiler olarak da sürece dâhil edilmelerinin sağlanması ve birazdan tartışacağım gibi kullanıcı sorumluluğunun kapsamının genişletilmesi: İşte kamu hizmetlerinin gelişip derinleşmesi gereken alanlar bunlardır. Tüm bunlar, kaynakların dağıtımında dengeyi sağlamaya ve bu süreci kontrol etmeye destek olabilir.

5. Eğitimde Söz Hakkı ve Seçme Özgürlüğü

Bu bölümün başında yaptığım değerlendirmeler dikkate alındığında, kamu hizmetlerinin çok geniş bir alanı kapsadığını yinelemek istiyorum. Bu çerçevede aynı reform ilkelerinin bu alanların tümüne uygulanacağını varsaymanın bir anlamı yoktur. Kamu hizmetleri etrafında dönen siyasi tartışma, ağırlıklı olarak söz hakkı ve seçme özgürlüğü üzerine yoğunlaşmıştır ama bu kavramların niteliği ve uygulanabilirliği büyük ölçüde farklılaşmaktadır. Her ikisinin de standart kurumlara ya da mekanizmalara bırakılabileceği birçok düzenli hizmet vardır. Örneğin sokak temizliği, çöp toplama ve posta hizmetlerinin iyi çalışması yurttaşları yakından ilgilendiren hizmetler olma-

sına karşın hiç kimse hizmet alıcıların her gün bu hizmetlere dâhil olmak istediğini varsaymıyor.

Seçme özgürlüğü, emniyet söz konusu olduğunda uygulanabilir. Örneğin birçok Amerikan eyaletinde ve belediyesinde olduğu gibi yerel polis memurları seçilebilir. Tabii burada polisin halka hesap verme sorumluluğunun dile getirilmesi son derece önemlidir. Yolsuzluk asgariye indirilmelidir. Mülki kurumlar arasında yalnızca polisin şiddet uygulama ehliyeti vardır; bu anlamda kolluk kuvvetlerinin yalnızca mecbur olduklarında güç kullanmalarını sağlamalıyız.

Diğer bazı alanlarda seçme özgürlüğü, potansiyel olarak büyük bir pozitif faktördür ve oldukça kolay sağlanabilmektedir. Örneğin İsveç ve Danimarka, yaşlıların evde bakım, yemek ve diğer hizmetleri sağlayan tedarikçiler arasından seçim yapabilmeleri için kuponların kullanılmasına öncülük etmiştir. Bu kuponlar, kullanımları dikkatle düzenlendiği sürece son derece popüler ve etkilidirler. Sistem ayrıca tedarikçilere hizmet düzeyini iyileştirmeleri için teşvikler de sunmaktadır. Kuponlar, daha yoksul ailelere çocuk bakımı kaynakları ve diğer bazı hizmetlerde tercih hakkı vermek için de kullanılabilir.

Öğretim söz konusu olduğunda seçim yine oldukça farklı bir şekilde işler. Bir çocuk için okul seçmek bir karar vermektir ve bu, işler sarpa sarmadığı müddetçe istemeden de olsa uymak zorunda olduğu bir karardır. Bu nedenle hayati bir karardır ama çocuğun okulda olduğu dönemin geri kalanında önemli olan ebeveynlerin söz hakkıdır. Buna karşılık hastaların egzersiz seçimi yapması için açılacak sağlık hizmeti alanları çok çeşitli olabilir. Devlet sistemindeki hastalar, ilkece (artık bir dereceye kadar) hangi hekime görüneceklerini, hangi tedavi yöntemini seçeceklerini ve nerede ne zaman tedavi görececeklerini seçebilirler. Özel sağlık hizmetinden yararlananlar, tüm bu konularda gerçekten seçme ve seçimlerini uygulama hakkına sahiptirler.

Eğitim ve sağlık söz konusu olduğunda seçme hakkı sun-

mak yaygındır. Anketlerde, ankete katılanların %70'inden fazlası, çocuklarının gideceği okullarla ilgili daha fazla seçeneğe sahip olmanın, “çok önemli” ya da “oldukça önemli” olduğu yanıtını vermiştir. Düşük gelirli insanlar ise –sayıları daha fazladır– daha fazla seçeneğe sahip olmanın, kendileri için yüksek gelirliyle kıyasla “çok önemli” olduğu yanıtını vermişlerdir.⁹ Katılımcılara sağlık hizmetleri hakkında soru sorulduğunda hemen hemen aynı sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Eğitim ve sağlık hizmetleri, yeni başbakanın bazı elzem kararlar almak zorunda kalacağı iki büyük alandır. Eğitimde, devam eden sorunlara ve yaygın eleştirilere rağmen, hükümetin iyi bir sicili var. 1997 yılında kötü durumdaki binlerce okul ya onarılmış ya da yenilenmiştir. Britanya, bilgi teknolojilerinin kullanımı açısından uluslararası karşılaştırmalarda son derece iyi durumdadır. Öğretmenlerin maaşları enflasyon oranının üzerinde bir artış gördü. Sistemde çok fazla çeşitlilik vardır ki bu da onu, öğrencilerin ihtiyaçlarına göre çok daha iyi uyarlamaktadır. Bugün okulların üçte ikisinden fazlası uzmanlık okuludur ve bunların çoğunun verimlilikleri de artırılmıştır. Vakıf okulları, büyük ölçüde bağımsız olduğundan kendi varlıklarını yönetme hakkına sahiptirler. Ortalama Genel Orta Öğretim Sertifikası (GOÖS) ve İleri Düzey Eğitim Genel Sertifikası kazanımı, inanılmaz bir şekilde arttı. En kötü akademik geçmişe sahip okullardaki öğrencilerin performansı, ortalamaya göre iyileşmiştir.

Yeni tip vakıf okullarının¹⁰ yanı sıra açılması planlanan akademiler ilerde de desteklenmeli midir? Bana sorarsanız bu soruya basit bir yanıt verilebilir: Evet, desteklenmelidir. Birçok kişi bu yeniliklerin Tony Blair ve Gordon Brown arasındaki

Julian Le Grand, “The Blair legacy? Choice and competition in public services”, Konferans, London School of Economics, 21 Şubat 2006 (LSE internet sitesinde de bulunabilir). Ayrıca bakınız Le Grand, *Motivation, Agency and Public Policy*, Oxford: Oxford University Press, 2004.

¹¹ Trust Schools; ilk olarak 2006 Eğitim ve Teftiş Yasası ile tanıtılan bir tür vakıf okuludur. (Çev.)

ana ayırım çizgisi olduğunu söylemiştir. Laf aramızda, umarım durum böyle değildir. Brown pekâlâ kendi reformlarını uygulamayı seçebilir ama böyle yaparak seçim ve çeşitliliği bağrına basmakla kalmayacak, bu reformları hükümetin doğru yönlendirmesine bağlı olarak benimseyecektir.

Reform sürecinin itici gücü korunmalı ama bazı önemli açılardan yeni bir yön verilmelidir.¹¹ Bildiğiniz gibi bugün de belirli bir seviyeyi yakalayamamış ve bu nedenle mevcudun da gerisinde kalmış pek çok okul var. İngiltere Eğitim Standartları Ofisi, 2006 yılında ciddi anlamda yetersiz başarı gösteren 650 okul tespit etmişti. Bu okulların 200’den fazlasının “özel önlemler”e ihtiyacı olan okullar arasında düşük kategoride yer aldığı biliniyor. Cinsiyetler arasında kapatılması gereken bir uçurum var; kızlar, genel orta öğretim sertifikasına sahip olma oranı açısından erkeklerden %10 oranında daha iyi performans göstermiştir. Etnik azınlıklardan bazıları, son derece iyi durumdayken bazıları oldukça geride kalıyor. Çocukların yaklaşık %30’u –dil bilgisi, temel okuryazarlık ve bilgisayar kullanma becerisinin yanı sıra insanlarla kolayca iletişim kurma yeteneği gibi hizmet sektörü açısından son derece önemli olan “sosyal” beceriler de dâhil– işverenlerin ihtiyaç duyduğu vasıflara sahip olmadan okuldan ayrılıyor.

Robert Hill, eğitim politikasına yönelik bu yeni dalganın temeli olabilecek –benim de desteklediğim– “beş büyük reform” öneriyor:

1. Öğrencilerin seçme ve ifade etme hakkını genişletin. Eğitim deneyimlerini nasıl geliştirebilecekleri konusunda söyleyeceklerini dinleyin. Böyle bir yaklaşımın gelenekçileri üzeceğinden şüphe yok ama diğer ülkelerin eğitim politikalarıyla ilgili deneyimlerin, eğitsel başarı açısından somut ve olumlu sonuçlar ortaya çıkarabileceğini vurgulamam gerek.

¹¹ Robert Hill, “Bag of clubs”, (ed.) Geoffrey Filkin ve Patrick Diamond, *Public Matters*, Londra: Methuen/Politico’s, 2007.

2. Müfredatı elden geçirmek şarttır ki bu mesele, hâlihazırda hükümetin üzerinde çalıştığı bir meseledir. 14 yaş sonrası eğitim sistemi, Tomlinson Raporu'nun önerdiği sisteme daha yakın, mevcut müfredattan daha kapsamlı bir konu ve beceri yelpazesine sahip bir sistem olmalıdır.
3. Her düzeyde eğitim liderliği geliştirin. Genellikle gayriresmî olarak var olan okul ortaklıkları ve federasyonları konusunda daha etkin bir kaynak planlaması yapılabilir.
4. Ebeveynler, ortak eğitimci olarak eğitim sürecine dâhil edilmelidir. Böyle bir süreç, özellikle daha yoksul bir çevreden gelen çocuklar söz konusu olduğunda önemli olabilir. Araştırmalar, evdeki ebeveynler ve çocuklar arasındaki etkileşimin eğitsel başarı üzerinde sosyal sınıfın yarattığı etkiden çok daha güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.
5. Çok karmaşık hâle gelen ıslahevleri maddi olarak desteklenmelidir.¹²

İleri ve yükseköğretime büyük önem verilmelidir. Üniversiteler söz konusu olduğunda temel sorun, üniversitelerin öğrencilerden onların inisiyatifleri doğrultusunda harç bedeli almakta özgür olmalarının gerekip gerekmediğidir. Bana sorarsanız evet, şayet yükseköğrenimde %50 –ve daha fazlasını– görmek istiyorsak ve öğretim standartlarını korumak istiyorsak öğrencilerin kendi harç bedellerini belirlemeleri şarttır. Bununla birlikte elde edilen gelirin önemli bir kısmının daha yoksul ailelerin çocuklarına yardım etmek içi tahsis edilmesi zorunluluğu getirilmelidir.

Elbette koleje ya da üniversiteye gitmek, okula gitmekten daha farklı bir durumdur. Zorunlu değildir; öğrenciler, kolej veya üniversitenin kendilerine sağladığı avantajlardan –mesela kariyeri boyunca maaş ortalamasının yükselmesi, özgüven kazandırması ve yükseköğrenimde alacağı sorumlulukların sosyal ortamlarda sağladığı eğlence gibi avantajlardan– ötürü yükseköğrenime devam etmeyi tercih ederler.

¹² Age.

Herkesin paylaştığı faydalar olduğu için, koleje veya üniversiteye gitmeyenlerin vergilerinin gidenler için ödenmesi bir noktaya kadar adildir. Toplumun doktora, avukata ve mühendise ihtiyacı vardır. Öte yandan yükseköğrenimden şahsi olarak çok şey kazananların, özellikle harçlarını sonradan ödemeleri durumunda öğrenim maliyetine katkıda bulunmaları da adil olacaktır. Devlet sisteminde mezun olduktan sonra belirli bir seviye kazanca ulaşamayanlar geri ödeme yapmazlar. Öğrenciler ayrıca ticari faiz oranının altında borç alabilirler. Hükümet, esasen bir vergi planlamıştır ama bu vergi yükseköğrenimden doğrudan yararlananlara göre düzenlenmiştir.

Şayet üniversiteler, dersleri için beğendiklerini ücretlendirbiliyorsa, bu durum daha yoksul öğrenciler için bir dezavantaj oluşturur mu? Zengin ya da yoksul olup olmadıklarını önemsemeden tüm adayları işe almak için yeterli bir bütçe oluşturulursa ve onları desteklemek için de burs olanakları sağlanırsa oluşturmaz. Tam da bu noktada, yükseköğrenimin “ücretsiz” olduğu önceki sistemin, daha yoksul geçmişten gelen öğrencileri çekme bağlamında bir hayal kırıklığı yarattığını görmek önemlidir. 2000 yılında en düşük nüfusun olduğu sınıflardaki çocukların yalnızca %11’i yükseköğrenime girmişti. Profesyonel ya da idari geçmişe sahip olanların ise %80’inden fazlası yükseköğrenime devam etmişti. Sistem aslında büyük ölçüde zenginleri destekledi.

6. Kullanıcı Ücreti: Neden Genişletilmelidir?

Kullanıcı ücreti, “ücretsiz” olması gereken hizmetler için ödeme yapılması anlamına geldiğinden, genellikle insanları cezalandırmak olarak değerlendirilir. Aslında bu, kamu hizmetlerinin, onları kullananlar tarafından nasıl “sahiplenilebileceği” meselesiyle son derece uyum içindedir. Kullanıcı tarafından ücretlendirme, sorumlu davranış geliştirmenin yanı sıra katılım duygusunun teşvik edilmesine de yardımcı

olur. İzninizle burada eski bir ekonomi meselinden bahsetmek isterim: Dünya tarihinde hiç kimse kullanılmış bir arabayı yıkamadı. Öğrenciler, derslerinin maliyetine katkıda bulunmaları istendiğinden haklı olarak daha talepkâr ve daha seçici hâle geldiler.

Kullanıcı ücreti, hizmetlerin anlamsız bir şekilde kullanılmasının önüne geçerek talebi ön plana çıkarabilir.¹³ Britanya’da bir süredir sağlık hizmeti masrafları –misal özellikle reçetelerle ilgili olarak– kullanılıyor. Bununla birlikte doğrudan tıbbi hizmetler söz konusu olduğunda NHS’nin kullanım noktasında ücretsiz olması, Britanya’nın siyasal yaşamının mukaddes bir ilkesi olmuştur. Yine de Birleşik Krallık, böyle bir ilkeye bağlı kalan neredeyse yegâne ülke olmuştur. İsveç’ten Fransa’ya, hatta Almanya’ya kadar pek çok kıta ülkesinde bu tür hizmetler, kullanıcılar tarafından ücretlendirilmektedir. İsveç’te hasta ücretleri, tıbbi yardıma ihtiyacı olanları caydırmamak için mütevazı seviyelerde belirlenir. Tıbbi yardıma ihtiyaç duyanların, toplam fonun %1’inden biraz fazlasına katkıda bulundukları biliniyor. Fransa, ulusal sağlık sigortası sisteminde tamamen geri ödenmeyen masrafları temel alarak hasta ücretlerinden –yaklaşık %8 gibi– daha yüksek bir oran elde ediyor.¹⁴ Almanya’da ise bu oran, yaklaşık %10’dur.

Peki, NHS’de daha fazla ücret olmalı mıdır? Yani İsveç’teki mütevazı düzey göz önüne alındığında açıkçası cevabım evet olurdu. Aile hekimlerindeki muayeneler için ücret alınmalı ve çok kısa bir süre öncesinden haber vererek aile hekimini değiştirme hakkıyla birleştirilmelidir. NHS’nin kullanım noktasında ücretsiz olması ilkesi, küçük bir ücretlendirmenin bile bazı insanları, özellikle de yoksulları, gerektiğinde doktora gitmekten caydıracağı fikrine dayanmaktadır. Öte yandan komisyon ücretinin tüm amacı, önemsiz ya da hafif rahatsızlıklar için doktora gitmek isteyenleri bundan caydırmaktır.

Peter Robinson, *How Do We Pay?*, Londra: IPPR, 2006.

¹¹ *Age.*, s. 21-22.

Sefalet düzeyinde yoksulluğun olmadığı bir toplumda böylesine küçük bir ücretin gerçekten tedaviye ihtiyacı olanları caydırmasını beklemek zordur.

Öğrencilere mevcut ücretlendirme sistemi uygulanmadan evvel herkes, üniversitelerin kullanım noktasında ücretsiz olmasından memnun görünüyordu. Gelgelelim biçimsel anlamda durum pek öyle görünmüyordu. Öğrenciler yılda 11.175 sterlin harç bedeli ödüyorlardı ve bunu da şimdi yaptıkları gibi olaydan sonra değil, önce ödüyorlardı. İskoçya'da da öğrencilerden harç ücreti alınır. 2005 yılında mezuniyet başışı olarak ödenen miktar, 2.145 sterlin idi.

Bana sorarsanız kullanıcı ücretinin gündemi hareketlendirmesi gereken alan çevredir. Önümüzdeki birkaç yılın gündeminde çevre vergilendirmesinin yanı sıra gelir ya da istihdam vergilerinden kurtulmaya dönük oldukça radikal bir değişim olacağı kesindir. Bu anlamda kullanıcı ücretinin potansiyel olarak daha geniş bir uygulama alanı vardır çünkü birçok çevresel ürünün bedeli doğrudan tüketici tarafından karşılanmadığı gibi bu ürünlere kati surette doğru bir fiyatlandırma da yapılmamıştır.

Bu konuya cuk oturan bir örnek, otoyollardaki yoğun saat ücretlendirmesidir. Kamu Politikası Araştırma Enstitüsü, 2010 yılına kadar ulusal bir yoğun saat ücretlendirme sistemi kurmak için ayrıntılı bir teklif hazırlamıştır.¹⁵ Buna göre otoyollara, hâlihazırda Almanya'daki otoyollarda tırlara uygulanan çevre ücretleri için geçerli olan küresel konum belirleme teknolojisi yerleştirilecek. Bu teknoloji, bu yol kullanıcılarına hangi yolları kullandıklarına ve hangi saatlerde seyahat ettiklerine göre farklı ücretler ödenmesini mümkün kılıyor. Kademelere göre belirlenen ücretler, kara yolu trafiğinde %7 oranında azaltacak ve karbondioksit emisyonlarında da %8'in üzerinde bir oranında düşürecektir. Bugünün fiyatlarını temel

¹⁵ Julie Foley ve Malcolm Ferguson, *Putting the Brakes on Climate Change*, Londra: IPPR, 2006.

alırsak bu uygulama ile yıllık potansiyel olarak on altı milyar sterlinlik bir gelir de elde edilebilir.

Şimdi doğrudan doğruya İşçi Partisi'nin umutlarının ama daha da önemlisi bazı temel ikilemelerinin kaynağı olan NHS'yi daha ayrıntılı olarak ele almak istiyorum.

7. İmparatorluk Geri Dönüyor: NHS'nin Kaderi

NHS, devasa bir organizasyondur.¹⁶ Bu öyle bir organizasyon ki 2010 yılına kadar ülkenin GSYİH'sinin yaklaşık %10'u, bu organizasyona harcanacak. Bu oranın on yıl önce %6 olduğunu dikkatinize sunmak isterim. Organizasyon 2010 yılına kadar doksan milyar sterlinin üzerinde bir ciroya sahip olacak. Rakamların büyüklüğü dikkate alındığında, NHS'de neler olup bittiğinin, ekonominin geri kalanı için hayati önem taşıması da doğaldır. Dolayısıyla NHS reformunu, kendi başına ayrı bir alanmış gibi ele alamayız.

NHS, bir sonraki seçimin temel cephelerinden biri olacak. Hükümet, eğitimde olduğu gibi sağlık hizmetlerinde de hayranlık uyandırıcı bir reform süreci geçirmiştir. Toplumun lehine tüm alanlara ayrılan ödenekte ciddi bir yükseliş görünüyor. Yeni mezun binlerce hemşire istihdam edilirken tıp fakültelerinde NHS için ayrılmış yerler, mevcudu hemen hemen ikiye katladı. Çoğu özel finans girişimi¹⁷ kullanılarak birçok yeni hastane inşa edilmiş; iyileştirilenlerin sayısı da

¹⁶ NHS'nin durumuna ilişkin en iyi tartışmalardan biri için bkz. Nick Bosanquet ve diğerleri, *NHS Reform: The Empire Strikes Back*, Londra: Reform, 2007.

¹⁷ PFI (The private finance initiative): Özel finans girişimi, özel firmaların kamu projelerini tamamlamak ve yönetmek için sözleşmeli olduğu "kamu-özel ortaklıkları" (PPP'ler) yaratmayı amaçlayan bir Birleşik Krallık hükümet satın alma politikasıydı. İlk olarak 1992 yılında Başbakan John Major'ın başlattığı ve Blair hükümetinin önemli ölçüde genişlettiği PFI, daha geniş özelleştirme ve finansallaştırma programının bir parçasıdır ve kamu harcamalarında hesap verebilirliği ve verimliliği artırmanın bir aracı olarak sunulmuştur. 2018 yılının Ekim ayında, dönemin Başbakanı Philip Hammond, Birleşik Krallık hükümetinin artık PFI kullanmayacağını duyurdu. 2021 yılında Robert Naylor, NHS

azımsanmayacak bir rakama ulaşmıştı. Kalp hastalığından ve başlıca kanser türlerinden ölüm oranları, 1997 yılına kıyasla düştü. Hastanelerde bekleme süreleri, hiç olmadığı kadar kısaldı. Bazı ameliyatları yurtdışında olma olasılığı gibi seçim yapma imkânının olduğu durumları hastalar memnuniyetle karşılıyor. NHS Direct gibi yenilikler başarılı olmuştur. Tory Partisi'nin pozisyonundaki değişiklik, İşçi Partisi'nin sağlık hizmetleri için vergiye dayalı finansman konusundaki tartışmayı kazandığı anlamına gelmektedir.

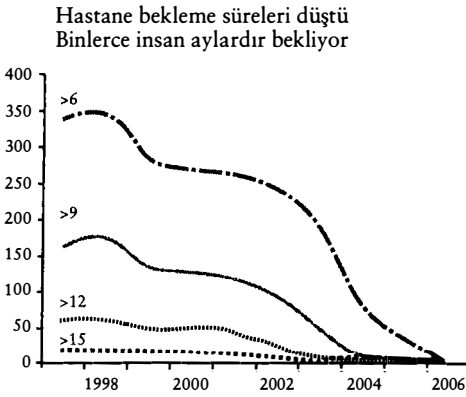
O hâlde Toryler sağlık hizmetleri söz konusu olduğunda en iyi işi kimin yapabileceğini sorgulayan bazı anketlerde neden önde çıkıyor? Bunun bir nedeni, şüphesiz şişirilmiş beklentilerdir. Tony Blair, 16 Ocak 2000 tarihinde David Frost ile yaptığı röportajda İşçi Partisi'nin sağlık harcamalarında Avrupa ortalamasını yakalayacağını söylemişti; kulislerde Brown'ın kendisine önceden danışılmadığı için öfkeli olduğu konuşuluyordu. Taahhüdü yerine getirmek, her yıl NHS'ye milyarlarca sterlinlik bir ek bütçe ayırmak anlamına gelecektir. Tam da bu noktada İşçi Partisi'nin NHS planlarının tam olarak uygulanmadığını görüyoruz. Halkın ve kurumda çalışanların beklentileri, tedavi standartları ve çalışma koşulları açısından kısa sürede yapılabileceklerin üzerine çıktı. Aklıma gelmişken maaşların yükselmesi ve çalışma saatlerinin kısalması bağlamında NHS çalışanları, başarılı bir vurgun yaşamış oldu.

Öte yandan maaşların artması personel açığının kapanmasına bir nebze olsun yararlı olsa da bir dizi zorluğa neden olmuştu. Çalışma koşullarının iyileştirilmesi, mesleki uygulamada gözle görülür bir değişikliği beraberinde getirmemiştir. NHS'de üretkenlik artıyor belki ama en iyi durumda konan nakit para miktarı ile doğru orantılı ilerliyor. Evet, ortada ciddi ve mutlak surette takip edilmesi gereken bir sorun var.

tröstlerinin sözleşmeler sona ermeye başladığında PFI sağlayıcılarıyla maliyetli anlaşmazlıklara girme riskini taşıdığı konusunda uyardı. (Çev.)

Öyle ki 2005-2006 döneminde yaşanan maliyet denetimindeki başarısızlığın ardındaki etmenlerden biri de bu sorundur.

Üretkenliği artırmaya yönelik teşvikler olmaksızın uzman ve asistan doktorlar için yeni sözleşmeler müzakere edildi; bazıları da, bu durumun ters tepeceğini iddia etti. Bu nedenle yalnızca yeni bir aile hekimliği sözleşmesi olursa verimlilik artabilir. Denetim Komisyonu,¹⁸ değerlendirme oranlarını yükseltmeye çalışan hastanelerin, kuralları alabildiğince esnettiğine dair kanıtlar ortaya koymuştu. 121 NHS tröstü, 2006 yılında bütçelerini toplamda 372 milyon sterlin aştı; sistemin olağanüstü boyutu dikkate alındığında bu şüphesiz küçük bir miktara tekabül ediyordu ama takdir edersiniz ki medyada muhalif seslerin yükselmesi için yeterli bir miktardı.

Şekil 4.1.

Sağlık hizmetlerinin kalitesinde sürekli iyileştirmeler olmuştur.

Bu eksiklikler, reform sürecinin hızını yavaşlatarak ya da “iktidarın ön saflardaki profesyonellere geçebileceği”ni varsayarak giderilemez elbet. Hastanın seçme özgürlüğünün

¹⁸ The Audit Commission: Birleşik Krallık’ta, 1 Nisan 1983 ile 31 Mart 2015 tarihleri arasında var olan bağımsız bir kamu kuruluşuydu. Komisyonun birincil amacı, bazı kamu kurumlarına denetçi atamak, denetçiler için standartları belirlemek ve çalışmalarını denetlemektir. (Ç.ev.)

genişletilmesi, üretkenliği teşvik etmeye yardımcı olabilir ancak böylesi bir genişleme, sağlık personeli için daha etkili ve seçici hevesler de ortaya çıkarabilir. Ticari sağlayıcıların kullanılması, *ipso facto* daha önce bahsedilen nedenlerle NHS'nin kamusal amaçlarına ihanet anlamına gelmeyecektir. Aslına bakarsanız NHS, ne olursa olsun solcuların kabul ettiğinden çok daha fazla ticari hizmetlere bağımlıdır. Aile hekimlerinin çoğu özel sektörle ortaklıklar kurar. Hastaların reçeteli ilaçlarını almak için gittikleri eczaneler, ilaçları yapan firmalar gibi özel şirkettirler.

2007 yılı, NHS için bir “dönüm noktası” idi. NHS, iki olası gelecekle karşı karşıya kalmıştı. Bunlardan biri, reformlara başarıyla direnildiği ve tekellerin yanı sıra üretici çıkarının tahakküm altına aldığı modernleştirilmemiş bir NHS'nin, ülkenin GSYİH'sinin ciddi bir kısmını tükettiği hizmettir. Tabii bunun bir bütün olarak ekonomi üzerinde son derece önemli sonuçları olacaktır çünkü bu gibi durumlarda üretkenlik büyük oranda sabit kalırken, ticaret sektöründe üretkenlik artmaya devam edecektir.

İkinci gelecek, diğer ülkelerdeki en iyi uygulama standartlarına ulaşana kadar dönüştürülmüş bir NHS olacaktır. Hizmetin değerini, ancak ve ancak sağlık hizmetlerinin sunulma şeklini baştan sona değiştirerek gerçekleştirebilirsiniz ki bunu da herkes için etkili tedavinin mevcut olduğu ülke çağında bir sistem yaratarak gerçekleştirebilirsiniz. Burada söz konusu olan şey; çoğulculuk, rekabet alanları, iyileştirilmiş birinci basamak sağlık hizmetleri ile nitelendirilen, hastaların sorumluluklarının olduğu ve sağlık gereksinimlerine dâhil olduğu ve kendilerini değerli müşteriler gibi hissettikleri post-endüstriyel bir toplumun ihtiyaçlarına uygun bir hizmete giden yoldur. Bunların gerçekçi olmayan hedefler olduğunu iddia etmek şüphesiz mümkün değildir ama bu hedeflere ulaşmak için siyaseten cesur olunması gerektiği de yadsınamaz. Derecelendirmenin hesaplama biçimi dikkate alındığında NHS, sağlık sistemlerine yönelik uluslararası kıyaslamalar doğrultusunda

18 ile 24 arasında yer alıyor. Açıkçası kötü bir performans. “İmparatorluk”, daha fazla dönüşümü başarıyla engellerse hizmet, uğruna nasıl bir harcama yapılırsa yapılsın bir adım ileriye gidemeyecek.

Elinizdeki çalışmada büyük değer gören toplumsal ve iktisadi değişimlerin önemli bir kısmı, doğrudan sağlık hizmetlerini etkiler ve yalnızca, karar alma yetkisinin önemli oranda devredildiği kapsamlı ve esnek bir sistem bunun üstesinden gelebilir.

Her şeyden önce küreselleşmeyi içerirler. Belirli operasyon türleri de dâhil olmak üzere bilişim teknolojileri tabanlı dış kaynak kullanımının bir sonucu olarak bazı tıbbi malzemeler uzaktan sağlanabilmektedir. Kapsadıkları alanlar yakın gelecekte bile genişleyecektir. İkincisi bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, tıbbi kökten etkileyecektir. Genetik, şu an sağlıklı olan insanların gelecekte geçirebilecekleri hastalıkların olasılığının tahmin edilmesini sağlayacak yeni önleyici tedaviler üretebilir. Bunun dışındaki etkiler, otomasyon, robotik, görüntüleme, minimal invaziv cerrahi ve nanoteknoloji olabilir.

Üçüncüsü, olağan demokratikleşme süreci (bkz. Dokuzuncu Bölüm), halk sağlık ve hastalık hakkında daha nitelikli bilgi sahibi oldukça hasta ile doktor arasındaki ilişkiyi hızla değiştiriyor. Aslına bakarsanız internet ve diğer kaynaklar sayesinde serbestçe erişilebilen bilgiler nedeniyle hastaların hastalıkları hakkında aile hekimlerinden daha fazla bilgi sahibi olduğu örneklerle hâlihazırda sıklıkla şahit oluyoruz. Dördüncüsü, Altıncı Bölümde daha ayrıntılı bir şekilde ele aldığım yaşam tarzındaki değişim, doğrudan doğruya sağlık sorunlarıyla ilgili olmaya başladı. Bildiğiniz gibi başlıca kronik hastalıkların bazıları yaşam tarzıyla ilgilidir. Halk sağlığı için olduğu kadar sağlık eşitsizlikleri için de önemli sonuçlar vardır. Beşincisi büyük ölçekli, yukarıdan aşağıya sistemleri toplumun diğer alanlarında ve ekonomide işlevsiz hâle getiren değişim, sağlık alanında da geçerlidir. Gelecek esneklik, uyarlanabilirlik ve inovasyon üretme yeteneğinde yatmaktadır.

Sağlık ekonomisti Nick Bosanquet, NHS'nin 2006-2007

arasındaki durumunu, stagflasyon dönemini yaşayan Britanya ekonomisiyle karşılaştırarak bir “dur-git” senaryosu oluşturmuştu. Bu yıllarda NHS’nin harcamalarındaki artışı, reform sürecini tehdit eden bir “durma” veya yavaşlama izlemişti. 2008 yılından itibaren kamu hizmetlerinin muhtelif alanlarında olduğu gibi daha sınırlı devlet harcamaları olacak ve bu, potansiyel olarak halkın beklentileri ile neler sağlanabileceği arasında daha da büyük bir çatışmaya yol açacaktır. NHS, 2006-2007 arasında 84,4 milyon sterlin harcayacak. Açıklarla mücadele çabalarının bir sonucu olarak %3,5’lik bir harcama artışı yaşanacak ve bunu da harcamaların yılda reel olarak %2 oranında artacağı bir üç yıl izleyecek.

2006 yılı sonu itibarıyla 175 NHS kuruluşu açık vermiştir. Daha küçük bir grubun en az 115 milyon sterlin olan “super açıklar”ı vardı. Bu açıkların tamamı, 2007 yılında acil durum fonuna aktarılan kaynaklarca karşılanacak. Bununla birlikte paranın karşılığı, etkin bir şekilde sübvansiyonlara ve beklenmedik ödemelere dayanan bir sistemden gelmeyecektir. Konuyla ilgili yayımlanan son araştırmalar, reformların tam da hız kazanması gerekirken yavaşladığını oldukça sarıh bir şekilde ortaya koyuyor. Hükümetin amacı, 2008 yılına kadar tüm akut ve ruh sağlığı vakıflarının vakıf statüsü için başvuruda bulunabilecek aşamaya gelmesidir. Gelgelelim 2009 yılına kadar sadece yüz ila yüz kırk arasında vakıf kurulacak gibi görünüyor. Süreci hızlandırmanın yolları bulunmalıdır.

Bağımsız sektör tedavi merkezleri (ISTC) son derece başarılı olmuştur. Bekleme süreleri büyük ölçüde azaldı ve hasta bakımının kalitesi iyileştirildi. Yerel sağlayıcılar, performanslarını geliştirmek için teşvik edildi. Bununla birlikte ISTC’leri doğru partner olarak görmeyen bazı yerel yöneticiler ciddi direnç göstermişlerdi. Bazıları referans almak için mücadele etmişti. ISTC piyasasının büyümesinin önüne geçilirse, nihayetinde süreç başlamadan bitebilir ama başka ülkelerin deneyimlerinin de gösterdiği gibi her şeye rağmen genel standartları yükseltmek elzemdir.

Birleşik Krallık gibi devlet destekli olanla birlikte çalışan

pek çok ülkede büyük ölçüde ayrı çalışan özel bir kesim var. Öte yandan bazı devletler, özel sektör ile devlet sektörünün birbirleriyle doğrudan rekabet etmelerine izin vermek için gerekli prosedürleri uygulamaya başladılar. Bir sosyal sigorta sistemine sahip olan Fransa'da hastalar, özel ya da devlet temelli bakım seçeneklerine sahiptir: özel klinikler. Sağlık hizmetinin %40'ını sağlayan özel klinikler, maliyetlerin sadece %22'sini oluşturdukları gibi devlet sektörüne kıyasla daha yüksek verimlilik ortaya koyuyorlar.

Sağlık hizmetlerine ilişkin kapsamlı ve karşılaştırmalı bir tartışmada Michael Porter ve Elizabeth Teisberg, hasta bakımının verimliliğini artırmanın ana yolunun, hedeflerin kullanımından ziyade sonuçlara dayalı değere dayalı rekabet dedikleri şeyin olduğuna ikna edici bir şekilde savunuyorlar.¹⁹ Performansa bağlı ödeme, yalnızca sağlayıcıların böyle bir rekabetin olmadığı hedeflere uyması gerektiğinde maliyetleri artırmaya hizmet edecektir. Porter ve Teisberg, herhangi bir rekabet biçiminin sağlık hizmetlerinin temelini oluşturması gereken değerleri baltaladığına inananlara karşı aynı derecede serttir: "Bazı gözlemciler, hayırsever bir tekelin. . . [ABD'deki] mevcut sistemin tekrarını ve verimsizliğini önleyeceğini iddia ediyor. Ancak tarih bize gerçekten hayırsever ve etkili tekel-lerin nadir olduğunu söylüyor."²⁰

Değer dayalı rekabet, devletin işlettiği sistemlerin bu rekabeti oluşturmak için organize edilebileceği muhtelif yollar olmasına rağmen seçimi tamamlar. Küçük bir nüfusa sahip Singapur'da sağlık sistemi iki hizmet sağlayıcı grubuna ayrılmıştır. Her biri özerktir ve hastalar için yoğun bir şekilde rekabet ederler. Sağlık hizmetlerini radikal bir şekilde adimimerkezileştiren İsveç'te, performans verileri ülkedeki tüm hastanelerde yayınlanıyor. Üçüncü basamak tedavi hizmetlerinde, ülkedeki üniversite hastaneleri hem kalite hem de fiyat açısından rekabet ediyor.

Michael Porter ve Elizabeth Teisberg, *Redefining Health Care*, Boston, MA: Harvard Business School Press, 2006.

Age., s. 8.

Bosanquet ve meslektaşları, daha fazla çoğulculuğu, seçimi ve rekabeti teşvik ederek reformun yeniden canlandırılması için birkaç yol önermektedir.²¹ Hangi sağlayıcılar kullanılırsa kullanılsın, kendi alanlarında hasta için en iyi değeri sağlamanın özeti ile Temel Bakım Tröstlerinin kabul rolü yükseltilmelidir. Temel bakım hizmetleri için bir kişinin herhangi bir onaylı sağlayıcıya götürebileceği bir belgeleme sistemi getirilmelidir. Odyolojide olduğu gibi NHS tarafından hâlihazırda sunulan hizmetin açıkça yetersiz olduğu durumlarda yeni PPP biçimleri getirilmelidir. Uzun vadede üretkenlik kazanımları elde etmek için NHS’de daha küçük, daha iyi desteklenen bir işgücü olmalıdır.

Aslında NHS, siyasi efendilerinden olduğundan daha fazla uzaklaştı. Bir zamanlar Sağlık Bakanlığı’nın uhdesinde olan kararları, bugün bir dizi bağımsız kurum kontrol ediyor. Bu kurumlar arasında kalite kontrolden sorumlu Sağlık Hizmetleri Komisyonu, tayinlama ile ilgili kararlar alan Ulusal Klinik Mükemmellik Enstitüsü, işe alımlarla ilgilenen Atama Komisyonu ve ödeme müzakereleriyle ilgilenen NHS Konfederasyonu yer almaktadır.

Peki Bay Brown, NHS sürecini nasıl manşete taşıyabilir? Mesela halkla istişare ettikten sonra, bir Bağımsızlık Bildirgesi yazmayı düşünebilir. Bu anlamda NHS’nin operasyonel yönetim açısından hükümetten bağımsız bir modeli izleyeceğini açıkladıktan sonra bunun nasıl yapılabileceğine dair düşüncelerini detaylandırabilir; ayrıca sağlık hizmetleri istatistiklerinin üretimi de dâhil olmak üzere düzenleme ve denetimin birçok yönünü bağımsız kuruluşlara devredebilir; böylece halkın idarenin tarafsızlığına olan güvenini yeniden kazanabilir.

Seçme hakkı ve çeşitlilik: Yoksa bunlar eşitlikten ziyade eşitsizliğin mi altını çiziyor? Kamu hizmetleri söz konusu olduğunda hiçbir savaş alanı bu kadar çekişmeli değildir. Oysa kanıtlar oldukça sarihtir. Daha varlıklı olanlar, resmî olarak

²¹ Bosenquet ve diğerleri, *NHS Reform*, s. 43-44.

hiçbir teklifin sunulmadığı yerlerde bile, seçim yapmanın yollarını buluyor. Hem maddi hem de simgesel sermayeden yoksun olan alt tabakadaki insanların ise böyle bir seçeneği yoktur. Bu insanlar için söz ve seçim hakkı getiren herhangi bir önlem, yaşam şanslarının önündeki engelleri kaldırmaya yardımcı olmalıdır.

Bir sonraki bölümde eşitsizlik meselesini daha doğrudan ele almak istiyorum. Gel gör ki her şeyden önce sosyal demokratların piyasaları toplumun daha geniş kesimleri üzerindeki etkileri açısından nasıl görmeleri gerektiği meselesini ele alacağım.

<i>Toplumsal Sorun</i>	<i>Yeni İşçi Partisi</i>	<i>Muhafazakâr Parti</i>
İşsizler	İnsanları işe alın	Bırakınız acı çeksinler
Yoksullar	Daha fazla gelir sağlayın	Bırakınız acı çeksinler
Suçlular	Suçun nedenlerini bulun	Bırakınız acı çeksinler
Hastalar	NHS'ye daha fazla bütçe ayırın	Bırakınız acı çeksinler
Sosyal yardımla yaşayanlar	İnsanlara hayatlarını iyileştirmeleri için kaynaklar sunun	Bırakınız acı çeksinler
Vergi mükellefine maliyeti	100.000.000.000 sterlin	0 sterlin

Tamam, mizah olsun dedim ama kaş yapayım derken göz çıkarmak istemem doğrusu; bu nedenle yukarıdaki betimlememi anladığınızı umuyorum. Sağdaki sütun, yalnızca Cameron gelmeden önceki Toryler için geçerlidir; peki sorarım size, ne kadar değişebilirler? Bu konuda şu kadarını söyleyebilirim ki sağ kanattaki politikalar, yaratacakları (yaratmakta oldukları) yıkıcı sosyal ve iktisadi sonuçlardan dolayı aslında ülkeye sol kanattaki politikalardan daha pahalıya mal olur.

1. Sosyal Demokratlar Neden Piyasa Dostu Olmalı?

Biliyorsunuz sol, piyasaya karşı daima mesafeli olmuştur. Sol siyasetin ve felsefenin kökleri kapitalizm eleştirisine dayandığından, piyasa karşıtlığı tarihsel olarak solun derinliklerine nüfuz etmiş bir duygudur. Devrimci sol, kapitalizme tamamen son vermek istemiş ve bu nedenle bu projeyi büyük ölçekte desteklemişti. İkinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra dünya nüfusunun yaklaşık üçte biri, komünistlerin yönettiği toplumlarda yaşıyordu. Piyasa mekanizmalarının uygulamasında ne kadar ortadan kaldırıldığı, devletten devlete farklılık gösteriyordu. Misal bazı komünist ülkeler, tarım sektöründe özel mülkiyeti hatırı sayılır miktarda korumuştur. İki büyük komünist ülke olarak Rusya ve Çin'de, sanayide ve tarımda yer alan mülklerin hemen hemen tamamı kamulaştırılmıştı.

Bu son derece büyük bir deneyimdi ve başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Devlet, serbest piyasa rejiminin hâkim olduğu bir sistemde olabileceğinden çok daha kötüleşerek halk düşmanına dönüşmüştü. Dahası komuta ekonomileri, yalnızca yaptıkları kadar iyi çalışmıştı çünkü insanlar devletin emirlerini aşmanın yollarını bulmuşlardı. Sovyetler Birliği'nde ve Çin'de para harcayacak çok az yer olduğundan paranın yerini "lütuf" almıştı.¹ Önemli olan, günlük görevlerin yerine getirilmesi için sık sık devlet yetkilileriyle temas kurmaktır. Firmaların, hizmet veya malın fiyatındaki değişikliği gayriresmî bir şekilde birbirlerine bildirmesi, hayatta kalmasını sağlamak için sisteme yeterli esneklik getirirse de bu, işleri yapmanın oldukça hantal bir yoluydu. Uluslararası ekonomi küreselleştikçe ve iktisadi işlemler daha hızlı ve daha karmaşık hâle geldikçe tüm bu yapı çöktü.

İktisadi küreselleşme, Batı'da Keynesçiliğe son vermenin yanı sıra sosyal demokrasi için de ciddi sonuçlar doğurmuştu:

Bakınız Alena Ledeneva, *Russia's Economy of Favours*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998.

İşte bu “Birinci Yol”un sonuydu. Malumunuz Keynes liberaldi ama kuramlarıyla savaş sonrası filizlenen sosyal demokrasinin temelini oluşturmuştu çünkü karma bir ekonomide devlete net bir rol biçmişti. Bu anlamda devletin rolü, kabaca ifade etmek gerekirse talebi, tam istihdam yaratacak ve 1930’larda yaşanan felaketlerin tekrarlanmasını önleyecek şekilde yönetmekti. Talep yönetimi, yalnızca ulusların ekonomilerinin çoğunu doğrudan kontrol edebildiği yerlerde çalışabilirdi; bu koşul artık uygulanmadığında çözülmeye başladı.

Geçmişte sağ siyaset geleneği de bazı durumlarda, sol kadar piyasalara itiraz ediyordu. Radikal sağ, piyasa ekonomisinin toplumun bağlı olduğu ahlaki gelenekleri aşındırdığını görmüştü. İdeolojik olarak sosyal demokratların tam karşısında yer alan Hristiyan demokratların da piyasa konusunda çekinceleri vardı. İnsanlar için koruma istiyorlardı ama bu korumanın devletten değil dinden ve gönüllü örgütlenmelerden sağlanmasını diliyorlardı. Bugünün şefkatli muhafazakârlığını besleyen işte bu gelenektir.

Gün geldi sağ, büyük bir dönüşle piyasaları sevmeyi öğrendi. 1980’lerin sonlarında sol her yerde geri çekildiğinden bu durum nihai zafer olarak da algılanmıştı. Görünüşte komünist kalan ülkeler ya piyasaları benimsemiş ya da Küba ve Kuzey Kore gibi hiçbir şey değişmeden yalıtılmış kalmışlardı. Sosyal demokratlar da bu kitapta aktarıldığı gibi geçmişten farklı yaklaşımlar aramaya başladılar.

Piyasalar, bugün de Marx’ın listelediği sonuçların bazılarını üretiyor. Piyasalar, düzgün bir şekilde yönlendirilmedikçe kısa bir süre canlılık yaşasa da hemen ardından bunalım dönemi egemen olur; işleyişi düzenlenmeyen piyasalar tekel yaratır; piyasalar, insanların birbirleriyle olan temaslarını ticari şirketlerin birbirleriyle temaslarına dönüştürürler; piyasa mekanizmalarının çalışmadığı alanlar da vardır (misal Stern Raporu –bkz. Altıncı Bölüm– iklim değişikliğini şimdiye kadarki en büyük piyasa başarısızlığı olarak nitelendirmek-

tedir) ve şayet büyük bir müdahale olmazsa piyasalar zengin ile fakir arasında kabul edilemez bölünmeler yaratabilirler.

Yine de bugün sosyal demokrasi piyasa dostu olmalıdır. Piyasanın iyi bir köle ama kötü bir efendi yarattığı basma-kalıp olsa da doğru bir gözlemdir. Sol, aynı şeyin devlet için de geçerli olduğunu unutmamalı!

Hiç düşündünüz mü bugünlerde neden piyasalara karşı dost canlısı olmalıyız? Birincisi, çünkü piyasalar ve daha genel olarak kapitalist girişim, iktisadi verimliliğin ve dolayısıyla refahın anahtarıdır. Piyasalar, üreticilere ve tüketicilere her gün milyonlarca fiyatlama mesajı gönderir. Bütün bunların merkezî olarak kontrol edilebileceği ve böylece komünizm örneğinde olduğu gibi insan ihtiyaçlarının daha iyi karşılanabileceği fikri acımasız bir efsaneye dönüşmüştür. Demokratik toplumlarda kamulaştırılmış endüstriler bile verimsiz olma eğilimindedir.

İkincisi, piyasalar doğaları gereği tüketim alanındaki özgürlüğe bağlıdır. Rekabetçi bir piyasada üreticilerin ne üreteceğine üreticiler değil tüketiciler karar verir. Başkaları ürünlerini satın almazsa hiçbir kapitalist başarılı olamaz. Üreticiler, reklam ile beğenileri şekillendirmeye çalışır ama ürüne yönelik belirli bir iştahın var olması gerekir.

Üçüncüsü, piyasalarda işletmeler yasa yapmadığı gibi orduları da yoktur. Şüphesiz büyük şirketler, hükümetleri kendi çıkarlarına uygun gördükleri kararları almaları için başarılı bir şekilde etkilemeye çalışabilir ancak devletlerin yapabileceği ve düzenli olarak yaptığı şekilde savaşları yapamazlar. Dördüncüsü, piyasa rekabeti (ilkece) hem fiyatları düşük tutar hem de yeni fikirlerin test edilmesi için bir laboratuvar işlevi görür. Piyasalar, “deneyimler”in oluşabileceği –hem de binlerce kez oluşabileceği– bir “evrimsel” ortam sağlar. Tüketiciler tarafından reddedilen deneyimler yok olur ancak daima yeni girişimler ortaya çıkar.

Beşincisi piyasa ilişkilerinin ürünleri, kapitalist organizasyonları harekete geçiren güdülerden oldukça farklı olabilir. Solun Adam Smith’in görünmez eli ile ilgili şüphelerinin uzun

bir geçmişî olsa da görünmez elin açık bir şekilde geçerli olduğunu gösteren bir sürü durumun varlığı da göz ardı edilemez. Başka bir deyişle ticari işletmeler hayatta kalmak istiyorlarsa kâr etmek zorundadırlar ama zahiren toplumsal olana zararlı olan kâr güdüsünün sonucu kamu yararına fayda sağlayabilir ve bunu, özgeci güdülerin daha yaygın olduğu diğer kuruluşların faaliyetlerinden daha fazla yapabilir. Bu yüzden –önceki bölümün bir izleğini tekrar edecek olursak– sadece kamu mallarının esas olarak ticari başarı arzularıyla hareket eden insanlar tarafından sağlanmaması gerektiğini söyleyerek kapitalizmi (veya özelleştirmeyi) eleştirmek işe yaramaz.

Tabii yalnızca “böylesi bir piyasa”dan bahsederek bir yere kadar gidebiliriz. Mal piyasaları, sermaye piyasaları ve emek piyasaları gibi kısmen farklı ilkelere riayet eden üç ana piyasa türü vardır. Elinizdeki çalışmanın muhtelif yerlerinde tartışıldığı için evvela emek piyasaları ele alalım. İktisatçılara göre emek, üretim “faktörü”nden başka bir şey değildir. Öte yandan insanların yaşamlarını, umutlarını ve özlemlerini de ifade eder. Emek piyasalarında rekabet vardır; yok yok öyle değil, iş arayan işçiler arasındaki rekabetten en iyi çalışanı işe almaya çalışan işletmeler arasındaki rekabete kadar ciddi bir rekabet vardır. Yalnızca en ateşli Thatcherı, emek piyasalarının sağlık ve güvenlik dışında tamamen düzensiz olması gerektiğini savunabilir. Sosyal demokratlar için işçi haklarının önemli olduğu birçok alan vardır ancak temel sorun, istihdam yaratma ile sosyal koruma arasındaki düzenlemede bir denge bulmaktır.

Haklısınız, esnek güvence ve makul bir ücret, bu dengeyi kurmanın en iyi yoldur. Tabii ki bu durum işçilerin çıkarıdır çünkü onlar için pasif işsizlik yardımlarının öncelik olduğundan daha fazla iş mevcuttur. Gelgelelim aşağıda da tartıştığım gibi esnek güvence, hiç de yeterli değildir. Bilhassa yaşını başını almış işçiler söz konusu olduğunda işini kaybetmenin şokunu en aza indirebilmek için mümkün olan her yolu aramalıyız. Yine de işler arasındaki geçişlerin daima olumsuz sonuçlar

doğurduğunu söylemek mümkün değildir. Ömür boyu bir iş sahibi olma fikri, genç neslin sadece küçük bir azınlığına hitap ediyor. Buradaki politikanın amacı, geçişlerin ilgili bireyler için mümkün olduğunca verimli olmasını sağlamaya yardımcı olmaktır.

Bu örnek, hâlihazırda piyasalar ile regülasyon arasındaki ilişkinin ne kadar karmaşık olabileceğini gösteriyor. Piyasa dostu olmak, yalnızca açık açık “piyasalardan yana olmak” anlamına gelmez. Esnek güvence, istihdam yaratma yolunda durmamak anlamında piyasa yanlısıdır. İşçilerin yeniden eğitilmesini sağlama bağlamında da işletmeye yardımcı olur. Yine esnek güvence ile amaç, kapitalizmi dizginleyip insanileştirme yardımcı olmaktır.

2. Kurumsal Sorumluluk Gerçekleşmeli

Mal ve sermaye piyasaları söz konusu olduğunda bu ilişkiler daha da karmaşıktır. Bu tür piyasaların daha da iyileşmesini sağlamanın, merkez solun çıkarına olduğu pek çok durum vardır. Bunlardan biri, tekel karşıtı mevzuatın uygulanmasıdır. Piyasa koşulları geçerli olduğunda rekabet hemen hemen her zaman tüketicinin çıkarınadır.

Merkez sol, bugünlerde ekonomiye müdahale etmek için arz yönlü önlemlere bel bağlama eğilimindedir. Daha önce tartışıldığı gibi eğitime yönelik temel vurgu mantıklıdır ancak iktisadi olanlardan daha geniş hedeflerin varlığı da tartışılmazdır. Ne var ki bu pozisyonun artık ‘yeterli görülebileceğine de inanmıyorum. Hayır hayır, tabii ki geleneksel iktisadi müdahale ya da millî şampiyonların korunması gibi uygulamalara dönülmesini istemiyorum. Gelgelelim güvence altına alan devlet modelinin yanı sıra –yurttaşlarının ihtiyaçlarına cevap veren– sorumlu bir kapitalizm modelini de teşvik etmeliyiz. Bu fikir, diğer alanlarda olduğu gibi bazılarının pazarları büyütmesi ve bazen de etkilerini kısıtlaması anlamına gelir.

İşletmeler zenginlik üretirler ancak bunu kendi başlarına çalışarak yapamazlar. Bugün eğitilmiş ve uyarlanabilir bir işgücü, bir şirketler hukuku çerçevesi ve suça karşı koruma dâhil olmak üzere devlet veya sivil toplum tarafından üretilen bir dizi sosyal mallara bağlıdır. 1980’lerde ve 1990’larda, kısmen komünizmin çöküşüyle birlikte gelen zafercilik anlayışı nedeniyle iş kahramanı kültü ortaya çıktı. Görünüme göre büyük şirketlerin CEO’ları, geçmişte bilinmeyen bölgelerin kâşifleri misali gösterişçi maceracılar gibi davranarak geleceğe dair özel bir kavrayışa sahiptir. Sanki topluma hiçbir şey borçlu değillerdi. İş dünyasında çalışanlarla daha iyi ilişkiler kurmak (bunu 1990’ların ortalarında sol daha yeni öğrenmişti) bazen ne kadar kendini beğenmiş olursa olsun iş liderlerinin kendi tanımlarını kabul etmek anlamına geliyordu. Yeni İşçi Partisi, bu eğilimlerden azade mi sanıyorsunuz? Tabii ki hayır.

Gelgelelim artık her şey farklı. *The Economist* dergisi, yanlış hatırlamıyorsam iki ya da üç yıl önce “The Death of the Business Hero” (“İş Kahramanının Ölümü”) başlığını atmıştı ki bana sorarsanız çok doğru bir ifadeydi. Eski kahramanlardan bazıları, gerçekten yanlış hesaplamalar yaparak gözden düştüler: dot.com balonunun patladığı dönemde buna dair pek çok örnek yaşanmıştır. Büyük işletmeler, bugün kendi “işletme ruhsatları”nı zayıflatmakla tehdit ederek kendileri için bir tehlike hâline gelmiştir. Anketler, halkın tutumlarında zaman içinde büyük değişiklikler olduğunu gösterdi. 1960’larda nüfusun %60’ı, “Büyük şirketlerin kârları, hizmetlerinden yararlanan herkes için işleri daha iyi hâle getirmeye yardımcı olur.” ifadesini onaylıyordu. 2003 yılına gelindiğinde bu ifadeyi onaylama oranı %27’ye düşmüştü.² 2003 yılında ankete katılanların %61’i, “Büyük şirketler, eylemlerinin uzun vadedi çevresel ve sosyal etkilerini gerçekten umursamıyorlar.” ifadesini onaylıyordu.

² Stewart Lewis, *Corporate Brand and Corporate Responsibility*, MORI: MORI House, 2003.

İş dünyasının sosyal ve ahlaki bağlamı değişiyor; dolayısıyla hükümet, değişiklikleri doğru yönde ilerletmek için tüm durakları kullanmalıdır. Toplumsal ve çevresel yükümlülükleri ciddiye almayan şirketler, tüketicilere ve STK'lara yönelik artan tehditle karşı karşıya kalacaktır. Bu yükümlülükler, tüketici davranışının kendisine ve yaşam tarzı değişikliğine odaklanmak zorunda olduğundan işletmenin rolü, daha da kritik hâle geliyor. İklim değişikliğinin önümüzdeki birkaç yıl siyasi gündemi derinden etkilemesi muhtemeldir. İş dünyası, emisyonları azaltan yeni teknolojilerin geliştirilmesinde hayati bir role sahip olacağı gibi ısınmanın sona ermesine uyum sağlamaya yardımcı olacak. Misal sigortanın potansiyel etkileri şaşırtıcıdır. Sigorta şirketleri bunlarla başa çıkmak için hükümetle yakın çalışmak zorunda kalacak.

Şüphesiz yaptıkları işe yeşil bir hava vermeye çalışan şirketler adına pek çok duruş olacak ki hâlihazırda var. Öte yandan bu zorluğun üstesinden gelmek ve bunu da çetin yollardan geçerek yapmak için, yeni nesil iş liderlerine ihtiyaç vardır. Ve geliyorlar. Britanya'nın en büyük perakendecisi olan Tesco'nun CEO'su Terry Leahy, 2007 yılının Ocak ayında iklim değişikliğinin toplumsal ve iktisadi sonuçlarının "sert ve şiddetli" olacağını kabul ettiğini belirtmişti.³ Süpermarket zincirinin nasıl işleyeceği konusunda bir dizi kapsamlı değişiklik duyurdu. Tesco, Birleşik Krallık'ta yılda iki milyon ton karbon üretiyor. Şirket, sattığı tüm ürünlere etiket koymayı taahhüt etmiştir. Müşteriler, yetmiş bin Tesco ürünün yelpazesinin tamamının karbon maliyetlerini karşılaştırabilecekler. Firma, dağıtım ağında kullanılan karbondioksit miktarını beş yıl içinde yarı yarıya azaltmayı taahhüt etti. Britanya'ya hava yoluyla gelen tüm gıda ürünleri, böyle görünür şekilde işaretlenecektir.

Diğer büyük süpermarket zincirleri de aynı şeyi tüm şube-

Julia Finch ve John Vidal, "You've checked the price and calorie count, now here's the carbon cost", *Guardian*, 19 Ocak 2007.

lerinde uyguluyor. Britanya’da yerleşik Asda’nın ana şirketi olan Amerika’daki Walmart, 2005 yılında bir ilke imza atarak, tamamen yenilenebilir enerjiye geçme, sıfır atık yaratma ve karbon emisyonlarını azaltma sözü verdi. Asda da bu yolda yürümeye karar verdi; Sainsbury’s, Marks & Spencer gibi firmalar da benzer önlemleri almaya başladı; bazı firmalar diğerlerinden daha cesur hareket ediyor. Tüm bunların neden olduğunu anlamak şarttır. Bana sorarsanız bu kısmen ileriye gören liderliğin etkilerinden biridir ama daha da önemlisi, şirketlerin doğa dostu olmaya yönelik kamusal bilincin gelişmesinin ve bu doğrultuda zevklerin değişmeye başlamasının büyük ticari fırsatları da beraberinde getireceğini görmeye başlamasının bir sonucudur. Tabii hükümet müdahalesini ve STK’ların baskısının yönlendirici etkisini de yabana atmamak lazım. 2006 yılında hükümet, en büyük dört süpermarketten şu anda yaptıklarının çoğunu yapmalarını istemişti. Marks & Spencer’ın geçen yıl tanıtılan “ekosöz” planı, Greenpeace ve Dünya Yaban Hayatı Fonu’nun onaylarıyla birlikte sunulmuştur.

Benzer baskılar –ve tabii fırsatlar– birbiriyle örtüşen bir sanayi olarak gıda sanayisine yönelmiştir. Üreticilerin, –artık kanunen yapmak zorunda oldukları– ürün etiketlerine tuz ve kalori miktarını eklemek, sektörün yüzleşmek zorunda kalacağı değişikliklerin sadece bir yönüdür. Sigara içme oranları, (bazı ülkelerde tamamen yasaklanan) sigara reklamlarıyla ilgili sıkı denetimler ve kamu spotlarıyla kısmen düşürülmüştür. Beslenme alışkanlıkları değişmezse, sağlık üzerindeki ciddi etkileri göz önüne alındığında, sıradaki sektör gıdadır.

Peki ya bazı yönlerden modern kapitalizme öncülük eden sermaye piyasalarına ne demeli? Siyasi yelpazenin solunda yer alanların sermayenin toplumsal denetimden “kurtulması”na atıfta bulunduklarında bahsettikleri piyasalar, sermaye piyasalarıdır. Alın size kapitalizmin en küreselleşmiş hâli. Dünya çapında muazzam miktarda elektronik para dönüyor; işlemler dünyanın herhangi bir yerinden bir diğerine anında

gerçekleştirilebiliyor. En iyi tüccarlar, Londra finans ve ticaret bölgesinde yılda milyonlarca sterlin kazanabilir. Bu şekilde birçok iş imkânı yaratıldığına göre hükümet bir kenara çekilip onları kendi hâllerine bırakmalı mıdır? Tabii ki hayır. Her şeyden önce, birazdan okuyacağınız gibi, kurumsal liderler, yurttaşlık yükümlülüklerin de zenginlikle birlikte gelmesi gerektiğini kabul etmelidir.

Yine de her şeye rağmen hükümet, tüketiciler ve STK'lar ile birlikte teknokapitalizmin daha vahşi sınırlarında devriye gezme sorumluluğuna sahiptir. Enron, Amerika'da finansal hizmetler sunan bir şirketti: hiçbir fiziksel ürün üretmemişti. Bununla birlikte şirketin girdiği dar boğazlar, 2001 yılında Kaliforniya'da yaşanan elektrik kesintileri de dâhil olmak üzere insanların gerçek hayatlarının pek çok yönünü etkilemişti. O zamandan beri Amerika'da regülasyon sıkılaştırıldı; öyle ki bazı konularda Britanya'da uygulanan regülasyondan çok daha katı uygulanıyor.

Hükümet, Finansal Hizmetler Kurumu'nun oluşturulmasına bağlı olarak türevlerin ve hedge fonlarının rolünü yakından takip etmelidir. Amerikalı finansör Warren Buffett, türevleri, oldukça doğru bir şekilde "finansal kitle imha silahları" olarak tanımladı. Tüm dünyanın bildiği gibi Irak'ta aslında hiç kitle imha silahları bulunamadı; laf aramızda aynı durum finansal kitle imha silahları için de geçerli olabilir. Yine de Amerika'daki ve buradaki sosyal güvenlik kuruluşları, hedge fonlarına yatırım yapmaya başladı; bana sorarsanız bu endişe verici bir gelişle çünkü bu fonların erime olasılıkları hakkında hiç kimsenin bir fikri yok. Amerika'da hedge fonları, şimdiden birkaç küçük patlama yaşamıştır.

Uzun Vadeli Sermaye Yönetimi fonunun 1998 yılında çökmesi, bir dereceye kadar öğrenme deneyimi olarak nitelendirilebilse de yaklaşan fırtınayı işaret ediyordu. Amerika'da bir hedge fon kuruluşu olan Amaranth Advisers, bir tüccarın faaliyetleri sonucunda birkaç gün içinde altı milyar dolar kaybetti. Hedge fonları, daha çok ortodoks yatırım meka-

nizmasından –ulusal ve uluslararası düzeyde– çok daha az denetim altına alınırlar ve bünyelerindeki toplam para miktarı artmaya devam eder. Uzun Vadeli Sermaye Yönetimi battığında, Amerika merkezli hedge fonlarına yaklaşık üç yüz milyar dolar yatırım yapıldı. Bu yatırım 2006 yılında bir trilyon sterline yükseldi. Londra, New York’tan sonra en büyük hedge fon merkezi hâline geldi. Bu sektördeki fonlar, diğer yatırımlardaki fonların yalnızca küçük bir kısmını oluşturmaktadır ancak Londra piyasaları açısından bu, son sekiz yılda beş kat büyümüştür.⁴

Hedge fonlarına dikkat kesilmek, solun geleneksel olarak çoğu finansal sermaye biçimine karşı sahip olduğu düşmanca tutumu benimsemek anlamına gelmemelidir. Ön yargılı olmamalıyız. Hedge fonlarının sermaye piyasaları için sistemik bir risk kaynağı olmak yerine tam tersi bir etkiye sahip olduğu gayet de ikna edici bir şekilde iddia edilebilir. Bu fonlar, yatırımcılara sunulan portföyleri çeşitlendirirler ve böylece ilkece başka türlü var olamayacak kaynaklar yaratırlar; bu anlamda aslında sistemik riski azaltan bir “yangınla mücadele” rolüne sahip olabilirler.⁵ Uzun Vadeli Sermaye Yönetimi’nin çöküşünün ardından piyasalarda net bir öğrenme süreci yaşandı. 1995 yılında Uzun Vadeli Sermaye Yönetimi 28:1 oranında kullanılmıştı. 2006 yılına gelindiğinde Birleşik Krallık’taki hedge fonlarının kullanımı ortalama 2,4:1 idi.

3. Vergi: Daha Fazla Ödemeli miyiz?

Kamu hizmetlerine yatırım yapmaya devam etme ihtiyacı göz önüne alındığında, İşçi Partisi, en büyük gelir getiren vergi oranlarını, özellikle gelir vergisini daha da artırmayı

⁴ Sebastian Mallaby, “Hands off hedge funds”, *Foreign Affairs*, Ocak/Şubat 2007.

⁵ CISDM Research Department, “The benefits of hedge funds: 2006 update”, Isenberg School of Management, Mayıs 2006.

düşünmeli mi? Eminim siyasete soldan bakan pek çok kişi bu soruya “evet” yanıtını verecektir. Paralarını harcama şekli daha şeffaf hâle gelirse, yurttaşların daha fazla vergi ödeyecekleri söylenir. Yine insanların, planlanan amaç için kullanılmak üzere toplanan varsayımsal vergileri destekleyecekleri de aşîkârdır.⁶ Şahsen –çeşitli biçimlerde toplanan çevre vergisi de dâhil olmak üzere– belirli alanlara yönelik toplanan varsayımsal vergileri destekliyorum. İklim değişikliğini kontrol altına almanın merkezî önemi dikkate alındığında önümüzdeki birkaç yıl boyunca yeşil vergilendirmeye daha fazla vurgu yapılmalıdır. Misal kara yolu ücretlendirmesinden elde edilen gelirler, Londra’da olduğu gibi doğrudan toplu taşımanın iyileştirilmesine yönelik harcamalara yönlendirilebilir.

Tabii vergilendirmenin nev’i hakkında konuşurken aslında odaklanmamız gereken, biçimsel olarak vergi oranları değil, verginin miktarı ve bunun ne kadar etkin harcandığı olmalıdır. Vergi miktarı, mali uygulamaların sonuçlarından ve iktisadi kurumlarla etkileşimden temel bir şekilde etkilenir. Vergiler davranışı etkiler (çevre vergilerinde olduğu gibi çoğu zaman bunu *isteriz* zaten). Vergilendirme, esasen (sosyal sigortadaki artış gibi) artan vergi oranlarına değil de büyüme oranlarını yükseltmenin yanı sıra daha fazla istihdam yaratmaya bağlı olarak GSYİH’den daha yüksek bir orana yükselmiştir.

Buradaki zorluk, mümkün olduğu kadar çok politika amaçlı çalışan yoksulların gelirlerini artırarak ve insanların çalışmasına destek vererek vergi indirimlerinin yaptığı gibi iktisadi büyüme ile toplumsal adaleti uzlaştırmaya yardımcı olacak politika üretmek olacaktır. Örneğin ülkenin karşı karşıya olduğu en büyük zorluklardan birini ele alalım: eğitim sisteminde çocukların %30’unun okuryazarlık ve işlevsel beceriler açısından kötü olması. Bu durumun değiştirilmesi, beşerî sermaye kaynağını artıracak, toplumsal bölünmeyi azaltacak, yaşam fırsatlarını iyileştirecek ve istihdam yaratılmasına yardımcı

⁶ Fabian Society, *Paying for Progress*, Londra, 2004.

olacaktır; bunların hepsi aynı zamanda çok daha derin sosyal etkileri olduğu gibi kamu hizmeti harcamalarını da olumlu yönde etkileyecektir.

Kamu hizmetlerinin ya da en azından özellikle eğitim ve sağlık hizmetleri gibi bazı temel hizmetlerin iyileştirilmesinin başlı başına iktisadi çarpan etkisi olabilir. Mali tedbirlerin iktisadi performansla etkileşimi nasıl kamu hizmetleri için mevcut finansmanı önemli ölçüde etkiliyorsa, aynı şey tersi durum için de geçerlidir. Kamu hizmetlerinin ne kadar verimli bir şekilde yürütüldüğü ve hedeflerine ne kadar ulaştığı, ekonominin durumunu ve elbette genel refahı hayati derecede etkiler.

Asgari ücretin üzerinde bir maaşla çalışan insan oranının yüksek olması, refah açısından önemli bir faktördür. Diğer tüm durumlar sabitken %80'lik bir katılma payı, vergi gelirlerindeki artışlar ve bunun sonucunda ortaya çıkacak daha düşük refah ödemeleri dikkate alındığında, kamu hizmetlerine yılda yirmi milyar sterlinlik bir maliyet enjeksiyonuna eş değer olacaktır. Mesela daha fazla engelli insanın istihdam edilmesine yardımcı olmak, sosyal yardımlar üzerindeki baskıları anlamlı bir şekilde azaltmanın yanı sıra bu yardımlardan yararlananlar için olumlu sonuçlar doğurur. Aynı durum, altmış yaşın üzerindekileri ya çalışmaya devam etmeye ya da çalışmaya dönmeye ikna etmeyi amaçlayan politikalar için de geçerlidir. Örneğin Finlandiya'da bu tür politik yenilikler, çalışan yaşlı kadın ve erkeklerin oranının %64'e yükselmesine neden olmuştur Birleşik Krallık'ta bu oran yalnızca %33'tür.

Kadınlara yönelik politikaların, kamu hizmetlerinin etkinliği kadar iktisaden uygulanabilirliği için de merkezi bir öneme sahip olacağı su götürmez bir gerçektir. Bugün kadınların önemli bir kısmının yarı zamanlı çalıştığını biliyorsunuz; tamam bazıları istediği için böyle bir modeli tercih ediyor olabilir ama tam zamanlı çalışma fırsatı verilmemesini de göz ardı etmemek lazım. Kariyer olanağı olmayan işlerden idari pozisyon alabilmeyi mümkün kılan planlar, kadınların tam

zamanlı çalışmaya daha fazla yönelmesine neden olacaktır; hâlihazırda devlet sektöründe değil ama özel sektörde işletmelerin bu tür planlar geliştirdiğini söylemeliyim. İstikrarlı bir ücretli işi olmayan kadınların emekli maaşı da yetmeyecek bu nedenle de büyük ölçüde kamu gelirine bağımlı hâle gelecektir. Takdir edersiniz ki kimse böyle bir duruma düşeyi istemez.

Peki, tüm bunlardan sonra, Gordon Brown yönetimindeki İşçi Partisi vergileri artırmayı düşünmeli mi? Şu an öngörülemeyen bazı durumlar dışında “hayır” tabii ki; tabii şayet bu, daha fazla gelir elde etmek için vergi oranlarını yükseltmek anlamına geliyorsa. Bu “hayır” yanıtının daha yüksek sesle söylenmesi gerekiyor çünkü Toryler, Gordon Brown’ı insanların ceplerine boşaltmaya kararlı bir siyasetçi olarak resmedecekler.

Yeşil vergiye geçiş –ki bu en büyük değişikliğin eli kulağındadır– Liberal Demokratların önerdiği gibi mümkün olduğunca gelirden bağımsız olmalıdır. Çevre vergisindeki artış, diğer alanlarda –bilhassa yoksul insanlara yardım etmenin yanı sıra onları çalışmaya teşvik edecek alanlarda– yapılacak vergi indirimini de beraberinde getirmelidir. Çevre vergilerinin öneminin artması içinden çıkılması zor sorunlar yaratacaktır; bu anlamda çıkacak sorunların üstesinden gelmek için titizlikle hazırlanmış bir vergi planlamasına ve bu planlamayı uygulayacak kararlı bir siyasi iradeye ihtiyaç olacaktır. Örneğin hâlen sürdürülebilir enerji kaynaklarına yatırım düşük seviyededir. Yurttaşları daha çevre bilincine sahip olmaya teşvik etmek için tasarlanmış vergi teşvikleri ve yaptırımlar şüphesiz yeni bir net gelir yaratabilir ancak tanım gereği fiilen bir davranış değişikliği olması durumunda bu gelir azalacaktır. Pil ömrü veya nükleer füzyon açısından kirlilik içermeyen elektrikli araçlarla ilgili bir tür büyük teknolojik atılım meydana gelirse, bu yalnızca çevre alanını temelden değiştirmekle kalmaz, aynı zamanda gelir üretimi üzerinde de büyük etkileri olabilir.

Mali Araştırmalar Enstitüsü tarafından 2006 yılının Kasım ayında yayımlanan bir rapor, hükümetin yeşil vergilerden

aldığı millî gelir ve toplam vergi gelirlerinin payının gerçekte İşçi Partisi'nin 1997 yılında iktidara geldiğindeki duruma göre reel olarak daha düşük olduğunu gösterdi.⁷ Yeşil vergilerden elde edilen gelir, 1997 yılında millî gelirin %3,4'ten 2005 yılında %2,9'a düştü. Bu durum, bu tür vergilerin tüketicilerin davranışlarını değiştirmek için etkin bir şekilde kullanılmış olması nedeniyle ortaya çıkmadı; gerçekten de, karbondioksit emisyonlarının hacmi bu dönemde arttı. Bu, 1999 yılında alınan yıllık yakıt vergisi artışı politikasının⁸ –akaryakıt istasyonlarını ablukaya alan grupların baskısıyla– durdurulmasıyla ilgili kararı büyük ölçüde açıklar. O zamandan beri yakıtta litre başına alınan vergi, %17 düştü. 2001 yılında alınan yolcu vergisi oranının⁹ yarı yarıya indirilmesinin (daha sonra yeniden artırılmasına rağmen) bir başka olumsuz etkisi olmuştur. Öte yandan iklim değişikliği vergisi¹⁰ getirildi ve düzenli depolama vergisinde¹¹ yaşanan sert artış da dâhil olmak üzere diğer muhtelif yeşil tip vergi ayarlamaları yapıldı.

Toplumsal ve iktisadi politikanın farklı bileşenleri arasında bir denge kurmak, kamu harcamalarının gelecekteki şeklini belirleyecektir. Verginin millî gelire oranının ne olması gerektiği konusunda çok kuralcı olmanın mümkün olduğunu sanmıyorum. Mali sistemde esnekliğin geliştirilmesi, bu tür

⁷ Mali Araştırmalar Enstitüsü, *The UK Tax System and the Environment*, Londra, 2006.

⁸ Fuel Price Escalator: Ödenen gerçek yakıt fiyatlarına göre ek ücret hem arttığından hem de azaldığından, dalgalanan yakıt fiyatlarıyla başa çıkma yöntemidir. (Çev.)

⁹ Air Passenger Duty: Birleşik Krallık veya Man Adası Havaalanı'ndan uçuş yapan yolcuların, izin verilen kalkış ağırlığı 5,7 tondan fazla veya yolcular için yirmiden fazla koltuk bulunan bir uçakta taşınmasından alınan bir tüketim vergisidir. (Çev.)

¹⁰ Climate Change Levy: Birleşik Krallık'ta ev dışı kullanıcılara sağlanan enerji üzerinden alınan bir vergidir. (Çev.)

¹¹ Landfill Tax: Bazı ülkelerde depolama maliyetini artırmak için uygulanan bir vergi şeklidir. Vergi tipik olarak ağırlık veya hacim birimi başına para birimi cinsinden alınır. Vergi, depolama sahasının genel maliyetine ektir ve kapı ücretinin bir oranını oluşturur. (Çev.)

bir değişikliğin sonuçlarının öngörülebilir olmadığı hızlı bir değişim dünyasında çok önemli olacaktır.

4. Yeni Bir Eşitlikçiliğe Doğru

Britanya –sağlık istatistiklerinin ortaya koyduğu gibi– en fazla eşitsizliğin olduğu, toplumsal tabakanın en altındakilerin fırsat eşitliğinden yararlanmalarının önünde sert kayaların yükseldiği, çok fazla hayatın zarar gördüğü ya da değersizleştiği bir toplum olmaya devam ediyor. “Yeterli yeniden dağıtım yok!” diyor bazıları. Size bir sır vereyim mi; keşke işler bu kadar basit olsaydı. Yeniden dağıtım gerekli tabii buna şüphe yok ama yeterli değil.

Sanayi sonrası bir toplumda toplumsal adalet arayışını bir dizi öncelik bağlamında tanımlayabiliriz: yoksullukla ama bilhassa çocuk yoksulluğuyla mücadele; adil ve eşit eğitim hakkı; çalışabilecek durumda olanların istihdam edilmesi; hizmet alanların güçlendiği bir refah sistemi; bu hedeflerin gerçekleşmesine ket vurdukları yerde gelirin ve servetin yeniden dağıtımı.¹²

Birleşik Krallık’ta ortalama gelir, 1997 yılından bu yana önemli ölçüde artarak 2005 yılının sonunda %2,4 büyüdü. En yüksek gelir artışları Londra’da görüldü. Bununla birlikte konut fiyatlarındaki farklılıklar dikkate alınırsa, satın alma gücü bağlamında Londra ve diğer bölgeler arasında çok daha az bir fark bulunuyor. Aslına bakarsanız emeklilere (birazdan ayrıntı olarak belirteceğim gibi pek de sevmediğim bir sözcük), bekâr ebeveynlere ve çocuklara yönelik hatırı sayılır bir yeniden dağıtım oldu. Yoksulluk içinde yaşayan yaşlıların oranı artık bir bütün olarak nüfusun ortalamasından daha azdır.

Bakınız Wolfgang Merkel, “How the welfare state can tackle new inequalities”, (ed.) Patrick Diamond ve Matt Browne, *Rethinking Social Democracy*, Londra: Policy Network, 2004.

1997 yılında konut maliyetlerindeki artıştan sonra 13,8 milyon ve konut maliyetlerindeki artıştan önce 10,2 milyon insan yoksulluk içinde yaşıyordu.¹³ Bu rakamlar bugün sırasıyla 11,4 milyon ile 9,2 milyona düştü. 1997 yılında neredeyse dörtte birine kıyasla nüfusun beşte biri, şu anda (medyan gelirin %60'ına tekabül eden) yoksulluk sınırının altında yaşıyor.

Hükümet, 2005 finans yılının sonuna kadar çocuk yoksulluğunu dörtte bir oranında azaltma hedefine ulaşamadı. 700 bin çocuk yoksulluktan kurtarılarak toplamda 1980'lerin sonundan bu yana en düşük düzeyine indirilmiş olsa da bu rakam, konut maliyetlerinin artmasından önce değerlendirilen hedefin yüz bin gerisindeydi ve kısmen konut maliyetleri dâhil dört yüz bin idi. Çocuk yoksulluğundaki azalma, ilkece hanelerden daha fazla insanın istihdam edilmesine yardımcı olan vergi indirimi politikalarıyla sağlanmıştı.

Yenilenmiş bir eşitlikçilik, temel bir politik değişiklik demektir. Çocuk yoksulluğunu azaltma arayışını yeniden canlandırmak, başka pek çok şeyi yeniden harekete geçireceğinden itici güç olmalıdır. Bu, Yoksulluğa Karşı daha geniş bir Savaşın “kanat düzeni” olmalıdır. Mevcut politikalarda ısrar edilirse, çocuk yoksulluğunun –1998-1999 dönemine kıyasla yarı yarıya azaltılması hedeflenen– 2010-2011 dönemine kadar aslında hâlihazırdaki seviyesinden çok da farklı olmayacaktır.¹⁴ Britanya'daki diğer yoksulluk biçimleri gibi çocuk yoksulluğu da görece bir ölçüdür. Daha yoksul ailelere yönelik vergi indirimlerinden ve diğer yardımlardan elde edilen gelir, kazanılan gelirdeki artış düzeyi ile dengelenecektir.

2010-2011 hedefini tutturmak için uygulamaya konulabilecek birkaç olası politika paketi bulunuyor. Çocuk Vergi İndirimi ya da Çocuk Yardımı önemli ölçüde artırılabilceği

¹³ Mali Araştırmalar Enstitüsü, *Poverty and Inequality in Britain*, 2006, Londra, 2006.

¹⁴ Mike Brewer ve diğerleri, *Micro-Simulating Child Poverty in 2010 and 2020*, York: Rowntree Foundation, 2006.

gibi her ikisinin karışımı yeni bir destek paketi de yaratılabilir. Geniş aileler için ek prim olabileceği gibi çiftlere de Çalışma Vergisi Kredisi verilebilir. Donald Hirsch'e göre en iyi paket, Çocuk Vergi İndirimi paketindeki çocuk sayısını artıran ve üç ya da daha fazla çocuğu olan aileler için daha yüksek Çocuk Yardımı ödeyen bir paket olacaktır.¹⁵ Bu politika, aynı koşulların geçerli olması kaydıyla en azından konut maliyetlerinin karşılanmasından önce gelirler açısından 2010-2011 hedefine ulaşılmasını sağlayacaktır.

Konuyla ilgili yapılan en kapsamlı son tartışma, hükümetin ana hatlarıyla memnuniyetle karşıladığını belirttiği 2006 Harker Raporu'dur.¹⁶ Rapor, birçok noktayı detaylandırır. Çocuk yoksulluğunu bir şekilde etkileyen diğer kurum ve programlar, bunun böyle olduğunu açıkça belirtmelidir. Job-centre Plus,¹⁷ işsiz ya da iktisaden faal olmayan insanları tekrar istihdam etmekle görevli olduğundan mutlaka önemli bir rol oynayacaktır. Bekâr ebeveynler için New Deal bulunuyordu ama sosyal yardımdan iş hayatına programlarına¹⁸ katılan ebeveynler için kendiliğinden bu şekilde tanımlanmazlar. İş arayanlar, ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiş esnek destek programlarının oluşturulabilmesi için, ailelerine göre daha geniş bir bağlamda düşünülmelidir. Üstelik yoksulluk içindeki birçok çocuk, muhtemelen düşük maliyetli işlerde çalıştıkları için, sosyal yardımdan iş hayatına programlarıyla hiçbir ilişkisi olmayan ebeveynlerle birlikte yaşıyor. Düşük ücretli çalışanların eşlerinin işe girmesine yardımcı olmak, çocuk yoksulluğunun azaltılmasında çok önemli bir rol oynayabilir.

¹⁵ D. Hirsch, *What Will It Take to End Child Poverty?*, York: Rowntree Foundation, 2006.

¹⁶ Lisa Harker, *Delivering on Work and Child Poverty*, Londra: Department of Pensions, 2006.

¹⁷ Amacı Birleşik Krallık'ta çalışma yaşına gelmiş insanların iş bulmasına yardımcı olmak olan ve pek çok şehirde bulunabilen devletin maddi destek sağladığı bir iş bulma kurumu ve sosyal güvenlik ofisidir. (Çev.)

¹⁸ Welfare-to-Work Program: Devlet yardımlarından yararlananları tekrar istihdama döndürmek için tasarlanmış sosyal program. (Çev.)

Ekonominin durumu ile başka alanlardaki uygulanan politikalar büyük bir etkiye sahip olacağından belirlenen hedeflere ulaşmanın net maliyetini hesaplamak zordur. Hirsch, bu maliyeti brüt 4,3 milyar sterlin olarak tahmin ediyor. Diğer alanlardaki politikalar (erken eğitim, çocuk bakımı hizmetlerinde iyileştirmeler gibi) çocuk yoksulluğu üzerinde bir etki yapacak şekilde değiştirilirse net maliyet çok daha düşük olabilir.

Hükümetin 2020 yılına kadar çocuk yoksulluğunu “ortadan kaldırma” hedefi, henüz net olarak tanımlanmamıştır. Avrupa’da üç ülke, çocuk yoksulluğu oranlarına %5’te tutmayı başardı: Danimarka, Norveç ve Finlandiya. Böyle bir oran, bir toplumun ulaşabileceği nihai oran olmasından mütevellit çocuk yoksulluğunu ortadan kaldırmaya eş değer olarak değerlendirilebilir. Gelgelelim 2020 yılına kadar %10’un altında bir orana ulaşmak bile Britanya toplumu açısından çok önemli bir başarı olacaktır. Bana sorarsanız 2020 hedefi şimdi hesaplanmalı ve 2010-2011 yılına kadar da nasıl bir ilerleme kaydedildiği görülene kadar da bu hedefte herhangi bir değişikliğe gidilmemeli çünkü hedefi tutturmak için daha derin değişikliklere ihtiyaç duyulabilir. Mike Brewer, %5 çocuk yoksulluğu hedefine ulaşmanın, aile gelirlerine yönelik fiyat endekslemenin kullanımı ve çocuk vergi indirimleri ile çocuk yardımlarında büyük artışları içeren karma politika paketi yoluyla yapılabileceğini gösteriyor.¹⁹ Bununla birlikte konuya çok daha geniş bir politik perspektiften bakılmasını gerektiğini düşünüyorum. Başka bir deyişle bu paketler, çok daha genel olarak yoksulluğu ve eşitsizliği azaltmak için bulunabilecek diğer araçlara bağlı olacaktır.

Geleneksel sol, eşitsizliği ve yoksulluğu azaltmanın kolay olduğunu düşünüyor çünkü zenginden alıp fakire veriyorsun. Gelgelelim zenginler, nasıl tanımlanırsa tanımlansın aslında küçük bir azınlığı oluşturur. Şayet zenginlerin daha fazla vergi

¹⁹ Brewer ve diğerleri, *Micro-Simulating Child Poverty*, s. 27-35.

vermesi isteniyorsa, o zaman yeniden dağıtımdan daha fazla nedene ihtiyaç vardır. Yalnızca daha çok vergi almak, Birleşik Krallık'ı böylesine eşitsiz hâle getiren derin yapısal sorunları hafifletmeyi başaramaz. Aşağıdaki on altı politika alanının, bu konuda fark yaratabileceğini düşünüyorum.

Kutu 1: Yeni eşitlikçilik

1. Yeni eşitlikçilik, toplumsal adaletin yanı sıra iktisadi dinamizmi de gerekli kılar. Zaman zaman ikisi arasında seçme zorunluluğu ortaya çıksa da birbirleriyle sıkıca uzlaştırılabileceğini biliyoruz.
2. Geleneksel yeniden dağıtım mekanizmaları, muaddel formda olsa da varlığını sürdürür. Örneğin artan oranlı vergilendirme bugün de önemini korumaktadır ama iktisadi ihtiyaçlardan ve istihdam yaratılmasından taviz verdiği bilinen yerlerde tadil edilir.
3. Bazı politik konumlandırmalar, uzun vadeli yoksullara ve gerçekten dışlanmışlara yönelik olmalıdır; ancak özellikle geçişlerle, özellikle de geçiş dönemi emek piyasalarıyla ilgilenmemiz gerekiyor.
4. Daha varlıklı gruplara fayda sağlayan politikalar, refah sistemine bağlılığı pekiştirme etkisine sahipse önemlidir.
5. Cinsiyete duyarlı politikalar, kadınların iktisadi durumunu iyileştirmeye devam etmenin yanı sıra hassas kategorilerdeki erkeklere yardım etmek için de önemlidir.
6. Emek piyasasına yönelik stratejileri etkinleştirmenin altını çizmelidir.
7. En çok kazananlardan yüksek standartlarda sosyal ve ekonomik vatandaşlık talep ediliyor.
8. Çocuk yoksulluğunun azaltılması özellikle merkezi bir yere sahiptir.

1. Daha önce de ifade ettiğim gibi çocuk yoksulluğunu azaltmayı itici bir güç hâline getirmek şarttır.
2. Geleneksel yeniden dağıtım mekanizmaları varlığını devam ettirmeli ama bu mekanizmalar istihdam yaratmayı tehlikeye atıyorsa bu yeni duruma uyarlanmalıdır. Artan oranlı gelir vergisi, bugün de eşitsizliği azaltmanın önemli bir yoludur: Vergisi ödenmemiş gelir, vergi sonrası gelirden çok daha eşitsizdir. Maliye politikası, yeniden dağıtım üzerindeki sonuçları açısından olduğu kadar bunların gerçekleştirilmesine yardımcı olmak için ortaya konan diğer hedefler ne olursa olsun bir bütün olarak ele alınmalıdır. Örneğin şehirdeki trafik sıkışıklığı ve park ücretleri, muhtevasına göre artacak şekilde tasarlanabilir çünkü birçok yoksul insanın arabası yoktur; buradan elde edilecek gelirler toplu taşıma sistemini geliştirmek için kullanılabilir; daha geniş arabaların daha fazla ödeme yapması sağlanabilir. Bu ilkelerin her biri, hâlihazırda Londra'daki ücretlendirme planlarına dâhil edilmiştir ve genelleştirilebilir.
3. Aktif emek piyasası politikası (New Deal ve sosyal yardımdan çalışma hayatına giden süreç) iş kaybının yıkıcı etkilerini azaltmak açısından son derece önemlidir. Öte yandan teknolojik değişim düzeylerindeki ilerleme ve uluslararası rekabetin geldiği noktaya bağlı olarak işçilere ilerini kaybetmeden evvel yardımcı olacak politikaları bulmamız gerekiyor. Günther Schmid'in altını çizdiği gibi mevcut politikalar, insanları yüzebileceklerini görmek için havuza atmak, ancak yüzemeyecekleri belli olduğunda onlara yardım etmek gibidir. Bu nedenle insanları önceden hazırlamak çok daha iyidir.²⁰
Olasılıklar arasında, belirli bir süre için daha düşük ücretleri kabul etmeye dönük bir mutabakatın parçası olarak

²⁰ Bakınız Günther Schmid, "Towards a new employment contract", (ed.) Günther Schmid ve Bernard Gazier, *The Dynamics of Full Employment*, Cheltenham: Edward Elgar, 2002.

hassa endüstrilerde çalışanlara yönelik şirket için eğitim için fişlerin kullanılması yer alıyor. Genellikle işverenleri, sendikaları ve hükümeti içeren bu tür planlara bazı Avrupa ülkelerinde şimdiden öncülük edilmektedir.

Bir insan için uzun yıllar çalıştığı bir sektörde işini kaybetmek, oldukça travmatik bir deneyim olabilir. Avusturya'da işten çıkarılan işçiler için geniş bir kaynak çalışması sağlamak üzere işverenler ile sendikalar arasındaki ortaklığa dayanan iş vakıfları kuruldu. Bir şirketin işten çıkarmak zorunda kaldığı yerlerde, işlerinde kalan çok sayıda kişi bir dayanışma hareketi olarak vakfa katkıda bulunuyor. Şirket daha büyük bir bağış yapıyor. İşini kaybedenler, kıdem tazminatını bağışlıyor. Devlet ayrıca yeniden eğitim vermenin yanı sıra iş bulma sürecinde de katkıda bulunuyor. Amerika'da da aşağı yukarı benzer öneriler deneniyor.²¹

4. İş ya da ücret sigortası olasılığını düşünmeye başlamalıyız. 2001 yılında iki Amerikalı iktisatçı Lori Kletzer ve Robert Litan, işçilerin işten çıkarılmanın etkilerine uyum sağlamasına yardımcı olmanın bir yolu olarak ücret sigortasını öneren bir makale yazdılar.²² Siyasi liderlerin işçileri iktisadi küreselleşmenin faydaları konusunda ikna etmesi, şayet bazıları küreselleşme sürecinde fiilen kaybederse, zor olacaktır. Ücret sigortası, işsizlik ödeneğinin aksine yalnızca işten çıkarılan bir işçi başka bir iş bulduğunda devreye girer.

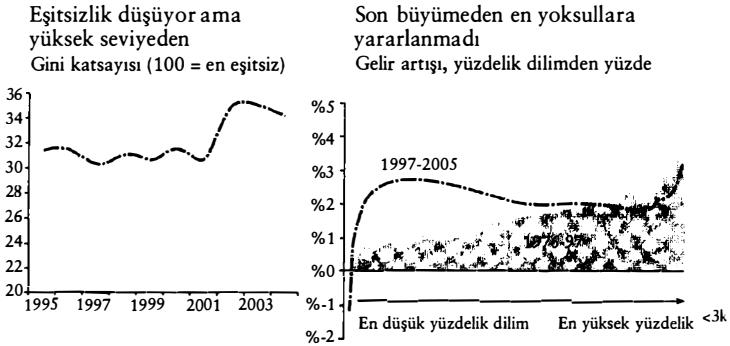
Uluslararası rekabet nedeniyle işini kaybeden işçilerin üçte ikisi, yeni iş bulduklarında daha düşük ücret alıyor. Ücret politikası, iki yıla kadar kayıp kazançların önemli bir bölümünün yerini alacaktır. Amerika'da hâlihazırda pilot bir program uygulanıyor. Program kapsamında işçiler, ticari

²¹ Gene Sperling, *The Pro-Growth Progressive*, New York: Simon and Schuster, 2005.

²² Lori Kletzer ve Robert Litan, "A prescription to relieve worker anxiety", *Institute for International Economics Policy Brief*; ayrıca bakınız <http://iie.com/publications/pb/pb01-2.htm>.

rekabetin bir sonucu olarak işlerini kaybettiklerini, elli yaşın üzerinde olduklarını, girdikleri yeni işte elli dolardan az kazandıklarını ve işten çıkarılmalarını müteakip altı ay içinde yeniden işe alındıklarını göstermek zorundalar. Ücret sigortası, iş arama konusunda bir teşvik olmanın yanı sıra, tam da bu nedenle iş kaybının etkisini de yumuşatacaktır. Avrupa Birliği düzeyinde, bu minvalde harcanacak bir “küreselleşme fonu” şeklinde bir örnek oluşturulmuştur.

5. Yaş ayrımcılığına karşı çıkmak ve yaşlı insanlar için daha fazla iş fırsatı yaratmak, yoksulluk ve eşitsizlik üzerinde büyük bir etki yaratabilir. 1997 yılından sonrası düşünüldüğünde yaşlı insanların genel itibarıyla daha iyi durumda olduğunu; buna karşın %17’sinin hâlâ yoksulluk sınırının altında yaşadığını tespit etmekte yarar görüyorum. Amacımız 60:60 olmalıdır; baika bir deyişle altmış yaşın üzerindeki insanların en az %60’ını yarı ya d tam zamanlı işlerde çalışır hâle getirmeliyiz.

Şekil 5.1.

Büyüme yoksullara fayda sağladı sağlamasına ama yine de en yoksullara ulaşmak için çaba harcamak gerekir.

6. Yoksullar içinde azınlık bir kesim, mevcut stratejilerle ulaşamayacak bir derin yoksulluk içinde yaşıyor. Derin yoksulluk şartlarında yaşayan insanlar, genellikle birden

fazla zorlukla yüzleşmek zorunda kalırlar. Çok fazla yetenekleri olmayabilir, uyuşturucuyla ilgili sorunları olabilir, suç dolu bir hayatın içine düşebilirler ve uzun süreli ilişkileri sürdürmekte zorlanabilirler. 1997 yılından beri yaşanan deneyimler, ister sosyal yardımlara isterse vergi indirimlerine dayalı olsun ortodoks politikaların, kısmen düşük katılımdan ötürü olsa da bu gibi durumlarda çok az etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte meseleye karşı başka yaklaşım tarzları da geliştirilebilir elbet. Mesela çok küçük çocuklara yönelik müdahaleler yararlı olabilir. Araştırmalar, çocukların iki ya da üç yaşında yaşadıklarının, kırılması oldukça zor davranış kalıpları geliştirmelerine neden olduğunu ortaya koyuyor.

Bağımlılık eğilimi, yaşamın erken dönemlerinde de başlayabilir. Bağımlılık yapan davranış, bir süre sonra başa çıkma becerisini bozan bir döngü üretmeye neden olur. Burada sürdürülmesi gereken politikalar, belirli bir amaca yönelik danışmanlık hizmetini, destek gruplarını ve özel tıbbi tedaviyi içermelidir.

Bir diğer önemli faktör olarak konut karşımıza çıkıyor. Açıkçası evsiz barksızların sayısının azaltılmasında ciddi bir ilerleme kaydedildiği bir gerçektir. Ülke genelinde, aksi hâlde sokakta olabilecek yaklaşık elli bin kişi, daha kalıcı bir ev bulamadığından pansiyonlarda veya geçici konaklama yerlerinde yaşıyor. Daha önce de vurguladığım gibi arkadaşlarının ya da ailenin diğer üyelerinin evlerinde kalan çok sayıda “gizli evsiz” de bulunuyor. Bu gibi durumlar, uyuşturucu kullanımı ile suç gibi sorunların şiddetlenmesine neden olan şartları da yaratacaktır.

Yalnızca evsizler arasında değil aileleri tıktık bir biçimde yaşayan işçiler için de talebi karşılamaya yönelik ülke genelinde yeterince ucuz ev inşa edilmiyor. Bunlar ekonomiye dönük zincirleme etki yaratacaktır. Kiralar ya da ev fiyatları son derece yüksek olduğundan işçiler evlerini işlerine yakın bir yere taşıyamazsa, verimlilik ve büyüme

zarar görecektir. Hükümet, belediyelere bağlı mevcut sosyal konutları onarmak için milyonlarca sterlinlik yatırım yaptı ancak tam da bu noktada daha fazla sosyal konut yapmak, toplumun en alt kesimlerine yönelik uygulanabilir yegâne çözüm olacaktır.

Hükümet, kısa bir süre önce kentsel dönüşümü denetleyecek yeni bir kuruma yönelik önerilerini açıkladı. Buna göre yatırım ve inşaat programlarını geliştirmek için ticari işletmeleri, gönüllü kuruluşları ve yerel makamları sürece dâhil etmeye çalışacaklar. Yine bu amaçla, hükümetin “başarısız yapılar” olarak adlandırdığı binaları da iyileştirmeye odaklanacaklar. Söz konusu kurum çalışmalarını sürdürürken çevre standartları konusunda titiz bir çalışma yürüteceği söyleniyor. Takdir edersiniz ki böylesi değişikliklerin nasıl bir fark yaratabileceği konusunda bir fikir beyan etmek için henüz çok erken.

7. Varlığa dayalı şemalar hakkında daha fazla düşünmeye değer.²³ Araştırmalar, az miktarda sermayeye sahip olmanın bile hayatta önemli bir fark yaratabileceğini gösteriyor. Gelir, sınıf ve cinsiyet denklemden çıkarıldığında bile, ortalama olarak yirmi üç yaşında mal varlığına sahip olan insanlar, sahip olmayanlardan on yıl daha fazla kazanıyor. Hükümetin mevcut Çocuk Güven Fonu, her çocuk için doğumda iki yüz elli sterlin ödüyor. Daha yoksul bir geçmişe sahip çocuk için, bu meblağın iki katını ödeniyor. Çocuk Güven Fonu, çocuk yedi yaşına geldiğinde yine daha fakir çocuklar için daha fazla parayla tamamlanır. Çocuğun bu parayı kullanabilmesi için on sekiz yaşını doldurması şarttır; bu kural, ebeveynler için de geçerlidir. Bu parayla nasıl bir yatırım yapılacağına (ki hükümet bu konuda destek vermektedir) ve çocuğun on sekiz yaşına gelene kadar geçen yıllarda iktisaden neler yaşandığına

²³ Julian Le Grand, “Assets for the people”, *Prospect* (Aralık 2001) ve diğer yayınlar.

bağlı olarak söz konusu meblağlar, alındığı dönemden fazla olabilir. Yapılan kamuoyu anketleri, daha yoksul ebeveynlerin bu planı beğendiğini ve paranın uzun süre bloke kalmasını onayladığını gösteriyor.

8. Yoksulluk bazıları için endemik bir durum olsa da inanın düşündüğümüzden çok daha fazla yoksul vardır. Ne kadar süre deneyimlendiğine, yoksulluk dönemleri arasında ne yaşandığına ve bir kişinin hayatının hangi döneminde yoksulluğa düştüğüne göre durum değişir. Hayatın muhtelif dönemlerinde yaşanan yoksulluğun önemli bir kısmının “biyografik” olduğunu kabul etmek zorundayız. İnsanlar boşanma ya da bir ilişkinin sonra ermesi, ailelerinin yanından ayrılarak ayrı eve çıkma, hastalık ve bittabi işini kaybetme gibi belirli olaylar sonucunda yoksullaşırlar. İş, evlilik ve çocukların büyümesi geçmişte olduğundan daha az istikrarlı ve öngörülebilir olduğundan yoksulluğun biyografik doğası çok ciddiye alınmalıdır. Bu anlamda demek istediğim şey, yoksulluk politikasını, herhangi bir anda yoksul olanlara odaklamamız gerekir.

Yoksulluk sınırının altına düşmelerine neden olabilecek veya bireylerin bir kez kurtulduktan sonra tekrar yoksulluğa düşmelerine yol açabilecek bilinen faktörler göz önüne alındığında, daha çok yoksulluk sınırının *üzerindekilere* odaklanmamız gerektiğinin altını çizmek isterim. Düşük ücretli işlerde çalışanla ilgili politikayı da dikkate almak mühimdir çünkü insanların bir işte çalışmaya devam etmesine yardımcı olan her türlü müdahale önem arz etmektedir. Kalifiye olmasalar da düşük ücretli işlerde en az beş yıl süreyle durmadan çalışan erkeklerin düşük ücretli kategorisinden çıkma olasılığı, işlerini iki yıldan daha az süredir sürdürenlere göre %80 daha fazladır.

Bekâr ebeveynlerin işten ayrılma olasılıkları, işgücünün diğer paydaşlarına oranlar normalden daha fazladır. Hükümet şu anda onların işte kalıp kariyerlerinde ilerlemelerine destek olmayı amaçlayan bir proje üzerinde çalışıyor. New

Deal ile işe girenler, yeni işlerin kısa ömürlü olmasına neden olan en yaygın sorunlardan bazılarının önüne geçmek için başvurabilecekleri bir danışmana sahip olacak. Ayrıca hükümetin, işlerine devam etmelerini teşvik edici finansal tedbir ödeme tasarıları da bulunuyor.²⁴

9. Yoksulluk içinde de dışında da çok fazla hareketlilik olduğunda insanların yaşamlarındaki geçişlerle başa çıkabilmelerine yardımcı olacak ve mümkün olan her yerde bu geçlerden olumlu sonuçlar çıkarabilecek temel politikalar olacaktır. İş gücü politika yapıcılar, yeni geliştirilen ötelemeli emek piyasaları (TLM'ler) kuramını yabana atmamalıdır.²⁵ Kadınların işgücüne katılımının giderek artması, iş dünyası ile aile arasındaki kesişmeyi daha da belirgin hâle getirmiştir. Bu bakımdan iş ile çalışma hayatı arasındaki dengeyi iyileştirmek, politik stratejistlerin en önemli görevlerinden biridir. Bununla birlikte özellikle emek piyasası politikası pozitif refah ve sosyal yardım ile bütünleştirilecekse, atılması gereken daha ileri bir kavramsal adım vardır. İş ve iş olmayan arasındaki ilişki, eskisinden çok daha karmaşık hâle gelmiştir: Daha doğrusu bu ilişki artık daha esnek ve geçirgendir. İşini kaybetmek, yoksulluğa düşmek, boşanmak ya da sakat kalmak gibi geçiş dönemlerinde hayal kırıklığına uğrayıp modu düşürmek yerine bu dönemleri avantaja çevirebilmek son derece önemli hâle geliyor. Politikayı yalnızca şimdi ve burada değil, tüm hayat boyu bağlamında düşünmeye başlamalıyız. Emek piyasası söz konusu olduğunda bu, istihdamı geçmişte algıladığımızdan çok farklı bir şekilde, uzun vadeli istihdam edilebilirliğin geçici bir durumu ya da mevcut ifadesi olarak algılamak anlamına gelir.²⁶ Her iki cinsiyet için de yol gösterici bir ideal, bireyin tüm ka-

²⁴ HM Treasury, *Investing in Britain's Potential*, Londra: HMSO, 2006: s. 93-94.

²⁵ Bkz. Schmid ve Gazier (ed.), *The Dynamics of Full Employment*.

²⁶ *Age*.

riyeri boyunca, çeşitli kesintiler, kariyer araları ve belki de bu süre boyunca yarı zamanlı çalışma ile otuz saatlik bir çalışma haftası olabilir.

10. Kadınların ekonomik durumunun iyileştirilmesi, maaş farkı son birkaç yılda ciddi oranda kapanmış olsa da genel eşitsizliğin azaltılması açısından hâlen çok önemlidir. Kadın ve Çalışma Komisyonu, 2005 yılında tam zamanlı çalışan kadın ve erkekler arasındaki maaş farkının saatlik ücret oranları açısından %17 olduğunu tespit etmişti.²⁷ Kadınların istihdam şekli, erkeklerinkinden oldukça farklıdır. Kadınların önemli bir kısmı, terfi alarak kendi hayat şartlarını daha iyi hâle getirmenin ve aile bütçesine katkıda bulunmanın peşinden koştuklarından kariyeri akıllarına bile getirmemiştir. Bugün genç kadınların kahir ekseriyeti de böyle yapıyor. Öte yandan kadınların emek piyasasında bugün de daha az yer bulmalarının politik bir müdahale ile giderilebilir birkaç nedeni vardır. Öncelikle doğumun beraberinde getirdiği bazı durumlar söz konusudur. Çocuk sahibi olduktan kısa bir süre sonra işlerine dönen kadınlar, terfi şanslarını geçmişe oranla daha az kaybediyor ki bu da mevzuatın ve manevi baskının işverenler üzerinde etkili olduğunu ortaya koyuyor; işte bu baskının sürdürülmesi gerekiyor.

Süpermarketlerde kasiyer olarak düşük kalifiye işlerde erkeklerden çok kadınlar çalışıyor. Kasiyerlerin terfi şansı oldukça düşüktür. Zorunlu olarak yoksul ailelerden gelmelerine gerek yoktur. Aile içerisinde ancak ve ancak ikincil gelir elde edebilirler. Devlet, vergi indirimlerini kullanarak işverenleri bu durumu değiştirmeye teşvik etmelidir. Liderlik, kadınların yönetime geçmesini mümkün kılan programları uygulamaya koyan ABD'deki bazı büyük şirketler tarafından ele geçiriliyor.

11. Birçok yaşlı kadın, devletten aldığı emekli maaşıyla yaşıyor

ve/veya bakıcı olarak genellikle gayriresmî olarak çalışıyor. Tasarruf oluşturmakta ciddi anlamda zorlandıklarından savunmasız bir konumda olduklarını söylemek yanlış olmaz. Emeklilik Kredisi talebinde bulunanların üçte ikisi kadındır. Şu anda erkeklerin %85'i, kadınların %30'una kıyasla emeklilikte tam Temel Devlet Emekli Maaşı alma hakkına sahiptir; kadınların yalnızca %24'ü kendi katkıları temelinde bu haktan yararlanabilir. Hükümet yeni bir katkı ilkesi getirmesine rağmen yakın gelecekte bunun yararlı olması için fazla bir şey yapmayacak. Üstelik emeklilik sistemi son derece karmaşık olmaya devam ediyor; bu anlamda yardım etmek için tasarlandığı kişilerin çoğunu şaşırtmalı.

12. Yaşam tarzında meydana gelen değişimlerin eşitsizlikleri –yansıtmakla kalmayıp– bilhassa sağlık alanında ciddi anlamda etkilemeye başladığı ve bu durumunda diğer alanlara da sirayet edeceği bir gerçektir (bu meseleye ilişkin düşüncemi bir sonraki bölümde detaylandıracağım). Burada, basit iktisadi çareler yerine davranışsal modeller geliştirmek zorundayız. Misal özel ihtiyaçları olan çocuklara yönelik geliştirilen beslenme alışkanlıklarının egzersizle birleştirildiğinde bu çocukların tutum ve becerilerinde önemli ölçüde iyileşmeler görülmüştür.²⁸ Yedi aylık bir programdan sonra çocuklarda tedirginlik, öfke ve dikkati toplayamama sorunlarının düzeldiği gözlemlenmişti.
13. Eğitim, dezavantajın üstesinden gelmenin bir yolu olabileceği gibi bu dezavantajı okul sisteminin tüm seviyelerinde ve yüksek öğretimde sürdürmenin ve pekiştirmenin araçlarından biri de olabilir. Yoksulluk yaşamış olan ebeveynlere etkili bir okul tercihi yapma hakkı tanımak, daha derin politik stratejilerle desteklenmelidir. İmkânların yetersizliğinin bir göstergesi, ücretsiz okul yemeklerine hak

²⁸ “Diet and exercise ‘transformed our children’”, *Daily Telegraph*, 10 Ocak 2007. Beyin için Gıda Vakfı’nın yaptığı araştırma.

kazanmaktır. En iyi performans gösteren devlet okullarındaki öğrencilerin sadece %3'ü bu kategoriye giriyor; bu durum, “orta sınıfın ganimet” olarak önemini göstermenin yanı sıra önceden var olan sistemin eşitlik üretmediğini de açıkça ortaya koymaktadır. Ülke genelinde ortalama %17’dir.

Hükümetin bu durumu tersine çevirmek için son zamanlarda bazı yenilikler yaptığını biliyorsunuz. 2007 yılının Ocak ayında ilan edilen yeni okul yönetmeliği, ebeveynlerin okul yakınlarındaki evleri sayın alarak çocukları için okula kabul almasının önüne geçmek için kura sisteminin getirilmesi gerektiğinin vurguluyor. Bazı şehir akademileri, hâlihazırda “rasgele dağılım” politikasıyla bazı yoksul çocukların eğitim sisteminde yer bulmasını sağlıyor. Yeni bir yasa zorunludur ve bu çerçevede devlet, 2008 yılında devlet okullarına başvuran herkesi kapsayacaktır. Tabii daha fazla politikanın oluşturulması gerektiği de açıktır.

14. İşçi Partisi, özel okulları büyük ölçüde bir kenara bıraktı. Bu politikasının genel amacı, devlet sektörünü, özel sektör arasındaki mesafeyi kapatacak şekilde iyileştirmeye çalışmaktır. Gordon Brown, öğrenci başına devlet okullarına yapılan harcamayı özel okullara yapılan harcamayla aynı seviyeye gelene kadar artırmak istediğini söyledi. Şüphesiz bu son derece övgüye değer bir yüce gönüllülük ama takdir edersiniz ki bir gecede her şeyi değiştiremezsiniz. Özel okullara sosyal sorumluluk anlayışı geliştirmeleri konusunda daha fazla yükümlülük getirilmesine yönelik bazı girişimler olmuştur. Birkaç okul, burs imkânlarını genişletmeye çalışmak gibi jestler yaptığından bu politikaların bir dereceye kadar işe yaradığını söylemek mümkün. Öte yandan bu tür yenilikler artırılmadığı sürece özel okulların bir adım önde olmanın yollarını bulacağı kesindir.

Britanya’da hâlihazırda yürürlükte olan özel okul sistemi, özel okullarının önemli bir kısmının belirli zümrelerin elinde olduğu diğer pek çok ülkeden oldukça farklıdır. Burada

zaten avantajlı durumda olanların oğulları ve kızları için eğitsel yarar sağlamaya yönelik oldukça açık bir şekilde düzenlenmiştir. Üstelik işe yarıyor: Tüm nüfusun yalnızca %7'si özel okullarda eğitim görmesine rağmen Cambridge Üniversitesi öğrencilerinin %48'i ve Oxford Üniversitesi öğrencilerinin %45'i özel okullarda eğitim görmüştü. En iyi özel okullar mükemmel bir eğitim sunar; bu bakımdan seviyeyi düşürmeye çalışarak eşitsizlikleri gideremezsiniz. Yani demem o ki yapmanız gereken tek şey bu okullara erişimi kolaylaştırmak.

Hükümet, hayırsever Peter Lampl'in öncülüğünde yaptığı planı desteklemek konusunda kifayetsiz kalmıştı ama bana sorarsanız bu planın üstüne gitmesi şarttır.²⁹ Liverpool'daki Belvedere Okulu, özel okuldur. Lampl, okulun maddi durumuna bakılmaksızın öğrenci kabul edebilmesi için yeterli fon sağlamıştı. Başka bir deyişle bu okula girmeye hak kazanan herkese, ailesinin finans durumu ne olursa olsun bir yer garanti edilir. Program, çok çeşitli geçmişlere sahip çocukların temsil edilmesiyle dikkate değer bir başarı elde etti. Lampl, programın bazı okulları da kapsayacak şekilde genişletilebilmesi için devlet desteği istese de şu ana kadar bir yanıt alamadı. Tory Gölge Eğitim Sekreteri David Willets, 2006 yılının Mayıs ayında böyle bir teklif olması hâlinde Tory'lerin destekleyeceğini söyledi.

15. Üniversiteye giriş söz konusu olduğunda başlangıçta Amerika'nın Teksas eyaletinde tanıtılan ve şimdi Fransa'da uygulanan planın bir varyantına bakabiliriz. Teksas eyaleti, 1997 yılında bir politika uygulamaya koyarak lisede kendi sınıflarının başarı sıralamasında ilk %10'a girip mezun olan tüm öğrencilere üniversiteye giriş garantisi verdi. Sonuç olarak daha yoksul geçmişlerden ve azınlıklardan gelen öğrencilerin oranı istikrarlı bir şekilde art-

²⁹ Bkz. Alan Smithers ve Pamela Robinson, *Five Years On. Open Access to Independent Education*, Sutton Trust, 2006.

mişti. Şimdiye kadar elde edilen kanıtlar bu şekilde kabul edilen öğrencilerin, akademik olarak olağan şekilde kabul edilenler kadar iyi performans gösterdiğini göstermektedir. Açıkçası bu fikrin Fransa’da uygulanması, Fransız yükseköğreniminin merkezî ve standartlaştırılmış yapısı nedeniyle, Birleşik Krallık’tan daha kolaydır. Gelgelelim hükümet ve bizzat üniversiteler benzer bir planı bir şehir ya da bölgede denemeyi kabul edebilir.

16. Peki ya zenginler ne olacak? Ya kurumsal liderlerin maaşlarının, çalışanlarının maaşlarından çekilmesi gerçeği? Milyonlarca sterlin maaş ve ikramiye kazanan şehrin zenginlerine ne demeli? Peter Mandelson’ın bir keresinde belirttiği gibi İşçi Partisi, “insanların iyice zenginleşmesi karşısında kendisini rahat hissediyor mu”? Tabii ki hayır! İşçi Partisi’nin artık iktisadi başarının motoru olan girişimciye karşı olmasından söz edilemez. Öte yandan zengin olmak, beraberinde sosyal yükümlülükler de getirmeli ve bun sosyal yükümlülüklerin kabul edilmesini sağlamak ya da bunları teşvik etmek için muazzam bir çaba gösterilmelidir. Bu yükümlülükler topluma onların gelişiminin önündeki engelleri kaldıracak politikaları geliştirmeyi, verginin eksiksiz ödenmesini, toplumu sınırlayacak politikalardan kaçınmayı ve şirketlerinde sosyal çevresel sorumluluğu teşvik etmeyi kapsamaktadır.

Üst düzey yöneticilerin kazançlarının ortalama gelire oranı, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki birkaç on yıl boyunca sabit kalmıştı. Bu oran, 1980’lerde hızlanmaya başlamış ve o zamandan beri de durmamıştı. Bu açıklamanın büyük bir kısmı, hisse opsiyonlarının verilmesi ve cömert emeklilik düzenlemeleridir. Bu değişiklikler, etraflarında devam eden şüpheli uygulamalarla daha da vurgulanmıştır. Birçok ülkede üst düzey yöneticiler, ödemelerini –misal içerden bilgi almak ya da ilan edilme zamanlamasına müdahale etmek gibi– yasa dışı bir şekilde manipüle etmekten suçlu bulunmuştu.

Tıpkı yoksulluk sınırı söz konusu olduğunda olduğu gibi

resmî bir enginlik sınırı da yoktur. Hadi biz belirleyelim ve “zenginler”i, toplam nüfusun en yüksek gelir elde eden %0,05’lik bir kesimini temsil ettiğini düşünelim. Onlara göre aynı izlek –sorumluluk olmadan hak olmaz izleği– nüfusun geri kalanı için de geçerli olmalıdır. Londra’nın finans ve ticaret bölgesinde ve şirketlerde çalışan en yüksek gelire sahip insanlar, yurttaşlık sorumluluklarını yerine getiriyor mu? Vergi dâhil.

İşçi Partisi, başka bazı ülkelerde de örneğine rastlanan bir tür servet vergisi getirmeyi düşünmelidir. Zenginlik, gelirden daha eşitsiz bir şekilde dağılmış durumdadır ve birkaç kişinin elinde toplanmıştır. İktisatçı Edward Wolff, Amerika’daki sisteme dair değerlendirmelerde bulunurken, İsviçre’de uygulanan sistemi öne çıkarmış ve Amerika’da da bu sistemin temel alınması gerektiğinin altını çizmişti.³⁰ Bu bağlamda varlıklar, artan ölçekte yıllık olarak vergilendirilmelidir. Varlıkları belirli bir eşiğin altında olanlar ödeme yapmazken aktiflerde, misal bir milyon sterline ulaşan daha yüksek oranlar söz konusu olduğunda ödeme yapılabilecek. Wolff’un sistemi, toplam gelirin yaklaşık %1’ini üretecekti ki bu da yüz bin sterlinin üzerinde kazanan insanlar için gelir vergisinin %50’ye çıkarılması durumunda Birleşik Krallık’ta elde edilecek olandan daha fazlasına tekabül edecekti. Wolff, sisteminin gelir vergisiyle tümüyle birleştirilebileceği için idaresinin kolay olacağını iddia etmişti. Hesaplamalarına göre sistem, daha geniş iktisadi etkileri bağlamında nötr olacaktır. Böyle bir verginin burada uygulanması hâlinde geliri Hazine’nin kasasına girmemeli ve –temel sosyal haklardan yoksun bir ailede büyüyen çocukların yükseköğrenime girmelerine yardımcı olmak gibi– belirli bir amaca tahsis edilmelidir. Böyle bir olayın hayırseverlik olarak parantez içine alınması gerektiği de bir olasılıktır tabii. Ayrıca

³⁰ Edward Wolff ve Ajit Zacharias, *Wealth and Economic Inequality*, Bard College: Levy Economics Institute, 2006.

hayır kurumlarına önemli meblağlarda katkıda bulunanlar da vergiden muaf tutulabilir.

Vergi kaçakçılığını azaltmak ve vergi kaçakçılığını yaygınlaştıracak yasal boşlukları kapatmak hem uluslararası hem de ulusal düzeyde öncelikler arasında ilk sıralarda yer almalıdır. Tory'ler, veraset ve intikal vergisini kaldırmaktan bahsettiler ancak benimsenmesi gereken strateji, onu daha da ilerici bir hâle getirmek olmalıdır. Şu anda miras kalan servetin yalnızca %6'sı vergi olarak alınıyor. En üstte daha dik bir oran (artı yine boşlukları kontrol altında tutmak) hem daha adil olur hem de daha fazla gelir sağlar.³¹

Hayırseverlik, yüksek gelir elde edenlerin temel sorumluluklarından biridir çünkü karşılıklarına çıkan fırsatı fark etmelerine yardım eden topluma manevi borçlarını ödemeleri gerekir. Amerika'da en yüksek maaş alanlar, fiilen kazançları üzerinden gönüllü olarak bir vergi öder; dolayısıyla ciddi bir topluluk bu yükümlülüğü kabul eder. Bazı önemli isimler, yaşamları boyunca, özellikle de yaşamlarının sonlarına doğru, neredeyse tüm servetlerini başkalarına vermiştir. Bu ülkede benzer bir hayırseverlik kültürüne rastlamıyoruz; vergi teşvikleri getirilmesine rağmen vergi indirimleri aynı seviyede değil. Zenginlerin moral değerlerini değiştirmek için her türlü çabayı göstermeli ve kendilerini, onlar için çalışanların aleyhine ödüllendirenleri bundan utandırmanın yollarını aramalıyız.

2006 yılının Eylül ayında Almanların en önemli elektronik şirketlerinden Siemens'in üst düzey yöneticilerinin maaşlarına %30 oranında zam yapıldı. Yeniden yapılanma sürecinin tam ortasında bulunan şirkette birçok işçi işinden olmak üzereydi. İş gücünün geri kalanının önemli bir kısmı, önceki yıllarda resmî çalışma saatlerini azaltan anlaşmaların sebep olduğu ücret indirimlerini kabul etmişti. Öfke ciddi bir boyuttaydı. Sonuç olarak yöneticiler, aldıkları zammı işlerini kaybetmek üzere olan Siemens işçilerine yardım etmek için bağışlayacak-

larını açıkladılar. *The Economist* dergisinde bu konuyu ele alan bölümde yayımlanan bir rapor, burada böyle bir şeyin söz konusu bile olamayacağından bahseder: Britanya’da üst düzey yönetim, deniz aşırı ülkelerle artan bir rekabetle karşı karşıya kaldığında şirketi dengede tuttuğu için gerçekten de övülebilirdi.³² Bunu bir veri olarak kabul edersek değişmesi gereken iş kültürümüzdür. İş dünyasının liderlerinin işgücüyle dayanışma hissetmediği toplum nasıl bir toplumdur?

Bazen çok yüksek kurumsal maaş seviyelerinin, iş liderlerinin çalışanlarından daha fazla risk aldıkları için ödüllendirilmeleri gerektiği gerçeğini yansıttığı söylenir. Gelgelelim bunun tersi de aynı derecede doğrudur çünkü başarısız olanlar, neredeyse daima tazminat paketlerine dâhildir. “Partimizin . . . zengin ve güçlü çıkar gruplarının değil, emekçilerin partisi olacağını göstereceğiz.” Bir saniye, kim söyledi bunu? Tony Blair değil, Gordon Brown da değil; evet bildiniz tabii ki David Cameron. İşçi Partisi bunu unutmamalı.

³² *The Economist*, “Rich man, poor man”, 18 Ocak 2007.

YAŞAM TARZLARINI DEĞİŞTİRME: YENİ BİR GÜNDEM

Bayan Pankhurst'ün İşçi Partisi'nin ilk lideri Keir Hardie'ye tavsiyesi: Kadınlara oy, erkeklere iffet, herkese yasak.

Phyllis Diller: Sağlık, arkadaşlarımdan düşmeden önce her daim içtikleri şeydir.

Bir adam sağlık kontrolü için doktora gider. Doktor kendisini muayene ettikten sonra “Bir keman kadar formdasınız. Doksan yaşına kadar yaşayacaksınız!” der. “Ama doktor ben zaten doksan yaşındayım” diyen hastaya hekim “Size söylemiştim” cevabını verir.

Denge Hareketi çoktan unutuldu, bu nedenle Bayan Pankhurst'ün düşüncelerinin bugün pek çok insana ilham verdiğini görmek zor. Gelgelelim denge ölçülülük anlamına geliyorsa buna kesinlikle ihtiyaç vardır. Aşırı içki içmek, Birleşik Krallık'ta önemli bir sağlık sorunu hâline geliyor ve bilhassa da kınanmıyor. Alkol önemli ilaçlardan biridir ve gerçekten de ölçülü olarak alındığında faydalı etkileri olduğu bilinmektedir. Alışkanlıklarımızın sağlığımız üzerinde doktorların olduğundan çok daha etkili olması muhtemeldir.

David Cameron refah hakkında çok şey söyledi. İşçi Partisi refah gündemini Yeni Torylere bırakmamalı; bilakis bu gündemi, Muhafazakârların yapabileceğinden daha titiz bir şekilde ortaya koymalıdır. Böylesi bir görev, İşçi Partisi'nin bugüne kadar oldukça geleneksel bir yaklaşımla ele aldığı

refah fikrine daha yakından bakmak gerektiği anlamına gelmektedir. Refah devleti başlangıçta esas olarak bir güvenlik ağı olarak tanımlanmıştı. Bu anlamda amaç, insan hayatında işlerin yolunda gitmediği anlarda işleri düzene sokacaktı. İşinizi kaybetmeniz, yoksullaşmanız, hastalanmanız ya da emeklilikte yaşa takılmanız durumunda refah sistemi, size yardım etmek için vardır.

Bu sosyal koruma biçimleri şüphesiz son derece önemlidir ve esas itibarıyla refah devletinin, kendi varlığının kamusal nedenini açıklar. Öte yandan burada refah, oldukça dar ve aynı zamanda negatif bir şekilde tanımlanır. Yaşam tarzına yönelik seçimlerin önemli siyasi ve iktisadi etki yarattığı daha açık yaşam tarzlarının hâkim olduğu bir toplumda, daha pozitif bir refah tanımına ihtiyacımız vardır. Bu bölümde bu tür bir mefhumun doğrudan ilintili olduğu –ikisini kısaca ele alacağım– dört alan üzerinde yoğunlaşacağım: engellilik, yaşlanma, sağlık ve iklim değişikliği. Ortaya karışık salata gibi, değil mi? Yok yok, telaş yapmaya gerek yok çünkü hiç de öyle değil: Bu dört alanın ortak noktası, bunlarla başa çıkabilmek için üretilecek politikanın, salt güvenlik ağını geliştirici bir politika olmak yerine müdahaleci bir politika olması zorunluluğudur. Dolayısıyla her durumda ortaya çıkan sonuçlar, yaşam tarzında bir değişikliği varsayacaktır.

Bu bölümün başlığı, tam da bu nedenle muğlaktır. Birçoklarının yaşam tarzı kökten değiştiği için yaşam tarzı değişikliği de birinci politik hedef hâline gelmiştir. İşte bu, birazdan okuyacağınız bölümün önemli bir kısmında incelediğim iklim değişikliği meselesine verilen temel bir yanıttır.

1. Negatif Refahtan Pozitif Refaha

İktisatçılar arasında mutluluk üzerine filizlenen tartışma, bana bugün yaşam tarzı meselesinin öneminin bir göstergesi

gibi görünüyor.¹ Mutluluk, çok net bir şekilde pozitif bir durumdur; bu anlamda negatif durumların olmaması olarak değerlendirilemez. Refahı anlatan başka bir kelime olmakla birlikte daha somut bir yanı vardır. Bazılarına göre mutluluk tam olarak tanımlanabilir çünkü söz konusu mutluluk duyguları beynin tanımlanmış hâlleriyle ilişkilidir. Bu doğru olabilir tabii fakat mutluluk bana hâlâ karmaşık bir kavram gibi geliyor ve dahası mutluluğun, tatmin edici bir yaşamın tek, belki de birincil, ölçüsü bile olmadığını düşünüyorum. Alan Bennet, “Mutlu değilim fakat bu konuda mutsuz da değilim” derken kanımca tam da bu noktaya vurgu yapıyordu.²

Bana sorarsanız böyle bir konuda kullanılacak en doğru kelime pozitif refah olmalı.³ Bu anlamda refah, iyi bir yaşam için arzulanan nitelikler bağlamında kişisel özerklik ve benlik saygısı kavramlarını temel alarak yeniden tanımlanmalıdır. Bu niteliklerin oluşması, bireylerin değişime uyum sağlamalarına ve hayatlarının farklı alanlarında karşılırlarına çıkan fırsatları en iyi şekilde değerlendirmelerine olanak tanır. Bu amaçlar belirsiz gibi görünse de değildir. Özerklik –ya da bağımsız kararlar alıp bunlara göre hareket etme kudreti– misal iş piyasası da dâhil olmak üzere hayatın birçok alanında hayati bir niteliktir.

Benlik saygısının eksik olmasının, yoksulluk, suç ve sağlıksız olmak gibi bir dizi sosyal sorunla ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Düşük benlik saygısı, özerk eylemi ve kişinin yaşam koşullarını iyileştirme yetisini sınırlasa da fiilen kendine zarar verme ya da başkalarına karşı saldırgan olunmasına neden olabilir. Yeme bozuklukları, uyuşturucu kullanımı ve

Richard Layard, *Happiness: Lessons from a New Science*, Londra: Allen Lane, 2005.

Bu ifade aslında Bennett’in, yazım sırada hem Londra’da hem de New York’ta temsili yapılan ve sonrasında bir de filme dönüştürülen *The History Boys* adlı oyunundaki karakterlerinden birinden geliyor.

Bu kelimeyi birkaç yıl önce kullandım ancak pek de anlaşıldığını söyleyemem; bu nedenle üzerinde bir kez daha durmak istiyorum. Bkz. Anthony Giddens, *Beyond Left and Right*, Cambridge: Polity, 1994.

alkolizm de dâhil olmak üzere bağımlılıkların çevresinde gelişen birçok davranış biçimi, düşük benlik saygısı ile istikrarlı bir benlik duygusunun eksikliği ile ilgilidir. Kaybedilen iş günü, tedavi masrafları, cezai yaptırımlar, kısalan çalışma hayatı ve refah harcamaları açısından değerlendirildiğinde bu sorunlar, yansıtılabilecekleri çaresizlik bir yana ülkeye milyarlarca dolara mal olur.

Britanya refah devletinin entelektüel kurucusu William Beveridge idi. İşte biz onun beş “negatif”ini, pozitif yol gösterici refah idealine dönüştürmeliyiz. Beveridge’in yok edilmesi gereken beş “dev kötülük”ü; İstemek, Hastalık, Sefalet, Cehalet ve Tembellik’ti. İstemek yerine kişisel özerkliği –yaşam fırsatlarını ortaya çıkarıp bunlardan yararlanmayı– koymalıyız. Yalnızca Hastalık’tan kaçınmaya ya da onu tedavi edinmeye odaklanmak yerine bir yaşam hedefi olarak aktif sağlık modeline sahip olmalıyız. Bugünün toplumunda Cehalet yerine eğitimin pozitif bir erdem olarak altını çizmenin yanı sıra hayatın devam eden bir parçası olması gerektiğini vurgulamalıyız.

Hiç kimse Sefalet yaşamamalı elbet ama meseleye pozitif açıdan bakarsak iktisadi büyümenin ve teknolojik ilerlemenin sunabileceği refahtan herkesin paylaşabileceği bir toplum istemeliyiz. Son olarak Bertrand Russell’in işaret ettiği gibi, Tembellik bazen kendi başına bir erdem olabilir. Tabii bu, rahatlama, hatta hayal kurma yetisi anlamına gelirse... “Herkes” diyordu Russel, “Napoli’de güneşin altında pinekleyen on iki dilenciye gören . . . ve en tembellerine bir lira teklif eden gezginin öyküsünü bilir. On biri parayı almak için yerinden fırlayınca gezgin de parayı istifini bozmayana verir.”⁴ Yine de istem dışı tembellik –siz işsizlik şeklinde de okuyabilirsiniz– yoksulluğun yanı sıra benlik saygısı yitiminin ve mutsuzluğun da başlıca sebeplerinden biri olmaya devam ediyor.

⁴ Bertrand Russell, *In Praise of Idleness and Other Essays*, Londra: Macmillan, 1932.

Kutu 2 Geleneksel refah devleti

1. Politika dediğiniz şey, “olaydan sonra” ortaya çıkar: İşler çığırından çıkınca düzeni sağlamak için politika üretilmesi gerekir. Refah devleti, temelde güvenlik ağı fikrine dayanan bir müşterek sigorta sistemidir.
2. Eğitim ve kısmen sağlık alanları dışında refah devleti üretken bir yol olarak görülmez. Bu yönelim bir ölçüde yaşam tarzının sorunlu olarak düşünülmemesinden ileri gelir çünkü davranış ve (cinsiyet rolleri gibi) birçok yapıyı görenek belirler.
3. Refah devleti, her şeyden önce sınıfların uzlaşması ile uyumu artırmak için tasarlanmıştır. “Sosyal” sorun, kol emeği ile çalışan sınıf ve toplumun diğer büyük sınıflar arasındaki bölünmeye odaklanan sınıf çatışması sorunudur.
4. Refah devletinin geliştirilmesinin temel yolu, her şeyden önce hakların genişletilmesidir. T. H. Marshall, oldukça isabetli bir şekilde, birbirini izleyen üç hak “katmanı” tanımlamıştır: (ifade özgürlüğü gibi) yasal haklar, (genel oy hakkı gibi) siyasi haklar ve (işsizlik sigortası gibi) iktisadi haklar.
5. Üretici çıkarları, genellikle “kendilerine sunulani almak” zorunda olan müşterilerin çıkarlarına baskın gelme eğilimindedir. Aslına bakarsanız pek çok alanda “doktor en iyisini bilir” mantığı hâkim durumdadır. Yurttaşların, hizmetlerin alıcıları olarak büyük ölçüde edilgen olduğu varsayılmıştır.
6. Politika, insanların burada ve şimdi sorunlarına yanıt olarak oluşturulsa da derinliği bağlamında tüm yaşam süresinin istikrarlı ve öngörülebilir olduğu varsayılır. Emekli maaşı politikası da diğer birçok politikada olduğu gibi bu varsayımlar üzerine inşa edilir.
7. Eğitim merkezi bir yere sahiptir, öte yandan öncelikle ilk ve orta öğretim ve erişimi kısıtlanmış gruplara yayılması açısından anlaşılır.

İşte bu istem dışı tembelliği, pozitif bir değer olarak kabul edip çalışmaya dönük yeterlik ve isteklilik ile değiştirmeli ve çalışma ortamında inisiyatif kullanmalıyız. Ayrıca buna Beveridge'in aklından bile geçmeyen başka bir değer daha eklemeliyiz. İklim değişikliği ile mücadele iklim değişikliğinin neden olacağı zararlı etkileri sınırlamak anlamına geleceğinden, böyle bir mücadelenin tamamen negatif bir yolla gerçekleştirileceği düşünülür. Takdir edersiniz ki yine de işin içinde pozitif bir değer olmalı. Şu iki soru çok değerlidir: Doğayla ilişkimiz nasıl olmalı? Nasıl bir hayat sürmek istiyoruz? Bugün, geleneksel anlamıyla refah devletinden her an sona erecekmiş gibi bahsetmemiz gerektiğini düşünüyorum. Öte yandan güvenlik ağı hükümlerinin hâlâ geçerliliğini koruduğuna da şüphe yoktur. Gelgelelim bu hükümler bile geçmişe oranla daha aktivist bir boyut kazanacaktır. Refah devleti, sosyal yatırım devletine dönüşüyor.⁵ Peki, güvence altına alan devlete ek olarak böyle bir mefhumu ihtiyacımız var mı? Kesinlikle var, bu mefhumu oluşturan fikirlerin tamamlayıcı özellikleri nedeniyle var. “Sosyal yatırım” tam da bu nedenle iktisadi dinamizm ile sosyal adaleti bir araya getiren araçları ifade eder. “Güvence altına alma”, devletin bu ikiz hedefin gerçekleştirilmesine yardımcı olmak için ihtiyaç duyulan muhtelif kurumların koordinasyonunu sağlama yükümlülüğüyle ilgili bir durumdur.

2. İki Örnek: Engellilik ve Yaşlanma

Pozitif refah yaklaşımı, temel itibarıyla iyileştirici değil müdahaleci ya da önleyici olmalıdır. Müdahalecilik, yalnızca işler ters gittiğinde bir sigorta mekanizması sağlamak yerine sosyal sorunları kaynağında çözmeye çalışmak anlamına gelir.

⁵ Bu fikri ilk olarak *Üçüncü Yol* kitabımda ortaya atmıştım (Cambridge: Polity, 1998).

Engelliliği bir düşünelim. Engellilere “özürlü” denirdi, bu yaftayla kaçınılmaz bir yetersizlik kastediliyordu. Engelli biri, normal sosyal hayatın bir seyircisi konumuna düşürebilirdi: Bilirsiniz, tipik bir “çay içer mi?” sendromu.

Yaftalar ve onların yarattığı tutumlar, bunlara maruz kalanlar tarafından devralınarak özgüven eksikliği duygusu üretebileceği gibi böyle hisleri pekiştirebilir. Pek çok engelli insan, olduğundan daha faal ve tatmin edici bir yaşam sürdürebilir; işte bizim amacımız, bu olanakları olabildiğince genişletmek olmalıdır. Çalışmak isteyenler bunu yapabilmelidir. Hâlen engelli olarak sınıflandırılan insanların oluşturduğu kitle, sorunları fiziksel olduğu kadar zihinsel de olan ciddi bir kalabalıktır. Tedavi edici hizmetlere erişebilirliğin daha geniş olması, bu insanlara tekrar kendi ayakları üzerinde durmalarına yardım etmenin bir yoludur.

Şayet tanımı geniş tutarsak, Britanya’da 11 milyon engelli çocuk ve yetişkin bulunuyor. Hükümetin Strateji Birimi’nin yayımladığı uzunca bir rapor, engellilerin yaşam kalitesini artırmanın –ve ciddi bir kısmının işgücüne katılmasını sağlamanın– bir dizi yolunu önermişti. Rapora göre engellilere, nasıl harcayacaklarına kendilerinin karar vereceği bir bireysel bütçe yaratarak daha yüksek bir bağımsız yaşam düzeyi elde etmelerine olanak tanınabilir. Çocukluk ve ergenlik döneminde daha fazla destek verilmesi, bireylere potansiyellerini geliştirmelerine yardımcı olacak kaynakları sağlayacaktır. Bu çerçevede, engelli kişilerin işe girmeleri ve kariyer yapmaları için bir dizi kanun yapılabilir.⁶

Peki, pozitif refahı ön plana çıkarmak, “yumuşak” bir gündeme dönmek veya kamu bütçesinden imkânsız taleplerde bulunmak anlamına mı gelir? Hayır, gelmez. Engellilik, bu konuda yine iyi bir örnek olarak verilebilir. Şu anda işgücü dışında çalışmak isteyen ancak devlet yardımlarına veya diğer

destek biçimlerine bağımlı olan birçok insan bulunuyor. Bu insanların işgücüne katılmaları hem kendilerini gerçekleştirmeleri açısından pozitif bir sonuç olacaktır hem de iktisadi bağlamda işlevsel bir etki yaratacaktır.

Hadi gelin şimdi de “yaşlanan bir toplumu” düşünelim. Aslına bakarsanız bu yanlış bir adlandırmadır. Gerçekte olan şey, yaşlı insanların yaşam tarzlarının gençlerin yaşam tarzlarıyla birleşmesidir. Esasında yaşlı insanların gençleşmesi ve giderek yaşlılar gettosuna daha az hapsedilmesi söz konusudur. Bana sorarsanız İşçi Partisi, emekli maaşlarına fazlasıyla odaklandığı için bu değişikliklerin önemini tam olarak kavrayamadı. Hükümetin bildirilerinde özgürce kullandığı fakat doğası gereği bağımlı ve toplumun geri kalanından karşılaması beklenen birini ima eden “emekli” kavramını aklımızdan tamamen çıkarmalıyız.

Bence sabit bir emeklilik yaşı olmamalı, bu bağlamda insanlar ücretli işten vazgeçtiklerinde esneklik olmalıdır. Yaşlı insanlar, aynı yeterlik ve özveri hükümlerine tabi olarak herkes gibi çalışma hakkına sahip olmalıdır. “Emeklilik” kavramı da nihai olarak ortadan kalkmalı ve geleceğe yönelik herhangi bir yatırım türü gibi düşünülmelidir. Bugün yaş ayrımcılığı, toplum açısından cinsiyetçiliğin olduğu kadar –ki cinsiyetçilik sorun olmaya devam etmektedir– önemli bir sorundur. Yaşlı kadınlar hem yaş ayrımcılığından hem de cinsiyetçilikten mustariptir. Genç neslin her yönden kaybetmemesi için çalışan yaşlı insanların oranının yüksek olması çok çok önemlidir, bu nedenle yaş ayrımcılığının altını ısrarla çizmek onlara pek yaramaz. Çalışmayan birçok yaşlı insan çalışmak istediğini söylediği için teşviklerin ve doğru maddi koşulların sağlanması gereklidir.

Şüphesiz yaşlanma olgusu, toplumumuz açısından pek çok sorunun da kaynağıdır fakat bu sorunların çözümünün en önemli parçası da yine yaşlanma olgusudur. İnsanların yalnızca ve yalnızca belirli bir yaşa ulaştıkları için iş göremez sayılmamaları gerektiği konusunda hepimizin hemfikir oldu-

ğunu düşünüyorum. Yaşlı insanların iş dünyasında daha fazla yer bulmasının genç neslin işini elinden alacağı sanılıyor ki hiç de değil. Aslına bakarsanız mesele tam da tersidir. Yaşlı insanlara iş fırsatları yaratmak ve yaş ayrımcılığının onların bu yeni işlerde iyi performans göstermeleri konusunda engel yaratmanın önüne geçmek herkesin çıkarınadır. Yaş ayrımcı kalıp yargılar, yalnızca bu kalıp yargıları benimseyen genç nesli etkileyen bir sorun değildir; tüm kalıp yargılar gibi atıfta bulundukları kişilerce benimsenebilir. Bu da insanların benlik saygısını ve muhtemelen nihayetinde gerçek kapasitelerini azaltır.

Bir zamanlar doğası gereği yaşlanmayla bağlantılı olduğu düşünülen birçok hastalığın veya engelin aslında yaşam tarzıyla güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu biliyoruz. Misal kadınlar genellikle erkeklerden daha uzun yaşar. Bu farklılığın kısmen genetik faktörlerden ileri gelmesi mümkündür, fakat bu en azından bir dereceye kadar yaşam tarzındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Ayrıca erkekler çoğunlukla kadınlardan daha fazla sigara içer, daha dikkatsiz araba kullanır, yediklerine daha az özen gösterir ve doktora daha az gider.

Yeni tarama teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte yaşlanma ve beyin hakkında on yıl öncesine nazaran daha çok şey biliyoruz. Örneğin beyin hücrelerinin yaşlandıkça öldüğü inancının yanlış olduğu bugün kanıtlanmıştır. Beslenme alışkanlığını bir düzene sokmanın yanı sıra yaşam tarzını da standartlaştırmamız hâlinde yirmi ile yetmiş yaş arasında zihinsel yeteneğin fiilen daha az köreleceği düşünülüyor. Fonksiyonel manyetik rezonans görüntülemenin gösterdiği gibi seksenli yaşların sağlıklı insan beyinleri, neredeyse kırklı yaşların insan beyni kadar aktiftir.⁷

Britanya'da altmış beş yaş üstü insanların yalnızca %7'si huzurevlerinde ve bakımevlerinde yaşıyor. Bunun dışında

kalan o büyük çoğunluk toplumdan uzaklaşmak istemiyor. Fiziksel zindelik, iyi beslenme ve zihinsel faaliyet aktif yaşamı önemli ölçüde uzattığı gibi bir kişinin kendine saygısı üzerinde de pozitif etki yaratır. Bu bağlamda yeni terminolojilere ihtiyacımız var. Mesela “kıdemli” ve “kıdemli yurttaş”, her ne kadar tepeden bakan bir havası olsa da “emekli”den çok daha iyi tanımlamalardır.

Yaşlanmanın yaşam tarzıyla ilişkisini konu alan on yıllık bir araştırmanın ortaya çıkardığı son derece kıymetli sonuçları paylaşmak istiyorum sizlerle. Bu araştırmada dokuz farklı Avrupa ülkesinden iki binden fazla kadın ve erkek incelendi. Beslenme düzenine, yaşam tarzına ve sağlığa yönelik temel ölçümler, 1989 yılından 1999 yılına kadar düzenli olarak yapılmıştır. Düşük kaliteli bir beslenme düzenine sahip olmak, sigara içmek ve hareketsiz bir yaşam sürmek, her biri ayrı ayrı olmak üzere ölüm riskini ciddi oranda arttırmaktadır. Sağlıklı bir yaşam tarzının yaşlanma üzerindeki net etkisinin, doktorların “sıkıştırılmış kümülatif ölüm oranı” dediği şeyle beraber düşünülmesi, başka araştırmalarda da ortaya çıkan bilhassa önemli bir bulguydu. Diğer bir deyişle bir insanın ya zayıf ve güçsüz ya hasta ya da her ikisini birden olduğu bir yaşamın sonuna doğru olan süresinin kısaltılması, yalnızca acının sınırlandırılması açısından değil, yaşamın son birkaç yılında ortaya çıkan tıbbi maliyetlerin yüksek oranı nedeniyle de çok önemli bir sonuçtur.

Yaşlı insanlar, özellikle de zayıf ve güçsüz yaşlılar, –aile ve diğer gruplarda resmî olmayan bakım sistemlerine bağlı olmakla birlikte– herhangi bir zamanda NHS kaynaklarının büyük bir bölümünü tüketir. Sağlığını pek umursamayan birinin, sağlığını umursayanlar için söylediği nükteyi duymuşsunuzdur: “Siz sağlık manyakları bir gün hastanede yok yere ölürken çok aptal görüneceksiniz” Laf aramızda, bu görüldüğü kadar aptalca olmayabilir. Herkes bir şeyden ölür ama muhtemelen zayıf ve güçsüz yaşlıların sayısı, bilhassa kronik hastalıklarla mücadele edilmesi durumunda –böyle bir

mücadele neden bu kadar çok yaşlı insanın zayıf ve güçsüz olduğunu açıklamaya yardımcı olacağından– büyük ölçüde azaltılabilir.

3. Yaşam Tarzı ve Sağlık

Sağlık, müdahaleci politikanın kilit alanlarından biridir. Peki, kişisel özgürlük alanlarına gereksiz yere müdahale edilmeden böyle bir politika geliştirilebilir mi? Tabii ki geliştirilebilir çünkü özgürlük, daha evvel ifade ettiğim gibi, daima maddi özgürlük ya da eylem özerkliği bağlamında tanımlanmalıdır. Misal özellikle çocuklarda obezite, ileride sağlık açısından ciddi sorunların kaynağıdır. Gıdaların içeriğindeki yüksek karbonhidrata ve şekere, bu tür gıdaların çocukları da kapsayan reklamlarına ve spor yapmamaya yönelik bahanelere karşı oldukça acımasız önlemler alınmasını meşrulaştırmak pek de zor değildir. Bir şeylerin yapılması için bazı koşulların yerine gelmesi ya da getirilmesi gerektiğini dikkate almazsak aşağı yukarı aynı şeyin yetişkinler için de geçerli olduğunun altını çizmek isterim.

Politika oluşturma, insanların davranışlarını değiştirebileceğini biliyoruz; emniyet kemeri takılması, sigara içme oranlarının düşürülmesi ve hibrit araç piyasasının başarılı bir şekilde geliştirilmesi gibi birçok örnek var. Politika oluşturma sürecinde –hâlihazırda tütün sanayisinin yanı sıra son zamanlarda gıda sanayisinde de görüldüğü gibi– çoğu zaman üreticilere karşı yasal müdahaleye ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim New York City Sağlık Departmanı kısa bir süre önce tüm bar ve restoran menülerinde trans yağları yasaklamıştı. Kalp hastalıklılarıyla ile bağlantılı olduğu düşünülen trans yağların obezite ile de ilişkili olduğundan da şüphe duyulmuyor.

Finlandiya örneği, uyumlu politik müdahale ile alışkanlıkların nasıl değiştirilebileceğini ortaya koymaktadır. 1960’larda Finlandiya, gelişmiş ülkelerdeki erkekler arasında en yüksek kalp hastalığı oranlarından birine sahipti; özellikle ülkenin

doğu kesiminde yer alan Kuzey Karelya'da bu oran belirgin bir düzeye ulaşmıştı. Mandıracılık bölgenin temel sanayisiydi. Tam yağlı süt, peynir ve tereyağı gibi yüksek yağlı süt ürünlerinin yanı sıra kırmızı et tüketimi de çoğu insanın günlük beslenme düzeninin bir parçasıydı. Sigara kullanımı da diğer bölgelere göre daha yaygındı. İnsanları daha sağlıklı beslenmeye teşvik etmeye yönelik uyumlu bir program başlatıldığında, bölgede sağlık sorunlarıyla ilgili tartışmalar öne çıkmaya başladı. Finlandiya, halka açık yerlerde sigara içmeyi yasaklayan ilk ülke oldu. Bu programın uygulanmasına yönelik kampanyayı yürütenler, gıda üreticileriyle çalışarak üreticileri az yağlı gıdalar üretmeye ve ürünlerindeki tuz seviyelerini düşürmeye ikna etmişti. 1990'lara gelindiğinde kalp hastalığı insidansı, yüksek tansiyon, obezite ve diyabet için benzer sonuçlarla %75 oranında azaltılmıştı.

Pozitif refah, gündemi, NHS ve özellikle onun uzun vadeli geleceği hakkındaki tartışmayı genişletmek anlamına gelir. NHS ile ilgili daha önceki tartışmamda, daha çok NHS'nin mevcut durumda nasıl örgütlendiğine ilişkin parametreleri ele almıştım. Haklısınız, bu konuda durumun endişelenecek kadar sorunlu olduğu düşünülebilir. Öte yandan yakın gelecekte bir noktada daha derin sorunların ortaya çıkacağı kesindir. Bildiğiniz gibi NHS geleneksel refah devletinin önemli bir ögesi idi ve bugün de öyledir. Her şeyden önce hastalanan ya da şu veya bu şekilde tedaviye ihtiyaç duyan bireylerin tedavisi ile ilgiliydi ki bu işlevi hâlen devam etmektedir. Bu anlamda bazı gözlemcilerin ifade ettiği gibi Ulusal Hastalık Hizmeti olarak adlandırılması daha doğru olabilir.

Beveridge, tedavi için NHS'ye yapılan çağrılarının aslında zamanla azalacağını, bunun maliyeti düşüreceğini ya da en azından sabit tutacağını düşünüyordu. Oysa bazıları pahalı olan yeni tedavi yöntemlerinin gelişmesi, işçilik maliyetlerinin yükselmesi ve hasta beklentilerinin artması gibi etmenlerden dolayı maliyetler yukarı doğru ivme kazanmıştır. Gelgelelim maliyetlerdeki bu artışın asıl nedeni, ciddi bulaşıcı hastalıkların azalmasının diğer sağlık şartlarının gündeme gelmesi ve

bunların neredeyse tamamının yaşam tarzıyla ilişkili olması anlamına gelmesidir.

“NHS ile ilgili sorunun, bir kurum olarak hastaneye çok fazla odaklanması” olduğu söylenir, yine önleyici tedbir aleyhine hastalık sonrası bakıma yoğunlaşması da NHS’nin sorunlarından biridir.⁸ Hükümetin sağlık hizmetlerine yönelik vurguyu daha koruyucu bir yöne kaydırma planları olsa da şimdiye kadar çok fazla bir ilerleme kaydedilemedi. David Boyle ve meslektaşları, NHS’nin “Ulusal Sağlıklı Yaşam Hizmeti’ne doğru ilerlemesini engelleyen beş soruna dikkat çeker:⁹

1. NHS’deki profesyonellerin elleri kolları çok uzun ve bugün, geçmişten oldukça farklı bir toplum tipinde hastaların ihtiyaçlarının değişen doğasını kavrayamadılar. İnsanların sadece hastalanınca doktora gitmeleri, onları kendi sağlıkları için daha fazla sorumluluk almak yerine sağlık hizmetine bağımlı olmaya itmektedir. Hastanelere kabullerin çoğunun sağlık politikasının başarısızlığını ifade ettiği iddia edilebilir. Hastalar kendi teşhislerini koyamadıkları gibi aile hekimleri de sorunu yeterince erken fark edemez.
2. Yaşam tarzlarında meydana gelen değişim, mevcut tıbbi sistemin hastalıklarla başa çıkma kapasitesinin yetersiz kalmasına sebep oluyor. Bu nedenle sağlıksız yaşam tarzının uzun vadeli etkisi kendisini göstermeye başladıkça daha da kötüleşen bir durum ortaya çıkıyor. Bunu değiştirmeye yönelik çarpıcı girişimlere rağmen hastane diyeti, beklenmedik bir şekilde sağlık hizmetlerinin çözülmesine destek olması gereken duruma katkıda bulunarak bu ciddi sorunları yansıtıyor.
3. Şu anda insanların hastaneye gitmelerine neden olan hastalıkların yaklaşık %80’i kronik hastalıklardır. NHS ilk başta

Howard Stoate ve Bryan Jones, *Challenging the Citadel*, Londra: Fabian Society, 2006.

David Boyle vd., *Life Begins at 60: What Kind of NHS After 2008?*, Londra: Young Foundation, 2006. (Boyle’un listesine küçük dokunuşlarım oldu.)

bugün geçerli olanlardan oldukça farklı hizmetleri sağlamak için kurulmuştur. Her gün binlerce hasta, hastaneye gitmeyi gerektirecek kadar hasta olmadığı gibi hastanelerin sağlayabileceği özel hizmetlere de ihtiyaç duymamasına rağmen, bakım için gidebileceği başka bir yeri olmadığı için hastaneye gidiyor.

4. Artan hareketlilikle birlikte oluşan mahalle ağları, geçmişte olduğundan daha az destekleyici hâle gelmiştir. Sosyal ağlardan yoksun olanlar, sigara bağımlıları kadar ciddi sağlık riskleriyle karşı karşıyadır. Hâlihazırda örgütlü olduğu için NHS'nin bu tür zorlukları kolaylaştırmak için yapabileceği çok az şey bulunuyor. Zararlı yaşam tarzı alışkanlıklarının çoğu bağımlılık yapar. Mevcut sağlık sistemi, insanın sağlığını baltalamakla tehdit eden anoreksiya gibi daha belirgin bazı bağımlılık biçimleriyle mücadele edebilir; daha yaygın olanlarıyla değil. Misal bir kişinin sağlığı, işkolik olmanın bir sonucu olan stresten etkilenebilir.
5. Bu sorunlarla yol almak oldukça zor olacaktır. Yine de farklı bir yönelim olmadan NHS'nin uygulanacak yeni baskılara karşı ayakta durduğunu görmek zor olacaktır. Sağlık hizmetlerinde oldukça radikal dönüşümler yaratabilecek büyük değişimler yaşanıyor. Bu değişimlerden biri, misal çoğu tedavi edici olmaktan çok koruyucu olan tamamlayıcı tıbbın giderek daha fazla kullanılmasıdır. Bu değişimlerin önemli bir kısmı, kişinin yaşam tarzını iyileştiren bütüncül tedaviye duyulan ihtiyacı da vurgular. Aslına bakarsanız bugün nüfusun aşağı yukarı yarısından fazlası tamamlayıcı tıbbı uygulamaktadır. Tamamlayıcı tıp uygulamalarının neredeyse tamamı NHS sisteminin dışında gerçekleşiyor ve bu da daha fazla insanın kendi sağlığı için daha geniş bir sorumluluk üstlendiğini gösteriyor. Ne yazık ki şu anda, daha yoksul insanların bu tür tedavilerden çok daha az faydalanması ve daha sağlıklı yaşam tarzları izlemesi nedeniyle, büyük ölçüde sınıfsal bir ön yargı var.

Kutu 3 Sanayi sonrası refah toplumu

1. Politikalar, önleyici refah ve beşerî sermayeye yatırıma dayanır. Güvenlik ağı yaklaşımı yürürlüktedir fakat daha üretken politikalarla bütünleşmiştir. Bu üretken politikalar da pozitif yaşam değerlerine yöneliktir.
2. Yaşam tarzında yaşanan değişim, refah sisteminin temel kaygısı hâline gelmiştir. Pozitif sonuçların elde edilmesini desteklemek için teşvik ve yaptırım modelleri geliştirilmiştir. Bunlar, geleneksel demokratik mekanizmalar aracılığıyla şekillendirilmeli ve maddi özgürlüklere uygun hâle getirilmelidir.
3. Refah sistemi, dayanışmayı artırmak için tasarlanmıştır, ama bunu her şeyden önce kültürel ve yaşam tarzı çeşitliliğini genel sosyal uyumla uzlaştırmak zorundadır. Sosyal sorun, bu dengeyi yaratma ve azınlık grupların tam katılımını güvenceye alma meselesidir.
4. Haklar, refah sisteminin hemen hemen tüm alanlarında yükümlülükler ya da sorumluluklarla birlikte uyum içinde var olur. Bununla birlikte haklar bir kez istikrara kavuştuktan sonra, öylece verili olarak kabul edilemez. Haklar konusunda reform yapılabilir ve (ifade özgürlüğü gibi) doğrudan tehdit altında olabilirler.
5. Refah sisteminin müşterileri, bilginin kullanılabilirliği, hizmetlerin kişiselleştirilmesi ve seçim hakkı gibi bir dizi mekanizma aracılığıyla güçlendirilebilir.
6. Politikalar, insanların yaşamlarında çoğu öngörülemeyen ancak sıklıkla bilfiil alınan kararlar biçiminde ortaya çıkan geçiş sorunlarına yöneliktir. Politika, insanların yeteneklerine yatırım yapmayı amaçlar ve mümkün olduğunca uzun vadeli bir perspektife sahiptir.
7. İleri ve yüksek eğitim, yaşam boyu öğrenmenin yanı sıra büyük ekonomik ve sosyal öneme sahip hâle gelir.

Kronik hastalıkların önlenmesi ve yönetimi, tıp uzmanlarının ne yaptığından çok hastaların ne yaptığına bağlıdır.

Başka yerlerde sorumluluğa yapılan güçlü vurgu göz önüne alındığında İşçi Partisi'nin daha önce sağlık alanında kişisel sorumluluğa daha fazla vurgu yapmamış olması şaşırtıcıdır. Belki de bu, şu anda kurulu olduğu şekliyle NHS'nin siyasi düşünce üzerindeki hâkimiyetinin başka bir ifadesidir. Kişinin kendi sağlığı için daha fazla sorumluluk üstlenmesi, aktif yurttaşlığın temel bir parçası olmalıdır, ama bu da hükümetin doğru tepkileriyle eşleştirilmelidir.

Şu anda hastalardan çok hastalığa yoğunlaşan bir sağlık hizmeti anlayışı görüyoruz. Buna karşılık hastalardan ise edilgen olmaları ve gördükleri ilgiden dolayı minnettar olmaları bekleniyor. Bunlar, hastaların daha aktif bir yaşam yönetimi benimsemelerinin son derece önemli olduğu kronik hastalıklarla etkili şekilde mücadele etmek için doğru nitelikler değildir. Hastanın yeteneklerini sağlık çalışanlarının yetenekleriyle birlikte kullanmayı amaçlayan programlar da mevcuttur. Misal Uzman Hasta programı, kronik sağlık sorunları olan gönüllülere yerel olarak açılmış Birinci Bakım Hizmetleri Vakıfları ile bağlantılı olarak eğitim vermektedir. Bu proje, hastane bakımına yönelik talebi azaltmada oldukça başarılı olmuştur. Amerika'nın Michigan eyaletinde uygulanan benzer bir program, diyabet hastalarının hastanede yatış sürelerini %45 oranında azaltmıştı.¹⁰

Hükümet, sağlık da dâhil olmak üzere kamu hizmetlerinin kişiselleştirilmesi ihtiyacının altını sık sık çizmesine rağmen bu gibi yeni girişimler olmaksızın tam tersi bir eğilim daha doğru görünüyor. Pratisyen hekimler her hastayı bir seferde ortalama on dakika görebiliyor. Daha büyük muayenehanelerde hastaların tek bir pratisyen hekimle tedavi sürecini yönetmesi zordur. Hastanelerde birçok hasta aynı uzman hekimi bir kereden fazla göremez.

Geleneksel sağlık hizmetlerine daha fazla bütçe ayırmak, bu gerilimlerin bir kısmını azaltacak olsa da söz konusu geri-

¹⁰ *Age.*, s. 9.

limler şüphesiz yeniden birikecektir. Bir Ulusal Sağlıklı Yaşam Hizmeti'nin nasıl olacağı ve NHS'nin ivedi sorunlarını ne kadar rahatlatılabileceği üzerine çok daha fazla düşünülmelidir. Geçmişte sağlık alanında gerçekleşen birçok atılım, aslında sağlık hizmetlerinden çok halk sağlığındaki gelişmelerden kaynaklanmıştır ve aynı şeyin tekrar doğru olması muhtemeldir.

4. İklim Değişikliği, Yaşam Tarzı Değişikliği

Yaşam tarzı değişikliği, çevre gündeminin merkezinde yer almaktadır. Meseleyi küresel bir bağlamda ele aldığımızda ki bana sorarsanız tam da böyle yapmamız gerekmektedir, böyle bir değişimin etki alanının geniş olması elzemdir. Britanya açısından bir dizi vergi teşviki ve daha cezalandırıcı mali yaptırımlar, Brown liderliğindeki bir rejim için çetin bir sınav olacaktır. İşçi Partisi, iklim değişikliği gündemini sıkıca kavramalı ve gerçekten de bu konuda partiler arası mutabakatı mümkün olduğunca teşvik etmelidir.

Ana akım bir iktisatçının, Gordon Brown'ın görevlendirilmesiyle hazırladığı Stern Raporu gibi ciddi ve ayrıntılı bir iklim değişikliği raporuna sahip olmak memnuniyetle karşılanan bir yeniliktir. Akademik bilgisinden şüphe duyulmayan ve bu nedenle dünya çapında haklı bir üne sahip Nicholas Stern'in felaket tellallığı yapmadığı kesindir. İklim değişikliğine karşı harekete geçmekte bu kadar çok ayak sürümenin temel nedeni iktisadi kaygılar olduğundan, Stern'in iklim değişikliğine karşılık vermemenin saf iktisadi maliyetlerine yönelik vurgusu ciddi bir etki yaratmıştı.

Atmosferdeki sera gazı stoklarının –karbondioksit, metan, nitroz oksitler ve diğer zararlı gazların– insan faaliyetinin bir sonucu olduğu artık neredeyse kesindir. Sanayi Devrimi'nden önce bu gazların atmosferdeki yoğunluğu, yaklaşık 280 ppm CO₂ ya da CO₂ eşdeğeridir (CO₂e). Bugün bu rakam 430 ppm CO₂e şeklindedir. Sonuç olarak dünya yarım santigrat

dereceden fazla ısınmıştır. Hâlihazırda atmosferde bulunan sera gazı stoku göz önüne alındığında önümüzdeki kırk yıl içinde dünyanın en az yarım derece daha ısınacağını söylemek mümkün. Şayet herhangi bir müdahale olmazsa sera gazı stokunun 2100 yılına kadar %300 artacağı konuşuluyor. İklim değişikliği modellemesine göre bu durum, sonuçları yıkıcı olabilecek %5’lik bir sıcaklık artışı riskini %50 oranında yükseltecektir.¹¹

Küresel ısınmanın en şiddetli etkileri gelişmekte olan dünyada görüleceğinden bu etkileri kontrol altına almak için yapılacak hazırlıklar, bundan böyle büyük kalkınma projeleriyle birleştirilmelidir. Küresel ısınmanın en şiddetli etkilerinin önemli bir kısmı, su ile ilgili olacaktır. Buzulların ve kutupların erimesi, alçak bölgelerde sel riskini artıracak ve buna bağlı olarak sonrasında su kaynakları önemli ölçüde azalacaktır. Başta Hint Alt Kıtası, Çin’in bazı bölgeleri ve Latin Amerika olmak üzere, dünyadaki yaklaşık bir milyar insan bu değişikliklerden doğrudan etkilenecek. Tarımsal üretim, özellikle Afrika’nın bazı bölgelerinde olmak üzere daha tropikal bölgelerde zarar görecektir.

Ağırlıklı olarak kuzeyde yoğunlaşan dünyanın gelişmiş bölgelerinde, küresel ısınmanın başlangıçta bazı küçük yararlı sonuçları olabilir. Bununla birlikte özellikle iklim değişikliği daha da ilerledikçe zararlı sonuçlar radikal bir şekilde ağır basacaktır. Örneğin %2’lik bir sıcaklık artışı, Avrupa’daki su kaynaklarında %20’lik bir düşüşe yol açabilir. İklim değişikliği, dünyanın dört bir yanına daha yıkıcı ve sert hava getirecek.

BM Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli, bu kitabı kaleme aldığım sırada kanıtların mevcut durumunu inceleyen geniş kapsamlı yeni bir rapor yayımlamaya hazırlanıyordu. Raporun içeriği kısmen de biliniyor. Rapora göre küresel ısınmaya yönelik gözlemlenen eğilimlerin sera gazları yerine doğal faktörlerin sonucu olma olasılığı %5’ten azdır. “Her

¹¹ Stern Raporu, *The Economics of Climate Change*, Londra: Treasury, 2006.

şey normal seyrinde” senaryosunda sıcaklıklar, 2100 yılına kadar 5,8 °C kadar artabilir. Bugün tüm emisyon kaynakları donmuş olsa bile sıcaklıklar her on yılda bir 0,1 °C artmaya devam edecek.

Sıcaklıkları daha da arttırabilecek geri bildirim etkileri vardır. Örneğin ormanlar, okyanuslar ve toprak, karbondioksiti daha az emebilir. Bu tür geri bildirim etkilerinin şu anda gerçekleşmesi bile mümkündür. 2001’den beri atmosferdeki karbondioksit seviyesinde beklenmedik bir artış oldu. Bu yıl yayımlanacak olan üç önemli IPCC raporundan ilki bilim raporudur. IPCC Başkanı Rajendra Pachauri’nin konuyla ilgili görüşleri şöyleydi: “Umarım bu rapor insanlarda ve hükümetlerde soğuk duş etkisi yaratarak daha ciddi adımlar atılmasını sağlar, çünkü inanın bana, bundan daha özgün ve daha güvenilir başka bir bilimsel çalışma bulamazsınız”¹²

Isınmayı denetim altına almak konusunda makul bir ilerleme kaydedilemezse ısınmanın tek tek ülkelere ve bir bütün olarak dünyaya ekonomik getirisinden çok daha büyük bir maliyetinin olacağı artık aşikârdır. Stern Raporu’na göre iklim değişikliğinin olumsuz iktisadi etkisi, muhtemelen birkaç sene önce düşünülenenden daha kötü olacak. “Her şey normal seyrinde” senaryosunun maliyetleri çok yakında iktisadi yararlarından ağır basacaktır. Açıkçası nispeten kısa vadede bile dünya finansal sistemleri üzerinde etkileri olabilir. Örneğin öngörülemeyen hava koşulları, finans piyasaları için daha geniş sonuçlarla birlikte sigorta sektörünü de doğrudan etkileyebilir.

İklim değişikliği, iktisadi gelişmenin bir sonucudur. Öte yandan Stern, iklim değişikliğinin etkilerini denetim altına almanın “mümkün olduğunu, üstelik bunun sürekli büyümeyle de tutarlı olduğunu” ileri sürüyor.¹³ Bu can alıcı bir

¹² David Adam, “UN’s vast report will end the scientific argument”, *Guardian*, 27 Ocak 2007.

¹³ Stern, *The Economics of Climate Change*, s. xi.

sonuçtur ve bunun doğru olduğuna tüm kalbimle inanıyorum. Atmosferin kirlenmesi GSYİH seviyeleri ile yakından ilişkilidir. Gelişmiş ülkeler, toplam kirliliğin yaklaşık %70'ini üretmiştir. Şu andan itibaren, gelişmekte olan dünya ya da bu dünyanın bir kısmı, çok hızlı ekonomik büyümeleri ve dünya üretiminin çoğundan sorumlu hâle gelmeleri nedeniyle emisyon paylarını hızlandıracak. Gelgelelim yaşanan teknolojik değişim, potansiyel olarak bu denklemin doğasını değiştirmiştir. Doğru politik tercihler ile hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomilerin iktisadi büyümeyi sürdürürken karbon seviyelerini düşürmesi mümkündür. İktisadi büyüme, aslında bir noktada “her şey olağan seyrinde” varsayımları altında tersine dönecektir.

5. Bedavacılık İkilemi

Stern Raporu esas itibarıyla politik programlara odaklanmıyor belki ama karşılaştığımız sorunlar oldukça yakıcı. Üstesinden gelinmesi gereken en büyük sorunlardan biri de bedavacılıktır. Her şeyden önce nesillerin –başka bir deyişle şimdiki neslin gelecek nesiller üzerinde– potansiyel bedavacılığı söz konusudur. Bu anlamda işleri bir süreliğine ertelemek, hükümetler ve sıradan yurttaşlar için cazip olacaktır. İklim değişikliğinin en kötü etkilerinin sonuçları yakında ortaya çıkacakken neden bu kadar kaygılanalım?

O hâlde bazı ulusların bedavadan diğerlerinin sırtına binmesi olasıdır. Gelişmekte olan ülkelerin ulusları, örneğin, gelişmiş ülke uluslarına şunu söyleyebilir: “Sorunu siz yaratınız, yine siz çözeceksiniz.” Laf aramızda zaten söylüyorlar. Gelişmiş ülkeler arasında bir ya da iki ülke diğer ülkelerin gerekli değişiklikleri yapmasına müsaade edebilir. Çevreyi en çok kirleten Amerika’nın Bush yönetimi, ilkece böyle bir tutum izlemiştir. Yurttaşlar da bireysel olarak aynı tutumu sergileyebilir, bilhassa da iklim değişikliği mevzuatı yetersizse:

“İsteyen benzini su gibi içen arabalarından vazgeçebilir, ben geçmeyeceğim”

Son olarak bilimsel kanıtların ikna edici niteliğine rağmen bilhassa ısınmayla mücadelenin iktisadi refahı tehlikeye atacağına inananlar arasında şüphecilik hâlâ kendini göstermektedir. Rekabetçi Girişim Enstitüsü, kendi internet sitesinden şu duyuruyu yapmıştı: “Onların kirlilik (CO₂) dediği şeye biz hayat diyoruz.” Küresel ısınma, gelecekte kaçınmak istediğimiz bir durumu öngördüğümüz için risklerin gerçek olduğunu %100 kesinlikle kanıtlamanın imkânsız olduğu bir durumdur.

Peki, bedavacılığı nasıl ortadan kaldırabiliriz? Doğrusunu isterseniz bunun birkaç yolu var. Siyasi liderler sonuçsuz eylemlerin yol açacağı zararlı ve yıkıcı sonuçlardan hiçbir ülkenin kaçamayacağını fark etmeye başladıklarından, tüm ülkelere sorumluluk yükleyen uluslararası anlaşmalar yapmak bu yollardan biridir. Öte yandan Kyoto deneyiminin şimdiye kadar gösterdiği gibi Amerika dâhil bazı ülkeler anlaşmayı imzalamadığı için bu noktaya henüz ulaşılammıştır. Anlaşmayı imzalayan ülkeler imzalamayan ülkeler üzerindeki baskıyı artırmak zorundadır ki aslına bakarsanız bu, kanıtlar biriktikçe ve küresel ısınmanın belirtileri daha görünür hâle geldikçe daha kolay olacaktır. Kyoto anlaşmalarının çok ötesine geçmemiz gerektiğinden, küresel bir mutabakata varmak için olabildiğince hızlı çalışmalıyız.

Lider olmak tek tek ülkelerin, özellikle de ülke gruplarının elindedir. Bunu yapmaları için şüphesiz orta vadede ciddi bir maliyete neden olacak avantajları dikkate almaları elzemdir. Bu süreçte AB’nin temel bir rolü var ki hâlihazırda anlaşmaları hayata geçirmek için gerekli sayıda ülkenin Kyoto’ya kaydolmasını sağlamada liderlik göstermiştir. İlkece öncü olanlar, teknolojik inovasyondan gelen iktisadi faydalar ve halk sağlığına yönelik sosyal faydalar açısından avantajlı durumda olabilirler. Emisyonların azaltılması, dünyanın istikrarsız bölgelerine enerji bağımlılığının azaltılmasıyla birleştirilebileceğinden enerji güvenliği konusunda kazanımlar

olacaktır. Tam bu noktada, ABD’de federal hükümet iklim değişikliği politikalarına mesafeli duruyorsa da bazı eyaletlerin fiilen bu konuya büyük bir önem verdiğini belirtmekte fayda görüyorum. Kaliforniya Eyaleti, sonuçlar doyurucu olmasa da uzun süre çevre politikalarında öncü rol oynamıştır. Kaliforniya, 1980’lerde otomobil üreticilerinin ürettikleri araçlara katalitik konvertör takmalarını zorunlu kılan mevzuatın getirilmesinde başı çekmişti. Devlet, kısa bir süre önce küresel ısınmanın Kaliforniya’yı nasıl etkileyeceğine dair kapsamlı ve ayrıntılı bir çalışma yaptı ve çalışma doğrultusunda yeni girişimler başlattı. Wyoming Valisi, eyaletinin karbondioksitten arındırılmış sıvılaştırılmış kömür kullanarak petrole olan bağımlılığını tamamen ortadan kaldıran ilk eyalet olacağını iddia etti. New York Belediye Başkanı Michael Bloomberg, “çevresel olarak sürdürülebilir” bir şehir yaratmak için temel oluşturacak ayrıntılı bir sera gazı incelemesi başlattı.

6. İklim Değişikliği ve Yurttaşlık

İç politika açısından iklim değişikliği politikasının normalleştirilmesi bu noktada hayati önem taşıyor. Çevre sorunları gerek maliye gerekse refah sistemleri dâhil olmak üzere hükümet ile yurttaşlar arasındaki yurttaşlık sözleşmesini oluşturacak haklar ve yükümlülükler çerçevesine dâhil edilmelidir. Bu bağlamda yol gösterici ilkemiz, çevrenin artık öyle bedava bir mal olarak ele alınamayacağı olmalıdır.

Özveride bulunmanın bu değişimin temeli olması gerektiğine inanmıyorum. Her şeye sahip olabileceğimizi söylemiyorum tabii çünkü olamayız. Araç kirliliğinin kontrolü gibi bazı alanlarda acımasız önlemlere ihtiyaç duyulacak ve bunlar politik olarak sorunlu olacaktır. Yine de bilinçlendirmenin yanı sıra vergi teşvikleri ve vergi kredileri de kullanılabilecekleri her yerde kullanılarak, yurttaşlar, kamu kuruluşları

ve ticari işletmeler için yaşam tarzı değişikliğini teşvik edecek unsurlar hâline getirilmelidirler.

Çevre politikalarıyla ilişkilendirilen pozitif değerler ne olmalıdır? Burada İşçi Partisi'nin kendisini yeşil hareketten biraz uzaklaştırması gerektiğini düşünüyorum. Sözlerim ilk bakışta çevresel sorunların bu kadar öne çıktığı günümüzde size garip gelebilir. Böyle bir fikir, en hafif tabirle, yeşillerin meselenin kamu bilincine yerleşmesinde oynadığı rol göz önüne alındığında nankörlük değil midir? Bunun yerine hepimizin Friends of the Earth¹⁴ olmamız gerekmez mi?

Size bir sır vereyim: Aslında bizi iklim değişikliğinin tehlikelerine karşı yeşil hareket değil, bilim insanları uyarmıştı. Yeşil hareketin geniş kesimleri, köklerini oldukça farklı bir düşünce yapısında bulur. Doğanın bütünlüğünü bozduğu düşünülen modern endüstriye düşman olanların –esasen endüstrileşmeye romantik, muhafazakâr bir tepki duyanların– yazılarında bulunabilir. Bu gerçek, neden bu kadar çok yeşilin bilim ve teknolojiye düşman olduğunu veya en azından onlar hakkında kararsız olduğunu açıklıyor.

Yeşil hareket, modernliğin romantik bir eleştirisinden doğduğundan daima sınır koyma, kesinti yapma fikriyle ve gündelik hayata dönük bir tür fedakârlık felsefesiyle ilişkili olmuştur. Geçenlerde kamuoyu tarafından takdir edilen Britanyalı bir çevreci, “How sport is killing the planet” başlığında bir makale yayımladı.¹⁵ Bu çevreci yazara göre araba yarışlarının, iklim değişikliğini durdurmakla bağdaşmadığını, bu nedenle ivedilikle terk edilmesi gerektiğini ifade etmişti. Sürekli stadyumlar inşa etmeyi teşvik eden ve bir süre uçak yolculuklarını gerektiren Olimpiyat Oyunları mevcut hâliyle kapatılmalıdır. İzleyicileri evde kalıp önemli spor müsabakalarını televizyondan izlemeye özendirmeliyiz. Yazara göre en

¹⁴ Yeryüzünün Dostları; Avrupa'nın en büyük çevreci eylem ağı; ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.foei.org/>. (Çev.)

¹⁵ George Monbiot, “How sport is killing the planet”, *Observer Sport Magazine*, 29 Ekim 2006.

iyi ve en kapsayıcı spor –ki bunu tüm ciddiyetiyle söylüyor gibidir– bir parkta frizbi oynamaktır.

Araba yarışlarına karşı özel bir hayranlığım olmadığından yarışlara ilişkin notlar tutmuyorum. Yine de motor sporları için geliştirilen teknoloji, normal arabaların yakıtlarının giderek daha fazla verimli (ve güvenli) olmasına belki de diğer tüm etmenlerden daha fazla katkıda bulunmuştur. Demem o ki teknolojik ilerleme süreci dolaylı ve karmaşıktır.

Çevre politikasının temelinde yatan değerler, kısmen diğer politika alanlarını şekillendiren değerlerle aynı olmalıdır. Bu değerlerden biri dayanışmadır, bu durumda çocuklarımız ile gelecek nesiller arasında bir dayanışma. Bir diğeri eşitliktir; iklim değişikliğinin etkileriyle mücadelenin, orantısız bir şekilde yoksullara odaklanmadığından elimizden geldiğince emin olmalıyız. Bu son söylediğim gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde geçerlidir. Daha az gelişmiş ülkeler, iklim değişikliğinin yıkıcı etkilerine karşı varlıklı ülkelere göre daha savunmasızdır. Halk sağlığının iyileştirilmesi, her iki taraf da bundan kazançlı çıkacağı için bir diğer ana hedef olmalıdır. İnsanlar şehir içi seyahatlerinde özel arabalarını kullanmak yerine yürümeyi tercih ederlerse, bir de bundan zevk alırlarsa, bu her açıdan pozitif bir kazanım anlamına gelir.

Emisyonların azaltılmasını sağlamak amacıyla geliştirilecek yerel mücadele hattı, temelde dört strateji üzerine kurulmalıdır. Öncelikle karbon fiyatlaması, çevreyi artık bedava bir emtia olarak görmemek için zorunludur. Hükümet, karbon kullanımı için fiyatları belirlemenin en etkili yolu konusunda karar vermelidir. Karbonun fiyatlandırılması, bireyleri, işletmeleri ve diğer kurumları eylemlerinin sonuçlarını kabul etmeye zorlayacak sonuçlar doğuracaktır. Bu amaca ulaşmak amacıyla farklı politikalar geliştirilebilir. Vergilendirme –misal yoğun saat ücretlendirmesinin vergilendirilmesi– davranış değişikliğini, çevresel amaçlar için bir kenara bırakılabilecek bir gelir akışıyla birleştirme avantajına sahiptir.

Tıpkı daha büyük ölçekte karbon ticareti planlarında ol-

duğu gibi karbonun bireysel tüketiciler için bir para birimi hâline gelebileceğini öne sürenler var. Kredi kartları, geleneksel olarak parada olduğu gibi karbon puanlar da biriktirebilir. Kullanıcılar, hükümet tarafından belirlenen sınırlara kadar, yakıt veya enerji satın alma gibi işlemler yaptıklarında karbon puanları kullanacaklar. Kullanılmayan karbon puanları yıl sonunda paraya çevrilebilecek.

İklim değişikliğinin zararlı etkilerini azaltmak için yalnızca 10 ilâ 20 yıl zamanımız varsa, böyle bir planın o zamana kadar gerçekten uygulanabileceğini varsaymak hayal ürünü mü? Bazı araştırmacılara bakarsanız durum hiç de öyle değildir: Onlara göre büyük bir teknolojik gelişmeye ihtiyaç yoktur, temel zorluklar pratik ve politik olacaktır: Seçmenler böylesi bir fikri kabul eder mi? Bunun hem verimli hem de adil bir şekilde çalışması sağlanabilir mi? Tyndall İklim Değişikliği Araştırma Merkezi'nin yürüttüğü araştırmalar, her iki soruya da “evet” cevabının verilme olasılığının sarih olduğunu ortaya koyuyor.¹⁶

AB Emisyon Ticareti Programı, dünyadaki diğer ülkeleri ve bölgeleri etkileyen öncü bir gelişmedir. Örneğin Kaliforniya, benzer bir programı benimsediğini duyurdu. Kaliforniya'nın uyguladığı model henüz ilk aşamasında olduğundan şu anda hava trafiği için geçerli değildir, fakat bu yöne genişletilmesi gerektiğine dair tekliflerin olduğunu biliyoruz. Öte yandan özellikle uzun vadeli projelerde yatırımcılara yönelik risklerin açık ve yönetilebilir olduğu kesin kurallar olduğu sürece program işleyecektir.

Avrupa düzeyinde yapılacak daha çok şey var. Bazı büyük ülkeler, çevreyi en çok kirleten endüstrileri hâlâ ciddi bir şekilde sübvansede ediyor.¹⁷ Örneğin Almanya, maden kömürü işçilerine kapsamlı mali destek sağlıyor. Buna mukabil ulaşım

¹⁶ Tyndall İklim Değişikliği Araştırma Merkezi, *Constructing Energy Futures*, 2006; araştırmalar için bkz. www.tyndall.ac.uk/publications/publications.shtml. Stephen Tindale, “The EU must do more on climate change”, *Centre For European Reform Bulletin*, 46 (2006).

politikası, etkin bir şekilde eşgüdümlememiştir. Bu nedenle eski Doğu Avrupa'nın yeni üye devletleri bir yandan demiryolu ağlarını daraltırken bir yandan da halkın parasını otoyol inşasına kaydırmakla meşgul. Kanımca Emisyon Ticareti Programı'nın kendisinin kapsamlı bir revizyona ihtiyacı var. Ağır sanayi ve enerji firmalarına yönelik karbon emisyonlarına yeniden bir limit belirlenmesi lazım. Bu firmalara, alınıp satılabilen emisyon izinleri tanınmaktadır. Ama şu anda emisyon sınırlarını bir bütün olarak AB'den AB'den ziyade üye devletler kendi başlarına belirliyorlar ve ortalama seviyeleri gerçekten etkili olacak kadar yüksek değil.

İklim değişikliği stratejisinin ikinci gerekli unsuru, hızlı teknolojik ilerlemeleri kolaylaştıracak politikaları uygulamaya koymaktır. Baskı ne kadar büyükse dramatik teknolojik gelişmeler o kadar olasıdır. Birleşik Krallık'ın AR-GE'ye ayırdığı bütçe, şu an dünyanın önde gelen ülkelerinin oldukça altındadır ve şüphesiz bu durum, ülkenin teknoloji alanında dünyaya yön veren ülke olma olasılığını olumsuz yönde etkiliyor. Toyota kısa süre önce dünyanın en büyük otomobil üreticisi hâline geldi. Çevre dostu hibrit araçlara yaptıkları yatırım şirketin rakiplerine, özellikle de Amerikan firması General Motors'a karşı üstünlük sağlamasına yardımcı oldu. Elektrik üretiminde olduğu gibi başlangıç maliyetlerinin yüksek olduğu alanlarda start-up girişimlerini desteklemek için devlet tarafından sağlanan sübvansiyonlar veya vergi teşviklerine ihtiyaç duyulacaktır.

Nükleer enerji teknolojileri gibi bazı teknolojiler, uzun ve meşakkatli bir hazırlı süreci gerektirir. Nükleer enerji, Birleşik Krallık'ta ve başka yerlerde enerji karışımının bir parçası olabilir mi? Hâlihazırda enerjisinin yaklaşık üçte birini nükleer santrallerden almasına rağmen Almanya gibi ülkeler nükleer olmayan yolu seçmeye karar verdi. Nükleer enerjiye yönelik bu aşırı güvene karşı ileri sürülebilecek itirazlar dikkate değerdir. Nükleer enerjiye yönelik çalışmaların gelişmiş ülkelerde yeniden canlanması ya da benimsenmesi hâlinde daha

az gelişmiş ülkelerin nükleer enerji çalışmaları yapmaması gerektiğini iddia etmek zor veya imkânsız olacaktır. Üstelik ilgili uluslararası kuruluşlarda masada öneriler olmasına rağmen nükleer enerjinin yaygın kullanımını nükleer silahların daha fazla yayılması olasılığından ayırmak da zor olacaktır.

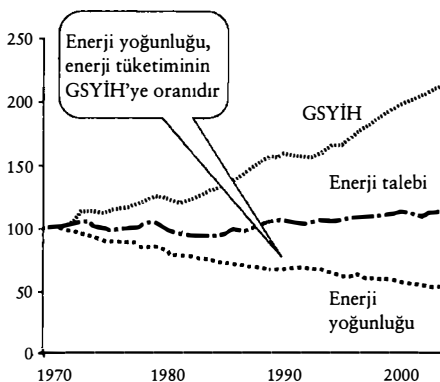
Nükleer santraller terörizme karşı savunmasızdır, bu nedenle yeterli düzeyde koruma sağlamanın maliyetleri vardır. Çernobil de dâhil olmak üzere, nükleer santrallerin karıştığı kazaların sonucu olarak yaşanan ölümlerin sayısı, örneğin kömür madenciliği ile karşılaştırıldığında çok düşük olsa da, bu tür kazalar potansiyel olarak tehlikeli olabilir. Binlerce yıldır radyoaktif kalan nükleer atıkların bertaraf edilmesi sorunu henüz yeterince çözülebilmemiş değil.

Dolayısıyla karar vermek kolay olmayacak. Böyle bir konuda doğru karar verilebilmesi için tüm bu sorunların üstesinden gelinmesi gerekir. Ayrıca yirmi yıl boyunca nükleer enerjiye yatırım yapan bir ülke, kendisini henüz bilinmeyen teknolojik inovasyonlarla kuşatılmış hâlde bulabilir. Öte yandan ne olursa olsun tıpkı çevreye duyarlı bir ülke olarak Finlandiya'nın yaptığı gibi Birleşik Krallık'ın da nükleer kapasitesini yenilemeye yatırım yapmasının mantıklı olacağını düşünüyorum. Komşusu İsveç, daha önce nükleer silahlardan vazgeçmeye karar verdiği için bu konuda tereddüt ediyor. İsveç hükümeti, 2020 yılına kadar tamamen karbonsuz bir ekonomi oluşturacağını beyan eden tasarılarını açıkladı. İsveç, 1970'lerdeki petrol krizine diğer ülkelerden daha güçlü bir tepki gösterdiği için vaadini gerçekleştirebilecek derecede güçlü bir yapıya sahiptir. Ayrıca elektriğin önemli bir kısmını zaten yenilenebilir kaynaklardan ede ediyor.

Nükleer enerji olmadan, Birleşik Krallık'ın karbon dışı enerji kaynaklarında birkaç yıl içinde büyük bir boşluk olabilir. Enerji güvenliğinin önümüzdeki birkaç yıl içinde çoğu ülke için temel bir sorun hâline gelmesi muhtemeldir. Yerli enerji kaynakları önem kazanacaktır. Bununla birlikte sonraki hükümetlerin enerji cephesinde meydana gelebilecek geliş-

melerin ışığında enerji programını dikkatle takip etmesi şart olacaktır. Yüksek batık maliyetler göz önüne alındığında, esneklik maddesinin bir nükleer enerji programına dâhil edilmesi tanımı gereği zordur fakat uyarlanabilirlik ne kadar yüksek olursa doğru enerji karışımına ulaşma şansı da o kadar artar.

Birleşik Krallık enerji tüketimi,
verimlilik kazanımlarına rağmen
kademeli olarak artmaya devam ediyor
Endeks 1970 = 100, 1997-2004

Şekil 6.1.

İktisadi büyüme, enerji talebinin artmasına neden olarak gezegenin sürdürülebilirliğine yönelik ciddi tehditler oluşturuyor

Hane halkının aldığı kararlar, Birleşik Krallık'taki toplam emisyonların %40'ından fazlasına katkıda bulunuyor. Tüketim kalıplarında nasıl bir değişiklik yapılırsa ideal sonucu elde edebiliriz? Kanımca örtüşme bağlamında yaratıcı politikalar oluşturulmalıdır. Misal insanları yürümeye ve toplu taşıma kullanımı ile yürümeyi birleştirmeye ikna etmek gibi halk sağlığını iyileştirmeye yönelik kampanyaların önemli çevresel faydaları olabilir. Kilometre başına yakıt tüketiminin yüksek olduğu arabalar varlıklı kişilere ait olduklarından bu insanların üzerindeki vergi yükümlülüğünü artırmak da yeniden dağıtımaya yardımcı olabilir. Çevre vergilerinden elde

edilen gelirin bir kısmı, daha yoksul gruplar üzerindeki vergi yükünü azaltmak için kullanılabilir.

Doğru türde vergi muafiyetleri yaratmak ve aynı zamanda firmaların çevresel sorumluluklarının farklı sektörlerde ayrıntılı ve tutarlı olmasını sağlamak için işletmelere özel dikkat gösterilmelidir. Kaliforniya'da ciddi potansiyel sonuçları olan çok ilginç bir girişim gerçekleştiriliyor. Kaliforniya, büyük otomobil üreticilerine ürünlerinin çevreye verdiği zarar nedeniyle dava açtı. Eyaletin verilerine göre sanıklar son elli yılda 289 milyon tondan fazla karbondioksit üretmişti. Bu çerçevede eyalet, bu kirliliğin, diğer değişikliklerin yanı sıra Kaliforniya'nın kar yığını, dolayısıyla mevcut su kaynağını azalttığını, deniz seviyelerini yükselttiğini, şehirlerde ozon kirliliğini artırdığını ve çalı yangınları riskini artırdığını iddia etmişti. Bu sorunun Kaliforniya ekonomisine maliyeti milyonlarca doları bulduğundan devlet bunu geri almak için dava açmıştır.

Son olarak en az diğer hususlar kadar önemli olan şudur: Ulusal güvenlik açığı konusunda acilen bir değerlendirme yapılmalıdır çünkü küresel ısınma, ne olursa olsun bir darbe vuracaktır ve şayet etkili bir önlem alınmazsa bu darbe, buna bağlı olarak daha radikal olacaktır. Uyum açısından durum, iklim değişikliğini bu şekilde sınırlama çabasından oldukça farklıdır. Riskten korunma ve çevresel değişikliklerin neden olduğu zararın azaltılması açısından anında fayda sağlayacak yerel önlemler alınabilir. Piyasalar, özellikle özel sigorta piyasası, işletmelere ve hükümete riskteki değişimler hakkında işaretler göndererek önemli bir rol oynayabilir.

Öte yandan devlet de bu konuda sessiz kalmayacak ve sürecin olmazsa olmazı olarak kendi rolünü oynayacaktır. Risk değerlendirmesinin üzerine inşa edilebileceği bilgilerin çoğunu sağlaması ve bu görevi diğer sorumluluklarıyla bütünleştirmesi gerekecektir. Örneğin uzun süreli sıcak dalgaları gibi iklim değişikliğinin sağlık üzerinde bariz etkileri vardır. 2003 yılındaki sıcak hava dalgası sırasında Avrupa'da kaç

kişinin öldüğünü hatırlamanızı rica ediyorum. Isınmanın altyapıya etkilerini dikkate almak için inşaat endüstrisinde düzenlemeler yapılmalıdır. Sel riski altındaki alanların ayrıca korumaya ihtiyacı olacaktır.

Yerel felaketler olabileceğinden, acil durumlar için uygun hazırlık yapılmalıdır. Yerel ve federal Amerikan yetkililerinin New Orleans'ta meydana gelen sel için ne kadar hazırlıksız olduğunu hatırlıyorsunuz değil mi? Her zaman olduğu gibi, en az kaynağa sahip olanlar en fazla etkilenenlerdir. En az kaynağa sahip olanlar, bir felaketin üstesinden gelmek için kişisel kaynaklara sahip olma olasılığı en düşük olanlardır ve birçoğu şahsi koruma ya da eşyanın korunması için özel sigorta kapsamında değildir. Bu gerçek, çevresel önlemlerin doğrudan iyileştirilmiş bir refah sistemi çerçevesine getirilmesi ihtiyacını ima eder.

Bir sonraki bölümde, Britanya nüfusunda artan çeşitliliğinin refah sisteminde yarattığı bir başka ikilemi ele alıyorum. Doğrusunu isterseniz Yedinci ve Sekizinci Bölümler birbiriyle yakından ilişkilidir: İki bölümde de ulusal kimliğimizin yeniden şekillendirmenin ne anlama geldiğini irdelemeye çalışıyorum.

Eski ABD Başkan Yardımcısı Dan Quayle'in şöyle dediği rivayet edilir: Geçenlerde bir Latin Amerika turundaydım ve tek pişmanlığım, bu insanlarla sohbet edebilmek için okulda daha fazla Latince çalışmamış olmamdı.

Britanya'da çıkan bir gazete haberi: İçişleri Bakanlığı, Saraybosna'da ölüm tehditleri aldığını iddia eden Bosnalı bir Hırvat'ın sığınma talebini reddetti. Kendisine "Dışişleri Bakanı, size yönelik tehditlerin gerçekleşmediğine dikkat çekti" dendi.

Modern iletişimin etkisiyle hepimiz her gün başka kültürlerle temas hâlindeyiz, bu nedenle bu insanların neden düşündükleri gibi düşünüp davrandıkları gibi davrandığını öğrenme zahmetine katlanmalıyız. Başkalarıyla diyalog kurmak, karşılıklı hoşgörüyü geliştirmenin yanı sıra kendini anlamaya da yardımcı olabilir. Eh, hoşgörülü tutum ve davranışlara değer veren bir ülkenin İçişleri Bakanlığı da çıtayı daha yükseğe koymalıdır.

7 Temmuz 2005 tarihinde Londra'da gerçekleştirilen bombalı saldırılarda 52 kişi öldü. Sahi onlar kimdi? Aralarında Tunus, Afganistan ve Bangladeş gibi dünyanın çok uzak bölgelerinden gelen beş Müslüman da vardı. İçlerinden genç bir kadın, kendisini şöyle tanımlıyordu: "Burberry ekose çantasıyla modern giyim tarzını seven ama ailesinin zaman zaman evde geleneksel *şalvar kamiz* giyme istediğine de saygı duyan tamamen modern bir Müslüman. Arkadaşlarıyla Londra'nın

West End bölgesinde alışveriş yapmaya gider ama cuma namazını da daima camide kılar”¹

Ölenler arasında üç Polonyalı kadın da vardı. Biri temizlik işçisi olarak çalışıyordu. Bir diğeri de bir üniversitenin öğrenci yurdunda müdür yardımcısıydı ve her ikisi de üç yıldır Londra’da yaşıyordu. Üçüncüsü de İngilizce öğrenmek için dört ay önce Londra’ya gelen genç bir kadındı. Diğerleri Romanya, İtalya, Nijerya, İsrail, Yeni Zelanda, Vietnam, Mauritius, Avustralya, Sri Lanka, Grenada, Hindistan, İrlanda ve Jamaika’dan Londra’ya gelmişti.

Londra, dünyanın en çok çeşitlilik barındıran şehirlerinden biridir, fakat diğer Avrupa şehirlerinin de bu konuda yabana atılmaması gerekir. 1997 yılından bu yana AB ülkelerine göç edenlerin sayısı, yılda bir milyondan fazladır. Tahminen bunun yarısı kadar insan da yasa dışı yollarla ülkelere giriş yapmıştır. Bu rakam, kısa bir süre önce yeni üye ülkelerden gelenler hariç, yurttaşlar arasında serbest dolaşımın olduğu AB içindeki büyük nüfus hareketini içermemektedir. Britanya, Birliğin 2004 yılında yirmi beş üyeye genişlemesinin ardından tüm yeni üye devletlerin serbest dolaşımına onay veren birkaç AB üyesinden biriydi. O zamandan beri, özellikle Polonya, Baltık ülkeleri ve Çek Cumhuriyeti’nden çok sayıda işçi Britanya’ya geldi. Tüm bu hareketlilik içinde, kimlerin nereden geldiği ve hangi ülkelere yerleştiği ya da yerleşmeye çalıştığı konusunda büyük bir çeşitlilik var.

Birleşik Krallık’a gelenlerin hiçbiri yoksul ya da işsiz değildir. Birleşik Krallık’a gelenler arasında bankacılar, çokuluslu şirketlerin yöneticileri, doktorlar ve sağlık personeli gibi beyaz yakalı işçiler bulunmaktadır. Boyalı basın Britanya’nın yoksul ülkelere gelen sığınmacılarla ve göçmenlerle dolup taşıdığına inanmamızı isterdi. Yine de sığınmacılar, göçmenlerin çok çok küçük bir azınlığını oluşturmaktadır. Aslına bakarsanız bu ülkeye gelen en büyük iki grup Amerika ve Avustralya’dandır.

¹ Akt. Philippe Legrain, *Immigrants: Your Country Needs Them*, Londra: Little, Brown, 2006: s. 4.

Tüm göçmen kategorileri arasında –yalnızca bir süre kalmayı planlayan– geçici göçmenlerin sayısı, diğerlerine oranla çok fazladır. Britanya’dan da ciddi bir göç olduğunu biliyoruz. Bugün yaklaşık beş buçuk milyon Britanya yurttaşı, yurtdışında yaşamaktadır. Son 40 yılda her yıl geri dönen 67 bin kişi daha fazla Briton ülkeyi terk etmiştir. Dünyada kırk bir ülkede Britanya doğumlu en az on bin kişi yaşamaktadır.

Avrupa’ya yönelen göç, 1990’ların ortalarında daha ziyade Almanya’ya yoğunlaşmıştı ve bazı ülkeler negatif göç yaşamaya –diğer bir deyişle ülkeden ayrılanların ülkeye gelenlerden daha çok olduğu bir süreci yaşamaya– devam ediyordu. Şu anda daha varlıklı tüm AB ülkelerinde ve bilhassa İspanya ya da İtalya gibi Akdeniz’e sınırı olan ülkelerde pozitif girişler vardır. Avrupa’nın aksine Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinin çoğunda göçmenlerin ciddi bir ağırlığını gençler oluşturuyor. 15 AB ülkesinin nüfusu, 1995 ile 2005 arasında yaklaşık 12 milyon arttı. Bu ülkelerdeki ortalama doğum oranının düşük olması göz önüne alındığında bu artışın üçte ikisini göçün oluşturduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu göçmen akışı, bazı ülkelerdeki düşük doğum oranlarını tersine çevirmeye başladı. Örneğin İspanya’da doğum oranları, yıllar süren düşüşün ardından yeniden yükselmeye başladı. Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya’daki göç tartışmalarının önemine ve hararetine rağmen dünya çapındaki göç hareketliliği, bugün yirminci yüzyılın ilk yıllarına ve 1950’lere nazaran oldukça düşüktür. Hatta göç, “mevcut küreselleşme çağının kayıp halkası” olarak adlandırılmaktadır.²

1. Göç: Tehlike Çanları mı Çalıyor yoksa Fırsat Ayağına mı Geldi?

Size bir şey söyleyeyim, kitaplığında mevcut göç örüntüsü böyle devam ederse Batı’nın bir felaketle karşı karşıya ka-

lacağını öngören düzinelerce kitap var. Bu kitaplar, en azından yıllar önce Batı'nın yakında çökeceğini yazan Oswald Spengler'e uzanan sağcı bir geleneğe aittir.³

Henry Kissinger, Amerikalı yazar Tony Blankley'in *The West's Last Chance* adlı kitabına şerh düşmüş o kadar. Blankley, kitabını İkinci Dünya Savaşı'nda Blitz⁴ sırasında Londra'da yaşayan ailesine ithaf etmişti. "Onlar gördüler," demişti Blankley, "Avrupa'nın tehdit edildiğini, özgürlüğüne kavuştuğunu ve şimdi, ömürlerinin son dönemlerinde yeniden tehdit altında olduğunu gördüler."⁵ Peki, Avrupa neden bu denli savunmasız kalmıştı? İşte "radikal İslam'ın yarattığı korkunç tehlike" budur. "Altını çizmekte fayda var." diyerek devam ediyor sözlerine: "1940'larda Nazileştirilmiş bir Avrupa ABD için ne kadar büyük bir tehdit oluşturuyorsa, İslamlaştırılmış bir Avrupa da bugün Amerika için o kadar büyük bir tehdittir."⁶

Bruce Bawer'ın *While Europe Slept* başlıklı kitabı da benzer bir izleği işliyor. Kitabın alt başlığı da ilginçtir: "Radikal İslam, Batı'yı İçerden Nasıl Yıkıyor?" Bawer, Avrupa'da yaşayan bir Amerikalıdır. Avrupa'nın siyasi seçkinlerinin, "kadınların ezildiği ve taciz edildiği, eşcinsellerin zulüm gördüğü ve öldürüldüğü, 'inançsızlar'ın tehdit edildiği ve aşağılandığı, Yahudilerin şeytanlaştırıldığı, (namus cinayeti ve zoraki evlilik gibi) barbarca geleneklerin geniş çapta uygulandığı ve ifade özgürlüğü ile inanç hürriyetinin kesinkes reddedildiği" hızla büyüyen Müslüman bölgelerinde olup bitenlere göz yumduğunun altını çiziyor.⁷ Bawer, analizini Avrupa'nın, çoğu

³ Oswald Spengler, *The Decline of the West*, Oxford: Oxford University Press, 1926; ilk baskı 1918.

⁴ Blitz: İkinci Dünya Savaşı sırasında Birleşik Krallık'ın 7 Eylül 1940 ile 11 Mayıs 1941 tarihleri arasında maruz kaldığı Alman bombalama saldırılarına verilen isim. (Çev.)

⁵ Tony Blankley, *The West's Last Chance*, Washington, DC: Regnery, 2005: iç kapak.

⁶ *Age.*, s. 185.

⁷ Bruce Bawer, *While Europe Slept*, New York: Doubleday, 2006.

insanın tehdidin doğasını kavrayamadığı bir “Weimar anı”nda yaşadığını söyleyerek sonlandırıyor.

Bawer’dan sonra Amerikan sağının saygıdeğer şahsiyetlerinden Patrick Buchanan da *The Death of the West* başlıklı çalışmasında, Bawer’ın argümanına benzer bir argüman ortaya koymuştu. Buchanan kitabında daha çok Amerika’ya odaklanmış, İslam’a çok fazla değinmemiştir. 1960 yılında Amerikalıların kahir ekseriyeti, hâlâ atalarının izini Avrupa’ya kadar sürebiliyordu. Şimdiyse azınlık hâline gelme tehlikesiyle karşı karşıyalar. Bugün Amerikalıların dörtte birinden fazlası dünyanın başka yerlerinden geliyor. Sonuç olarak “[milyonlarca] insan, kendi topraklarında yabancı gibi hissetmeye başladı.”⁸

Britanyalıların o kadar üretken ve apokaliptik olduğu söylenemese de bu teşhislerin daha ölçülü ve sade versiyonlarına sahibiz. Britanya’nın önemli sivil toplum kuruluşlarından Migration Watch UK, herhangi bir siyasi bağlantısı olduğunu reddediyor fakat belirli bir bakış açısına odaklanıyor. Göçün iddia edilen faydalarının önemli bir kısmını önemsemeyip tehditlerine odaklanıyor. Kurumun internet sitesinde belirtildiği gibi “Birleşik Krallık’a göçün mevcut ölçeğinden kaygılanıyor.” Britanya’nın öngörülebilir gelecekte her on yılda bir net iki milyon göçmek akışıyla başa çıkmak zorunda kalacağını ve toplumun bu ölçekteki sayıları özümseme kapasitesi hakkında ciddi şüpheler olması gerektiğini beyan ediyor. Hükümet, 2005 yılında yayımlandığı rakamlarla göçün ekonomiye yılda fazladan dört milyar sterlin katkı yaptığını söyledi. Migration Watch ise göçün iktisadi faydalarının sifıra yakın olduğunu söyleyerek bu iddiaları şiddetle reddetmişti;

Patrick Buchanan, *The Death of the West*, New York: St Martin’s, 2002: s. 5. Benzer argümanlara yönelik çok daha karmaşık bir örnek için bakınız Samuel Huntington, *Who Are We?*, Free Press, 2005. Samuel Huntington burada, Anglo-Protestan ve Hispanik kültürlerle ayrılmış, bölünmüş bir Amerika olasılığı üzerinde yoğunlaşıyor.

Watch'a göre göçün iktisadi faydası “her ay deve de kulak” kadardı.⁹

Göçmenlerin ülkelere istedikleri gibi girip çıkmalarına izin vermek için sınırların açılmasını savunan Phillipe Legrain'in yakın tarihli bir kitabında tamamen karşıt bir argüman öne sürülüyor. Legrain, ünlü iktisatçı J. K. Galbraith'ın şu sözlerini aktarıyor: “Göç en çok yardım isteyenleri seçer. Ayrıldıkları ülke için iyidir; geldikleri ülkedeki yoksulluk dengesinin kırılmasına yardımcı olur. İnsanları bu kadar apaçık bir iyiliğe direnmeye iten insan ruhundaki sapkınlık nedir?”¹⁰ Legrain, küreselleşme ile “kayıp halka”yı ortaya koyma gayretindedir. Ona göre serbest göç meselesi, serbest ticaretin mantıksal bir sonucudur. Dünyanın fakir ülkelere yardım etmek isteyenler, bunu en iyi şekilde uluslararası göçü daha da serbestleştirerek yapabilirler. Onları dışarıda tutmaya çalışmayın; aksine bırakın, içeri girsinler!

Legrain'e göre serbest göç, pek çok nedenin yanı sıra özellikle Galbraith'ın altını çizdiği nedenle herkesin yararına olacaktır. Neredeyse bütün göç biçimlerinin ev sahibi ülkeye iktisadi açıdan katkıda bulunduğu ve altını çiziyor. Nihayetinde göçmenler çok çalışıp vergi veriyorlar. Oluşan çeşitlilik, yaratıcılığı ve inovasyonu teşvik eder. Vasıfsız göçmenler, yerlilerin genellikle yapamayacağı işleri yaparken vasıflı göçmenler, işgücü kıtlığının olduğu yerlerdeki boşlukları doldurur. Yaygın önyargıların aksine göçmenler, sosyal yardım sistemlerine, sistemlerden aldıklarına oranla daha fazla katkıda bulunurlar. Göçmenler, ekseriyetle ev sahibi nüfustan daha fazla çocuğa sahip olma eğilimindedir ki bu da bazı bölgelerde doğum oranlarındaki dramatik düşüşü bir dereceye kadar dengeler. Legrain, kültürel azınlıkların Batı'nın temel değerlerine yönelik bir tehdit oluşturduğu fikrini ciddiye bile almaz.

⁹ Bkz. www.migrationwatchuk.org.

¹⁰ Legrain, *Immigrants: Your Country Needs Them*, s. 1.

Legrain, Avrupa’da yaşayan Müslümanların hiç de dindar olmadığının altını kalın kalın çiziyor. Bu Müslümanların çoğu toplumsal bağlamda muhafazakâr olmadığı gibi kadınlar hakkındaki fikirleri de oldukça çağdaştır. Kültürel olarak muhafazakâr kalanlar arasında önemli bir çoğunluk, herhangi bir şekilde asimilasyona mahal vermeden bütünleşebilmeyi istiyor: Başka bir deyişle daha geniş bağlamda toplumun bir parçası, faal bir üyesi olmak isteyen bu grup, dinî görüşlerinden ve ibadetlerinden vazgeçmeyi aklının bir köşesinden bile geçirmemektedir. Aslına bakarsanız Avrupa’da aşırı tutucu diyebileceğimiz çok fazla Müslüman da yoktur. Kaldı ki Legrain’in, Yahudiler gibi Hristiyanların da aşırı tutuculardan nasibini aldıkları sonucuna vardığını aklımızdan da çıkarmamalıyız. Dolayısıyla biz burada dinleri mülahazalarına göre yargılamadığımız için Müslümanlar söz konusu olduğunda da bunu yapmamalıyız.¹¹

Gelişmiş ülkelerin sınırlarını herkese açması, takdir edersiniz ki pek olası değildir. Dolayısıyla Avrupa ülkeleri de yapmamalı. Düşük vasıflı işçilerin göçü, özellikle vasıf gerektirmeyen işlerin ortadan kalkmaya başladığı bir zamanda sorunlu bir durumdur. Daha yoksul mahallelere yerleşen bu tür göçmenlerin bölgenin işsiz havuzunu şişirecekleri ya da hâlihazırda bölgedeki işçilerin ücretlerini düşürecekleri kesindir. Bu göçmenlerin çocuklarının İngilizce bilmemeleri durumunda idarenin gerekli olabilecek özel ihtiyaçlara yönelik eğitimi vermek için katlanmak zorunda olduğu bazı maliyetler oluşacaktır. Şayet göçmenler, çalışma ritminin değişken ve mevsimlik olduğu kırsal bölgelerden gelmişlerse o zaman oldukça farklı bir çalışma disiplinine uyum sağlamaları zor olabilir. Pek çok kişinin göçmenlik konusundaki kaygılarının arkasında magazin basınının olduğu kabul edilse de halkı irrasyonel olarak görüp kendi hâline bırakmak oldukça yanlış bir tavır olacaktır. Bir bölgeye çok sayıda göçmen

¹¹ Age., s. 298-305.

yerleştğinde, mahalle sakinleri bölgelerinin doğasını büyük ölçüde değiştirecektir. Bethnal Green'in bugün yarım yüzyıl öncesinden ne kadar farklı olduğunu bir düşünün. Michael Young ve Peter Willmott tarafından yazılan ve o dönemde sosyal bilimler alanında yayımlanan en ünlü eserlerden biri olan *Family and Kinship in East London*, Doğu Londra'daki işçi sınıfı yaşamının doğasını anlatıyordu.¹²

Young ve Willmott'ın kitapları için araştırma yaptıkları 1950'li yıllarda, aralarında kesinlikle bazı göçmenler olması- na rağmen, bölgenin neredeyse tüm sakinleri beyazdı. Daha yakın zamanlarda Geoff Dench ve Kate Gavron da on iki yıl boyunca bölge üzerinde çalıştılar. Bölge bugün Londra'nın Tower Hamlets semtinin bir parçası hâline gelmiştir. Yıllar önce Young ve Willmott tarafından incelenen beyaz ailelerin deneyimlerinin izini sürmeye çalışmak için bölgede yaşayan farklı etnik gruplardan insanlarla binden fazla görüşme gerçekleştirdiler.¹³

Bugün bölgede, diğer etnik grupların yanı sıra semtte yaşayanların üçte birine ulaşan büyük ve genç bir Bangladeşli topluluğu bulunuyor. Herkes bir arada yaşayabilmeyi başarsa da ciddi gerilimlerin yanı sıra yerli Beyazların bölgesinde patlamaya hazır bir hınç duygusunun varlığı da yadsınamaz. Beyazlar, Bangladeşlilerin örf ve âdetlerinden şikâyetçiler. Bununla birlikte hınçlarının temel kaynağı, Bangladeşlilerin barınma hakları ve sosyal yardım sisteminin sağladığı diğer yardımlarla ilgilidir. Yazarlar, bu şikâyetlerin bazılarının sosyal yardım haklarının işleyişine dair yanlış anlaşılmalardan kaynaklandığını kâbul ediyorlar. Bunun dışındaki şikâyetlerin gerçek bir sosyal adaletsizlik duygusuna dayandığını ileri sürüyorlar.

1980'lerden bu yana yetersiz olan konut sayısının artırıl-

¹² Michael Young ve Peter Wilmott, *Family and Kinship in East London*, Londra; Routledge, 1959.

¹³ Geoff Dench ve Kate Gavron, *The New East End*, Londra: Profile, 2006.

masına yönelik ciddi bir mücadele olduğunu biliyoruz Bölgedeki konut kıtlığı, belediye binalarını herhangi bir yenileme programı olmaksızın sakinlerine satma politikasıyla daha da kötüleşti. Sosyal konut için oluşturulan bekleme listesi, bir zamanlar bölgeyle yerleşik bağlantıları olan başvuru sahiplerine öncelik verilmesine dayanıyordu fakat şimdi sosyal konutlar en çok ihtiyaç duyanlara göre tahsis ediliyor. Bunun beyaz sakinlerin Bangladeşli aileleri haksız yere kayırdıklarını düşündükleri bir politika olduğunun altını çizmek istiyorum. Bu politikanın sonuçlarından biri, Young ve Willmott'un bulduğu gibi, beyazlar arasındaki destek ve topluluk ağlarının parçalanıyor olmasıdır.

Tabii ki tüm bunlara dâhil olan daha büyük sosyal süreçler de var fakat sosyal adaletsizlik duygusu, beyazların kendilerinin, ebeveynlerinin ve büyükanne ve büyükbabalarının –onlara göre her zaman insanların iki yakayı bir araya getirmek için mücadele ettiği bir yer olduğu için, çoğu zaman zorluklara rağmen– bölgeye yaptıkları yatırımın reddedilmesi deneyimlerinden geliyor. Açıkçası ırkçı bir tutumla böyle davrandıklarını söylemek zor. Araştırmada sorulan sorulara yanıt verenlerin çok azı bizzat göçmenleri hatalı görmüş ve çok azı Bangladeşli ailelerin çoğunun kendilerinden daha fazla yoksulluk içinde yaşadığını inkâr etmişti. Konut tahsis sistemine kızanların çoğu, Bangladeşli komşularıyla dosttu.

Beyaz işçi sınıfı istatistiksel olarak istikrarlı bir düşüş yaşıyor olabilir fakat yine de milyonlarca insandan oluşuyor. İşçi sınıfı içinde daima bir otoriterlik damarı ve yabancı düşmanlığı var olmuştur. Öte yandan Dench ve Gavron'un “unutulmuş beyaz işçi sınıfı” arasında haklı nedenlere dayanan bir hınç olduğu yönündeki argümanı önemlidir. Bu tür duygular siyasetten uzaklaşmayı ve beyaz gruplar arasında aşırı sağ popülizme doğru bir dönüşü körüklüyor. Bu tür duygular tam olarak anlaşılmazsa veya kıdem ön yargısı olarak reddedilirse bu sorunlara etkili bir şekilde yanıt veremeyeceğiz.

2. Göçü Kontrol Altına Almak

Britanya'nın sığınmacılara ve göçmenlere yönelik politikası tutarlı olmaktan uzaktır ve halk arasında göçle ilgili kaygıların bu denli keskin bir şekilde artmasının nedenlerinden biri de budur. Diğer ülkelerde olduğu gibi hükümet, başlangıçta daha geleneksel kavramlarla ele almaya çalıştığı göçün değişen doğasıyla sonradan yüzleşti. Charles Clarke'ın İçişleri Bakanı olduğu 2005 yılında uygulamaya konan yeni sistem en gelişmiş sistemdi. Clarke, sistemi kurduğunda, bu sistemin taassubun büyümesine destek olan şeyin önceki yaklaşımlara duyulan güven eksikliği olduğunu savunuyordu.

Yazılım mühendisi ve doktor gibi yüksek vasıflı işçiler, bu sistem kapsamında herhangi bir iş teklifine gerek duymaksızın Britanya'ya gelebilirler. Hemşire ve öğretmen gibi oldukça düşük beceri düzeyinde çalışan işçiler, kendi çalışma alanlarında bir işgücü açığı varsa gelebilirler. Yalnızca vasıflı işçiler, İngilizce sınavını vermeleri hâlinde temelli yerleşebilirler. İstismara açık sektörlerde çalışan göçmenler, iş bittiğinde memleketlerine döneceklerine dair finansal teminatlar sunmak zorundadır. Göçmen ailelerinin otomatik giriş hakları sona erdirilmiştir. Yasa dışı göçü sınırlandırmaya yardımcı olmak için yasa dışı işçi çalıştıran işverenlerin para cezasına çarptırılması gerekir. Mülteciler, menşe ülkelerine dönmelerinin güvenli olup olmadığına karar verilmeden önce ülkede beş yıl kalma izni alacak. Sistem bir süreliğine yerinde kalacak şekilde tasarlanmıştır ve büyük eksiklikler görülmedikçe bu şekilde kalması akıllıca olacaktır. Böylesi politikalarda yapılacak olan sürekli değişiklikler, halkın güvenini aşındırmanın yanı sıra politikaları uygulamak zorunda olan yetkililerin de moralini bozar.

Vasıflı göçmenleri Britanya'ya gelmeye ikna etmek sandığı kadar kolay bir iş olmayacağı gibi Birleşik Krallık'a ilgi duymalarını sağlamak için de bundan daha fazlasının yapılması gerekecek. Avustralya bu açıdan açık ara en başarılı

ülke olmuştur, göç nedeniyle kendi başına kaybettiğinden yaklaşık on kat daha fazla denizaşırı kalifiye işçi çekmiştir. Birleşik Krallık bu konuda hiç de iyi bir sınav vermiyor. Aslına bakarsanız Birleşik Krallık, ciddi anlamda yüksek bir vasıflı işçi akını yaşamaktadır; öte yandan ülkeye gelenlerin oranı, ülkeden çıkanların oranından azdır. Avrupa ülkeleri arasında yalnızca İsveç ve İsviçre “beyin kazancı” gösteriyor. 1987 ile 2002 arasında, bir üniversite diplomasına veya daha yüksek niteliklere sahip yüz bin kişi İsveç’i terk etti; fakat bu niteliklere sahip 180 bin kişi de aynı dönemde ülkeye girdi.¹⁴ Bunlardan oldukça azı ülkeye dönen İsveçlilerdi; diğerleri, Bosna gibi sorunlu yerlerden gelen yüksek vasıflı işçilerdi.

AB’ye yeni katılan ülkelerden Birleşik Krallık’a yönelen hareketi göç olarak tanımlamak mümkün değildir; bu hareket, Birlik yurttaşlarının serbest dolaşımıdır. Öte yandan 2004 yılında AB’nin üye sayısının yirmi beşe çıkmasıyla birlikte yalnızca Birleşik Krallık, İsveç ve İrlanda, on yeni üye devletten işçilerin serbest girişine izin verdi. Birleşik Krallık’a başta tahmin edilenden çok daha fazla işçi, özellikle de yüksek işsizlik oranlarına sahip Polonya’dan geldi. Toplamda, Doğu Avrupa’dan yaklaşık 420 bin işçi Birleşik Krallık’a girmek istedi. Birçoğu aslında zaten ülkedeydi fakat yasa dışı olarak çalışıyordu. İşverenler ekseriyetle onları memnuniyetle karşılamış ve birçoğu hızla iş bulmuştu. Tesisatçı, marangoz ve inşaat sektöründe çalışan pek çoğu, yetenekli zanaatkârdır. Basında dolaşan rakamlar ciddi şekilde yanıltıcıdır çünkü gidenlerin rakamlarını içermemektedir. Bu tür işçilerden, birkaç yıl sonra kendi ülkelerine dönmeyi planladıklarını söyleyenlerin oranı bir hayli yüksektir. Diğerleri çoktan gitti. 2004 yılının istatistiklerine göre Doğu Avrupa’dan net göç, yalnızca 48 bindi.¹⁵

Hükümet, 1 Ocak 2007 tarihinde AB üyesi olan Roman-

¹⁴ Ingela Bjorck, “Sweden’s brain gain”, *Science Careers* (Stockholm, Ocak 2004).

¹⁵ Le Grain, *Immigrants: Your Country Needs Them*, s. 328.

ya ve Bulgaristan'dan taşınan işçiler konusunda açık kapı politikasını izlemedi. Bu ülkelerden gelen düşük vasıflı işçiler, tarım ve gıda işleme sektöründeki işleri doldurmak için mevcut kota programlarıyla sınırlandırılacak. Vasıflı işçiler, Yüksek Vasıflı Göçmen Programı kapsamında Britanya'da çalışabilecek. Program 12 ayda bir gözden geçirilecektir. Avrupa Komisyonu, işçilerin AB içinde serbestçe dolaşmasına izin vermek için üye devletlerin daha fazla çaba sarf etmesi gerektiğini vurgulayarak karardan duyduğu hayal kırıklığını dile getirdi. Ne de olsa Birleşik Krallık, genişlemenin en güçlü savunucularından biriydi.

3. Çokkültürcülüğe Övgü

İşçi Partisi çokkültürcülüğü savunmalıdır; özellikle çokkültürcülük fikrinin maruz kaldığı cahilce saldırılar karşısında güçlü bir tepki ortaya koymalıdır. Gelgelelim saf ve karmaşık çokkültürcülük arasında bir ayrım yapmamız da şarttır. Saf çokkültürcülük, farklı etnik ve kültürel grupların, başkaları için sonuçları ne olursa olsun, hayatlarına uygun gördükleri şekilde devam etmeleri için kendi başlarına bırakılmaları gerektiği tezi ve inançlarına ve uygulamalarına itiraz edilmemesi gerektiği fikridir. Saf çokkültürcüler, toplumu, çoğunluğun ya da ev sahibi nüfusun diğerleri arasında sadece bir etnik topluluk olduğu farklı toplulukların bir toplamı olarak görürler.

Kısa bir süre önce çıkan kitabında Amartya Sen de farklı kavramlarla benzer bir ayrıma gitmiştir. Sen çokkültürcülüğü, “çoğulcu çokkültürcülük” olarak tanımladığı şeyden ayırır. Ona göre çokkültürcülük, “herhangi bir ikili temas olmaksızın yan yana var olan iki üslup ya da gelenek”e gönderme yapar. Bu yorum, “çokkültürcü olduğu iddia edilenlerin şaşaalı savunusunun önemli bir kısmını karşılıyor gibidir.” Çoğulcu çokkültürcülük ise kültürel topluluklar arasında faal etkileşimi içerir. Misal Portekizliler getirene kadar Hindistan'da acı biber

yoktu, oysa şimdi adeta Hint yemeklerinin vazgeçilmezi hâline gelmiş durumda. Dolayısıyla “Hint mutfağının . . . gerçekten çokkültürcü olduğu iddia edilebilir.”¹⁶

Karmaşık çokkültürcülüğün kökenleri esas olarak Kanada’dadır. Buna göre karmaşık çokkültürcülük, simgeleri, kanunları ve törenleriyle ulusal kimliğin kapsayıcı etkisinin altını çizer. Bu bağlamda benzer kültürel toplulukların gelişimini teşvik etmek yerine bu toplulukların aralarındaki bağın yanı sıra genel ulusal toplulukla kurdukları bağı güçlendirmede ısrar edilmelidir. Ulusal hukuk kadar uluslararası hukuk da tüm özel kültürel inanç ve uygulamaları geçersiz kılar. Politik doğruculuk, kültürel sınırların ötesinde toplumsal dayanışmayı teşvik eden politikalar lehine reddedilir.

Akademik dünyada çokkültürcülük hakkında uzun süredir devam eden ve bugün de canlılığını koruyan bir tartışma yürütülüyor. Öte yandan çokkültürcülüğün toplumun genel değerlerini, toplumun ortak kimlik ihtiyacını reddetmek anlamına geldiğini ya da toplumun farklı kültürel katmanlara ayrılması gerektiğini ileri sürdüğünü hiçbir bir entelektüel tutum iddia edemez. Çokkültürcülük denince akla Kanadalı filozof Charles Taylor gelir.¹⁷ Taylor, azınlık gruplara uygulanan eşit haklar hakkında tartışırken iki temel anlayış etrafında döndüğümüzü ileri sürer. Bunlardan biri, evrensel yurttaşlık ilkesi gereği hangi kültüre ait olursa olsun veya nasıl yaşarsa yaşasın tüm insanların eşit haysiyete sahip olması gerektiğidir.

En az onun kadar önemli olan ikinci anlayış da saygı ya da Taylor’ın Hegel’i izleyerek adlandırdığı şekliyle “tanı[n]ma siyaseti”dir. Taylor, başkalarından kabul görmenin, kendilik değeri açısından son derece önemli olduğunun altını çizmiştir. Ona göre kimliklerimiz başkalarıyla etkileşim içinde tanımlanır. Çokkültürcülük ayrı kimliklerle ilgili değil karşılıklı

¹⁶ Amartya Sen, *Identity and Violence*, New York: Norton, 2006: s. 156-169.

¹⁷ Charles Taylor, *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*, Princeton: Princeton University Press, 1994; ayrıca sonraki pek çok yayın.

tanıma ve dolayısıyla etkileşimle ilgilidir. Azınlık gruplarındaki her bir bireye “bağımsız yaratık” muamelesi yapıldığında sorunlar ortaya çıkıyor. Demokratik bir toplumun bağlantısız kültürlerden oluşan derme çatma bir yapı olduğundan söz edilemez herhâlde. Taylor’ın tumturaklı bir şekilde ifade ettiği gibi: “Yaratmaya çalıştığımız –özgür, demokratik, nispeten eşit paylaşmaya istekli– toplumlar, yurttaşlarınca güçlü bir tanınma gerektirir”¹⁸

Eşit saygı taahhüdü tam da bu nedenle çokkültürcülüğün temel bir parçasıdır. Bununla birlikte statü eşitliği, asla başkalarının inançlarının ve davranışlarının eleştirilmeden kabul edilmesi anlamına gelmez. “Biz işimizi böyle yaparız” ifadesi, kültürel ilkelerin, başkalarının kültürel ilkelerine müdahale etmeyip üzerinde etki bırakan kültürel ilkelerin makul bir savunusudur. Bu konuya ilişkin en net örnek, bir ülkenin kanunudur çünkü herkes bunu kabul etmek zorundadır. Misal Britanya’da tüm yurttaşlar gibi Müslümanlar da kanunen çok eşli olamaz, namus cinayeti işleyemez, kadın sünneti yapamaz ya da ifade özgürlüğünü engelleyemez.

Tamamen yasal olan fakat kamusal alanı etkileyen uygulamalar, haklarında nihai karar ne olursa olsun, eleştirel tartışmaya açık olmalıdır. Bu tür karşılaşmaların kenarlarında, farklı ilkelerin çatışabileceği gri alanlar olduğu için karar almak her zaman zor olacaktır. Örneğin sınıftaki bir öğretmen gibi başkalarıyla sürekli etkileşimin olduğu kamusal ortamlarda çalışan bir kadın, yüzünün neredeyse tamamını örten bir peçe takabilmeli midir? Şahsi fikrim hayır olurdu çünkü başkalarıyla etkileşim, ancak ve ancak biri diğerinin yüzünü görebilirse açık ve özgürdür çünkü yüz, etkileşim için son derece önemlidir. Kamusal alanı korumanın değeri, diğer hususları geçersiz kılmalıdır.

Son birkaç yılda siyasi ve düşünsel konumu ne olursa olsun

¹⁸ Charles Taylor, “Why democracy needs patriotism”, *Boston Review* 19 (1994), s. 72.

çokkültürcülüğe yönelik saldırıların arttığını görüyoruz. Bu âdeta savaş açmış misali saldırıların en ilginç olanı, Irk Eşitliği Komisyonu Başkanı Trevor Phillips’ten gelmişti. Phillips’e göre çokkültürcülük modası geçmiş bir düşünce olduğundan artık yararlı değildi.¹⁹ Böyle bir görüş, kavramın gerçekte ne anlama geldiğinden bihaber olunduğunun da kanıtı gibidir. Phillips’in bu görüşünü ele alan Tariq Modood gayet yerinde bir tespit yapmıştı: “Çokkültürcülüğün ayrılıkçılık anlamına geldiğini söyleyenler, akademisyenlerin veya kamu politikası uygulayıcılarının ana metinlerinde bulunan çokkültürcülükten özellikle bahsetmiyorlar”²⁰

O hâlde soru şudur: Çokkültürcülüğü nasıl tanımlamalıyız? Akıldan çıkarılmaması gereken en önemli şey, çokkültürcülüğün kültürel çeşitlilikle karıştırılmaması gerektiğidir. Takdir edersiniz ki farklı kültürlerden pek çok insanı barındırdığı için bir toplumun “çokkültürcü” olduğunu söyleyemeyiz. Misal insanlar, fütursuz bir şekilde “Londra çokkültürcü” deseler de bu kullanımın pek de yardımcı olduğu söylenemez. (Karmaşık) Çokkültürcülük, politikayla desteklenen bir dizi ideale göndermede bulunur:

- bir toplumun tüm üyelerinin hayatını zenginleştirmenin bir yolu olarak çeşitliliğe değer vermek,
 - Taylor’ın anladığı anlamda tanınmak; başka bir deyişle yaşam tarzı kendisinininkinden farklı olanlara saygı duymak ve aynı saygıyı başkasından görmek,
 - karşılıklı anlayışı teşvik eden farklı kültürler arasında etkileşim kurmak,
 - ulusal bir topluluğun üyeleri olarak ortak kimliğin bir “kader topluluğu” olarak kabul edilmesi, başka bir deyişle herkesi etkileyen yasalara ve toplu kararlara bağlı olmak.
- Trevor Phillips, çokkültürcülüğü unutup Britanyalı olma-

¹⁹ Tom Baldwin ve Gabriel Rozenberg, “Britain ‘Must Scrap Multiculturalism’”, *The Times*, 4 Şubat 2007.

²⁰ Tariq Modood, “Multiculturalism or Britishness: a false debate”, *Connections* (Kış 2004/5), s. 2.

ya odaklanmamız gerektiğini ileri sürmektedir. Bu anlamda Phillips'e göre "Britanyalılığın özünü ortaya koymalıyız" Gelgelelim benim çokkültürcülük tanımım ile ortak bir Britanya kimliği inşa etmenin önemi arasında herhangi bir çelişki yoktur. Bazıları Britanya'nın kültürel açıdan fiilen artık bir "kader topluluğu" olamayacak kadar ebruli olduğunu söylüyor. Böyle bir fikri yalnızca İskoç milliyetçileri ileri sürmez. Bu fikir, *Prospect* dergisinin editörü David Goodhart'ın yazdığı ve tartışmalara neden olan makalesinde oldukça farklı bir şekilde ortaya atılmıştı.²¹ Bugün Britanya toplumunun çeşitliliği, diyordu Goodhart zamanımızın çoğunu yabancılarla geçirmemize neden oluyor. E tabii paylaşma ve dayanışma da buna bağlı olarak azalıyor. Yurттаşlar, toplumun diğer üyeleriyle çok az ortak yönleri olduğunu hissettiklerinde, artan oranlı vergilendirmeyi ve ortak bir refah sistemini desteklemeye devam edecekler mi? Ortak bir geçmişe sahip olduğumuz ve kendimize benzeyen kişilerle paylaşmaya çok daha meyilliyiz. Şöyle bir etrafınıza baktığınızda bile bu fikri destekleyecek bir sürü şeyle karşılaşacaksınız. Bu nedenle yirmi yıl öncesine kadar İskandinav devletleri gibi kültürel olarak homojen toplumların, daha çeşitli olanlara nazaran düşük eşitsizlik oranlarına sahip olduğu tartışmalıdır.

Goodhart'ın denemesi, muhtelif eleştirmenlerin saldırısına uğradı. Trevor Phillips'in Goodhart'ın argümanları hakkındaki düşünceleri, onun çokkültürcülüğü mahkûm etmesini eleştirenlerin düşünceleri kadar güçlüydü. "İyi insanlar" demişti Phillips, "ama ırkçılık da yapıyorlar. . . . Bu çok iyi ahalinin bazıları, ulusun gerçek sorununun göçmen sayısının çokluğu olduğuna karar verdiler."²² Tamam, biraz sapkın bir şekilde de olsa tam da yukarıda tanımladığım şekilde çokkültürcülüğe dayanan bir savunma geliştirmişti. Britanya'nın sosyal yardım

²¹ David Goodhart, "Too diverse?", *Prospect* (Şubat 2004).

²² Trevor Phillips, "Genteel xenophobia is as bad as any other kind", *Guardian*, 16 Şubat 2004.

sistemini ele aldığımızda sistemin çeşitliliğin gerçek değerini ve sosyal yardım kurumlarını baltalamak yerine bu kurumları nasıl destekleyeceğini ortaya koyduğuna dikkat çeker. İrlandalı işçilerin inşa ettiği hastane ve kliniklerde Bir Gal tarafından başlatılan NHS, bugün dünyanın birçok bölgesinde istihdam ettiği hemşire ve hekimlerin becerilerin sayesinde işliyor.

Bana sorarsanız Goodhart gördüğü bu kötü muameleyi hak etmemiştir. Nihayetinde öne sürdüğü argümanları ilk kez o dillendirmemiştir. Gelgelelim yanlış sonuçlara varmıştır. Son on yıldır akademisyenler bu konu üzerine tartışıyorlar. 2003 yılında farklı disiplinlerden yüzden fazla akademisyen aynı konuyu tartışmak üzere Brüksel’de bir araya geldi.²³ Farklı toplumlardan elde edilen kanıtlara bakıldığında, bu akademisyenlerin vardıkları sonuçların aslında kültürel ve etnik çeşitliliğin sosyal yardım sistemlerini baltalamadığını gösteriyor.

Bu bulgunun daha sonra yapılan araştırmalarla da desteklendiğini söylemek istiyorum. Will Kymlicka ve Keith Banting, ABD, Britanya, Kanada, Hollanda ve Almanya dâhil olmak üzere belirli ülkeler hakkında detayı bir çalışma yürütmüştü.²⁴ Bazılarının çeşitlilik ile refah hakkında öne sürdüğü iki argümanı ayrı ayrı değerlendirmişlerdi. Buna göre öncelikle etnik ve ırksal çeşitliliğin refah devleti ile yeniden dağıtımı desteklemeyi zorlaştırdığını iddia ediliyordu, ikincisi göçmen grupları tanımak ya da barındırmak için geliştirilen çokkültürcü politikaların ulusal dayanışmayı baltalama eğiliminde olduğu söyleniyordu. Yazarlar kendi çalışmalarında bu iki iddiaya itiraz etmişler ve ne etnik çeşitliliğin ne de çokkültürcülük politikalarının refah devletini aşındırmaya yönelik doğal bir eğilimi olduğu sonucuna varmışlardı.

²³ Bkz. toplantı tutanakları, Philippe Van Parijs, *Cultural Diversity Versus Economic Solidarity*, Brüksel: De Boeck, 2004.

²⁴ Keith Banting ve Will Kymlicka (ed.), *Multiculturalism and the Welfare State*, Oxford: Oxford University Press, 2006.

4. Britanya Toplumu Bağlamında İslam

Sorunlarına rağmen Birleşik Krallık, kültürel ve etnik çeşitlilikle etkili bir şekilde başa çıkma konusunda Avrupa'daki en başarılı toplum olduğunu iddia edebilir (2000 yılından bu yana İşçi Partisi, Britanya yurttaşlığını kazanan göçmenler için zorunlu yurttaşlık törenleri gibi bazı Kanada politikalarını benimsemişti). Araştırmalar, etnik çatışmaların açık bir şekilde yaşandığı şehirlerde bile yüksek düzeyde bir asimilasyon yaşandığını ortaya koyuyor. 2001 Nüfus Sayımı'na dayanan ayrımcılığa ilişkin araştırmasında Ludi Simpson, Britanya'nın ırksal ve etnik açıdan giderek daha fazla ayrılmaya değil, karışmaya başladığını ifade etmişti. Manchester ve benzer yerlerde çalıştığı alanlarda tıpkı beyaz aileler gibi siyah ve Asyalı ailelerin fırsat buldukça şehir dışına taşındıklarını gördü. İngiltere ve Galler'de yaklaşık dokuz bin seçmen bölgesi bulunuyor. Bu bölgelerin yalnızca on dördünde beyaz olmayan bir etnik grup, nüfusun en az dörtte üçünü oluşturuyor. Hiçbirinde tek bir etnik topluluk nüfusun yarısından fazlasını oluşturmaz.²⁵

Aslına bakarsanız ABD ve Birleşik Krallık, çokkültürcülük söz konusu olduğunda daha çok ırk merkezli bir kaygı taşıyordu. Siyahlar, gelir ve sosyal konum açısından daima toplumun en alt katmanında yer alıyordu. *American Apartheid* başlıklı bir çalışma, Amerika'da beyazlar ile siyahlar arasındaki ırk ayrımının seviyesinin, o dönem –1980'lerin sonlarında– hâlâ *apartheid* rejimi altında olan Güney Afrika'dakinden daha yüksek olduğunu ortaya koyuyordu.²⁶ Birleşik Krallık'ta siyahların oranı Amerika'dakinden daha düşüktü ve bu durum bugün de böyledir fakat Afrika ve Batı Hint Adası kökenliler de çoğunlukla tabana kök salmıştı. Bu zorluklar ortadan kalkmadığı gibi daha önce bahsedilen İslami gruplara yönelik

²⁵ Ludi Simpson, "Statistics of racial segregation", *Urban Studies* 41 (2004).

²⁶ Douglas Massey ve Nancy Denton, *American Apartheid*, Boston: Harvard University Press, 1993.

yeni endişelerin gölgesinde kaldı. Birleşik Krallık'ta, farklı Müslüman ülkelerden gelen insanlar yaşıyor. Bu insanların bazıları, iktisadi başarı ölçütü açısından diğerlerinden çok daha iyi durumda. Misal Malezyalılar, eğitsel başarı ve ortalama gelir açısından neredeyse yerli beyazlar kadar iyi durumdadır.

Şimdi, bazı grupların yaşam fırsatlarını geliştirmeye yönelik sorunlar olsa da bunlar, bir dinî uygulama biçimi ve yaşam tarzı olarak İslam'a yönelen mevcut kaygıların odaklandığı yer değildi. Daha geniş dünyada devam eden çatışmalar göz önüne alındığında Pakistan kökenliler kendilerini büyük çatışmanın ortasında buluyor. Birleşik Krallık'taki Pakistanlı grupların bazılarının radikalleşmesinin arkasında İslam'ın da yer aldığı küresel mücadelelerin farkındalığı vardır.

Çoğu göçmen için asimilasyon açısından bir sıralama bulunuyor. İlk kuşak göçmenler (başka bir deyişle herhangi bir geçmişe sahip olanlar) genellikle geldikleri toplumun gerçek bir parçası olmadıklarını hissederler. Yerel dilde uzmanlaşmadıkları bile söylenebilir. İkinci kuşak göçmenler, İngilizceyi ana dilleri olarak değerlendirseler de özellikle ev sahibi toplumda ilerleme sağlamakta zorlanıyorlarsa ekseriyetle iki kültür arasında bölünmüş hissediyorlar. Üçüncü kuşak göçmenler ise önceden var olan kültürel inanç ve alışkanlıklara bağlı kalsalar da çoğu durumda bu zorlukların üstesinden gelmeyi başarılar.

Bu sıralama artık en azından bazı gruplar için bozuldu. Niyetleri ve amaçları bütünleşmiş olabilir. Onları dünya görüşlerini değiştirmeye iten ana neden ya dinî inanca yönelik tutkuları ya da dünyanın farklı bölgelerindeki İslami grupları etkileyen çatışmalar veya her ikisidir. Londra saldırılarından sonra birçok kişi, böyle bir eylemin bu ülkede doğmuş ve belli ki bu ülkeyle derinlemesine bütünleşmiş insanlar tarafından gerçekleştirilebileceğine şaşırmişti. Öte yandan bu model aslında cihatçı terörizme katılan ikinci kuşak askerlerin çoğuna uygundur. Çoğunluk, Batı'da yeniden doğmuş Müslümanlara dönüşmüştü. Olivier Roy'un bu konuyla ilgili yaklaşımı dik-

kate değerdir: “Geleneksel bir Müslüman topluluğun tepki-
siyle değil . . . kendi köken kültürü ile Batılılaşma arasında
sürüklenen bir kuşağın daha genel isyanının dinî terimlerle
yeniden formüle edilmesiyle uğraşıyoruz.”²⁷

İslam’ın etrafında dönen tartışmaların çoğu bu tartışmalara
küresel bir tını katıyor. Örneğin başörtüsü ile peçe hakkında-
ki tartışmalar, dünyanın dört bir yanında, başka bir deyişle
Müslümanların çoğunlukta olduğu ülkelerden (Japonya gibi)
son zamanlarda din değiştiren bir azınlık dışında neredeyse hiç
Müslüman’ın yaşamadığı bölgelere kadar her yer de devam
ediyor. Birçok ülkede annelerinden farklı olarak genç kadınlar
başörtüsü ve peçe takıyor. Bu genç kadınların pek çoğunun
başörtüsü ve peçe takmalarının sebebi olarak dinî gelenek-
leri değil feminizmi gösterdiğini görüyoruz. Peçe, kadınları
erkeklerin bakışlarından koruyor. Başörtüsü tartışmasının
ciddi jeopolitik sonuçları vardır. Örneğin Türkiye’de, ülkenin
seküler geleneklerini korumak isteyenler (çoğu Türkiye’nin
AB’ye katılmasını isteyenler) ile İslam’ı devlet alanına taşımak
isteyen (ve olası bir AB üyeliğine karşı çıkan) daha gelenekçi
gruplar arasındaki mücadelenin odak noktası başörtüsüdür.
Takdir edersiniz ki burada din ile kültür arasında bir ayrım
yapmak oldukça zordur. Ne yaşamak ne de peçenin Kur’an’da
doğrudan bir meşruiyeti vardır. Kadınlara dikkat çekmeyecek
şekilde, mütevazı giyinmeleri buyrulmuştur.

2001 yılına kadar yapılan nüfus sayımlarında din ile ilgili
herhangi bir soru sorulmamıştı. 2001 yılında yapılan nüfus
sayımında Birleşik Krallık’ta 1,6 milyon Müslüman’ın yaşadığı
tespit edildi. Bu doğrultuda nüfusun %70’ten fazlası Hristiyan
olarak kayıtlıyken Müslümanlar %2,7’lik bir oranla ikinci
en büyük kesimi temsil ediyordu. Britanyalı Müslümanların
%40’tan fazlası Pakistan kökenlidir. Güney Asya nüfusunun
yarısı bir bütün olarak Müslüman’dı. Müslüman nüfus, gayri-

²⁷ Olivier Roy, “Britain: home-grown terror”, *Le Monde Diplomatique* 5 Ağustos
2005: s. 1.

müslim nüfustan oldukça farklı bir yaş dağılımına sahiptir. 15 yaşın altındaki oranı Müslümanlarda %34 iken nüfusun geri kalanında %20'dir. Daha önce tartışılan konularda olduğu gibi yazarlar arasında kıyamet korkularını besleyen şey işte bu dengesizliktir. Bununla birlikte esas sonucun daha olumlu olması pek muhtemeldir, Müslüman kökenli insanların devam eden entegrasyonu ile birlikte ülkenin doğum oranında hoş karşılanacak marjinal bir artış.

Dinî grupların karıştığı çatışmaları en aza indirmek için tüm dinlerde olduğu kadar diğer inanç ve uygulama alanlarında da var olan köktendinciliği dizginlemeliyiz. İfade ve eylem özgürlüğü, aşırılık yanlısı Müslümanların yanı sıra kürtaj kliniklerine saldıran radikal Hristiyanlar veya aynı şeyi bilimsel kuruluşlara yapan hayvan hakları aktivistleri gibi başka grupların da tehdidi altındadır.

Bununla birlikte diğer dinlerde olduğu gibi Hristiyanlık ve Müslümanlıkta da inancın normalde sosyal olarak faydalı bir etki olduğunu söylemek bir gerçektir. Tüm “dünya dinleri”, özellikle en yoksun olanlara yönelik olmak üzere, başkalarına özen gösterme ilkelerini bünyesinde barındırır. Dinlerin topluluk üzerine vurgu yapması, bölünme kadar uyum için de bir güçtür çünkü istisnasız tüm dinler toplumun refahını desteklemiştir. Dinî hoşgörüyü teşvik eden inanç temelli grupların, ayrılığı veya husumeti teşvik edenlerden daha fazla olduğu kesindir ve inananların büyük çoğunluğu, daha geniş bir toplumun parçası olmayı istemenin yanı sıra bu tür grupları zımnen veya başka bir şekilde destekler.

Çerçevesi net bir şekilde çizilmiş politikaların kararlı bir şekilde uygulanması hâlinde bazı sonuçlara ulaşmak mümkündür.²⁸ Devletin, toplumun genel değerlerini onaylayan inanç gruplarının yanı sıra inanç grupları ile inanç temelli topluluklar ve seküler örgütler arasındaki karşılıklı anlayışı

²⁸ Charles Clarke, Royal Commonwealth Society’de yaptığı konuşma, 15 Kasım 2006.

geliştiren inanç gruplarını desteklemesi kamu yararına. Bu tür ölçütleri karşılayan inanç grupları, diğer üçüncü sektör kuruluşlarıyla tamamen aynı gerekçelerle kamu finansmanı almalıdır. Kamu ve özel inanç okulları, bu ilkelere göre çalıştıklarından emin olmak için dikkatli bir şekilde düzenlenmelidir. Uygulamada bu okulların ulusal müfredatı öğretmeleri ve o inancı benimsemeyen çocuklara yeni alanlar açmaları beklenir. Bulgular, inanç temelli okulların –dinî inancı başka dünya görüşleriyle ilişkilendirmek zorunda olduklarından– sosyal uyumu baltalamaktan çok desteklemeye yardımcı olduğunu gösteriyor.

Bundan, devletin, liberal düzenin değerlerine uyum sağlamayı reddeden dinî grupların, konumları üst inançlardan beslense bile, hayatlarını zorlaştırması gerektiği sonucu çıkar. İşte çokkültürcülük, tam da bu noktada tavizsiz olmak zorundadır. Hükümetin nefret uyandıran vaazları yasaklayan yasası son derece tartışmalıydı –bazıları bunu ifade özgürlüğüne bir saldırı olarak gördü– ama ben bunun doğru ve gerekli olduğuna inanıyorum. Birleşik Krallık’tan olmayan dinî liderlerin bu şekilde vaaz verme ihtimalleri yüksekse dikkatle incelenmeleri de doğrudur.

Yurttaşlık haklarının temel kuramcısı kabul edilen T. H. Marshall bu tür hakları belirli bir evrimsel süreç dâhilinde ele almıştı. Bireylerin yasal hakları ilk olarak 18. yüzyılın sonlarında tesis edildi, bunu daha sonraki bir noktada evrensel oy hakkı da dâhil olmak üzere siyasi hakları ve daha sonra refah devletinde geliştirilen iktisadi hakları izledi. Marshall, bir kez ortaya çıktıklarında tüm bu hakların güvende olduğunu varsayma eğilimindeydi. Kendince haklıydı belki ama laf aramızda tartışmalı olmaya devam ediyorlar ve bu nedenle de potansiyel olarak saldırıya maruz kalıyorlar. Bu durum, çok net bir şekilde ifade özgürlüğü için de geçerlidir. Din ya da başka gruplardan gelen şiddet tehdidine karşı ifade özgürlüğü bir kez daha ama bu sefer daha kararlı bir şekilde savunulmalıdır. Bununla birlikte, bir şeyi söyleme veya

yayınlama hakkı ile bunun belirli bir bağlamda sorumlu bir eylem olup olmadığı arasında da bir ayırım yapılmalıdır. Hz. Muhammed’i aşağılayıcı bir şekilde tasvir eden karikatürler yayınlayan Danimarka gazetesinin bunu yapmaya hakkı vardı. Gelgelelim ben bunun sorumlu bir davranış olduğunu düşünmüyorum. Danimarka’da Müslümanlara karşı düşmanca duygular yükseliyordu ve karikatürler yerleşmiş önyargılara hizmet ediyordu.

Çokkültürcülük bir yönelimdir. Uçlarda daima tartışmalar olacaktır ve bu tartışmaların pek çoğunun, ülkeler ve içlerindeki topluluklar arasında farklılık gösteren çözümlerle pragmatik bir şekilde çözülmesi gerekir. Noel kartları, Noel zamanında gönderilen tebrik kartları lehine kaldırılmalı mı? Yanıt kesinlikle “hayır”, en azından devletin herhangi bir müdahalesi açısından. Öte yandan bu geleneksel davranışın fiilen değiştiğini de görüyoruz. Doğum sahnesi kartları, on yıl öncesine göre çok daha az yaygındır ve çoğu mezhebe bağlı olmayan internet kartları, en azından genç nesil arasında ortodoks kartların yerini alıyor.

Jay Leno: Bilirsiniz, en iyi repçi beyazlardan çıktığında dünya deliye döner; en iyi golf oyuncusu siyahlardan çıktığında, hatta Almanya savaşa girmek istemediğinde de durum aynıdır.

Jay Leno bir kez daha: CNN savaştan sonra Irak'ı normal, premium ve kurşunsuz olmak üzere üç kısma ayırma planı olduğundan bahsetti.

Irak'taki savaşın sadece petrolle ilgili olmadığını söylemeye ne hacet. Ama Ortadoğu'da petrol olmasaydı bu olur muydu?

1. Britanyalı Olmak

Ne olduğu konusunda farklı görüşler olması durumunda ulusal kimliğimizi nasıl yeniden kurabiliriz? Gordon Brown'ın konuyla ilgili tartışmaları başlangıç niteliği taşısa da bunların kesinlikle derinleştirilmesi gerekir. Bugün pek çok ulus için mesele, geçmişte ortak neden sağlayan savaşkan düşmanlıkların ortadan kalktığı ya da doğasını değiştirdiği bir kimlik bulmaktır. İşte tam da bu yüzden bu ülkeler kimlik sorunlarıyla boğuşuyor.

Tarihçi Linda Colley, konuyla ilgili ünlü çalışmalarında Britanyalılığın diğer uluslara, bilhassa da Fransızlara muhalefetle şekillendiğinin altını çizer. Britanya, 1689 yılından

1815 yılına kadarki dönemde Fransa ile en az yedi kez savaşa girdi. Birçok eleştirmen, neredeyse Birinci Dünya Savaşı patlak verene kadar Fransa'yı Britanya'nın en büyük düşmanı olarak görmeye devam etti. Britanya'dan daha büyük ordusu olmasının yanı sıra Katolik olması hasebiyle Fransa görkemli bir rakipti. Britanya'nın ikna edici bir kimlik olarak icat edilmesini ve daha arkaik kimliklerin üzerine yerleştirilmesini sağlayan şey, Avrupa'da veya imparatorluk bölgelerinde ya savaşa ya da onunla savaşmaya hazır olma durumuyla üretilen birlikti.

18. veya 19. yüzyılda insanlar olayları bu kavramlarla düşünmüyordu. Görünüşe göre “ulusal kimlik” kavramı, Britanya'nın “imparatorluk topraklarının çoğunun kaybı”nın üstesinden gelmek zorunda kaldığı 1950'lere kadar ortaya çıkmamıştı. Ulusal kimlik ve milliyetçilik, tıpkı bağlantılı oldukları din gibi Janus yüzlüdür; diğer bir deyişle birbirine zıt iki özelliği barındırır. Ulusal kimlik yurttaşlığın ve onun etrafında yaratılan hakların temeli olduğundan, onlar olmadan liberal devletin kazanımlarının hiçbirine sahip olamazdık. Yine de ulusal kimlik, doğası gereği dışlayıcı olmanın yanı sıra kendisini otoriterliğe uygun hâle de getirebilir. Sol felsefe ve siyaset, içerde sosyal adalete, dışarda da uluslararası işbirliğine engel olan bir güç olarak gördüğü milliyetçiliğe de dine yaklaştığı gibi şüpheyile yaklaşmıştır.

Şayet sol, milliyetçiliği yeniden sahiplenecekse ulusal kimliği Bhikhu Parekh'in güzelce ortaya koyduğu bir dizi ölçütü karşılayacak şekilde biçimlendirmelidir.¹ Bu anlamda ulusal kimlik, etkin bir şekilde var olan farklılıklara yukarıda belirtilen sınırları gözeterek saygı gösterilmesi anlamında kapsayıcı olmalıdır. Ayrıca ulusal tarihle süreklilik arz etmeli, ama her şeyden önce bugün olduğu gibi hızlı bir değişimin yaşandığı dönemde geleceğe uzanmalıdır. Bu nedenle sadakat

¹ Bhikhu Parekh, “Defining British national identity”, *Political Quarterly*, 71 (2000).

duygusunu canlandırmanın yanı sıra insanın içindeki arzuları kamçılacak bir dizi ideal de içermelidir. Bu nitelikler toplumda aidiyet duygusunu yaratan şeydir ve bunun tersi doğru değildir. Ulusal bir topluluk, farklılık prensibi üzerine kurulmamasına rağmen kimliği nedeniyle diğerlerinden farklıdır. Bu nedenle, bir ulusal topluluğun diğerleriyle birçok ortak özelliği paylaşması tamamen mümkün ve de normaldir.

Devlet daima ulusal kimliğin şekillenmesinde rol oynar. Öte yandan ortak bir kimlik oluşturmak aynı zamanda nüfusun bir bütün olarak katılımını da gerektirir. Afrika’da sömürge sonrası rejimlerde olduğu gibi seçkinlerin bir kimlik dayatmaya çalıştığı yerlerde, ulusa ve ulus fikrine yönelik duygusal bir bağlılık oluşmadığından ortaya ulus devletler yerine devlet uluslar çıktı.

Solun milliyetçilik ve egemenlik meselesine yaklaşımındaki sorunlar nedeniyle politik sağ, uzun süredir bu mesele üzerinde mutlak hâkimiyet kurmuştur. Britanya’nın kimliğine yönelik sağcı düşünce, Birleşik Krallık’ın AB ile çekişmeli ilişkisini şekillendirmeye yardımcı olduğu için oldukça önemli olmuştur. Enoch Powell, Bayan Thatcher’ı, hatta aşırı Tory sağını etkileyen fikirleri dile getirdi. Powell’ın görüşleri, Britanya’nın Kıta Avrupa’sındaki komşularından ayrı bir “ada ulusu” olduğu temel fikrine dayanıyordu. Britanya, yüzyıllar boyunca Kıta Avrupası’na sırtını dönerek deniz aşırı bölgelerdeki dominyonlarına odaklanmıştı. Britanya kimliği, parlamentonun egemenliğine derinden bağlıdır; dolayısıyla parlamentonun bağımsızlığı, Britanya’nın bağımsızlığı ile bir düşünülmelidir. Britanya, bireyin haklarını el üstünde tutan fakat ada tarihinden gelen güçlü bir “biz” duygusuna sahip bir toplumdur.

Powell’ın Britanya kimliği fikri, parlamentonun egemenliğini kıracağı için hükümetin İskoçya ve Galler’e devredilmesini reddetmesine neden olmuştu. Refah devleti, Britanya bireyciliğiyle bağdaşmadığı için yozlaşmaya başlamıştı. İnsanların kanını donduran “kan nehirleri” söylevinde Powell, Britanya-

lıların, ülkelerine geri gönderilmesi ya da hakları kısıtlanması gereken yoksul ülkelere gelen göçmenleri asla kabul etmemesi gerektiğini kanıtlamaya çalışmıştı.² Powell, Amerika ile yakın bir ilişki kurulması gerektiğine de inanmıyordu çünkü ona göre her iki ulusun siyasi yörüngeleri farklıydı.

Powell'ın bu fikirlerinin önemli bir kısmı, daha sonrasında Tory liderlerinin konuşmalarında da karşımıza çıkıyor. Öte yandan Bayan Thatcher'ın görüşlerinin Powell'ın görüşlerinden daha ölçülü olduğuna şüphe yoktur. Thatcher bittabi transatlantik bir ilişkiyi tercih etmişti. Başlarda AB'ye karşı daha sempatik bir tutum benimseyen Thatcher, Birleşik Krallık'ın AB'yle daha derinlemesine bütünleşmesinde temel bir rol oynamıştı. Fakat Britanya'nın ulusal karakterinin, "Kıta Avrupası'ndaki halkların karakterinden oldukça farklı" olduğunun altını çizmeye de devam edip bu anlamda Britanya ulusunun "Avrupa'nın geri kalanına çok az benzediğini" iddia etti.³

1998 yılında William Hague, bu izlekleri bir konuşmasında ele almıştı. İşçi Partisi'nin üçüncü yol politikasına yanıt niteliğindeki konuşmasında Hague, onun yerine "Britanya tarzı"nı ileri sürmüştü.⁴ Konuşma boyunca Powellcı geleneğin yılmaz bir savunuculuğunu da yapmıştı: Britanya kimliği, diğer ulusların kimliğinden ayrı oluşunun yanı sıra parlamentonun egemenliğine bağlıdır; ülkenin ayırt edici özelliği olan bireycilik ve girişim etiği yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Kıta Avrupası'ndaki muadillerinin birçoğunun aksine Birleşik Krallık tıpkı Amerika gibi işgalden kurtulmuştur. AB ile ilişkilerin sıkılaştırılması egemenliğimizi zayıflatacağı için Britanya kimliğini tehdit edecektir. Bazı önemli Kıta Avrupa'sı ülkelerinin aksine Britanya federal bir ulus değildir ve olmalıdır. Britanya bölgelerden değil "mahalleler"den oluşmuş

² Enoch Powell, Birmingham'da yaptığı konuşma, 22 Nisan 1968.

³ Akt. Parekh, "Defining British national identity", s. 10.

⁴ "The Tory way is the British way". Muhafazakâr Parti Konferansı'nda yapılan konuşma, 9 Ekim 1998.

bir ülkedir ve bu anlamda sadakat duygusunun yerlileştiği bir ülkedir. Öte yandan Hague, Britanya'nın farklı geçmişlere sahip insanlara yer bulması gereken açık ve hareketli bir toplum olduğunu vurgulayarak Powell ve Thatcher'dan ayrılır.

Birkaç on yıl boyunca, daha açık bir ifadeye 1990'ların ortalarına kadar ulusal kimliğe yönelik bu tür yaklaşımlar çok sayıda seçmenin desteğini almıştı. Anketlerin de ortaya koyduğu gibi artık seçmenler bu tür ulusal kimlik söylemlerine pek de itibar etmiyor. Cameron, Muhafazakâr bir bakış açısıyla bu tür tanımların yerini neyin alması gerektiğine dair henüz bir fikir geliştirmedir. Britanya, tutum ve mahiyet açısından daha kozmopolit bir ülkeye dönüştüğü için bu değişimi yadırgamamak lazım. Sağcı düşünce, daha önce bahsedilen ölçütlerin çok azını karşılıyor; tarihsel olarak ciddi anlamda sorgulanabilir ve toplum öyle hızlı değişiyor ki bu temel fikirlerden bazılarının artık hükümsüz olduğunu söylemek lazım. Britanya'nın bireycilik geleneğinin 12. yüzyıla kadar geri götürülebileceği doğrudur.⁵ Gerçekten de bireycilik, kişisel özgürlüklerin korunması ve güçlü bir medeni hukuk geleneği dâhil olmak üzere İngiliz yaşamının bazı olumlu özellikleriyle iç içe geçmiştir. Yine de hiçbir ulus yalnızca bireycilik üzerine inşa edilemez, hem dinsel hem de seküler köklere sahip bir o kadar çok dayanışma ve başkalarına değer verme geleneği vardır.

Colley ve diğerleri, Britanya'nın Avrupa bağlantılarının yakınlığının altını çizmişlerdi. Ada ulusu eğretilmesi yanıltıcı ya da yanıltıcıdır. Eskiden en hızlı iletişim ve ulaşım deniz yoluyla. Kıta Avrupası ile aramızdaki deniz, bir ayırma gücü olmaktan çok yakın bir bağlantı aracıydı. Yönetici sınıf – aristokrasi – mülkleri geniş bir alana yayıldığı için yüzlerce yıl boyunca Manş Denizi'ni asla bir sınır olarak görmemişti.

İngiliz kimliğinin daha amacına uygun ve gerçeklere daya-

⁵ Bkz. Alan Macfarlane, *The Origins of British Individualism*, Oxford: Blackwell, 1978.

nan bir yorumunu oluşturmak, bu noktada birkaç nedenden ötürü önemlidir. İngiliz kimliğine ilişkin biraz önce tartışılan örnek, aşırı sağın bu kimliğin daha da aşırı yorumlarında sahiplenilen savunmacı ve izolasyonist bir dünya görüşünü beslemeye zemin hazırladı. Birleşik Krallık Bayrağı, ulusal topluluğun saygın bir simgesi olmalı; dolayısıyla küçük bir azınlığın bu simgeyi kendine mal etmesine izin verilmemeli ve gerici bir milliyetçilik biçiminin kılıfına da dönüşmemelidir. Cool Britannia⁶ fikrini aşılama girişimi tavsadığı için herhâlde ulusal kimlik, İşçi Partisi'nin sağın önyargılı fikirlerinde yeterince gedik açmayı başaramadığı belki de yegâne alan olarak kalmıştır. Avrupa'nın geri kalanıyla kurduğumuz ilişki, büyük ölçüde kendimizi nasıl düşündüğümüzle şekilleniyor; bu anlamda yeni bir ulusal kimlik kavrayışının ortaya çıkması hâlinde AB'ye yönelik tutumun değişmesi de muhtemel gözüküyor. Yaygın olarak kabul edilen ileriye yönelik bir kimliğin, Britanya'nın küresel çağda iktisadi başarı ve politik nüfuz açısından ihtiyaç duyduğu dinamik tutumu oluşturmak için çok önemli olduğu kanıtlanacaktır. Son olarak yeni bir kimlik mefhumu, Britanya'nın yeni keşfedilmiş çeşitliliğini iyiliğe yönelen bir güce dönüştürmede merkezî olacaktır.

Gordon Brown, simgeler ve törenler bağlamında düşünmek konusunda oldukça haklıdır çünkü bu iki davranış örüntüsü de birleştirici bir nitelik taşır. Bunları burada ve şimdi ve gelecekte savunulacak değerler olarak görüp İngiliz özgürlük ve tolerans geleneğine dayandırmak da doğru bir yaklaşım olacaktır. Britanya'nın bugün içinde yaşadığımız dünyaya uygun düşen küresel mirasının altını çizmemiz elzemdir. Şüphesiz bu geleneğin, mesela imparatorluğun tebaa halklarının

Yeni bir tür endüstri, yeni bir işgücü ile modern, dışa dönük bir Britanya'yı tanımlamak için kullanılan terim. Ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Tom Campbell ve Homa Khaleeli, "Cool Britannia symbolised hope – but all it delivered was a culture of inequality", *The Guardian*, 5 Temmuz 2017; <https://www.theguardian.com/inequality/commentisfree/2017/jul/05/cool-britannia-inequality-tony-blair-arts-industry>. (Çev.)

çoğuna yurttaşlık verilmesinin reddedilmesi gerçeği gibi çirkin yanlarını da aklımızdan çıkarmamalıyız. Yine de Britanya, iktisadi, politik ve kültürel olarak uzun zamandır dünyaya açıktır. Çay düşkünlüğümüz gibi bazı İngiliz simgeleri, fiilen kozmopolit geçmişimizi ifade eder.

Bugün hiçbir ülke, geçmişteki gibi bir egemenliğe sahip değildir. Birleşik Krallık'ın önündeki fırsatların önemli bir kısmı ve başa çıkması gereken sorunlar, –iktisadi kalkınma, iklim değişikliği, terörizm, göçmenlik gibi saymakla bitmeyecek– bir egemen güçle kesişiyor. Böyle bir dünyada egemenliğin ne anlama geldiği üzerine ciddi olarak düşünmemiz gerekiyor. Egemenlik, bu sorunların çoğunu millîlik bağlamında çözümleyebileceğimiz fikrine bağlı kalarak en iyi şekilde korunabilir mi? Yoksa AB içindeki ve dünyanın diğer bölgelerindeki uluslarla tutarlı bir işbirliği yaparak mı bize çok daha iyi hizmet edebilir? Yanıt elbette ikincisi olacaktır. AB üyeliğimizi, egemenliğimizi kısıtlamak yerine ona bir katkı olarak görmeliyiz. Ben buna “artı egemenlik” diyorum. AB'nin bir parçası olarak kendi kaderimiz üzerinde, hatta dünyanın kaderi üzerinde, üye olmadığımızda olacağımızdan daha fazla söz sahibi olabiliriz.

Peki, ya Amerika ile ilişkimiz ne olacak? Amerika ile ilişkimiz, ulusal kimliğimizi belirlemede ne kadar önemli olmalı? Laf aramızda, Amerika ile ilişkimiz ulusal kimliğimiz açısından tanımlayıcı bir nitelik taşımaz; şayet taşırırsa bunun önemli ölçüde tek taraflı olması kaçınılmazdır. Bu “özel ilişki”yi destekleyen koşullar hızla çözülüyor. Britanya emperyal bir ulusken aşağı yukarı Amerika ile denk bir cihan devletiydi. Bugün de dünya ölçeğinde büyük bir ekonomi ama artık altı milyarlık bir dünyada 60 milyonluk bir ulus. ABD, özel olarak Britanya'nın yanı sıra Asya'ya, Ortadoğu'ya ve Latin Amerika'ya da Avrupa'ya yaklaştığı gibi yaklaşıyor. Dil ve ideolojik anlamda belirgin yakınlıklar var; öte yandan her yerde genç neslin giderek daha da çok konuştuğu İngilizce, artık küresel bir dil hâline geliyor. Amerika'ya dair Anglo-

sakson vurgusunun ve Anglosaksonların liderliğinin etkisi giderek azalırken Amerika'nın etnik çeşitliliği artmaktadır. Amerika ile yakın temas hâlinde kalmak zorunda olsak da İşçi Partisi açısından bu, ileride iktidara gelecek hükümetin tavrına bağlı olacaktır.

Farkındasınız değil mi, Britanya daha adının ne olduğuna bile karar veremeyen bir ülkedir. “Britanya” mı, “Büyük Britanya” mı? Yoksa “Birleşik Krallık” mı? Elinizdeki çalışmada ben “Britanya” ile “Birleşik Krallık” isimlerini eş anlamda kullanıyorum, öte yandan zaman zaman bu iki ismin arasında bir ayrım olduğunun altı çiziliyor çünkü “Birleşik Krallık”ın Kuzey İrlanda’yı da kapsadığı söylenirken “Britanya” denince Kuzey İrlanda hesaba katılmaz. Emperyal geçmişin bir kalıntısı olması hasebiyle “Büyük Britanya” kavramı unutulmalı mıdır? Şey, evet ama “Büyük Britanya” kavramı bugün de yaygın olarak kullanılmaktadır; misal Britanyalıların yurtdışına seyahat ederken araç plakalarında GB kısaltmasını görürüz. Ayrıca “İngiltere” kavramı, “Britanya” ile aynı anlamda düşünüldüğünde birbirlerinin yerini alabilmektedir fakat şimdilerde yalnızca fiilen İngiltere’de yaşayanların kullanımındadır.

Kendimizden bahsetmenin bu kadar muğlak ve karmaşık bir yolu var mıdır, ne dersiniz? Sizce kim olduğumuzu ciddi bir şekilde tanımlamamış olmamız zayıflık mıdır? Belki de en azından potansiyel olarak bunun daha çok bir güç kaynağı olduğunu düşünüyorsunuz. İşte bugünkü oyunun adı, çoklu kimlik gibi esnekliktir. Bir kimliğin, oldukça dar bir çerçevede ve dogmatik olarak tanımlanmasının maraz doğuracağı muhakkaktır. İngiliz olmak kapsayıcı bir kimliktir. Yapılan araştırmalara göre ülkedeki tüm etnik azınlıkların %80’inden fazlasının İngiliz olmaktan mutlu olduğu, yine bu azınlıkların %40’ından azının kendilerini “İngiliz” olarak gördüğü ortaya çıkmıştır.

Britanya, Londra’daki kumanda merkezi dışında gerçekten de bir mahalleler ve yerellikler ülkesi midir? Değil tabii ki. Britanya üç ulustan oluşur. Her biri küresel ekonomi ile doğrudan ilişkili birkaç büyük şehri vardır. Ha, bir iki kısmı

istisna dışında İngiltere'deki bölgelerin güçlü kimliklere sahip olmadığı da doğrudur. Yine de –İspanya gibi– diğer ülkelerin deneyimleri, bölgesel kimliklerin yaratılabileceğini ve bu kimliklerin önemli katkılar sağlayacağını gösteriyor. Bölgesel kimlik, içeriye dönük yatırımı çekmede, yerelliklerle kesişen sorunların üstesinden gelmede ve küresel ekonomide başarılı olmak için gereken dinamizmi sağlamada çok önemli olabilir.

2007 yılı, İskoçya'nın önce İngiltere ve Galler, sonra da İrlanda ile birleşmesinin 300. yıl dönümüdür. İngilizler, 50 milyonluk bu nüfusla birlikte açık ara baskın grubu oluşturmaktadır. İskoçya'nın nüfusu beş milyonun biraz üzerinde, Galler 2,9 milyon ve Kuzey İrlanda 1,7 milyon nüfusa sahiptir. Birliğin yıldönümü, ayrılıkçı güçlerin sadece İskoçya'da ve daha az ölçüde Galler'de değil, aynı zamanda İngiltere'de de ilerlediği bir zamana denk geliyor. Mayıs ayında yapılacak seçimler yaklaşırken anketler, İskoç milliyetçi partisini diğer iki büyük partinin önünde gösteriyor. Bazı Tory ileri gelenleri, partinin resmî politikası olmamasına rağmen ayrı bir İngiliz parlamentosu fikri üzerinde tartışıyorlardı. Bir İngiliz Parlamentosu kampanyası için bu hedefi gözeten inandırıcı ve iyi düşünülmüş bir internet sitesi oluşturulmuş. İskoçya ve Galler'de bulunan parlamenterler meclisine benzer bir yapıdan Kuzey İrlanda'ya da teklif edildi. Bu kampanyaya göre parlamento İskoç modeline göre oluşturulacak ve bu anlamda yetki Birleşik Krallık Parlamentosu'ndan bu organa devredilecek.

Birliğin kuruluş yıldönümünden hemen önce 16 Ocak 2007'de yapılan bir BBC anketi, İngiltere'de halkın %61'inin, İskoçya'da %51'inin ve Galler'de %48'inin bir İngiliz parlamentosunun kurulmasını desteklediğini ortaya koydu.⁷ Blair bu fikre Brown'ın İskoç ayrılıkçılığına karşı çıktığı kadar güçlü ve kararlı bir şekilde karşı çıkmış, bu fikri ciddiye almayı “beyhude ve gereksiz bir çaba” olarak nitelendirmişti.⁸ İskoç

⁷ “Most” support English Parliament”, *BBC News*, 16 Ocak 2007; <http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk-politics/6264823.stm>.

⁸ Helene Mulholland, “Blair rejects calls for English Parliament”, *Guardian*, 16 Ocak 2007.

milliyetçilerine saldırırken ikisi de birliğin neden iyi bir şey olduğundan çok ayrılıkçılığın neden kötü bir fikir olduğuna odaklanma eğilimindeydiler. Bunun, milyonlarca İskoç için yabancı statüsü, göç kontrolü ve ticari güvenin çöküşüyle birlikte bir tehdit oluşturacağı anlamına geleceğini ileri sürdüler.

Gelgelelim Birleşik Krallık'ın üniter bir devlet olarak bir arada kalmasının neden önemli olduğu konusunda çok net değiller. Bana sorarsanız asıl mesele budur. Birleşik Krallık, son derece yüksek bir tolerans düzeyine sahip kozmopolit bir ülkedir. Ayrı uluslara bölünme, bu ulusların her birinde bir milliyetçi dalga uyandırma olasılığını son derece artıracığından bu ilkeyi ortadan kaldırır. Üç küçük ülke, şüphesiz Britanya'nın sahip olduğu etkiye sahip olmayacaktı.

Brown'a göre Britanya, dünyadaki imajını mutlak surette değiştirmelidir. Sağcı görüş Britanya'yı esas olarak geçmişine göre tanımlar ki denizaşırı bölgelerde yaşayan birçok insanın Britanya hakkındaki fikri de budur. Bu bağlamda Britanya, inovasyonun geliştirildiği ve yeni fikirlerin ortaya çıktığı bir yer olarak değil, daha ziyade kralliyet ailesinin, Londra Kulesi'nin Yeoman Muhafızları'nın ve antik geleneklerin köhne bir karışımı olarak görüyor. Tony Blair Britanya'dan "genç bir ülke" olarak söz ederek bu önyargıları düzeltmek için ciddi bir gayret göstermesine rağmen bu yeni markalandırmanın pek de işe yarayacağını düşünmüyorum. Britanya'nın imajını değiştirmek için bizatihi ülkeyi değiştirmeliyiz.

2. Avrupa Sorunu

AB, Toryler için çetrefil bir konu olmaya devam ediyor ve Cameron nasıl bir perspektif üretirse üretsinsin öyle de kalacak. Doğrusunu isterseniz parti, İşçi Partisi'nin –en azından tarihin bu verili anında– olmadığı kadar bölünme riski altında. AB ilk kez İşçi Partisi için gerçek bir güç kaynağı olabilir mi? Geçenlerde bir panelde, tanınmış bir gazeteciyle bu konuda

bir tartışmamız oldu. Gazeteci dostumuz AB'nin Britanyalılar için “zehirli bir konu” olduğunu söyleyerek bu fikre burun kıvrırmıştı, “Herkes uzak dursun!” O zaman da aynı fikirde değildim, şimdi de katılmıyorum. Birleşik Krallık'ın yalnızca Birliğin geri kalanıyla birlikte iklim değişikliği, enerji güvenliği ve uluslararası suç ve göçün kontrolü üzerinde ciddi bir etki yaratma şansı vardır.

2006 İşçi Partisi Konferansı oldukça önemliydi ve Blair'e karşı Brown'ın lehine bir darbe hazırlıklarının yapıldığı bir zamana denk gelmişti. Konferansta pek çok konu tartışılmış ama AB meselesi teğet geçilmişti. Parti lideri olarak son konuşmasını yapan Tony Blair Avrupa'ya olan bağlılığını tekrarlamıştı, ama yarım ağızla. Gordon Brown kariyerinin o ana kadar ki en önemli konuşmasında Avrupa hakkında tek bir kelam etmemişti. Her iki büyük parti de hâlen Britanya'nın AB katılımını küçümsemekten memnun görünüyor. Oysa AB üyeliği bu ülkenin temel çehrelerinden biridir.

Son bir buçuk yıldır AB'nin geleceğine ilişkin bir projede çalışıyorum, özellikle “sosyal model”e, başka bir deyişle Avrupa'nın sosyal koruma ve refah sistemlerine odaklanıyorum. Policy Network'ten meslektaşlarımla birlikte pek çok AB lideri ve mahiyeti ile görüşmeler yaptık. Avrupa'nın dört bir yanından önemli akademisyenler de bu sürece dâhil oldu.⁹ Bu deneyim, Britanya'nın pek çok ülkeden –aslında proje boyunca ziyaret ettiğim tüm AB ülkelerinden– ne kadar farklı olduğunu bana çok net bir şekilde gösterdi. Britanya'da “Avrupa” meselesi üzerine odaklanmışsanız, ana akım politika belirleme süreçlerinin dışındasınız demektir.

Açıkçası Blair, iktidarda olduğu on yıl boyunca bunu pekiştirmeyi başaramadı. Öte yandan Blair'in Avrupa sahnesinde güçlü ve pratik bir etki yarattığı iki alan var. Britanyalılar,

⁹ Bu projeden iki yayın ortaya çıktı: Anthony Giddens, *Europe in the Global Age* (Cambridge: Polity, 2006) ve Anthony Giddens, Roger Liddle ve Patrick Diamond tarafından bir rehber kitap olarak derlenen *Global Europe, Social Europe* (Cambridge: Polity, 2006).

2000 yılında başlatılan ve Avrupa'nın küresel piyasada rekabet edebilirliğini artırmakla ilgilenen Lizbon Stratejisi'nin yaratılmasında önemli bir rol oynadı. Zaman içinde bu stratejinin uygulanmasının zor olduğu anlaşılrsa da anlaşmanın geneline hükmeden hedeflere ulaşılmıştır. Ayrıca Blair, bilhassa sorun yaratan noktalarda hızlı bir şekilde konuşlandırılabilir bir gücün yaratılması noktasında AB'nin askerî kapasitesinin tartışılmasına öncülük etmişti. Blair, AB Anayasası'nı imzalamıştı. Gelgelelim Fransız ve Hollandalı seçmenler referandumda "hayır" deyince de rahatladığı gözlerden kaçmadı. Blair, demokratik nedenlerle değil de son genel seçimler sırasında meselenin üstünü örtmek için referandum çağrısında bulundu. Öte yandan diğer Avrupa ülkelerinde, şahsi menfaatleri için ilkelerinden ödün veren biri olarak görülüyordu.

Blair, AB ile ilgili en iyi konuşmalarını başbakanlığının son dönemlerinde yapmıştır. Özellikle AB'nin, anayasanın yürürlükten kalkmasına nasıl tepki vermesi gerektiğini anlattığı Haziran 2005 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nda yaptığı konuşma son derece önemli bir konuşmaydı. Blair'in AB hakkındaki kanaatlerini ifade eden bu konuşma, diğer Avrupa ülkelerinde gerçekten ilgi uyandıran tek konuşmasıydı. Kendisinin katıksız Avrupa yanlısı olduğunun altını çizen Blair, Avrupa sosyal modelinin karşısına çıkan badireleri atlatıp gelişmesi için daha büyük bir inovasyon atılımının yanı sıra değişimin de elzem olduğunu iddia etmişti. Ona göre anayasanın reddedilmesinin gerçek nedeni, sanılanın aksine belgenin kendisiyle ilgili değildi. Bilakis Fransa'da ve Hollanda'da yapılan referandumlar, işsizlik, iş güvenliği, yaşam standartları ve göç konularında birçok hoşnutsuzluğun ifade edilmesine yaramıştı. Ekseriyetle ulusal düzeyde yapılması gereken sosyal ve iktisadi reformlar olmaksızın Avrupa'nın daha fazla bütünleşmesinin imkânı yoktur.

Gelgelelim Blair, diğer konuşmalarında olduğu gibi bu konuşmasında da AB'nin geleceğinin ne olması gerektiğine ve Britanya'nın buradaki yerine ilişkin görüşlerini ortaya

koymaktan kaçındı. Ne yazık ki İşçi Partisi'ninPartisi'nin tüm üst düzey şahsiyetleri de. Haklısınız, İşçi Partisi liderliğinin AB'nin ne olmaması gerektiği hakkındaki fikrini hepimiz biliyoruz. Buna göre, üye devletlerin değerini düşürecek düzeyde güçlü bütünleşik bir sistem, liderliğin bilhassa uzak durduğu bir anlayış. Peki, sormak isterim, Blair'in gözünde AB siyasi bir proje midir; şayet öyleyse ne tür bir siyasetin projesidir?

Gordon Brown, Blair'in, yapmadığı bir şeyi yaparak *Global Europe* başlığında bir broşür yayımlayarak AB ile ilgili görüşlerini açıkladı.¹⁰ Ayrıca Maliye Bakanlığı, Brown'ın broşürünün de dayanak noktalarını teşkil eden AB'nin sorunları ve olasılıkları hakkında daha uzun bir belge yayımladı. Brown'a göre AB dışa dönük bir politika izlemek yerine kendi iç meselelerine odaklanmış durumdadır. Tam da bu nedenle Birlik, "dünyanın geri kalanına ulaşmalı", becerileri, teknolojiyi ve eğitimi yükseltmeli; bunlara ek olarak emek, sermaye ve ürün piyasalarında daha fazla esneklik sağlamalıdır. Brown'ın broşürünün tuhaf yanlarından biri de daha önce bu noktaların kimsenin aklına gelmemiş gibi yazılmış olmasıdır. Brown'ın öne sürdüğü fikirlerin önemli bir kısmı, Lizbon Stratejisi'nde mevcut durumdadır. 2005 yılında Avrupa Parlamentosu'nda yaptığı konuşmada Blair, konuyu daha kısa ve öz bir şekilde ortaya koymuştu. Blair'e göre yapmamız gereken şey çok basitti: bu stratejiyi uygulamak.

Brown'ın broşürü, diğer AB ülkelerinde olumlu karşılanmıştı. Misal Fransa'nın önde gelen siyasi yorumcularından Zaki Laidi, "Gordon Brown'a göre AB'nin varlığının bir anlamı yoktur" demişti.¹¹ Laidi, AB'nin var olup olmadığından bağımsız olarak üye ulusların Brown'ın iktisadi formüllerini uygulayabileceğine dikkat çekti. Öte yandan Brown'ın, AB, AB konusunda Blair'den daha şüpheci olduğuna yönelik bir

¹⁰ Gordon Brown, *Global Europe: Full-Employment Europe*, Londra: Treasury, 2005.

¹¹ Zaki Laidi, "According to Gordon Brown there is no point in the existence of the EU", *Telos*, 2005. Ayrıca bkz. Telos-EU.com.

kanaat de vardır. Brown'ın İşçi Partisi lideri olması durumunda AB'nin Britanya'nın geleceği için gerekli olduğuna inanan bizler umutsuzluğa kapılmalı mıyız? Hiç sanmıyorum. Avronun dışında olmak, bir zamanlar olduğu gibi Avrupa'da Britanyalı bir ses için engel teşkil etmeyecektir. Çünkü bilenler bilir, Avrupa'nın seçkinleri, avronun yalnızca kısmi bir başarı olduğunu kabul etmek zorunda kalmış; dahası avroyu cansiperane bir şekilde savunanların umduğu büyümeye dönüşün gerçekleşmesine yardımcı olmamıştı.

Daha da önemlisi, AB'nin sorunlarının kapsamı göz önüne alındığında artık saf saf AB yanlısı olmanın imkânı ve ihtimali yoktur. "Eleştirel bir Avrupa yanlılığı", Britanya'ya özgü Avrupa şüpheciliğiyle daha sıkı ya da en azından daha mantıklı bir ilişki içindedir. AB'nin Britanya'ya nasıl faydalı olabileceğine ilişkin yeni ancak iç siyasetin değişen gündemiyle doğrudan bağlantılı bir değerlendirmeye ihtiyacımız var.¹²

Şayet egemenlik de teslim edilecekse AB iktisadi değil siyasi bir proje olmalıdır. Peki nasıl bir siyasi proje? İşte tam da burada Britanya için büyük bir fırsat ortaya çıkar. "Federalizm", Avrupa söz konusu olduğunda kazandığı özel anlamıyla federalizm, öldü. AB'nin süper devlet olma ihtimali yoktur. Bununla birlikte bir şey olacaksa, resmen bağımsız ulusların oluşturduğu gevşek bir toplama birlik, bir tür bölgesel BM'den daha fazlasıdır ve öyle de olmalıdır. AB'nin niteliği, sınırlarının hassas oluşunu da düşünürsek üye devletlerin önümüzdeki birkaç yıl içinde alacakları bazı temel kararlarla belirlenecek. AB'nin sınırları nerede başlayıp nerede bitecek? Şahsen ben, Türkiye ve Balkan devletlerine, AB'nin (şu anda büyük bir "eğer" marjı olsa da) gerekli değişiklikleri yaptıklarını varsayarak ilkece kabul ettiği için katılma fırsatı vermesi, fakat katılım sürecindeki fasılların tamamlanmasının ardından "tam üyelik" anlaşmasının imzalanması gerektiği yanıtını

¹² Konuya ilişkin mükemmel bir analiz için bkz. Roger Liddle, *The New Case for Europe*, Londra: Fabian Society, 2005.

verirdim. Ukrayna, Gürcistan, Moldova veya Kuzey Afrika devletleri gibi ülkelere sunulan özel ayrıcalıklar ne olursa olsun, Doğu'da daha fazla üye olmayacak.

Almanya Şansölyesi Bayan Merkel'in anayasayı yeniden canlandırma girişimlerine rağmen yakın gelecekte anayasanın terk edilmesi gerekecek, fakat AB egemenliği de teslim edecekse, anayasanın bazı reçetelerinin yasalaşması zorunlu olacak. Şu anda olduğu gibi ikiye bölünmüş bir memuriyet yerine tek bir AB dış işleri bakanı olmalı. Avrupa Konseyi'nin en az iki yıllık bir dönem için görev yapacak seçilmiş bir başkana sahip olması yönündeki anayasa önerisi onaylanmalıdır. Mevcut altı aylık dönüşümlü başkanlık, karar vermede süreklilik eksikliği ve atalet kuralı için bir reçetedir. Konu İngiliz siyaseti bağlamında olsa da zor, konseyde daha fazla çoğunluk oylaması ve kararlara varmak için birkaç yıl önceki Nice Anlaşması'ndan miras kalanlardan daha etkili kurallar olmalı. Şayet Gordon Brown bu konularda farklı düşünüyorsa, diğer Avrupa liderleri bu konuların uygulanmasıyla ilgili baskı yapacağından, gerekçesini açıklamak zorunda kalacak.

3. Dış Politika

Dış politika, bir sonraki İşçi Partisi liderinin kaderi için çok önemli olacak, ama bu benim için burada ayrıntılı olarak tartışamayacağım kadar geniş bir alan. Tony Blair, dış ilişkiler stratejisinin çoğunu, Britanya'nın ABD ile Avrupa arasında bir köprü olabileceği fikri üzerine inşa etmişti. Clinton dönemi boyunca işe de yaramıştı bu strateji ve ilerici yönetim toplantıları sırasında kurulan yakın kişisel bağlarla da kendini göstermişti. Tüm bunları yakından müşahade etme şansım olmuştu.

Yüzyılın başında, ABD ve Kanada'ya ek olarak, 15 AB ülkesinden 13'ü ya merkez sol partiler ya da koalisyonlar tarafından yönetiliyordu. Örneğin Bill Clinton ve Kanada

Başbakanı Jean Chrétien, Floransa, Berlin ve Stockholm'deki toplantılara geldiklerinde neredeyse tüm Avrupa liderleriyle görüşebiliyorlardı. Bu toplantılar Kuzey Amerika ile Avrupa arasında âdeta bir köprü görevi görüyordu.

Fransız lider Bay Jospin'in diğerlerinden ne kadar farklı olduğunu daha dün gibi hatırlıyorum. Jospin, kendisinin solun geleneklerine diğer katılımcılardan daha sadık olduğunu düşündüğü için ilk etapta bu toplanmaya iştirak etme konusunda kararsızdı. Katıldığı bir iki ortamda, odanın bir köşesinde tek başına durup yardımcılarıyla konuşmuştu. Dahası Jospin, Clinton'ı açıkça etkileyici bulmamıştı. Gerçek şu ki Amerikan Demokratları, dünyadaki çoğu sosyalist parti-nin üye olduğu Sosyalist Enternasyonal'in parçası olmadılar çünkü daha doktriner partiler tarafından gerekli nitelikleri haiz olmadıkları düşünülüyordu.

Merkez solun önce Kuzey Amerika'da, sonra da Avrupa'da baskın olduğu dönem işe yarayan şey zora girmişti. Beyaz Saray'da artık bir Cumhuriyetçi başkan vardı ve Avrupa ülkelerinin bazılarında yönetim sağcılarının eline geçmişti. Britanya'nın Washington Büyükelçisi Christopher Meyer'e bakılırsa George W. Bush'un seçilmesinden sonra Tony Blair'in Genelkurmay Başkanı Jonathan Powell'dan "Amerikalıların kıcını kaldır ve otur oturduğun yerde!" talimatını almıştı.¹³ Şayet gerçekten böyle bir şey söylendiyse, en hafif şekilde söylersem, kötü bir şekilde geri tepmiş bir politika için kaba bir eğretilime kullanmıştı.

Tony Blair'in tutarlı bir destekçisiydim ve bugün de kendisini olağanüstü bir lider olarak görüyorum. Öte yandan bu eğretilmeyi değiştirmek için neden varını yoğunu riske atarak Bush'a bel bağladığını hâlâ anlamıyorum. Blair, dünya meselelerinde sürekli olarak çok taraflılığı destekledi ve bunu konuşmalarında açıkça ortaya koydu. Öte yandan Bush yönetimi bazı temel uluslararası anlaşmalara bağlı kalmayaca-

¹³ Christopher Meyer, *DC Confidential*, Londra: Weidenfeld and Nicolson, 2005.

ğını en başından ilan etmişti. Yeni Amerika Ulusal Güvenlik Doktrini, Amerika'nın çıkarlarının her şeyin üstünde olması gerektiğini bağıra bağıra söylüyordu. Bush'un Ulusal Güvenlik Danışmanı (sonradan Dışişleri Bakanı) olan Condoleezza Rice tiye alarak "hayali bir uluslararası toplum"dan söz etti. Bushçular BM'yi ezme fırsatını nadiren kaçırdılar. Bütün bunlar 11 Eylül saldırılarından çok önce gerçekleşmişti.

Bush hükümeti hükümeti, başında Amerika olmak kaydıyla uluslararası ilişkileri güç merkezi olarak yeniden tanımlayarak uluslararası sistemde birkaç on yıllık çalışmanın altını oydu. Amerikalılar daha önce uluslararası işbirliğine duyulan ihtiyacı tanımlama ve bunu kurumsal inşa süreciyle devam ettirme konusunda genellikle başı çekmişlerdi. 2002 yılında seçkin uluslararası ilişkiler uzmanı John Ikenberry, Bush'un doktrinlerinin bir vizyon oluşturduğunu söylemişti: Buna göre "ABD, standartları belirleme, tehditleri belirleme ve güç kullanma küresel rolünü üstleniyor. Bu radikal fikirler, bugünün dünya düzenini, Soğuk Savaş'ın sonunun yapmadığı bir şekilde dönüştürebilirdi. Yönetimin yaklaşımı tehlikelerle dolu ve muhtemelen başarısız olacak. Tarih bir çeşit rehber ise, Amerika'yı daha düşmanca ve bölünmüş bir dünyada bırakacak direnişi tetikleyecektir."¹⁴ Tıpkı dinî metinlerde söylendiği ve yaşandığı gibi.

Avrupa, Irak konusunda bu kadar bölünmüşken Britanya, ABD ile Avrupa arasında bir köprü olmayı başaramadı; sonuç olarak savaşı destekleyen ülkeler ile Amerika arasında aracı olmaktan öteye geçemedi. Bunun aslında hiçbir zaman doğru bir yaklaşım olduğunu sanmıyorum, Demokratların ABD başkanlığını almaları hâlinde bile.¹⁵ Bu durum, Britanya'nın Avrupa'nın bir parçası olmadığını bir kez daha ortaya ko-

¹⁴ John Ikenberry, "America's imperial ambition", *Foreign Affairs* (Eylül/Ekim 2002): s. 1. Benzer bir çalışma için bkz. David Held, *American Power in the Twenty-first Century*, Cambridge: Polity, 2004.

¹⁵ Konuyla ilgili ilginç ve kapsamlı bir değerlendirme için bakınız. Peter Riddell, *Hug Them Close*, Londra: Politico's, 2004.

yuyor. Zaten olduğun bir yere köprü olamazsın. Tony Blair bugün bile aynı çizgide konuşmaya devam ediyor. 2007 yılının Ocak ayında savunma üzerine yaptığı bir konuşmada Britanya dış politikasının “temelinde bir yanda Amerika ve diğer yanda Avrupa olmak üzere iki ittifak olduğunu” söyledi.¹⁶ Bana sorarsanız “Avrupa”nın uzaklığı bundan daha güzel anlatılamazdı. Avrupalı mıyız, değil miyiz? Aramızda özgül bir ilişki olduğu tamamen bir efsane olmasa da hiçbir üye devlet tek başına AB-ABD ilişkilerinin ana kanalı olamaz ve olmamalıdır.

İnsanların Amerika’nın yeni bir dünya imparatorluğu kurabileceğini düşündüğü zaman sona erdi. George W. Bush hükümetlerinden sonra Amerika’nın etkisi fiilen azaldı. Amerika’nın dünyanın rakipsiz askeri gücü olması içten bile değildi fakat Afganistan ve Irak seferleri, bu tür bir gücün pratik kullanımının gerçekte ne kadar sınırlı olduğunu açıkça ortaya koydu. Afganistan’da Ruslara karşı zafer kazanan cihatçılar, Amerika Irak’tan çekildiğinde de aynısını yapacaklar. Dünyanın en güçlü ordusu, yerel silahlı ayaklanmayla başa çıkmakta oldukça yetersiz olduğunu kanıtladı. Bu arada, tıpkı Ikenberry’nin tahmin ettiği gibi, Amerika’nın dünyadaki itibarı son yılların en düşük seviyesindedir.

Savaş, ayrıca Amerika için oldukça pahalıya mal olmuştu. 2006 baharı itibarıyla Amerikalı vergi mükelleflerine doğrudan maliyeti dört yüz milyar dolardı ve bu daha başlangıçtı.¹⁷ Amerikan ekonomisinin büyüklüğü göz önüne alındığında bile oldukça büyük bir paradan bahsediyoruz. Ezcümle bu savaş, vergi indirimleriyle beraber düşünüldüğünde, Amerika’nın şu anda sahip olduğu rekor bütçe açığının oluşmasına katkıda bulunmuş oldu. (Clinton, görevi bırakmadan önce bütçe fazla vermişti. Bütçenin önemli bir kısmını iyileştirilmiş refah önlemlerine harcamak istese de Cumhuriyetçi Kongre buna engel olmuştu.)

¹⁶ Tony Blair, savunma üzerine konuşma, Plymouth, Ocak 2007.

¹⁷ Anatol Lieven ve John Hulsman, *Ethical Realism*, New York: Pantheon Books, 2006: s. 97.

Amerika'nın gücünün ve etkisinin azalması, dış politika arenasında geniş kapsamlı sonuçlar doğuracaktır. Daha çok kutuplu bir dünya isteyenler, dileklerini veya buna yakın bir şeyi elde ediyor olabilir. Bununla birlikte sonuç, özellikle BM'nin otoritesinin belirgin bir şekilde kaybedilmesiyle aynı zamana denk geldiğinden, dünya için rahatsız edici ve tehlikeli olabilir. Bu, Birleşik Krallık'ın yakın gelecekte aynı ideale yeniden bağlı bir Amerika ile birlikte çok taraflılığa dönüşü teşvik etmek için çok çalışması gerektiği anlamına geliyor.

O zaman Gordon Brown ne yapmalı? Nispeten kısa vadede İngiliz birliklerini Irak'tan çekme niyetini somut olarak açıklamalıdır. Öte yandan oradaki birliklere ve çekildiklerinde bölgedeki duruma gereken hassasiyet gösterilmelidir. Güneydeki İngiliz birlikleri, çok zor koşullarda iyi bir iş çıkarmıştı; artık kimse işgalci bir güç olmayı Amerikalılardan ne kadar iyi idare ettiğimizle övünmese bile. Brown, Irak durumunun uluslararası düzeyde nasıl ele alınması gerektiğini önermenin yollarını bulmalıdır. Amerika'da Baker Raporu'nun ileri sürdüğü gibi komşu Ortadoğu ülkeleri de sürece dâhil olmak zorunda kalacak.¹⁸ Brown, bir süre onunla çalışmak zorunda kalacak olsa da mevcut Amerikan yönetimiyle arasına mesafe koymalıdır. Bunu, daha geniş bir Atlantikçilikten ödün vermeden yapabilir. Ne de olsa Kongre'yi Demokratlar kontrol ediyor. Onun yerine teröre farklı bir yaklaşım geliştirmeli, kalpleri ve beyinleri kazanma ihtiyacını çok daha fazla vurgulamalıdır. Bu yaklaşım, uluslararası terörizmin oluşturmaya devam ettiği tehlikelerin tanınmasıyla tamamen tutarlıdır.

Teröre Karşı Savaş'ın yerine ne koymalıyız? Bu basit bir soru gibi görünse de karmaşık bir cevap gerektiriyor.

1. Uluslararası terörizm, daha önce vurguladığım gibi gerçek bir tehdittir. Bunu söylemek korku siyaseti yapmak değildir. Bu arenada her şeyin abartıldığını söyleyenler yanılıyor. Herkesin abartarak söylemekten hoşlandığı bir

¹⁸ *Iraq Study Group Report*, James A Baker ve Lee Hamilton başkanlığında, Washington, 2006; yayımcı belirtilmemiş).

risk vardır. Bazıları –genellikle solda siyaset yapanlar– için bu risk cihatçı terörizmdir, sağda siyaset yapanlar için ise küresel ısınma. Yine başkaları için bu, kuş gribi de olabilir. Hakikat şu ki bunların hepsi gerçektir ama her bir örnekte gerçek risk seviyesini hesaplamak kolay değildir. Bu durumlar, sigorta şirketlerinin uğraştığı, riskin uzun bir seri üzerinden hesaplanabileceği durumlar gibi değildir. Bir sigorta aktüeri, kendi evinizdeki bir kazada ölme riskinizin ne olduğunu söyleyebilir ama bir terör olayında ölme riskinizin ne olduğunu söyleyemez. Uluslararası terörizm, risk ticaretinde düşük olasılıklı yüksek sonuçlu riskler dedikleri şeyin bir örneğidir. Takdir edersiniz ki böyle risklerin yönetilmesi oldukça zordur. Öte yandan daima bunların risk olmadığını söyleyen insanlar da olacaktır. Yine de sonuçları felaket olabileceğinden bu tür riskler yönetilmeli ve bunlara karşı önlem alınmalıdır.

2. Uluslararası terörizm örgütlenmek için genellikle modern yüksek teknoloji iletişim araçları kullanan yaygın aktivist ağlarını içerir. Yine de bu tür grupların normalde şu ya da bu devlet içinde bir üsse ihtiyacı vardır. Askerî seçeneklerin bu gruplara karşı koymada hâlâ geçerli bir seçenek olmasının nedeni budur. Açıkçası Afganistan’a müdahale etmek doğru bir karardır ama sonrasında, ülkede barış ve huzuru tesis etme şansını kullanmak için gereken kaynakları sıralamak söz konusu olduğunda büyük bir hayal kırıklığı yaşanmıştı. Gelgelelim Pakistan örneğinde olduğu gibi, vakaların önemli bir çoğunluğunda diplomatik baskı mekanizmaları uygulanmalıydı.
3. Özellikle genç erkeklerde işsizliğin azalmasına yardımcı olan ama genel olarak daha yoksul ülkelerde yaşam koşullarını iyileştiren kalkınma projeleri terör tehdidini azaltmada önemlidir. Yine de terörizmin sadece yoksulluğun sonucu olmadığını kabul etmeliyiz. Cihatçı hareketler dinî inançla hareket eder veya jeopolitik hedeflere sahip olabilir.

4. Birleşik Krallık, Irak'ta yürütülen dış politikanın ve Amerikalılara yakınlığın sonucu olarak ciddi anlamda terör tehdidi altındadır, doğru ama bunlardan biri ya da ikisi değişse de bu risk ortadan kalkmayacaktır. Köktendinciliğin terör tehdidinin yegâne kaynağı olduğu da doğru değildir. Mesela Oklahoma City'de yaklaşık 200 kişinin ölümüne yol açan bombalı saldırıyı gerçekleştiren Timothy McVeigh, aşırı sağcı bir grubun üyesiydi. Yıkıcı silahlar yapmak için gereken bilgi birikimi kısmen internetin bir sonucu olarak artık daha ulaşılabilir durumdadır.
5. Terörizm söz konusu olduğunda en kötü ihtimal, bir grubun nükleer silah edinebilmesidir. Son yıllarda, özellikle eski Sovyetler Birliği'nden büyük miktarda nükleer malzeme kayboldu. Kimse nerede olduğunu bilmiyor. Nükleer kapasiteye sahip bir devlet, bir terör örgütüne yardım etmeye karar verebilir. Bu nedenle, nükleer yayılmayı önleme, kayıp nükleer malzemelerin izini sürme ve kimyasal ve biyolojik silahlar konusunda mevcut durumu koruma mücadelesi, riskin kontrol altına alınmasıyla doğrudan ilgilidir.
6. Britanya, genel olarak felaket niteliğindeki risklerle başa çıkma kapasitesini yükseltmelidir. Felaketin birçok farklı kaynağı olabilir ancak işler ters gitmeye başladığında sonuçları örtüşebilir. Tüm felaketler kitlesel paniğe neden olabilir, bu anlamda şehir merkezlerinin hızla boşaltılması gerekebilir, kurtarma hizmetlerinin kapasitesi aşırı yüklenebilir, hastaneler dolup taşabilir, iletişim kesintiye uğrayabilir. Bazı hazırlık biçimleri, potansiyel afet durumlarının çoğu için uygulanabilir.
7. Bilgi aktarımı, gözetim ve benzeri konularda uluslararası işbirliği esas olacaktır. Daha önce tartışıldığı gibi uluslararası terörizm söz konusu olduğunda özgürlük ve güvenlik arasında bir uzlaşma olmalıdır. Bu teorem, bir dereceye kadar diğer risk durumları için de geçerlidir. Ne olursa olsun basit kocakarı ilaçlarından kaçınılmalıdır.

Misal bunlardan en zararlı olanlarından biri Şer Eksenî fikriydi. George W. Bush hâlâ buna inanıyor gibi görünüyor. Bu nedenle Bush yönetimi, en kötü günlerinde İran'daki nükleer tesisleri bombalamaya karar verebilir. İsrail liderliği, yeni bir Amerikan Başkanı sahneye çıkmadan önce bunu yapmayı seçebilir. Böyle bir eylem, Brown'ı ilk büyük dış politika kararını almaya zorlayacaktır. Böyle bir saldırı gelirse kınamalı mı? Bence kesinlikle kınamalı.

Nükleer silahlara sahip devletlerin apaçık ikiyüzlülüğüne ilişkin zor bir soru gibi duruyor, ayrıca nükleer silahlanmanın kontrol altına alınmasına ilişkin daha geniş mesele de varlığını koruyacaktır. Ne de olsa Brown, Trident füzesinin yenilenmesine destek verdiğini açıklamıştı. Soru açık: Nükleer silahlara sahip olmak bizi daha güvenli yapıyorsa, bu neden diğer uluslar için de geçerli olmasın? Britanya şu anda "ilk kullanımdan kaçınma" politikasına bile bağlı değil. Aslına bakarsanız Trident füzesinin yenilenme kararının farklı nedenleri vardır: İşçi Partisi'nin savunmada zayıf görünmeme ya da Toryler tarafından kuşatılmama arzusu, Fransa'nın Avrupa'daki tek nükleer güç olacağı bir durumdan kaçınma arzusu ve nükleer silaha sahip bir devlet olmanın dünya meselelerinde nüfuz yaratacağı inancı, füzenin yenilenme sebeplerinden birkaçına örnek olarak verilebilir.

Amerikalı yazar Robert Kagan'ın 2002 yılında "güç" ve "zayıflık" tartışmasıyla başlattığı münazaranın çok ötesine geçtik.¹⁹ Kagan, Avrupalıların Venüs'ten, Amerikalıların Mars'tan geldiği teziyle Avrupalıların canını sıkmaktan fazlasını yapmıştı. Ona göre Amerika, güç kullanımına sahiptir ve bu nedenle istediğini alabilir; Avrupalılar ise kadınsı ikna ve müzakere sanatlarını kullanmak zorundadır. Şimdiden ne kadar da köhne bir düşünce değil mi!

Irak Savaşı ve sonrası, aslında Kagan'ın denkleminde her

¹⁹ Robert Kagan, "Power and Weakness", *Policy Review* 113 (2002). Ayrıca bkz. Robert Kagan, *Of Paradise and Power*, New York: Knopf, 2003.

iki taraf için de küçük düşürücü bir deneyim oldu. Önümüzdeki birkaç yıl dünya topluluğu için zor olabilir. Irak ve Afganistan'daki iç karışıklık, askerî müdahalenin dünyadaki tehlike noktalarını yeniden şekillendirmek için kullanılabilmesine inananları susturdu. Öte yandan müzakere ve çok taraflılık, İran örneğinde görüldüğü gibi belirli bir hareket tarzına sıkı sıkıya bağlı uluslara karşı her zaman etkili değildir. Bu nedenle bir şey yapmak için etraflıca düşünmek gerekir.

Çok taraflılık fikri, sıklıkla kullanıldığı gelişigüzel biçim göz önüne alındığında daha yakından incelenebilir. Nominal karşıtı olan tek taraflılık da aynı şekilde olabilir. Kavramın saf anlamıyla tek taraflı olarak pek bir şey yapılamaz. Misal Irak'ta Amerika tek başına değildi, asker gönderdin ya da göndermesin, bir dizi hükümetin fiili desteğini almıştı. Ulusların geneli arasında harekete geçmeye dönük yeterli bir mutabakatın sağlanamayacağı pek çok durum olacağından ileride dünyanın pek çok sorununun üstesinden gelmek için "gönüllüler koalisyonu"na ihtiyaç duyulacaktır. Geniş bir destek kazanan Kosova'daki askerî müdahale böyle bir koalisyondu.

Müzakereye, işbirliğine ve uluslararası hukuka saygıya yönelik eğilim, Kagan'ın Nietzschevari üslubuyla söylediği gibi, zayıflık işareti değildir. Bilakis bunlar güç biçimleridir ve uzun vadede cebir kullanmaktan daha etkilidir. Nihayetinde Kagan, askerî desteği olmayan çok taraflı yaklaşımların, hedef alındığı kişiler tarafından göz ardı edilebileceği değerlendirmesinde çok haklıydı. Tam da bu noktada, benim iddialı çok taraflılık dediğim bir duruşu benimsemeli; bu çerçevede uluslararası işbirliğinin kilit önemini tanımalı ancak bunu desteklemek için cebir kullanımının gerekebileceğini de kabul etmeliyiz. Britanya, AB'nin askerî kabiliyetinin geliştirilmesi konusunda baskı yapmaya devam etmelidir. Şimdiye kadar bu konuda bir ilerleme kaydedilmiştir. 2003-4 itibarıyla, NATO'ya dâhil olanlar dışında yaklaşık yetmiş bin AB askeri, ani müdahale gücü olarak konuşlandırılabilirdi.

Kabul ediyorum tek tek her biri ile ilerleme kaydedilmesi zor olsa da Birleşik Krallık, BM Güvenlik Konseyi ve G8'deki reformları desteklemeye devam etmelidir. Güvenlik Konseyi, altmış yılı aşkın bir süre sonra bile 1945'in dünyasını yansıtmaya devam ediyor. Hindistan, Japonya ve Brezilya'nın daimî üyelik talepleri var ama henüz bir mutabakata varılmadı. Ne Çin ne de Hindistan G8 üyesi olabilir. Ayrıca G8 yapılanmasının da G10 şeklinde yeniden düzenlenmesi gerekiyor.

Gordon Brown'ın tüm dünyanın saygısını kazandığı iki alan bulunuyor: Bunlardan biri yoksul Afrika ile kurduğu ilişki, diğeri ise uzun süre maliye bakanlığı yapmış biri olarak dünya ekonomi konseyleri üzerindeki etkisidir. Dünya ekonomi konseyleri üzerindeki nüfuzu, hâlihazırda küresel iktisadi yönetişim reformu ile ilgili tartışmalarda etkin bir rol oynadığından başbakan olması hâlinde hemen etki gösterebileceği bir alandır.

BM gibi dünyanın iki temel iktisat kurumu olan Dünya Bankası ve IMF de etki alanlarını kaybediyor. Dünya Bankası ve IMF'nin uyguladığı şartlılık ilkesi uygulanmadığından finans piyasalarında yaygın bir sermaye varlığından bahsedilebilir. IMF kredi rejimini başarısız olarak değerlendiren Latin Amerika ve Asya ülkeleri IMF ile çalışmaktan vazgeçtiler. Dünya Bankası ve IMF yıllar içinde rollerini değiştirmiş olsalar da geçen yüzyıldaki tek büyük kurumsal reform DTÖ'nün –o da Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması yerine– kurulması olmuştur. Bir Ekonomik Güvenlik Konseyi veya Küresel Rekabet Otoritesi kurulması gibi pek çok iddialı öneri oldu fakat hiçbirisi meyve vermedi. Bu durumda iktisadi milliyetçiliğe dönüş veya yerkürenin çok kutuplu bir dünyanın iktisadi versiyonu şeklinde farklı gölgelere ayrılması, açık tehlikeler olarak karşımızda durmaktadır.²⁰

Enerji güvenliği hem enerji zengini ülkeler hem de ihti-

²⁰ Bkz. Alan Aherne vd., "The EU and the governance of globalization". Finlandiya'nın AB Başkanlığı için hazırlanan rapor, Eylül 2006.

yaçlarını tedarik için çırpınan ülkeler arasında milliyetçiliği yönlendiren ana faktörlerden biridir. Yüksek enerji fiyatlarının fırlatma rampasında dünya meselelerinde kendini yeniden öne çıkaran Rusya enerji zengini ülkeler arasında can alıcı örneklerden biridir. Çünkü Bay Putin'in Rusya'da "egemen demokrasi" fikri, demokrasiden çok egemenlikle ilgilidir. Rusya, daha geniş dünya topluluğundan bağımsız hareket ettiğini kanıtlamak istercesine İran'a nükleer malzeme satıyor ve Shell Oil Company'ye baskı yaparak, şirketin Doğu Sibirya Sahalin'deki petrol ve gaz geliştirilmesi üzerindeki denetimini kaybetmesini istiyordu. Çin ise hızla büyüyen ekonomisini beslemeye çalışan ihtiyaçlarını tedarik için çırpınan ülkeler arasında yer alır. Tam da burada jeopolitik detayların önemli olduğunun altını çizmek isterim. Misal Çin'in, İran'ın nükleer kapasite arayışını engellemek için İran'a karşı uluslararası yaptırımları desteklemeyi kabul etmesi pek olası değildir çünkü İran, petrolünün en önemli tedarikçilerinden biridir.

Bölgeselcilik de dünya toplumunda önemli bir güç olarak ortaya çıkıyor. Ticaret alanında, 1995 yılından bu yana, geçen yarım yüzyıla göre daha fazla bölgesel anlaşma yapılmıştır. AB örneği en çarpıcı ve gelişmiş olanıdır fakat benzerleri Latin Amerika'da, Afrika'da ve her şeyden önce Asya'da da mevcuttur. 1997-98 Asya krizi, Doğu Asya ülkelerinin bölgesel mali ve finansal anlaşmalara yönelik müzakerelerde bulunmalarının itici gücü olmuştu. Aynı dönemde dört Asya ülkesi –Hindistan, Pakistan, Çin ve son olarak Kuzey Kore– nükleer devlet hâline geldi. İran'ın nükleer silaha sahip olması durumunda Japonya ve muhtemelen Güney Kore de onları takip edebilir. Ekonomik işbirliği, böyle bir durumun getireceği muazzam tehlikeleri azaltmaya yardımcı olabilir ama yalnızca Hindistan ile Pakistan veya Kuzey ile Güney Kore arasında değil, aynı zamanda Çin ile Japonya arasında da büyük gerilimler yaşanabilir.

Orta Asya, küresel anlamda görece bir bilinmezlik içinde yüzyıllar geçirdikten sonra bugün büyük stratejik öneme sahip

bir alan hâline geliyor. 1994 yılında Rusya ve Çin, üç Orta Asya cumhuriyeti olan Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ile bir araya gelerek Şanghay Beşlisi'ni oluşturdu.²¹ Binlerce kilometrelik ortak sınırlarını askerden arındırıp ticaret anlaşmaları imzaladılar. 2001 yılında Özbekistan'ın katılımıyla grup Şanghay İşbirliği Örgütü adını aldı. Örgütün artık Moskova'da daimî bir yönetimi var, daha fazla müşterek anlaşma yaptı ve gelecekte ya NATO için değerli bir ortak ya da daha uğursuz bir şekilde NATO'ya rakip olabilir. Hindistan, İran, Moğolistan ve Pakistan gözlemci olarak katıldı. Bu ülkelerin tam üye olmaları durumunda grup dört nükleer devleti, muazzam doğal kaynakları ve yaklaşık iki buçuk milyarlık bir nüfusu içerecektir. Size bir şey söyleyeyim; AB, ABD ve Japonya'nın paçalarının tutuşmasına şaşmamalı.

Bölgeselcilik, küresel yönetişi zayıflatabilir fakat bunun çeşitli yolları vardır. Uygun şekilde geliştirildiğinde, daha etkili küresel kurumlar oluşturmaya katkıda bulunabilir. AB, ilke olarak bölgeler için olduğu kadar ülkeler için de açık avantajları olan bağlayıcı çok taraflı yönetim kurallarının önde gelen savunucusudur.²² Küresel karşılıklı bağımlılık tüm ulusları ve bölgeleri aştığından, diğer alanlarda olduğu gibi ticarete de anlaşmazlıkları çözmek için açık kurallar ve araçlar varsa bu genellikle herkesin avantajıdır. Küresel kurumlar, küçük büyük demeksizin tüm ülkelere, dünyanın kalkınması için söz söyleme fırsatı sunar. Küresel kurumların kendileri de bir sermaye biçimidir çünkü her mübadele yapıldığında çözümleri müzakere etmek zorunda kalmak yerine aktörlerin belirlenmiş kuralları izlemesine izin vererek maliyetleri düşürürler.

G8'in bugün sahip olduğumuzdan daha basit bir küresel ticaret ve güç sisteminde sağlayabileceği bir iktisadi yönetim anlayışını sağlayamayacağı yeterince açık. Brown, Çin ve Hindistan'ın yükselişinin yarattığı iktisadi zorluklar hakkında

²¹ Mark Leonard, *Divided World*, Londra: Centre for European Reform, 2007.

²² Aherne vd., "The EU and the governance of globalization", s. 18-31.

kapsamlı bir değerlendirmede bulunmuştu ama kanımca bu meselenin stratejik etkileri de bir o kadar büyük ve kapsamlı olacaktır. Britanya'nın bu konularda AB'den bağımsız yol alması oldukça zor görünüyor. Aynı şey Gazze ve İşgal Altındaki Topraklarda kötüleşen durumla ilgili ilerleme kaydedilmesi gibi diğer acil uluslararası sorunlar için de geçerlidir. Bu, AB ile sürekli dolaysız ilişkinin yanı sıra nihai AB üyeliği olasılığı olmadan istikrar ümidi olmayan Balkanlar gibi Avrupa'nın kendi içindeki sorunlu alanlar için daha da açık bir şekilde doğrudur.

Britanyalı askerlerinden oluşan bir müfreze ormanda ilerlerken aniden insan yiyen timsahlarla dolu büyük bir nehre gelirler. Müfreze komutanı, herkesin güvenli bir şekilde karşıya geçebilmesi için, bir gönüllüden iple karşıya geçmesini ister. Herkes bir süre susar. Sonra sıska bir İskoç gönüllü olur. Suya girer ve sağ salım karşıya geçer. Komutan diğer taraftan seslenir: “Aferin, nasıl başardın?” İskoç gömleğini çıkarır ve göğsünü boydan boya saran koca dövmeyle gösterir: “Glasgow, dünyanın en güzel şehri.” Ve şöyle der: “I ih. Timsah asla bunu yutmaz!”

İyi sloganların ciddi anlamda ikna edici gücü olabilir belki ama önemli olan sloganın ardındaki gerçekliktir. Politikacılar lütfen dinleyin!

Bugün, internet ve diğer iletişim araçlarının hayatımızın birçok alanında devrim yarattığı bir anlık iletişim dünyasında yaşıyoruz. Türü ne olursa olsun iletişim araçları, bir yanıyla küreselleşmenin fiilen ne anlama geldiğine dair önemli bir yanıt oluştururken bir yanıyla da sürecin genişlemesine de-rinden dâhil olurlar. Artık seçimlerde internetin büyük rol oynayacağına hiç şüphe yok. Mesela internetin, blogların ve YouTube’un Amerika’da kısa bir süre önce yapılan ara seçimleri şekillendirdiğini görüyoruz. Tabii ki internet medyası geleneksel medyanın yerini almadı fakat yazılı ve görsel basınla iç içe geçtiler.

İnternet ilerledikçe gerek toplumsal yaşamda gerekse siyasetin doğasında büyük değişiklikleri de beraberinde sürüklemektedir. Toplumumuzun giderek daha az demokratik hâle

geldiği ve bu sürecin siyasetten uzak durma ve boş verme olarak ifade edildiği sıklıkla söylenir. Bu argümanı alaşağı ediyorum. Demokrasi ilk kez hayatımızın derinliklerine iniyor çünkü bilgi kontrolü seçkinlerin elinden çıktı. Şahsen bu süreci “gündelik demokratikleşme” olarak tanımlıyorum. Bu tanım, günlük seçim özgürlüğünde, seyahat etme yetisinde ve muhtelif medyalara açık erişimde de ifadesini bulur.

Gündelik demokratikleşme, seçmenlerin partizanlık duygusundan uzaklaşmasına neden olur; bu anlamda partiler artık takipçileri kendilerine gözü kapalı oy vermeyeceğinden giderek zayıflar. Daha da önemlisi, oy verme eyleminin kendisi koşullu hâle gelir; dolayısıyla eskiden olduğu gibi yurttaşlığın temel bileşeni olmaktan çıkar. Laf aramızda bu saatten sonra bu durumu tersine çevirecek herhangi bir neden göremiyorum. Buradan, özellikle oy çokluğuna dayalı sistemde seçime katılımın düşük olmasının bir hükümetten memnuniyetsizlik duyulduğu anlamına gelmeyeceği sonucu çıkar. Nitekim son genel seçimde seçmenler temelde istedikleri sonucu almışlardı. Bu seçimde seçmenler, muhafazakârların tekrar hükümet olmasını istemedikleri gibi Liberal Demokratlara dönmeye de niyetleri yoktu. Bu anlamda seçmenler (ya da seçmen olmayanlar) belki de İşçi Partisi’nin *kötünün iyisi olarak* ve çoğunluk oyu azalmış şekilde iktidarda kalmasını istemişlerdi ki öyle de oldu.

Bununla birlikte kanıtlar kesin olmaktan uzak olsa da seçmenler politikacıları bir nesil öncesine göre daha fazla küçümsüyor olabilirler. Ancak kabilelerde görülebilecek siyasi bağların kırılmasının hem nedeni hem de sonucu olarak yurttaşların ekseriyetle bir zamanlar olduğundan daha akılcı ve hesapçı olduklarını söyleyebilirim. Bu nedenle Birleşik Krallık’ta seçime katılım oranlarında belirgin bir düşüş eğilimi olduğunu, fiilen bir sonraki genel seçime kadar dillendirebiliriz. Dolayısıyla böyle bir düşüşün devam edip edemeyeceği hakkında kesin bir vargıya varmak söz konusu değildir; edebilir de etmeyebilir de. Partilerin yeni liderlerle ve yeni programlarla seçime katılacakları düşünüldüğünde halkın

katılım oranı da pekâlâ artabilir ki herkes bunun çok yakında gerçekleşeceğini farkında.

Son zamanlarda yapılan çalışmalar, halkın siyasete olan ilgisinin dışavurum düzeyinin son otuz yıl temel alındığında değişmediğini göstermektedir. İnsanların yaklaşık üçte biri siyasete “çok” veya “oldukça fazla” ilgi duyduklarını, üçte ikisi de kendilerine yetecek kadar takip ettiklerini söylüyor. Bu rakamlar seçim sürecine girildiğinde daha da yükselir. Misal 2005 yılı seçimlerindeki %71’lik katılım oranı, 1974 yılında bu yana görülen en yüksek orandır.¹ Doğrusunu isterseniz insanların siyasete olan ilgisinin devam etmesi ile oy kullanma oranlarındaki düşüş arasındaki tutarsızlığın nedenini açıklamak gerçekten güçtür. Bunun yalnızca Britanya’ya özgü bir şey olmadığını ve bu nedenle bu ülkenin dinamiklerine dayanarak yapılacak herhangi bir açıklamanın ya da önerilecek çözümlerin ikna edici olmayacağı çok açıktır. “Kaybolan seçmen”, önemli farklılıklar gösterse de birçok gelişmiş ülkede aynı yok etme oyununu oynuyor. Amerika’nın 2000 yılındaki başkanlık seçimlerinden sonra yapılan araştırmalar, oy kullanmamanın her zaman politik kayıtsızlığın bir ifadesi olmadığını göstermiştir. Bu seçimin sonucu Florida’dan gelecek birkaç yüz oya bağlıydı. Oy vermeyenlerden bazıları çok pişman olmuştu. CNN’in anketine göre oy kullanmayanların yarısından fazlası, geriye dönüp baktıklarında o gün oy kullanmadıkları için çok üzgün olduklarını söylemişti.²

Haklısınız, burada bariz bir paradoks var. Yerleşik demokrasilere sahip ülkelerde seçmenlerin çok azı oy kullanma eğilimindedir. Yine de demokrasi, dünyanın son birkaç yılının en başarılı hikâyelerinden biridir. Askerî diktatörlüklerin çoğu ortadan kalktı. Bugün kırk yıl öncesine göre kırk kat daha fazla demokrasi var, hatta demokrasinin ne olduğunu ilişkin katı ölçütler kullanılsa bile.

Böyle bir paradoksu nasıl açıklarız? Demokrasinin yayıl-

¹ David Sanders vd., *The 2005 General Election in Great Britain*, Seçim Komisyonu Raporu, Ağustos 2005.

² Thomas E. Patterson, *The Vanishing Voter*, New York: Knopf, 2003: s. 3.

masını açıklayan etmenin, kalbindeki –medya ve bilgi teknolojisinin küresel rolünü ifa ederken yaşadığı– sancıları da açıkladığını ifade etmek isterim. Bugün, zengin ya da fakir çok az kişinin dışlandığı bir dünya bilgi toplumunda yaşıyoruz. Diktatörlükler, gizlilik ilkesi ve bilginin kontrol edilmesi üzerine inşa edilir; bugün gizlilik ilkesi ve bilginin denetlenmesi geçmişe kıyasla oldukça zordur. Yine otoriter rejimler küçüldükçe ya da yönetimlerinin temellerini ayarlamak zorunda kaldıkça, iyi kurulmuş oldukları yerlerde demokratik kurumlar baskı altında kalır.

İletişim medyasının demokrasi söz konusu olduğunda ikili bir rolü vardır. Bir yandan bilgiye kolay ulaşılabilirlik, kamusal konuların etkili bir şekilde tartışılması için yeni olanaklar sunmaktadır. Öte yandan medya, kişiliklere acımasızca odaklanarak, yadsıyarak ve zor konuları önemsizleştirerek açtığı alanı kapatma eğilimindedir. Medya endüstrisinde çalışanları suçlamak söz konusu değildir. Hayır, hayır, hayır, söz konusu olan daha yapısal bir sorundur. Halkın demokrasiye olan inancını bu şekilde kaybetmediğini biliyoruz. Tüm gelişmiş ülkelerde yapılan anketlere katılanların %90'ından fazlası, demokrasiyi, yaşamak istedikleri tek sistem olarak görüyor.

Demokrasinin seks gibi olduğu söylenir. İyi olduğunda iyidir, kötü olduğunda ise hâlâ oldukça iyidir. Gelgelelim geline nokta demokrasinin doğası ve insanların demokrasiden beklentileri açıkça değişti. Bugün iyisiyle kötüsüyle bir medya demokrasisinde yaşıyoruz. Medya artık haber vermenin ötesinde kamusal tartışmanın yürütüldüğü ve politik bilincin biçimlendiği tavrı belirlemektedir. Öyle ki bir siyasetçi, *Today* programından gelen bir talebe, parlamentoda nasıl bir konuşma yapacağından daha acil bir şekilde yanıt vermek zorunda hissedebilir. Bir siyasi lider, programa katılmayı reddettiğinde, bu sanki demokratik sürecin bir başarısızlığıymış gibi gücenebilirler.

Bununla birlikte basılı ve elektronik medyanın kendisinin, gündelik demokratikleşme süreciyle aynı doğrultuda ve muhtemelen oldukça radikal bir şekilde değiştiğini kabul

etmek son derece önemlidir. Program devam ederken oldukça sık tartışılan e-postalar aracılığıyla *Today* sunucuları ve konukları, dinleyicilerle düzenli bir etkileşime girer. Dahası bu uygulama, dünyanın dört bir yanında medya programcılığında yankı buluyor.

Tüm bunların ne kadar da çok yeni olduğunu hatırlamaya değer doğrusu. 1998 yılında, Tony Blair iktidara geldikten kısa bir süre sonra BBC radyoda Reith Konferansları programında ders verdim. Onlara yeni bir format bulmak adına beş dersin üçünü yurtdışında farklı şehirlerde verdim. Bir dersi Delhi’de, bir dersi Hong Kong’da ve bir dersi de Washington’da işledim; son ikisi Londra’daydı. Ders verdiğim yerlerin tamamında stüdyoya davet edilen bir seyirciyle yapılan tartışma da programa dâhil edilmişti. Geçmiş programlarda yalnızca iki kez derslerle birlikte bir stüdyo tartışması yaşanmış ve ilk kez uluslararası bir izleyici katılmıştı.

Yine bu dersler etrafında küresel bir internet tartışması da düzenledik. Küreselleşmeyi ele aldığımız bu tartışmanın, internet izleyicisinin derslerin ne hakkında olduğuna dair bir örnek olmasını istedim. Her dersin ardından stüdyoda tartışmalar devam ederken tartışmacılara internet izleyicilerinden gelen sorular aktarıldı. Ayrıca internet izleyicileri, yorumlarıyla da tartışmalara katkıda bulundu. O zamandan bu yana işlerin işleyişi bakımından dikkate değer olan şey, BBC internet sitesinin daha yeni kurulmuş olması ve organizasyondaki birçok kişi tarafından hâlâ ezoterik bir deneyim olarak görülmesiydi. O gün bugündür inanılmaz hızlı bir değişim yaşandı. Artık Britanya nüfusunun %70’i interneti ayda en az bir kez kullanıyor.

Önceki nesillere göre çok daha fazla düşünümsel bir dünyada yaşıyoruz. Öyle ya da böyle, neredeyse her gün kendi hayatlarımızı sorgulamak zorunda kalıyoruz. Medya da bu geçişe paralel olarak değişiyor ve sadece internet üzerinden etkileşim kurarak değişmiyor. Reality şovlar, medyanın izleyicileriyle aktif etkileşiminin mükemmel bir örneğidir. İlk

bakışta bu süreç, ünlü olma arayışının diğer her şeyi geride bıraktığı ve medyanın izleyicileri üzerindeki gücünün altını çizdiği bir süreç gibi görünüyor. Siz beni dinleyin, bir de olaya tersinden bakmaya çalışın: İzleyici medyayı ele geçiriyor ve onları çok daha etkileşimli bir şekilde yeniden şekillendiriyor.

1. Pasif ve Aktif Güven

İnsanların politikacılara eskisinden daha az güvendiği fikrine şüpheyle yaklaşanlardanım. Ne bileyim, bana pek ikna edici gelmiyor; bence refleksif bir toplumda güvenin, bir zamanlar olduğundan daha pasif, doğal karşılanan bir olgu olduğu yorumu, bu durumu daha çok açıklıyor. Anketlere göre en güvenilir grupları düşünelim. Bu gruplar seçilmiş insanlardan oluşmuyor. Gerçekten de bu insanlar, –tabipler odası, ordu ve (halkın tamamını kapsamasa da) emniyet– seçim sürecinin çok az gerçekleştiği grupların üyeleridir. İnsanlar gerçekten bu gruplara diğerlerinden daha fazla mı güveniyor, yoksa bu gruplar daha ziyade hayatın, düşünümSELLİĞİN en az nüfuz ettiği alanlarında mı bulunuyorlar?

Şahsen insanların düşünümSELLİK eğiliminin en az nüfuz ettiği alanlarda yaşadıklarını düşünüyorum. Pasif güven diyebileceğimiz geleneksel güven mekanizmaları, belirli bir kişi veya kuruma duyulan güvenin, onların otoritesini kabul etmekten kaynaklandığı yerdir. Burada kayıtsız şartsız bir güven olduğu söylenemez fakat bu, diğerinin üzerinde hakem olduğu ayrıcalıklı bilgi kaynaklarına erişimi olduğunu kabul etmek anlamına gelir.

Bugün pasif güven, her yerde, hatta meslekler alanında bile gerilemektedir. “Doktor en iyisini bilir.” yaklaşımı –gerek doktor gerekse hastalar arasında– var olmaya devam eden bir tutumdur fakat saldırı altındadır ve bu son derece haklı bir durumdur. Bir zamanlar mesleki otoriteyi besleyen bilgi tekeli, artık tekel değildir. Araştırmalar, bazı durumlarda bir

hastanın aslında hastalığı ve nasıl tedavi edilmesi gerektiği hakkında bir doktordan, özellikle de tanımı gereği bir uzman olan pratisyen hekimden daha çok şey bildiğini göstermektedir. Bu nedenle insanlar herhangi bir doktora eskisinden daha az güven duyabilir fakat bu, onların bir bütün olarak tıp mesleğine veya tıp bilgisine olan güvenlerini kaybettikleri anlamına gelmez. Aksine güvenin temeli değişmeye başladıkça bu kaynakları tek tek doktorlar hakkında yargı oluşturmak için kullanırlar.

Aktif güven, devam eden bir süreçtir. Bu koşullarda güven şarta bağlıdır ve bir alışverıştır. İşte bunun temeli kanıtlanmalıdır. Açıkçası bunun sosyal bağların zayıflaması anlamına geldiğini sanmıyorum. Olsa olsa, bu bağların farklı biçimde ifade edilmesi demektir. İletişim (her iki tarafta da iletişim), pasif güven durumuna göre güvene dayalı ilişkilerde daha merkezî hâle gelir. Bu, daha resmi ortamlarda olduğu kadar kişisel yaşam alanında da gerçekleşmektedir. Evlilik, birkaç yıl öncesine kadar bir “durum”du; bir insan ya evliydi ya da değildi. Aşırı basitleştirme yapıyorsunuz Bay Giddens diyeceksiniz ama evlilik, cinsiyetler arasında ev hanımı ve ekmek kazanan şeklindeki bir işbölümüne dayanıyordu. Elbette fikren karı koca arasında yakın bir iletişim vardı, ama bütünüyle bakıldığında iki taraf da farklı alanları kullanıyordu. Günümüzdeyse evlilik, “mahremiyet”e bağlıdır; başka bir deyişle duyguların ve arzuların müşterek iletişimi yoluyla güvenin kazanıldığı bir “ilişki”dir.

Peki tüm bunlar siyaset alanını nasıl değiştirir? Bu, filozofların adlandırmasıyla diyalojik veya müzakereci demokrasinin geçmişte olduğundan daha önemli hâle geldiği anlamına gelir. Müzakereci demokrasi, temsilî demokrasinin yerini alamayacağı gibi onu değiştiremez de, öte yandan onu güçlendirmek için kullanılabileceğini umut ediyorum. Diyalojik demokrasi, kamuoyunu ilgilendiren konuların bilinçli bir şekilde açıkça tartışılabileceği alanlar sağlamak anlamına gelir.

Bugün yurttaşlar, liderlerinin neyin peşinde olduğunu bil-

mek ve bilmeyi –ya da öğrenebilmeyi– beklemekle kalmıyor; başarılı bir liderin aynı şeyi yurttaşları için yapması bir zorunluluktur. Hükümet, odak grupların etkisinde kalmakla eleştirilmiştir ve kim ne derse desin bunlar haklı eleştirilerdir. Odak grupların tüm isteklerini yerine getiren bir lidere lider denmez. Dahası odak gruptakiler, hükümetin daha sonra “dinlediği” görüşleri sunarlar. Siyasi kararları alan kişilerle herhangi bir fikir ve tutum alışverişinde bulunmazlar. Odak grupları tam da bu nedenle diyalojik demokrasiye giden yolu temsil ediyorlar: Öte yandan onları kullanan politikacının yurttaşların ne düşündüğünü anlamaya çalıştığını düşünürler. Bu bir tür iletişim sürecidir, ama ilkece tek yönlüdür.

Oysa iki yönlü iletişim kurulmalıdır. Talebi yaratacak olan budur. Britanya’da demokratik katılımın durumunu görmek üzere 2006 yılında Power Inquiry tarafından yürütülen araştırma, son seçimlerde seçmen olmayanların neredeyse tamamının “kendileri için gerçekten önemli” olan konuları belirtmeye hazır olduğunu ortaya çıkardı. Araştırmaya katılanların %70’ten fazlası, belediye meclisi bütçesinin nasıl harcanması gerektiğine dair bir tartışmaya katılmakla ilgileneceklerini söyledi.³

Son yıllarda çeşitli müzakereci süreç biçimleri önerilmiş ve denenmiştir. Müzakereci süreçler, pek çok sorunlu konuyu gündeme getirmelerine rağmen muhtemelen modern demokrasilerin işleyişinde giderek daha merkezi hâle gelecekler. Mevcut deneyimler ekseriyetle benzer bir genel biçim alıyorlar. Belirli koşulların yerine getirilmesini sağlayarak kamusal tartışma düzeyini ve yurttaş katılımını yükseltmeyi amaçlarlar. Katılımcılar, belirli bir konu veya bir dizi konu hakkında ilgili gerçeklere ve bakış açlarına sahip olmalı ve bunları eleştirel bir şekilde düşünme ve tartışma fırsatını bulmalıdır. Tartışmaya katılanlara sunulan bilgiler açık ve kapsamlı olmalıdır.

³ *The Power Report: Power to the People*, York: Rowntree Foundation, 2006.

Yine bu bilgiler yazılı olabileceği gibi uzmanlarla yapılan röportajlar şeklinde de olabilir.

Katılımcıların sayısı değişiklik gösterebilir, 12 kişilik küçük bir grup olabileceği gibi geniş kalabalık insan toplulukları da olabilir. Bunun gibi birçok grubun dâhil oluşuyla ulusal düzeyde de gerçekleşebilirler. Tahsis edilen süre, birkaç saatten veya birkaç günden önemli ölçüde daha uzun sürelere kadar değişebilir. Katılımcılar, belirli bir topluluktaki farklı grupları veya çıkarları temsil edecek şekilde seçilmelidir. Her katılımcının katkılarına eşit mesafede durmak aynı derecede önemlidir. Son olarak, tartışma sürecinin sonunda nasıl bir etkiye sahip olacağına dair en başından bariz bir gösterge bulunmalıdır çünkü özellikle bu tür süreçlerin amacı, karar vericilerle kurulan diyalogun düzenli ve sürekli hâle geleceği bir geleceğin temellerini atmaktır.⁴

Dünyanın dört bir yanında farklı ülkelerde, öncü birçok müzakereci süreç türü vardır. Viki Cooke ve Deborah Mattinson, konuyla ilgili yaptıkları ankette yaklaşık 30 başlık listelemişlerdi. Bu 30 başlık yurttaş jürileri, yurttaş müzakere konseyleri, e-diyaloglar, öğrenme çemberlerinin ve “karar günleri”nden oluşuyordu.⁵ Yurttaş jürileri en eski örnek olduğundan en kapsamlı şekilde araştırılanı da odur. Yurttaş jürileri, Amerika’da 1970’lerin başlarında başlatılmışlardı. Azami bir ya da iki düzine olmak insanların bir araya gelerek –belirli bir konu hakkında farklı tanıkların bulunduğu sıradan bir mahkeme salonunda olduğu gibi– grupların ortaya koyduğu kanıtları yargılamasına olanak tanır. Yurttaş jürisinin yargılamasının sonuçları, karar verme sürecini beslemek için toplantı makamına iletilir. Almanya’da, hepsi aynı bilgileri kullanarak aynı konuları tartışan eş zamanlı jürileri içeren “planlama hücreleri” bir süredir varlığını sürdürüyor.

⁴ Bkz. Opinion Leader Research, *Britain Speaks. Effective Public Engagement and Better Decision-Making*, Londra, 2006.

⁵ Age., s. 26-29.

Araştırmalar, yurttaş jürilerinin kalıcı bir mevcudiyete sahip olduklarında hükümet üzerinde oldukça etkili olabildiğini gösteriyor. Bilgiyi öğrenip özümsemenin yanı sıra bu bilginin yarattığı fikirleri, aile ve arkadaşlar gibi başkaları üzerinde sınamak için de zaman vardır. Örneğin Birleşik Krallık'ta, embrioların doku bağıışı için kullanılmasına yönelik kamuoyu araştırması yapmak amacıyla oluşturulmuş atölye çalışmaları bulunuyor. Yurttaşlar için –daha sonra tekrar bir araya gelecek– tartışma grupları oluşturuldu. Başlangıçta çoğu katılımcı, bu düzenleme alanına neyin dâhil olduğuna dair çok az bilgiye sahipti ya da katılımcıların konuya ilişkin hiçbir fikri yoktu. Altı uzun grup tartışmasından sonra katılımcıların büyük çoğunluğu, tartışmanın ve bu tartışmaya uygun düşen mevcut seçeneklerin de etkisiyle kendilerini evlerinde hissetmeye başlamıştı. Sundukları sonuçlar, düzenleyici kurum olan İnsan Döllenmesi ve Embriyoloji Kurumu'nun başlangıçta önerdikleri politikaları değiştirmesine yol açmıştı.

Müzakereci çalıştaylar, yüzlerce hatta binlerce insanı kapsayabilir. Bu çalıştaylar, bir topluluktaki tüm önemli grupların katılımını sağlamak için daha fazla şans yaratırlar. Amerikalı siyaset bilimci James Fishkin tarafından başlatılan müzakereci oylama buna bir örnektir. Bu yöntem, Birleşik Krallık, ABD, Danimarka ve Çin de dâhil olmak üzere bir dizi ülkede kullanılmıştır. Böylesi bir oylamaya genellikle birkaç yüz kişi katılır. Küçük gruplarda ele alınan belirli bir konuda tartışılması için katılımcılara dengeli materyaller sağlanır. Daha sonra, görüşlerini kendilerine ileten uzmanlar ve siyasi liderlerle buluşurlar. Ne kadar değişikliklerini görmek için katılımcıların tutumları müzakere sürecinden hem önce hem de sonra ölçülür.

Bu çeşitli yöntemler, nadiren hükümetle sistematik ilişkiyi gerekli kılar. Öte yandan Danimarka'da düzenlenen “mutabakat konferansları”nda ortaya çıkan bulgular, rutin bir şekilde parlamento tartışmalarına dâhil edilir. Bu tartışma çevreleri,

şimdiye kadar GDO’lu mahsullerin yasaklanıp yasaklanmaması gibi bilim ve teknolojiyle ilgili meselelerle ilgilendiler. Gelgelelim meclisin bu tür alanlarla ilgili alacağı kararları doğrudan etkilediler. Şimdilerde bu yöntemleri daha geniş bir alana yaymak için planlar yapılmaktadır.

İnternetin müzakere süreçlerine çok boyut kazandırdığına şüphe yoktur. Kablosuz teknolojinin artık nispeten düşük maliyetle kullanılabildiği en fakir ülkeler de dâhil olmak üzere farklı ülkelerde bunu kullanan birçok girişim bulunuyor. Dünyanın ilk e-demokrasi projesi olduğu iddia edilen proje, 2000 yılında İsveç’in Kalix şehrinde hazırlandı.⁶ Şehir sakinlerini, şehir merkezinin restorasyonuna dâhil etmeyi amaçlayan proje iki hafta devam etti. Rakip imkânlar hakkında detaylı bilgi verildi. Mektup, telefon ya da faks seçeneklerinin yanı sıra çevrimiçi olarak da katılma imkânı verilen katılımcıların %86’si çevrimiçi katılmayı seçmişti. Yalnızca oy kullanma hakkı olanların katılabilmesi için şifre sistemi kuruldu. Sonuç, bir bütün olarak topluluğun büyük çoğunluğu arasında popülerlik kazanan bir tasarımın yaratılmasıydı.

Bu projelerin çoğuna yönelik itirazlar olabileceği gibi tamamı da eleştirilebilir. Bazılarını uygulamak meşakkatlidir. İlgili yurttaşların olduğu kadar diğerleri için de zaman ve enerji kaybı olabilir. Burada amaç, genellikle fikir birliğine varmaktır, fakat bazı alanlarda görüş ayrılıkları öyle derindir ki bir mutabakata varmak imkânsız olabilir. Bu nedenle çoğu, gerçek etkilerini görmekten çok istişare niteliğindedir. Bir de sosyal araştırmacıların “hale etkisi” dediği bir şey var. Birkaç kişi katıldığında ve bu katılanlar yeni olduklarında işleyen planlar, katılımcılar sıradanlaşınca işlemeyebilir. Bazı planlar yalnızca yerel düzeyde uygulanabilir. Referandumların yaptığı gibi kendilerini popülizme kaptırabilirler. Gerektiği gibi düzenlenmezlerse iktidardakiler tarafından, hâlihazırda karar verdikleri şeyi meşrulaştırmak için kullanılabilirler. Son

⁶ Age., s. 18.

olarak toplumda haklarından en fazla mahrum bırakılmış gruplara umumiyetle söz hakkı vermemişlerdir.

Tüm bunlar, diyalojik demokrasinin genişlemesinin temsili demokrasinin yerini almadığı, fakat ideal olarak bu ikisinin birlikte ilerlemesi gerektiği şeklinde daha önce belirtilen noktayı yeniden teyit etmek için iyi nedenlerdir. Hükümetin süreli şartlara bağlı olmasının nedenlerinden biri, bunun liderliğe izin vermesidir. İyi bir lider, yurttaşların isteklerinden haberdar olmalı, ama belirli bir zamanda çoğunluğun düşündüğüne aykırı kararlar almaya da hazırlıklı olmalıdır.

Peki, gelineen noktada tüm bu sorular karşısında İşçi Partisi nasıl bir pozisyon almalıdır? Takdir edersiniz ki daha bilinçli yurttaşların doğal olarak ortaya çıkardığı daha fazla istişare arzusunu ve bunun hâlihazırda devam eden bir süreç olduğu gerçeğini görmezden gelmek mümkün değildir. İşçi Partisi, genişletilmiş diyalojik demokrasiyi yeni anayasal çözümüne dâhil etmeye çalışmalı ve bu çözümü, kısmen bu tür süreçlere dayandırmalıdır. Her şeyden önce gerçek ademimerkeziyetçilik, doğal olarak yukarıda açıklanan mekanizmalardan bazılarını kullanmak için daha büyük olanaklar sağlar. Yerel makamlar, sunulan çeşitli versiyonlardan bazılarını denemeye ve sonuçları kendi müzakere prosedürleriyle birleştirmeye teşvik edilmelidir.

İkinci olarak –sosyal bağlam başlangıçta tamamen ümitsiz görünse bile– toplumun daha marjinalleşmiş gruplarına müzakereci prosedürleri uygulamak için çaba sarf edilmelidir. Doğal olarak dinlenmeyenlerin sesi olarak algılanırlarsa, aslında daha ayrıcalıklı gruplardan daha fazla etkiye sahip olabilirler. Aynı şey gelecek vadeden nesiller için de geçerlidir. 2005 seçimlerinde Britanya’da 18-24 yaş arası insanların yalnızca %37’si oy kullandı. Bu yaş grubu arasında olup da oy kullanmayanlar arasında yapılan bir anket, politikaya olan ortalama ilgi düzeylerinin, nüfusun geri kalanıyla hemen hemen aynı olduğunu gösteriyor. Bu nedenle mesele, bir kez daha angajman meselesidir.

Üçüncüsü, hükümet müzakereci yöntemler denemeye devam etmenin yanı sıra diğer ülkelerdeki yeni gelişmeleri de yakından izlemelidir. İşçi Partisi'nin çevrimiçi istişareleri, şimdiye kadar net bir başarı yakalayamadı. Büyük Söyleşi'nin İşçi Partisi'nin 2005 seçimleri manifestosuna görüş ve fikirler eklemesi gerekiyordu ama bu alıştırmanın ne kadar değerli olduğu net değildir. Daha belirli hedefleri güden daha düzenli alıştırmaların yapılması ilerleme getirecektir.

Dördüncüsü, Britanya kimliği, Gordon Brown'ın başkanlığının bir izleği olacaksa, planlanan herhangi bir yeni ulusal kutlamaya bazı müzakere alıştırmaları eklemek mantıklı olacaktır. Bu nedenle Amerika'da başkanlık seçiminin olduğu yıl, "Müzakere Günü" adıyla yeni bir ulusal bayramın ilan edilmesi önerilmişti. O gün, yurttaşlara seçim sonucunu belirlemede çok önemli olabilecek soruları tartışma şansı vermek için tüm ülke çapında tartışmalar düzenlenecekti. Bence Britanya'da da böyle bir şeyi denemek lazım.

2. Güven ve Yeni İşçi Partisi

Yukarıdaki açıklamalarımın da anlaşılacağı gibi bana göre İşçi Partisi'nin güvenle ilgili sorunlarının yalnızca yapısal olmadığı çok nettir. Hükümetin ve liderinin sicili de bu sorunların kaynakları arasındadır. İşçi Partisi ile ilgili hayal kırıklığının da muhtelif kaynakları vardır. Misal Yeni İşçi Partisi'nin yine büyük ölçüde Amerika'da Demokratlardan ödünç alarak geliştirdiği siyasi kampanya örneğidir. Tutulmayan ya da tutulmamış olarak görülen sözler de bu hayal kırıklığının kaynaklarından biridir. Üçüncüsü, tepede geliştirilen kişisel liderlik tarzıdır. Asillere aktarılan paralar ve diğer ahlaksız imalar da İşçi Partisi'ne olan güvenin sarsılmasının nedenlerinden biridir. Beşincisi ama belki de en önemlisi, Irak'ta yaşanan ağır yenilgidir. Bir İşçi Partili olarak oldukça uzun bir liste olduğunu kabul ediyorum.

Amerikalı siyaset yorumcusu Joe Klein, Amerikan siyaseti üzerine *Politics Lost* başlıklı ilginç bir çalışmaya imza attı.⁷ Kitabın alt başlığı daha da ilginçti: “Amerikan Demokrasisi Senin Aptal Olduğunu Düşünen İnsanlar Tarafından Nasıl Değersizleştirildi?” Kimdi bu Amerikan demokrasisini değersizleştirilenler? Evet, bildiniz, markalaşma ve imaj oluşturma için ellerinden geleni artlarına koymayan anketçiler ve siyasi danışmanlardı. Bu anketçilerin ve siyasi danışmanların Amerikan siyasetindeki geçmişleri çok eskilere uzansa da 1980’lerde ve 1990’ların başlarında giderek daha fazla öne çıkmışlardı. Bill Clinton’ın 1992 seçimlerindeki başkanlık kampanyası kötü başlamıştı: Clinton, Gennifer Flowers olayının yanı sıra asker kaçağı olmakla ve Oxford’dayken esrar kullanmakla suçlanmıştı. Bu kötü tanıtım karşısında Clinton’ın danışmanları, hasarı onarmak amacıyla “Manhattan Projesi” olarak adlandırdıkları –ve kendilerinin de inanmadığı– bir projeyi hayata geçirdiler.

Bu çerçevede Amerikan kamuoyunu, Oxford’un güzide Rhodes Bursiyeri olarak değil de kulağa daha samimi gelecek şekilde “Hope’tan Gelen Adam” (Hope [Umut], Clinton’ın, Clinton’ın Arkansas’ta doğduğu yeri) olarak yeniden tanıttı. Bir televizyon programında saksofon çalan Clinton, politikanın konuşulmadığı talk şovlara konuk olmuştu. Ayrıca Boys’ Nation’ın genç bir delegesi olarak Beyaz Saray’da Rose Garden’da John F. Kennedy ile tokalaşırken onunla bir film de çekildi.

James Carville, Alastair Campbell’ı hatırlatıyordu. Clinton neredeyse o da oradaydı; Klein’ın dediği gibi Carville, Clinton’ın bir tür “ayaklı ses kesiti” [*walking* “yürüyen sound-bite”] ve basının gözdesiydi. Film yapımcılarının bir filmi piyasaya sürmeden önce yaptıkları gibi odak gruplarında sloganlar test edilerek yeni bir dil icat edilmişti. 1980’lerde Demokratlar “çalışan aileler”in ihtiyaçlarından bahsederdi,

⁷ Joe Klein, *Politics Lost*, New York: Doubleday, 2006.

Clinton ise “unutulmuş orta sınıf”ın altını çizmişti. Klein’in dediği gibi bu, siyaset anlayışı “herhangi bir kamuoyu yoklamasından daha iyi sonuç alan” Clinton için her zaman işe yaramamıştı çünkü Clinton danışmanlarının tavsiyelerini sıklıkla göz ardı etmişti.

Odak grupları, Columbia Üniversitesi’nden ünlü sosyolog Robert K. Merton tarafından türetilen bir kavramdır.⁸ Merton, bir sosyal araştırma aracı olarak “odaklanmış grup görüşmesi” adını verdiği şeyi tasarladı. Bu görüşmelerde insanların kamuoyu yoklamalarında verdikleri cevapların ardına düşüp tutumlarını daha derinlemesine araştırmak amaçlanmıştı. Gelgelelim halkla ilişkiler danışmanlarının elinde, amaçlananın neredeyse tam tersi olmuştu.

Ne var ki Yeni İşçi Partisi, odak gruplarından ziyade nihayetinde halkla ilişkiler araçlarını kullanmaya başlamıştı. 1997 yılından önce Britanya’da çok az kişi *spin*, *spin doctor*, *sound-bite* ya da kontrol manyaklığından söz ediyordu; bu kavramlar Britanya’da 1997 yılında kullanılmaya başlayan Amerikalı kavramlardı. “Spin” ve “spin doctor” kavramlarının kökeni muğlaktır fakat beyzboldan gelme olasılıkları yüksektir. Spin doctor, atıcıya topa verilen dönüş açısı ile oyuncuyu vuruş esnasında aldatma sanatını öğreten kişidir.

Şayet pembe bir tablo çizmek anlamında kullanılıyorsa *spin* yeni bir kavram değildir elbet. Tüm hükümetler ve günlük yaşamda bireyler gibi tüm kuruluşlar da bunu yapmaya çalışır. Açıkçası *spin*, bir bütün olarak manipülasyon, sahneleme ve kasıtlı imaj oluşturma teknolojisinin yanı sıra bilgi kontrolü ile birlikte düşünüldüğünde farklı bir anlama gelir. Açıkça söylemek gerekirse Yeni İşçi Partisi, böyle bir teknolojiye derin bir ilgi duyuyordu. Bana sorarsanız lideri –aslında ünlü bir çamaşır deterjanının reklamından aşırma olsa da kullanmak

⁸ Robert K Merton, *Social Theory and Social Structure*, New York: Free Press, 1949. Odak grup görüşmelerinden farklı olarak bu çalışma 20. yüzyılın en büyük eserlerinden biriydi.

isterim– “beyazdan daha beyaz” olmak isteyen bir hükümet için pek de iyi bir başlangıç değil bu.

Bu konuda çok eleştiri yapmak istemiyorum çünkü şimdiye kadar zaten yeterince eleştirildi, hem de hoyratça. Yeni İşçi Partisi’yle işbirliği yapanların basında yer alan hikâyeler hakkında söz sahibi olmak istemelerinin çok iyi nedenleri vardı. *Sun* gazetesi, doğru ya da yanlış, o zamanki İşçi Partisi lideri Neil Kinnock hakkında son derece eleştirel ve ziyadesiyle kişiselleştirilmiş bir dizi makale yayınladıktan sonra, 1992 seçimlerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu iddia etti. “Hızla tekzip etme”, seçimler yaklaşırken medyada İşçi Partisi hakkında yanlış haberlere karşı koymanın bir yolu olarak tanıtıldı. Gazeteler lafı uzatmaktan hoşlanırlar, fakat gazetelerde görünenlerin çoğu, olaylarla ilgili belirli bir satırı desteklemek için hatırı sayılır kaynakların harcanabileceği anlamında tam olarak budur. Basılı ve elektronik medya, bireyler veya sorunlarla ilgili kampanyalar yürütmek için bu kaynakları kullanabilir.

Medya söz konusu olduğunda herkesin bildiği gibi oldukça uzun bir süredir kötü haber iyi haberdur mantığı hâkimdir. Tabii tersi de aynı oranda geçerlidir, herhangi bir pozitif başarının haberleştirilmesi zordur. Bununla birlikte araştırmalar, son 20-30 yılda negatif habercilikte ve ayrıca gazetecinin veya sunucunun konuşmasının aktarılan politikacıdan çok daha fazla yayın süresi aldığı kişiselleştirilmiş gazetecilikte büyük bir artış olduğunu gösteriyor. Parlamento tartışmaları nadiren uzun uzadıya anlatılır, o da hicvetmek için yapılır. İşçi Partisi’nin 1997 yılında böylesine büyük bir çoğunluk kazanmasının ardında başka bir faktör daha vardı. Medyanın bazı kesimleri muhalefeti temsil etmeyi kendine vazife edinmişti; Toryler etkili muhalefet yapamayacak kadar zayıftı ya da öyle olduğu yazılıp çiziliyordu.

Yine de Yeni İşçi Partisi’nin bazı fanatiklerinin işi çok ileri götürdüklerine ve haber yönetimine yoğunlaşmanın kendi kendini alt üst ettiğine şüphe yok. Araştırmacı gazeteci Jenny

Kleeman, İşçi Partisi'nin Londra basın bürosunda bölgesel ve yerel meselelerle ilgilenen bir iş buldu. Yerel gazetelerin mektup sayfalarına nüfuz etmeye çalışan ekibin önemli bir parçasıydı. Parti üyelerinden, İşçi Partisi'nin politikalarını savunan önceden yazılmış mektuplara adlarını yazmaları istendi. Muhabirin izini sürdüğü yayınlanmış mektup örneklerinin tümü aynı ifadeleri içeriyordu.⁹

Ayrıca önceleri İşçi Partisi inceleme altında kendileriyle ilgili iddiaları göstermeyen istatistikler üretmeye meyilliydi. Böylece “yeni” para, sanki toplam meblağ yeni yatırımmış gibi, daha önce halka açıklanmış fonları içeren çeşitli türlerdeki projeler için duyurulacaktı. Etkisi ne olursa olsun anketler, resmî istatistiklere güvenilmediğini gösteriyor. Birleşik Krallık Ulusal İstatistik Ofisi'nin bir araştırması, ulusal çapta bir örneklemin katılımcılarının %68'inin, resmî rakamların hükümetin politikalarını desteklemek için oluşturulduğuna inandığını göstermektedir.¹⁰

İşçi Partisi en azından kısmen yaklaşımını yeniden düzenleyerek yaratılmasına yardımcı olduğu ahlaki iklime tepki göstermişti. İstatistiklerin bağımsız kuruluşlar tarafından izlenmesi, sıralamaların oluşturulması ve denetlenen hedefler, daha güvenilir kıyaslamalar sağlamak için tasarlanmıştır. Öte yandan bunlar da yeni sorunlara neden olmuştur çünkü bizzat hedefler, kamu kurumlarının kendilerini tanııtma biçiminde rötuşlar yapmalarına ve hatta düpedüz aldatma yoluna gitmelerine neden olabilir. Şansölye olarak Gordon Brown, 2004 yılında yayınlanan bir raporda İstatistik Komisyonu'nun verdiği sonuçları uygulamak için yasa çıkardı. Komisyon, Birleşik Krallık resmî istatistiklerinin bütünlüğü ve kalitesi konusunda danışmanlık yapmakla görevlendirildi. Birleşik Krallık Ulusal İstatistik Ofisi'nin yerini alacak bir İstatistik Kurulu kurulacak, hükümetten çok uzakta çalışacaktır.

“Bana Tony de” Sorarım size bu akli başında bir liderlik

⁹ William Dinan, “Undercover in New Labour”, *Spinwatch*, 24 Mayıs 2005.

¹⁰ Aktaran Polly Toynbee, “It is New Labour, as much as the public, that lacks trust”, *Guardian*, 22 Kasım 2005.

yaklaşımı mıydı? Medya, Blair ne yaparsa yapsın ona ilk adıyla hitap etmeye karar vermiş olabilirdi. Ne de olsa başbakan olarak oldukça ürkütücü bir figür olan Bayan Thatcher, politikalarını yüksek sesle protesto edenler tarafından bile geniş çapta Maggie olarak anılırdı. Fakat Blair, klişeleşmiş gülümsemesi ve çekiciliğiyle, Bayan Thatcher'ın sahip olduğundan çok daha kişisel bir tarz geliştirmeye karar verdi. Başlangıçta çok iyi çalıştı ve İşçi Partisi'nin geleneksel destekçilerinin ötesine geçmesine yardımcı oldu. Blair hakkında İtalya'da yapılan bir araştırma onu "oğlan çocuğu" olarak tanımlıyordu ki gerçekten de başbakan olduğunda sadece kırk üç yaşındaydı.¹¹ Çocuksuluğu, güçlü bir iradeyi ve büyük bir kararlılığı gizliyordu. Medyanın tüm yaftalama çabalarına rağmen o bir "Bambi" değildi. Gelgelelim bu çaba, Blair'in şahsi cazibesine de büyük katkıda bulunmuştu. Muhtemelen divan hükümeti de bunun doğal bir sonucuydu.

Şahsi cazibe, işler iyi gittiğinde işe yarar ama işler sarp sarmaya başladığında bir engel teşkil edebilir. Bu cazibenin dayandığı duygusal bağ tersine dönebilir, aşkın nefrete dönüştüğü ilişkilerde yaşananların daha ılımlı bir örneği yaşanabilir. Blair'in Irak işgaline verdiği destek, birçokları için hızlandırıcı etkisi yaratmıştı; özellikle de savaşın dayanağı olan Saddam'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu önermesinin yanlış olduğu ortaya çıkışı, bu etkiyi katmerleştirmişti.

Şüphesiz burada sorulması gereken asıl soru şudur: Şimdi ne olacak? Brown liderliğindeki bir hükümet, şu anda birçok insanın İşçi Partisi hakkında hissettiği hoşnutsuzluk duygularının en azından bir kısmının üstesinden gelemese, her şey sona erecek. Peki, o zaman çözüm nedir?

İlk akla gelen çözüm en cezbedici çözüm olabilir: Daha açık sözlü olun, aklınıza geleni olduğu gibi söyleyin; halk bunu sever. İnsanların Mo Mowlam, Clare Short, Tony Benn veya Ken Livingstone gibi politikacıları benimsemesinin nedeni

¹¹ Andrea Romano, *The Boy*, Milano: Mondadori, 2005; İtalyanca.

budur. Evet, ama cephe hattında bir politikacıysanız aklınıza geleni öyle olduğu gibi söyleyemezsiniz. Mo Mowlam, Kuzey İrlanda Dışişleri Bakanı iken bu ilkeye uymak zorundaydı; uymadığında türlü türlü sorunlarla uğraşmıştı. Clare Short daima açık sözlü olmuştur fakat görevden ayrıldığına göre artık işler onun için daha kolaydır.

Aslında bu yeni bir mesele değil, siyasetin doğasında var. Samuel Johnson'ın ilk baskısı 1755 yılında yayımlanan sözlüğündeki politikacı tanımını hatırlatmak isterim: “Alen- girli işlerde becerikli, kurnaz bir adam.” Ken Livingstone, Londra'nın ilk seçilmiş belediye başkanı olduğunda –bir zamanlar çok sevdiği iş dünyasına karşı eleştirel bir tavır takınamayacağından– söylemini önemli ölçüde değiştirmek zorunda kalmıştı. Tony Benn, kendisini siyasete adamak için parlamentodan ayrıldığını söylemişti ki bu oldukça yerinde bir gözlemdi. Size bir sır vereyim: Gençlik hayatımın hayal kırıklıklarından biri, yıllar önce Benn'in Cambridge'e verdiği bir konferansa katılmaktı. Tony Benn o sırada bakanlar kurulundaydı. Aslında kendisinden cesur bir konuşma bekliyordum ama “tipik” bir politikacı performansı izledik. Tahmin ettiğiniz gibi “politika”yı bıraktıktan sonra hemen hemen her konuda açıklamalarda bulundu.

Politikacılar neden fikirlerini daha sık dillendirmiyor acaba? Sizce de yeterince açık değil mi? Tartışmalar sürekli göstere göstere yapıldığında basında hemen “hükümet bölündü” naraları atılıyor, bu yüzden hükümetlerde bakanlar aynı fikirde olamayacakları politikaları da desteklemek zorundalar. O sırada bir politika oluşturulmaya çalışılıyor da olabilir, dolayısıyla kamuoyu açıklaması için erken olabilir, falan filan.

Dolayısıyla tüm bunlara gerçekçi yaklaşmak gerekiyor: Öte yandan bu, Brown liderliğindeki bir hükümetin halk desteğini yeniden kazanmak için yapabileceği hiçbir şey olmadığı anlamına gelmez. İnsanların Yeni İşçi Partisi hakkındaki duygu ve düşüncelerini etkileyen beş alanın her birinde harekete geçilebilir.

Kutu 4 Demokrasi ve Güven

1. Gündelik demokratikleşme, siyasi tutumları derinden etkiler. Seçmenler, geçmişe göre bugün daha seçici ve hesapçı. Oy vermemek karmaşık bir eylemdir, ille de siyasete ilgisizliğin bir ifadesi değildir.
2. Aktif güven, siyaset dâhil hayatın birçok alanında pasif güvenin yerini alıyor. Bunun sonuçlarından biri, diyalojik ya da müzakereci demokrasinin, temsili demokrasinin yanında daha önemli bir rol oynaması veya oynaması gerektiğidir.
3. Diyalojik demokrasinin, yerel düzeyde bile olsa, temsili demokrasinin yerini alabileceğini varsaymak bir hatadır fakat bu, onu güçlendirmenin bir yolu olabilir.
4. (Doğu Avrupa fıkrası): Demokrasi, sabah altıda biri kapınızı çaldığında onu sütçü sandığınız bir sistemdir. Demokrasinin partiler, parlamentolar ve siyasi liderlerden çok daha fazlasını içerdiğini asla unutmamak gerekir. Hukukun üstünlüğü, bağımsız yargı ve ifade özgürlüğü onun temelini oluşturur.
5. Güven, en azından çok uzun süre manipüle edilemez veya üretilemez. Bu teorem, gizlilik az çok ortadan kalktığında daha da güçlü bir şekilde uygulanır. Aktif güven kazanılmalıdır.
6. Anayasa reformuyla birlikte divan hükümeti ile arasına çok net bir mesafe koyması hâlinde İşçi Partisi'nin geçmişin bir kısmını temizlemesine izin verilebilir.
7. Artık bu ülkede ilerici bir mutabakat var çünkü aksi takdirde Tory politikası bu kadar çok değişmek zorunda kalmazdı. Ama buradaki “ilerici” kavramı, değişim, inovasyon ve reformla baş edebilen anlamına geliyor. İşçi Partisi değil Yeni İşçi Partisi;; Yeni İşçi Partisi değil Yeni Yeni İşçi Partisi...

- Bu günlerde herhangi bir hükümet, halkla ilişkiler ve medya uzmanlarına danışacaktır. Onları kullanmak başka, onların tahakkümü altına girmek başka bir şeydir. İşçi Partisi imaj yaratma işine bir müddet ara vermeli ve gerçeklere tekabül eden imgeleri kullanmalı. Sadece markalaşma ile her şeyin

başarılabileceğinin düşünüldüğü dönem çoktan geride kaldı. Reklam, yalnızca mesajın arkasında öz varsa işe yarar.

- Vaatte bulunurken çok dikkatli olun; özellikle beklenti enflasyonunu yabana atmayın. İşçi Partisi'nin sağlık ve eğitime yaptığı devasa yeni yatırımlar, kısmen her durumda artan bir beklentiler sarmalının oluşması nedeniyle hak ettikleri takdiri görmedi. Daha önce de belirttiğim gibi Tony Blair'in sağlık harcamalarını ortalama AB seviyelerine yükseltme vaadi, muhtemelen bu etkiyi artırdı.
- Gordon Brown'ın divan hükûmetinden uzaklaşma niyetinden bahsederken haklıdır. Kişisel tarzı açısından Blair'in sahip olduğu çekiciliğin yanına yaklaşamaz belki ama ağırbaşlılığıyla bunu telafi edebilir.
- Lortlar Kamarası'nın Reform Yasası, böyle bir reform oldukça asgari düzeyde kalacak olsa bile asiller meselesi için gereken nakit desteği sağlamalı. Misal asilzade atamaları, başbakanın elinden tamamen alınabilir. Düzenli olarak katılmaları, konuşmaları ve oy kullanmaları beklenen çalışan akranlar arasında net bir ayırım yapılabilir; onur ödülü uygulamasına gidilebilir. Şu anda bu asilzadelik unvanı onları bir araya getiriyor. Parti finansmanı sorununun mutlak surette çözülmesi gerekiyor, fakat tahmin edersiniz ki bu hiç de öyle kolay olmayacak. İşçi Partisi şeffaflık namına bağışçıları siyasal partilere ciddi meblağlar vermeye zorladı. Partinin içinde bulunduğu sıkıntıların temelinde bu değişiklik yatıyordu. Beyan edilmemiş kredileri kabul etmek aptalca bir hareketti. Polis soruşturmasında herhangi bir suçlamada bulunulmasa bile parti bu durumun kendisinden ciddi bir şekilde etkilenmişti. Bağışçılar kredilerinin geri ödemesini istiyorlar. Bu çok haklı bir talep çünkü kredinin mantığı budur. Bu arada İşçi Partisi de kendisini büyük finansman sorunlarıyla karşı karşıya buluyor.
- Brown halkın küçük bir kesimini temsil etse de İşçi Partisi'nin geleceği için çok net bir şekilde hayati önem taşıyan partinin kendisinin durumunu düşünmek zorunda kalacak. Partinin hâlihazırda 200 bin üyesi bulunuyor ki

bu, 1930'lardan bu yana görülen en düşük seviyedir. Bu olguyu çok dar bir çerçeve içinde değerlendirmemeli. Tüm gelişmiş ülkelerde yaşandığından yapısal bir sorundur. Faal üyelere dönüşen parti yönetiminin, daha düzensiz ve sorun odaklı çalışan bir destekçi ağıyla tamamlanması gerektiği fikri de dâhil olmak üzere her türlü çözüm önerildi.

- Elinizdeki çalışmanın başka bir yerinde de altını çizmeye çalıştığım gibi Irak'la ilgili kararlı bir tutum şarttır.

3. *Ilerici Bir Mutabakat*

Bu mülahazalar, Brown'ın yıl boyunca nasıl performans gösterdiğinin çok önemli olacağını gösteriyor. Başbakan olarak yeni bir yüz olduğu gerçeğini hesaba katmak için fazla zamanı olmayacak. Bence Gordon Brown lider olur olmaz işe koyulmalı ve halkla kişisel düzeyde temas kurmak için girişimlerde bulunmalıdır. Mümkün olduğu kadar çok sayıda insanla konuşmalı ve bu uğurda tüm medyayı kullanmalıdır. Yine parti üyeleriyle de kapsamlı istişarelerde bulunmalıdır. Kamuoyunu şaşırtacak politik duyurular yapacağından bahsediliyor ama böyle bir taktikten uzak durmalıdır. Ana hatları çizilmiş bir programın yanı sıra bu programı destekleyecek politikaları da olmalı ama bunlar başlangıçta geçici olarak sunulmalıdır.

İki ana parti merkezde çekişiyor ve Toryler merkez için el üstünde tuttıkları bazı değerlerinden vazgeçtiler. Brown İşçi Partisi ile "Yeni Toryler"ın arasına nasıl net bir ayrım koyabilir? Brown'ın bu konuda çok da gizli olmayan silahı hâlâ ekonomidir. Anketler, seçmenlerin yarısından azının, son on yılın iktisadi başarısının hükümetle çok ilgisi olduğuna inandığını gösteriyor. Yine de bu, aslında iyi yönetimin ve cesur karar vermenin (faiz oranlarının kontrolünü İngiltere Merkez Bankası'na devretme kararının) sonucudur. Seçimler yaklaştığında, seçmenler yakın geçmişte hükümet tecrübesi olmayan bir partiyi seçerek refahlarını riske mi atacaklar size?

Gerçek bir öz yok (Cameron'da da partisinde de), sağlam

iktisat teorisi yok, Torylerin yeni ideolojik duruşuna dair destekleyici bir analiz yok, sosyal sorumluluk fikri zayıf, partide tam bir mutabakat yok, farklı politika alanlarına yaklaşımdaki büyük tutarsızlıklar var.; İşçi Partisi'nin eleştirisi, işte bu olgulara yoğunlaşmalıdır.

David Cameron'ın politik taahhütten kaçınma kararı, Brown liderliğindeki bir İşçi Partisi hükümetinin, Britanya siyasetinde sürücü koltuğuna dönmesi için büyük bir fırsat sunuyor. Erken seçim çağrısı yapmadığını varsayarsak ki bunu yapması pek olası değil, Brown ulusal bir oylamada seçmenlerle karşılaşmadan önce iki, belki de üç yıl iktidarda kalacak. Cameron'dan farklı olarak Brown, bu dönemde politika değişikliklerini fiili olarak yürürlüğe koyma ve dolayısıyla cepheden liderlik etme becerisine sahiptir.

Bugün giderek azalan Tory destekçisi dışında seçmenlerin çoğu açısından Thatchercılık, hafızalarda kötü izler bırakmıştır. İşçi Partisi, iyisiyle kötüsüyle kendine ait yeni bir bilgi ve ilgi alanı tanımladı (ki bir kez daha söylüyorum çok da doğru yaptı). Açıkça söylemek lazım ülke için yeni bir senaryoya ihtiyaç var. Gordon Brown'ın şimdiye kadar taslağını çizdiği senaryo için iyi bir senaryo diyebilir miyiz? Doğru bir şekilde ete kemiğe bürünürse kesinlikle diyebiliriz. Bu senaryo; Britanya ulusal kimliğinin ve yurttaşlığının küreselleşme karşısında eriyen değil, küreselleşmeye etkili bir şekilde yanıt vermek için onun hayati önem taşıyan temel önemine vurgu yapılmasını içerir. Bu senaryonun baskın izleği değişime ayak uydurmak olmalıdır ama mümkün olduğunca toplumun uyumunu güçlendirecek şekilde. Böylece yüksek oranda insanı işe almak, kamu hizmetlerine yatırım yapmak, eğitime odaklanmak, çocuk yoksulluğunu radikal bir şekilde azaltmak, beceri eksikliğini gidermek, bunların hepsi ülkenin küreselleşmeyle güçlü bir şekilde bütünleşmesine yardımcı olur. Daha önce de altını çizdiğim gibi farklı etnik ve kültürel grupların bir arada var olabileceği kozmopolit bir ülke olarak Birleşik Krallık'ın ulusal kimliğini vurgulamak doğru olur.

Yeni İşçi Partisi adından vazgeçmeli midir? Bunun olabi-

leceğini sanmıyorum. Bir husus taktikselidir: Şayet Brown bu terimi kullanmayı bırakırsa, Torylere saldıracakları bir hat açılacaktır. Brown hemen zamanı geri çevirmenin yanı sıra partiyi 1980’lerde ve 1990’ların başında yıllarca iktidardan uzak tutan duruşa geri dönmekle suçlanacaktı. Bununla birlikte temel gerekçeler öze ilişkindir. İşçi Partisi reformist olmaya devam etmeli, değişim karşısında eski politikaları uyarlamaya veya bir kenara bırakmaya ve bu bağlamda gerçekten de reform hızını daha da artırmaya hazır olmalıdır.

Peki ya Gordon Brown’ın kişiliği ne olacak? İskoç oluşu bir dezavantaj olarak mı değerlendirilecek? “Brown’ın başbakan olduğu gün Toryler için gün erken ağarmayacak; Tory parti merkezinde şampanyalar patlatılacak” denir.¹² Bunun bir nedeni, Torylerin bazılarının Brown’ı gelenekselci bir İşçi Partili olarak ilan etmenin kolay olacağını düşünmesiye (ki bu kolay olmayacaktır) bir nedeni de “Blair yeteneği”nden yoksun olmasıdır. Brown, bir bütün olarak ülke için çok az empati kuran asık suratlı bir İskoç olarak görülecektir. Brown Scottie iken Blair’in Kaptanı Kirk’e dönüştüğünde (ortaklık eğretilmesini değiştirmek için) çok iyi iş çıkardı ama kim Scottie’nin aslında Starship Enterprise’a komuta ettiğini hayal edebilir?

İskoç kökenleri veya ilişkileri, daha önce Britanya başbakanları için hiç bu kadar sorun olmamıştı. Birkaç 20. yüzyıl başbakanı İskoç sandalyelerine oturdu. Churchill bir zamanlar Dundee’yi temsil ederken, Blair Edinburgh’da doğdu ve Fettes’te eğitim gördü.¹³ Elbette artık ayrı bir İskoç Parlamantosunu olduğundan durum farklı olabilir çünkü kadın ya da erkek bir İngiliz’in İskoç Başbakanı olduğunu hayal etmek imkânsızdır. Brown bugünlerde sadece Birleşik Krallık’ın geri kalanındaki seçmenlerin ne düşünebileceği hakkında değil, kendi köklerini terk ettiğini düşünen İskoçlar için de endişelenmeli.

Brown, İngiliz seçmenlerin kendisinin İskoç oluşuyla ilgili

¹² Andrew Roberts, “The Tory dream . . . Brown as PM”, *Observer*, 8 Haziran 2003.

¹³ *Age*., s. 3.

kaygılarını birkaç şekilde giderebilir. İskoç olmak, kendi başına büyük bir zorluk teşkil etmeyebilir. Brown, kabinesinin taze olduğu kadar evrensel bir kabine olduğundan da emin olabilir. Daha fazla yetki devrini onayladığı göz önüne alındığında Brown, İskoçya ile İngiliz bölgeleri arasındaki dengesizliği gideriyor olacak. Buna karşılık oradaki iktidar koalisyonu sürdürülebilir olmayan kamu harcamaları için taahhütler oluşturduğundan, bir bütün olarak ülke için başarılı olan ekonomik dersleri İskoçlara dinletmeye çalışabilir.

Profesyonellik ve parti disiplini, kesinlikle Yeni İşçi Partisi'nin sürdürülmesi gereken nitelikleridir. Revizyonizmin hızının sürdürülmesi gerektiğinden, Brown da tıpkı Blair gibi parti içindeki muhaliflerle yüzleşmek zorundadır. Brown'ın bununla nasıl başa çıkacağını göreceğiz fakat seçmen serkeş partilerden ve hükümetlerden hoşlanmadığı için bu tutumunda ısrarcı olacaktır. Daha önce önerdiğim gibi İşçi Partisi'nin kamusal amacının altının kalın kalın çizilmesi ve eşitlikçiliğe yönelik sürdürülebilir bağlılık, genel parti birliği için net bir temel sağlamaya yardımcı olacaktır.

Bununla birlikte Torylerin içten parçalanma konusunda daha büyük sorunları olması muhtemeldir ve bu sorunlardan faydalanmak, İşçi Parti'nin taktik uzmanlarının işidir. Takdir edersiniz ki David Cameron'ın Tory Partisi'ndeki konumu, Blair'in Yeni İşçi Partisi'nin ilk günlerindeki durumu ile aynı değildir. Cameron, parti geleneklerinden –özellikle de Thatcherçilikle ilişkilendirilenlerden– çok daha radikal bir şekilde kopmaya çalışmıştı. Peki, bıçak kemiğe dayandığında sağa ne kadar hâkim olabilecek? Toryler, Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'ne yüzde kaç oy kaybedecek?

Gordon Brown, İşçi Partisi'nin müstakbel seçim başarısı için ilerici bir mutabakat oluşturmaktan bahsetmiş fakat bunun gerçekte ne anlama geldiğini açıklamamıştı. Uygulanabilir bir fikir miydi? Merak edenler için söylüyorum, şahsi kanaatim uygulanabilir olduğu yönünde. Bugün tüm merkez sol partiler gibi İşçi Partisi'nin de endüstriyel alanlardaki eski tabanı ile ilgili sorunları var çünkü sınıf yapısı çok değişti. “İşçi sınıfının

Toryleri” desteklediği görülmüştür görülmesine de geleneksel sanayinin gerileyen kalelerindeki hoşnutsuz seçmenlerin oy kullanmama olasılığı daha yüksektir ve bu insanların bazıları da popülist sağa yönelmektedir. Genel olarak oy verme seviyeleri, daha zenginler ve yaşlılar arasında gençlerden daha yüksektir.

İlerici bir mutabakat sınıflar arasında olmalıdır ama İşçi Partisi’nden “Orta İngiltere”ye ya da “orta sınıf” a hitap etmek zorundaymış gibi bahsetmek büyük hatadır. Sanayi sonrası toplumun ortaya çıkmasıyla birlikte orta sınıf da en az işçi sınıfı kadar değişti. Aslında bugün orta sınıf diye bir şey yoktur. Daha ziyade birbiriyle örtüşen üç gruptan bahsedebiliriz.

Çalışan nüfusun yaklaşık %10’u profesyonel ve idari işlerde çalışıyor ama bugün bu işlerin birçoğunun doğası önemli ölçüde değişti. Mesleki uzmanlık artık geçmişte olduğundan çok daha fazla kamu denetimine tabi olurken, bilgi teknolojisi bu iki alana da nüfuz etti.¹⁴ %20’si ise yüksek teknoloji ya da –ileri düzey nitelikler ve uzmanlık gerektiren– bilgi temelli işlerde çalışıyor. Bu tür “Apple Mac” işleri, iletişim endüstrileri, medya, yayıncılık ve diğer alanlardaki işleri içerir. Diğer %18’lik kısım ise, daha önce (Birinci Bölümde) tanımlandığı gibi bankalarda, sigorta şirketlerinde, seyahat acentelerinde –günün büyük bölümünde rutinleştirilmiş ortamlarda bilgisayarlarla– görev yapan “kablolu işçiler”dir. Skalanın aşağısında sanayi işçi sınıfı, işgücünün yaklaşık %22’sini oluşturan ve “Big Mac” adı verilen düşük düzeyli hizmet işlerinde çalışan işçilerden artık daha küçüktür.

Bugün işgücünde erkekler kadar kadın olması, önceki nesillere göre en büyük değişikliklerden birine işaret etmektedir. Kablolu işçiler arasında ve “Big Mac” işlerinde kadınlar öne çıkıyor, fakat ücret farkı da dâhil olmak üzere kadın ve erkek arasındaki ayrım, on yıl öncesine göre bile çok daha küçüktür. Kadınların hane halkı gelirlerindeki payı bugün %37 seviyelerine ulaşmıştır ve artmaya devam etmektedir

¹⁴ Bkz. Anthony Giddens, *Europe in the Global Age*, Cambridge: Polity, 2006: s. 60-64.

(Danimarka gibi bazı ülkelerde bu oran %42 ile erkeklerle eşit olma yolunda ilerlemektedir).

İlerici bir mutabakat, sanayi işçilerinden ve “Big Mac” işçilerinden önemli bir destek talep edecektir, ancak İşçi Partisi’nin potansiyel desteği, toplumsal cinsiyet ayrımının yanı sıra diğer sınıf gruplarını da kapsamaktadır. Sınıf açısından asıl zorluk, daha geleneksel mesleklerde çalışanlardan destek almakla sanayi sonrası bir gündemi uzlaştırmaktır. “Apple Mac” işlerinde çalışanlar, kadın hakları, gey hakları ve daha genel olarak insan hakları gibi liberal amaçlar açısından ilerici olma ve çevreciliğe sempati duyma eğilimindedir. Bu gruptaki çalışanların, kamu hizmetlerinin önemini kabul etseler de devlete büyük bir rol verilmesi konusunda çekinceleri bulunuyor.

Sanayi işçileri ve “Big Mac” işçileri, devletin sosyal ve iktisadi hayata geniş katılımı konusunda genel olarak daha mutlular. Bununla birlikte “işçi sınıfı otoriteryanizmi” denilen şey, bakış açılarının –liberal nedenlere karşı kayıtsızlık ya da düşmanlık ve aileye karşı gelenekselci bir bakış açısının– alelade bir yönünden başka bir şey değildir. Bu farklı sınıf gruplarını kesen bir program bulmak, merkez sol siyasetin en zor görevlerinden biridir. İşçi Partisi, bir sonraki seçimde sağlam işçi sınıfı desteğine ihtiyaç duyacak, fakat bunun (otoriterliğe ve korumacılığa prim vermeden) nasıl seferber edileceği ciddi ve sorunlu bir meseledir.

2006 yılının Kasım ayında Populus araştırma şirketinin yaptığı bir anket, Torylerin kadınlar arasında İşçi Partisi’ne karşı yedi puanlık bir üstünlük kazandığını ve Brown’ın lider olması durumunda bu oranın %12’ye yükseldiğini göstermişti. Örneklemin boyutu küçük olduğundan bu rakamların önemi tartışılabilir. Bununla birlikte 2005 yılının Eylül ayından bu yana biri dışında her ankette Torylerin kadın seçmenler arasında önde olduğu YouGov ölçümleri tarafından doğrulanmış görünüyor.¹⁵ Kadınlar çevre politikalarına genel olarak erkeklerden

¹⁵ “The voting intention gap”, <https://www.ukpollingreport.co.uk/blog/archives/903>.

daha fazla sempati duyduğundan, Cameron'ın yeşili ilgilendiren konulardaki güçlü duruşunun bu farkın büyük bir kısmını açıklamış olması muhtemeldir. Bu fark, 2007 yılının başlarında biraz biraz kapanmaya başlasa da bu konu, Brown'ın yakından ilgilenmesi gereken bir konu olmaya devam ediyor.

Bir sonraki seçimde İşçi Partisi'nin seçmenlerin özdeşleşebileceği temel bir mesajı olması gerektiğini görmek için halkla ilişkiler konusunda saplantılı olmak gerekmiyor. Bu kitap boyunca anlatmaya çalıştığım gibi bir mesaj yalnızca bir mesaj olarak düşünülemez, mutlaka gelişmiş fikirler ve politikayla desteklenmelidir. Böyle bir ana izlek olmadan seçimlerin kazanılmasına imkân yoktur. Peki, bu ne olmalı? Ben "İşçi Partisi'yle Daha Güvenli" derdim. Bu, benim Gelecekle Sözleşme dediğim şeyi özetleyen bir mesajdır. İşçi Partisi'yle (ve Gordon aBrown'la) daha güvenli, çünkü dümeni güvenli bir şekilde tutmanın gerekli olduğu çalkantılı bir dünyada yaşıyoruz. Daha güvenli çünkü İşçi Partisi artık kabul görmüş bir hükümet partisi ve yararlanabileceği zengin bir deneyime sahip; daha güvenli çünkü İşçi Partisi, NHS gibi gerçekten önemli olan kurumları savunacak ve ilerletecek; daha güvenli çünkü İşçi Partisi, şimdi harekete geçmezsek karşımıza çıkacak rahatsız edici sorunları da şimdiden düşünüyor.

Brown, bir parti lideri ve başbakan olarak Cameron'dan "daha yeni" bir figür olacak. Bu nedenle anket sonuçlarının pek bir şey ifade etmemesi muhtemeldir çünkü pek çok şey, Brown'ın nasıl göreve geldiğine bağlı olarak değişecektir. İlerici bir mutabakat oluşturmak, büyük ölçüde "geleneksel" işçi seçmenleri fiilen evlerinden çıkıp oy kullanmaya ikna edecek politikaların üretilmesine bağlı olduğu kadar İşçi Partisi'nin yeni sınıflar, kablolu işçiler ve yüksek teknoloji içeren mesleklerde çalışanlar arasında inşa edeceği temel desteğe de hitap eder.

Ne zaman olursa olsun bir sonraki seçimden hiçbir parti-nin çoğunluk sağlayamadığı dengeli bir parlamento çıkması mümkün müdür dersiniz? Bence bu çok büyük bir olasılıkla yaşanacak olan budur. Britanya siyasetinde, nadiren dengeli

bir parlamento ortaya çıkar. Son olarak 1974 yılının Şubat ayında yapılan genel seçimlerde dengeli bir parlamento ortaya çıkmıştı ve aynı yılın Ekim ayında yapılacak bir sonraki seçime kadar sürmüştü. Dengeli bir parlamentonun, nispi temsil altında zaten olacağı gibi, basitçe bir koalisyon durumu olduğunu söyleyenler olacaktır. Yine de Birleşik Krallık söz konusu olduğunda dengeli parlamento, mevcut sistem altında bir belirsizlik durumuna ve liderlik eksikliğine yol açma eğilimindedir. Ben kalabalıkların irfanına inanan biriyim. Seçmenlerin dengeli bir parlamento isteyeceğine inanmıyorum ve bu nedenle muhtemelen bunun olmasını engelleyecekler.

İşçi Partisi'nden yeni ayrılan Clare Short, tam olarak nasıl bir sonuç vereceği belli olmasa da bir sonraki seçimde dengeli bir parlamento için faal olarak kampanya yürüteceğini söyledi. Böyle bir sonuç çıkarsa Liberal Demokratlar, güç dengesini elinde tutacak ve diğer iki ana partiden hangisiyle hükümet kuracaklarına karar vermek zorunda kalacaklardı. Kimsenin hangisini seçeceğinin net olmaması, partinin ideolojik olarak kendisini konumlandırmakta yaşadığı zorlukların bir göstergesidir.

Şu anda Britanya siyasetinde oynanacak her şey var. Ekonominin kötüye gitmesi hâlinde İşçi Partisi'nin neredeyse hiç şansı kalmayacak. Dış dünyada cereyan eden olaylar da iç politikayı kökünden değiştirebilir. Bill Clinton'ın 1997 yılında iktidarda olması, Blair için şüphesiz olumlu bir etki yaratmıştı. Amerika'da bir sonraki seçimde Demokrat bir başkanın koltuğa oturması durumunda aynı şey Brown için de geçerli olabilir.

Umarım ikisi de gerçekleşir. Artık ne benim ne de başka biri için Washington'dan Beyaz Saray'a Concorde ile yolculuk söz konusu olmayacak. Ama bir daha davet edilirsem –mesela ikinci bir Clinton iktidarında– bir Airbus A380 ile gitmekten de aynı derecede mutlu olurum.

İŞÇİ PARTİSİ'NİN GELECEKLE SÖZLEŞMESİ

Groucho Marx: Gelecek, eskisi gibi değil.

George Burns: Ülkeyi gerçekten nasıl yöneteceğini bilen insanların taksi sürmek ya da saç kesmekle meşgul olması ne acı.

Zaman zaman farklı şekilde ifade edilse de Tony Blair, Glenn Hoddle ve Madonna'ya atfedilen şu sözü hatırlatmak isterim: Asla tahminde bulunmam ve asla bulunmayacağım.

Küreselleşen bir dünyanın üstlenmek zorunda olduğu görevlerin büyüklüğü düşünüldüğünde aslında bugünün geleceği bile eskinin geleceğinden daha farklıdır. Groucho buralardayken iklim değişikliği diye bir sorunumuz yoktu. Ülkeyi yönetmek, İngiltere Millî Takımı'nın teknik direktörü olmak gibidir: Herkes, mevcut yönetimden daha iyi yapabileceğini düşünür. Her iki iş de kendi çapında nankördür. Başarıları görmezden gelinir de başarısızlıkları kazan kaldırır (bazen başarıları da). Glenn Hoddle bir dönem İngiltere Millî Takımı'nın teknik direktörlüğünü yapmıştı. Geleceği tahmin etmeyle ilgili gözlemi gerçekten onun nüktelerinden biri miydi bilmiyorum ama bir anlamı olduğu kesindir. Tahmin zor bir iştir ama yapmak zorunda olduğumuz bir iştir çünkü tahmin etmezsek hiçbir şeyi planlayamayız.

Birazdan, aslında kitabın bir özetini okuyacaksınız ama lütfen kızmayın çünkü tüm anlattıklarımı bir kez daha kısaca ele almak yararlı olacaktır. İşçi Partisi, Britanya'da müreffeh, adil ve açık bir toplum yaratmak ve bu niteliklerin –yalnız bir nesil için değil tüm gelecek nesiller için de– sürdürülebil-

mesini sağlamayı amaçladığını savundum. Bu çerçevede parti de yurttaşlardan bu amaçların gerçekleştirilmesine yönelik desteğini ister.

Başta bu sonuç niteliğindeki özeti yazarken bunu, politikaların değiştirilmesi gerekenlere karşı değiştirilmesi gerekmeyen alanlara göre düzenleyebileceğimi düşünmüştüm. Gelgelelim bazıları diğerlerinden çok daha fazla ihtiyaç duyulmasına rağmen politik inovasyonun gerekli olmadığı neredeyse hiçbir alan olmadığı sonucuna vardım.

Gelecekle Sözleşme'nin bütüleştirici izleği küreselleşme, daha açık bir ifadeyle toplum olarak onunla başa çıkma ve ondan yararlanma yeteneğimizdir. Takdir edersiniz ki karşılaştığımız zorlukların çoğuyla tek başımıza mücadele edemeyiz. Şu an yapabileceğimiz en kötü hareket, güvenliği uluslararası arenadan uzaklaşarak aramak olur. Daha güvenli olabiliriz ama bunu yalnızca etrafımızdaki değişim güçleriyle etkileşime geçerek yapabiliriz.

Bana sorarsanız gelinen noktada ülke dâhilinde Yeni İşçi Partisi'nin özgün gündeminin fersah fersah ötesine geçmeliyiz. Yeni İşçi Partisi, 1997 yılında oldukça başarılı bir politika geliştirmişti, tamam, ama daha ileri bir aşamaya geçmek için artık farklı bir yaklaşımın geliştirilmesi şarttır.

Yeni İşçi Partisi, anlayışından ödün vermeden hem Eski Sol'dan hem de Thatcherçılıktan kopmak ve üçüncü bir yol kurmak istiyordu. Ne var ki yeni bir sentez oluşturmakta da tam anlamıyla başarılı olamadı. Eski bölünmelere çok fazla saplanıp kaldı: Belirli bir hizmet; devlet, piyasalar veya üçüncü sektör tarafından mı yoksa üçünün bir ortaklığı tarafından mı sağlanmalı? Devlet, temelde bir dağıtım aracı olarak görüldüğü için yeterince iyileştirilmedi ve bırakın kapitalizmin yapısını, piyasaların doğası bile gerektiği gibi sorgulanmadı.

Bugün hem devleti hem de piyasayı halkın hizmetkârı yapmaya çalışmalıyız. Haklısınız, “halkın hizmetkârı” son derece bayat bir laf gibi geliyor kulağa ama bu sizi yanıltmasın, işaret ettiği şey fevkalade önemli: Halk ve iştirak kavramları, yol gösterici bir çerçeve sağlar. Kamu hizmetlerinin yurttaşların

mümkün olan her yerde tercih edebilecekleri ve gerektiğinde seslerini duyurabilecekleri bir şekilde geliştirilmesi elzemdir. Ademimerkeziyetçilik ve bağımsız irade, devlet ya da ticari kuruluşlar başta olmak üzere diğer failer tarafından sağlanıp sağlanmadığından bağımsız olarak önemlidir.

Aslına bakarsanız kapitalizmin tüketicilerin çıkarlarının yanı sıra toplumun uzun vadeli çıkarları için de işlemesi gerekir. Kurumsal sorumluluk, İşçi Partisi'nin kamu hizmetleri reformu gibi kaygı listesinin en üstünde yer almalı ve laftan daha fazlasını üreteceğimizi gösteren bir tartışmayı başlatmalıyız. Özellikle çevrenin hâlihazırda baskı altında olan alanında, kamu kurumları ve özel şirketler arasında bir işbirliği gerektirecek birçok yatırım talebi bulunuyor. Örneğin enerji projeleri normalde uzun vadeli yatırımların yanı sıra, esas olarak özel sektör tarafından sağlanması gereken bir teknolojik kapasiteye de ihtiyaç duyar. Öte yandan hükümet doğru şartları sağlamadıkça bu kadar uzun dönemler boyunca yatırım yapmak için bir neden olmayabilir.

Gordon Brown, Britanya'da yeni bir anayasal çözüm ihtiyacına vurgu yapıyor. Bunu söylemenin daha iyi bir yolu, demokrasimizi demokratikleştirmeye çalışmamız olabilir. Bunun için iki görev söz konusudur. Bu görevlerden biri, 1997 yılında başlayan anayasal değişiklikleri tamamlamak. Bu görevin bir gereği olarak şunların yapılması şarttır: etkili yetki devri yoluyla "İngiliz Sorunu"nun çözülmesine yardımcı olmak; Parlamento'da, özellikle de Lortlar Kamarası'nda reform; ceza yargılaması sisteminde daha fazla reform... Gelgelelim ikinci görev, benim olağan demokratikleşme dediğim şeyin karmaşıklığıyla mücadele ediyor. Bu alanda deneysel olmaya hazırlıklı olmalıyız çünkü kimsenin tam olarak anlayamadığı derin dönüşümler oluyor.

Kimlik siyasetinin önümüzdeki birkaç yıl içinde oldukça belirleyici bir yol oynaması kuvvetle muhtemeldir. Birbiriyle örtüşen iki siyasi arena söz konusudur. Biri, Britanya kimliğini tehdit eden milliyetçiliğin merkezci güçlerini içeriyor. Burası sorunlu bir alan. Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'ni ele

alalım. İsmi değiştirilebilirdi çünkü Britanya AB'den çıkarsa İskoçlar ve büyük olasılıkla Galler, ayrı birer ulus olarak ona yeniden katılmak isterdi. Bu saatten sonra artık Birleşik Krallık değil Bölünmüş Krallık olurdu. Diğer görev, kültürel ve etnik çeşitliliğimizi Britanya'nın gücünü aşındırmak yerine ona eklemektir. Bu anlamda çokkültürcülük açısından başarıya ulaşmaktan başka bir yolumuz yok.

Sözleşmede yer alan maddelerin oluşturduğu aşağıdaki liste kısa ve şematiktir; kitabın yerini tutmaz!

1. İktisadi başarı o kadar çok şeyin temelidir ki ona birinci derece yer vermek mantıklıdır. İşçi Partisi'nin amacı, bugüne kadar elde edilen başarıları sürdürmenin yanı sıra bu başarıları yeni başarılar eklemektir. Makroekonomi politikası, devam eden düşük enflasyonla birlikte istikrarlı büyümeyi hedeflemelidir. Korumacılığa dönülmemelidir. Esneklik, ekonominin tüm alanlarında, istikrarlı bir şekilde artan asgari ücret tabanının ve bir emek piyasası politikasının (New Deal)) ilerletilmesinin üzerinde bir hedeftir. Verimliliği artırmak ve en alttakilerin hayat koşullarını iyileştirmek için becerilerde daha etkili bir dönüşüme ihtiyaç duyulacaktır. İşçi Partisi, iş dostu bir ortamın gelişimini teşvik etmeye devam etmeli ama gerektiğinde de düzenlemelerden çekinmemelidir. Bu düzenleme, kısıtlamalara değil mümkün olduğunca teşviklere dayanmalıdır. Bu amacın sosyal adaletin iyileştirilmesi ile tutarlı olduğu, İskandinav ülkelerinin her iki alanda da elde ettiği başarı ile gösterilmektedir.
2. Özel, hatta tahakküm derecesinde denetim altına alınması gereken çok az şey olsa da hayatımızın pek çok alanında devlete ihtiyacımız vardır. Piyasa kesiminde ve sivil toplumda birçok kurumla ve doğrudan yurttaşla işbirliği içinde çalışmak zorundadır. Yurttaşlar, devlet hizmetlerinde mümkün olan tüm alanlarda söz sahibi düşüncelerini ifade edebilmeli ve tercih hakkına sahip olmalıdır. Devlet, güvence veren bir devlettir; yurttaşları güçlendirecek kaynaklar sağlamanın yanı sıra istenen sonuçların elde

- edilmesini sağlamak için onlarla birlikte çalışmayı da amaçlar. Tepeden inme devlet çağına dönüş söz konusu bile olamaz. Geleneksel solun düştüğü hataya düşmeyip devlet alanını, kamusal alanla bir tutmamak elzemdır. Bilakis ticaret yapanlara yönelmenin kamusal amaca ihanet etmek anlamına gelmesi gerektiğini iddia etmek yanlıştır.
3. Yetki devri, hükümetin kendisinin yanı sıra eğitim ve sağlık alanlarında yapılacak reform paketinin önemli bir parçası olmalıdır. Bu anlamda merkezî hükümetin gitmesinin önüne geçen simgesel tavizler değil gerçek bir iktidar devri olmalı. Hükümet, siyasi hayatın kökten değiştiğini kabul edip söylemsel demokrasiyi denemeye hazır olmalıdır.
 4. İklim değişikliğini kontrol altına almak ve buna uyum sağlamak, yurttaşların hak ve yükümlülüklerinin ayrılmaz bir parçası hâline getirilmelidir. Gerçek ilerlemeyi, özellikle AB'nin diğer ülkeleriyle birlikte ciddi bir etki yaratmak adına açık ara en iyi şansımız olan gerçek ilerlemeyi güvence altına almak için uluslararası arenada gösterilen çabalar büyük ölçüde artırılmalıdır. Teknolojik inovasyonun son derece önemli olacağı bu süreçte, vergi indirimleri ve diğer yollarla teşvik edilmelidir. Devlet kurumlarının kendilerinin, şirketlerin ve yurttaşların sorumlu davranışlarından emin olmak için çeşitli manivelaların kullanılması şarttır. Güvenlik açıklarını ulusal çapta değerlendirilmesi sürecine derhâl başlanmalıdır.
 5. Çevre vergilerini ve vergi teşviklerini daha da ön plana çıkarmak için vergilendirme modeli değiştirilmelidir. Vergilerin koruma altına alınması son derece önemli bir rol oynayabilir. Daha sağlıklı yaşamı alışkanlık hâline getirmeyi özendirmek gibi arzu edilir sosyal etkileri olan vergilerde olduğu gibi vergi teşvikleri de mümkün olduğunca büyük bir paya sahip olmalıdır. Yeşil vergilerdeki artışlar, başka yerlerde karşılık gelen vergi indirimleri olmadan ek geliri artırmak için kullanılmamalıdır. Çevre vergilerinin vergiler açısından ilerici bir boyutu olduğuna dikkat edilmelidir. En yoksullar her zaman en fazla risk altında olduklarından,

- iklimin sosyal sigorta üzerindeki sonuçlarının üzerinde düşünülmesi gerekecektir.
6. İşçi Partisi, eşitlikçi bir parti olduğu konusunda kafalarda soru işareti uyandırmamakla yetinmemeli, yüksek düzeyde eşitsizliğin ve yoksulluğun devam etmesinin herkes için zararlı sonuçlar doğurduğunu çok net bir şekilde ortaya koymalıdır. İşçi Partisi'nin eşitlikçilik anlayışı geleneksel solun eşitlikçilik anlayışından farklı olmalıdır çünkü sosyal politikanın iktisadi etkisi (ya da iktisadi politikanın sosyal politikaya etkisi) daima tüm ayrıntılarıyla anlatılmalıdır. Yoksulluğu azaltırken iktisadi dinamizmi ya da yeni iş alanları da yaratan politikalar ön planda tutulmalıdır.
7. Yol gösterici bir ilke olmalıdır: Önce çocuklar! Tanımı gereği bir ulusun geleceği, çocuklarıdır. Tüm çocukların hayata iyi bir başlangıç yapmalarını sağlayacak koşulları yaratmakla yetinmemeli, onlara ve sonraki nesillere ait kaynakları gasp etmeyeceğimizi de garanti etmeliyiz. “Önce çocuklar” ilkesi, yoksullukla mücadele için de geçerlidir. 2010 yılına kadar çocuk yoksulluğunu yarı yarıya azaltma taahhüdü, hükümetin aldığı en radikal kararlardan biridir ve bunun gerçekleşmesini sağlayacak politikalar uygulanmalıdır. 2020 yılına kadar çocuk yoksulluğunu ortadan kaldırma hedefi kesinlikle göz önünde bulundurulmalıdır. Tamam, ütöpik olabilir belki ama geleceğin politik gelişmeleri oluşturmak için bu, büyük bir motivasyon etkisi yaratabilecek bir hedeftir. Ne de olsa –İskandinav ülkeleri gibi– bazı ülkelerde çocuk yoksulluğu oranları, hâlihazırda çok düşüktür.
8. Kadınların işgücündeki ve evdeki konumlarını iyileştirmeye dönük politikalara öncelik verilmeden çocukların hayatlarında sistematik bir değişim yapılamaz. İş/hayat dengesi, ilk bakışta tuhaf görünebilir. Hayatın bir parçası olan iş, pek çok insan için son derece önemlidir. Bu anlamda iş, aile ve bunların dışındaki kaygılarla yükümlülükler uzlaştırılmalıdır. Pek çok kadın hem ücretli bir işte çalışırken hem de ev işlerini sürdürmeye çalışmaktadır. Kadınlara

yardımcı olmak için önemsiz hizmet işlerinde çalışanların, idareye terfi etmelerine olanak tanıyan politikalar gibi çeşitli stratejiler uygulanabilir.

9. Eğitim ve sağlık, temel öncelikler olmaya devam etmelidir. Eğitim, devam eden refahımızın temel taşıdır, fakat tolerans ve kozmopolit bakış açısı katkısı için de aynı derecede önemlidir. Yaşam boyu eğitim, içi boş bir slogan olmaktan çıkıp bir gerçeklik hâline getirilmelidir. Ne olursa olsun ama ne olursa olsun NHS Reformu devam ettirilmelidir. NHS'yi doğrudan hükümet denetiminden kurtarmaya azami dikkat gösterilmelidir; bu da aslında, gerçekleşmekte olan fakat daha da radikalleştirilmesi gereken bir süreçtir. Bununla birlikte sağlık hizmetlerinin sorunları NHS'nin çok ötesine uzanmaktadır.
10. İşçi Partisi, kozmopolit bir ulus olarak Britanya'nın bütünlüğünü sürdürmeye kararlı olmalıdır. Ülkenin kimliği, geçmişte sahip olduğu küresel rolden beslenen dışa dönük bir bakış açısına dayanmalı ve bugün farklı bir kılığa bürünmelidir. Egemenlik, artık uluslararası işbirliğine ve AB'deki üye devletlerin kaynakları bir havuzda toplamasına bağlıdır. Sağın beslediği dar ve çok net bir şekilde yalıtılmış bir ulusal kimlik anlayışından uzak durmalıyız. Ulusal başarıları kutlamaya çalışmalı ve bu başarıları, dünyanın geri kalanına karşı ülkenin imajını güncelleme faaliyetlerine bağlamalıyız.
11. Göç, sıkı bir şekilde denetlenmelidir. Britanya, gerçek mülteciler için sığınak sağlamaya devam etmeli ancak bunu, halkı tatmin edecek şekilde kökten geliştirilen mekanizmalar aracılığıyla yapmalıdır. Buradaki kilit görev, yasa dışı göçün önüne geçebilmektir ve bunu yapmanın başlıca yolu da Avrupa başta olmak üzerinde daha geniş çapta bir işbirliği yapmaktır. İktisat, çok sayıda vasıfsız göçmeni içine alamaz fakat vasıflı göçmenleri ikna etmek için olumlu çaba sarf edilmelidir.
12. Toplumun kimliği ve değerleri, çokkültürcülüğün sürekli desteklenmesinin arka planını oluşturur. Çokkültürcülük,

en azından entelektüel anlamda, azınlık grupların devletin ilkelerini kabul etmesi ve yasalarına uyması gerektiği anlamına gelir. Devlet, farklı gruplar arasında ve bu gruplar ile bir bütün olarak toplum arasında bağları geliştiren politikalar izlemelidir. Çokkültürcülük, kültürel uygulamaların diğer tüm düşünceleri gölgede bıraktığı bir yaklaşımı değil, başkalarının değerlerine eleştirel bir yaklaşımı benimsemek anlamına gelir. Hiçbir kültür topluluğu eleştiriden azade değildir. İfade ve eylem özgürlüğünün korunması, yeni bir coşkuyla sürdürülmelidir.

13. “Suça karşı sert, suçun nedenlerine karşı sert” önermesi temel alınmalı, ama İşçi Partisi’nin bugüne kadarki politikalarının ortaya koyduğundan daha dikkatli bir tutum benimsenmelidir. Büyük bir politik revizyon çağrısı yapılmalıdır. İşçi Partisi, ceza adalet sistemine çok fazla bel bağlıyor. Ceza adalet sistemi ile suçun nedenleri arasında hatırı sayılır bir mesafe vardır çünkü çok az suç fiilen cezalandırılmaktadır. Ayrıca cezaevinde kaç kişinin olması gerektiğine ilişkin sınırlamalar vardır. “Suçun nedenlerine karşı sert olmak”, ayrı bir görev olmak bir yana aslında “suça karşı sert olmak” demektir.
14. Uluslararası terörizm, daha önceki dönemlerde aşına olduğumuz yerel terörizmden doğası gereği farklıdır ve potansiyel olarak çok daha ölümcüldür. Buna karşı ulusal ve uluslararası düzeyde uygun önlemler alınmaya devam edilmelidir. Polisin şüphelileri yargı onayına tabi olarak uzun süre bedelsiz olarak tutmasına izin veren mevzuat korunmalıdır. Bununla birlikte “teröre karşı savaş” retoriği ve bundan çıkarılan bazı çıkarımlar terk edilmelidir.
15. AB üyeliğimiz, Britanya’nın geleceği için çok önemlidir. İklim değişikliği, enerji güvenliği, uluslararası suçların kontrolü ve insan kaçakçılığının yanı sıra yukarıda belirtildiği gibi göç konularında etkili politikaları teşvik etmek için kilit bir üye devlet olarak etkimizi kullanmalıyız. AB, şu anda sahip olduğu karar alma düzenlemelerini etkin bir şekilde yürütemiyor ve bunların keskinleştirilmesi ge-

rekiyor. Britanya, Tek Pazar'ın tamamlanması ve düşük performans gösteren AB ülkeleri içinde iktisadi ve toplumsal reform için baskı yapmaya devam etmelidir.

16.İşçi Partisi, küreselleşmenin yarattığı karşılıklı bağımlılıkları kabul ederek aktivist bir dış politikaya bağlı kalmalıdır. Britanya, dünya yönetimini güçlendirmek ve uluslararası hukukun durumunu düzeltmek için çalışmalıdır. Britanya, GSYİH açısından büyük bir ekonomiye sahip olabilir. Yine de Britanya dünya ölçeğinde küçük bir ülkedir. AB ile yakın ilişki kurmaya karşı olanlar istediklerini elde ederlerse Britanya, Amerika ile Avrupa'nın geri kalanı arasında tehlikeli bir bölgede sıkışmış, gerek Amerika gerekse Avrupa'nın geri kalanı üzerinde çok az etkisi olan küçük bir ada ülkesine dönüşebilir.

Birlikte ele alındığında tüm bu noktalar, İşçi Partisi'nin nasıl bir Britanya ortaya çıkarmak isteyeceğini göstermektedir. Britanya, değişim karşısında kendine güvenen bir ülke olmalıdır; yeni ortaya çıkan kozmopolit kimliğiyle ada zihniyetine sahip içine kapalı değil dışa ve ileriye dönük bir ülke olmalıdır; serbest piyasaya inanan ama aynı derecede güçlü bir kamusal alanı da hararetle savunan bir ülke olmalıdır; çevre sorunlarının haklı olarak ön planda olduğu bir ülke olmalıdır; iktidarın bölgelere ve şehirlere anlamlı bir şekilde devredildiği bir ülke olmalıdır; kamu hizmetleri reformunun devam ettiği, ifade ve seçim hakkına öncelik veren bir ülke olmalıdır; yoksulluğun ve özellikle çocuk yoksulluğunun keskin bir düşüşte olduğu bir ülke olmalıdır; eğitim standartlarının dünyanın en iyileriyle rekabet ettiği ve eğitimin devam eden bir süreç olduğu bir ülke olmalıdır; suçun düşmeye devam ettiği bir ülke olmalıdır; ailenin güçlü olduğu, fakat aile biçimlerindeki çeşitliliğin damgalanmadığı bir ülke olmalıdır; yeni küresel tehditler karşısında güvenli olan bir ülke olmalıdır; AB'nin küresel çağda sunduğu önemli avantajları tanıyan bir ülke olmalıdır; uluslararası sahnede lider olmaya devam eden bir ülke olmalıdır ve bugünkü neslin gelecek nesilleri sömürmediği bir ülke olmalıdır.

DİZİN

A

adalet 63, 283
ademimerkezileşme 62
ademimerkezileştirilme 39, 129
alkolizm 170
anakara ulusu 35
asgari ücret 279
asimilasyon 214, 215
Avrupa Birliği 20, 28, 33, 34, 47, 54, 72, 75, 76, 88, 92, 107, 114, 154, 192, 198, 199, 207, 208, 216, 222, 223, 225, 226, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 237, 242, 243, 244, 245, 246, 267, 280, 282, 283, 284

B

Bağımsız sektör tedavi merkezleri 128
Baker Raporu 238
Banting, Keith 213
Benn, Tony 264, 265
Berlusconi, Silvio 55
Bevan, Aneurin 66
beyin kazancı 207
Beveridge, William 170
bireycilik 14, 223, 224
bireysel özgürlük 30
Birinci Yol 37, 134
Blair, Tony 15, 16, 17, 27, 33, 35, 47, 48, 54, 55, 56, 57, 58, 62, 67, 73, 95, 113, 117, 123, 228, 230, 231, 232, 235, 264, 267, 270, 271, 275
Blankley, Tony 200
BM 55, 56, 79, 233, 236, 238, 243
Booth, Cherie 13
Bosanquet, Bernard 130
Brewer, Mike 148, 150
Britanya Ulusal Partisi 64, 69

Bush, George W. 22, 55, 74, 75, 186, 235, 236, 237, 241
Buchanan, Patrick 201
Buffett, Warren 141
bürokrasi 23

C

Cameron, David 17, 31, 38, 51, 57, 58, 59, 60, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 73, 74, 75, 102, 132, 166, 167, 224, 229, 269, 271, 274
Campbell, Menzies 60, 70, 71, 72, 260
Carville, James 260
cinsiyetçilik 30
Clarke, Charles 11, 206, 217
Clinton, Bill 15, 35, 38, 39, 48, 75, 234, 235, 237, 260, 261, 275
Clinton, Hillary 13, 14
Cooke, Viki 255
Colley, Linda 220, 224
Crosland, Tony 15

Ç

çağdaşlaşma 25
çevre politikası 29
Çocuk Güven Fonu 156
çokkültürcülük 31, 32, 69, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 218, 219, 282

D

Dalyell, Tom 64
demokrasi 15, 41, 76, 103, 106, 244, 248, 249, 250, 253, 258, 266, 280
Demokrat Parti 14, 38, 72
Dench, Geoff 204, 205
Denge Hareketi 167
Diller, Phyllis 167
Dünya Bankası 79, 243

Dünya Ekonomik Forumu 26
Dünya Yaban Hayatı Fonu 140

E

e-demokrasi 257
Eatwell, John 14
eğitim 25, 26, 28, 29, 44, 50, 59, 94,
99, 109, 118, 119, 144, 147, 150, 153,
161, 270, 280, 282
emeklilik 160; 163
emniyet 116, 252
enerji güvenliği 34, 84, 86, 187, 230,
283
enflasyon 34, 58, 59, 117
Eski İşçi Partisi 37, 40, 53, 60, 65, 75,
98, 109, 197, 277
eşitlik 25, 28, 190
eşitlikçilik 52, 147, 148, 151, 281
eşitsizlik 28, 45, 50, 62, 67, 131, 154,
212
etnik azınlıklar 118

F

Fishkin, James 256
fırsat eşitliği 44
Foe, Daniel 87
Ford, Harrison 13
Frost, David 124

G

Gaebler, Ted 39
Galler Meclisi 53
garantici devlet 31
Gates, Bill 25
Gavron, Kate 204
Gelecekle Sözleşme 22, 31, 276
Gene Grossman, Gene 84
General Motors 192
Gershon, Peter 114, 115
Goodhart, David 212, 213
göç 31, 34, 45, 46, 51, 59, 69, 87, 88,
198, 199, 201, 202, 206, 207, 229,
230, 231, 282, 283
göçmen 46, 88, 199, 203, 206, 212,
213, 215; ~ meselesi 46
göçmenlik 203, 226
Green, Bethnal 204
Greenpeace 140

güvenceli esneklik 26

H

halo etkisi 257
Hardie, Keir 167
Harker Raporu 149
Hayek, Friedrich Von 37, 74
Hedge fonları 141, 142
Hewitt, Patricia 14
Hill, Robert 118
Hirsch, Donald 149, 150
Hoddle, Glenn 276
Howard, Michael 51, 65, 75
Hüseyin, Saddam 55, 56, 264

I

Irak Savaşı 47, 70, 79, 241

İ

ifade özgürlüğü 171, 181, 200, 218,
266
İkinci Dünya Savaşı 37, 133, 163, 200
İkinci Yol 37
iklim değişikliği 29, 30, 34, 54, 76, 84,
86, 90, 102, 139, 146, 168, 172, 185,
186, 188, 189, 190, 191, 192, 195,
226, 230, 276, 283
iktisadi 7, 22 ; ~ dinamizm 25, 40, 44,
60, 151, 281 ; ~ göç 9; ~ istikrar 66;
~ küreselleşme 133
İskoç Parlamentosu 53, 270
İskoç Ulusal Partisi 63
İslami radikalizm 32
istihdam 21, 49, 83, 84, 108, 123, 134,
136, 137, 143, 144, 147, 148, 149,
151, 152, 159, 213; ~ oranı 42, 49
İsveç Sosyal Demokrat Partisi 38
İşçi Partisi 13, 14, 16, 76, 83, 89, 91,
92, 936, 167, 189, 208, 214, 225, 227,
229, 230, 232, 233, 234, 241, 248,
258, 259, 0, 271, 272, 273, 274, 275,
276, 277, 278, 279, 281, 282, 283,
284; ~ Manifestosu 54
işçi sınıfı 37, 38, 43
işsizlik 42, 48, 59, 88

J

Jospin, Lionel 48, 235

K
 kablolu işçiler 43, 272
 Kadın ve Çalışma Komisyonu 159
 kamu hizmetleri 21, 24, 25, 44, 50, 66, 76, 98, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 111, 113, 115, 130, 142, 144, 269, 277, 284
 kamusal alan 23, 52, 98
 kapitalizm 23, 24, 53, 133, 136, 137, 140, 277, 278
 Keynes, John Maynard 134
 Kinnock, Neil 14, 262
 Kızıl Bayrak 36
 Klein, Joe 260,261
 Kletzer, Lori 153
 komünizm 23, 135, 138
 kozmopolitanizm 91
 Kuzey İrlanda Meclisi 53
 kültürel çeşitlilik 31, 76, 88
 küreselleşme 14, 15, 27, 32, 66, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 89, 90, 91, 127, 153, 199, 202, 247, 251, 269, 277, 284
 Kyoto Protokolü 54, 87
 Kissinger, Henry 200

L
 Lampl, Peter 25, 162
 Layard, Richard 42, 89, 169
 Leahy, Terry 139
 Leitch Raporu 61
 Leno, Jay 220
 liberalizm 72
 Litan, Robert 153
 Livingstone, Ken 51, 53, 54, 264, 265

M
 mahremiyet 253
 Major, John 51, 94, 123
 Mandelson, Peter 163
 Mathau, Walter 99
 makroekonomi politikası 279
 makro iktisat 21 politikası; ~ 42
 mandıracılık 178
 Manhattan Projesi 260
 Marshall, T.H. 171
 Marx, Karl 134, 276
 Mattinson, Deborah 255

McCartney, Timothy 17,240
 medya 250, 251, 262, 266, 272
 Merkel, Angela 147, 234
 merkez sol 23, 25, 36, 37, 38, 39, 43, 45, 48, 51, 272, 273; ~ partiler 46
 Milburn, Alan 27,28
 Miliband, David 14
 milliyetçi ayrılıkçılık 33
 modern kapitalizm 140
 modernlik 80, 189
 Modood, Tariq 211
 Mowlam, Mo 265
 Muhafazakâr Parti 20, 68, 132, 223
 mutluluk 30, 67, 168, 169
 müdahalecilik 46
 mülteciler 282

N
 NATO 242, 245
 Nairn, Tom 63
 nükleer enerji 71, 192, 193; ~ teknolo-
 jileri 192; ~ silahlanma 29, 241

O
 obezite 30, 177, 178
 Offshore faaliyeti 86
 olumlu refah 30
 ortak pazar 24
 orta sınıf 28
 Osborne, David 39
 otoriteryenlik 44

Ö
 Özel Finans Girişimi 111

P
 Parèkh, Bhikhu 221
 Phillips, Trevor 211, 212
 Porter, Michael 129
 Powell, Colin 56, 222, 223, 224, 235
 Powell, Enoch 64, 222, 223
 Primarolo, Dawn 114

R
 radikal İslam 32, 87, 200
 refah 23, 24, 28, 30, 31, 37, 49, 62, 68, 74,, 188, 196, 212, 213, 230, 237;
 ~ düzeyi 24

reform 25, 28, 34, 40, 52, 53, 71, 72, 82, 97, 114, 118, 123, 128, 181, 243, 270, 278, 280, 284; ~ Yasası 267
regülasyon 24, 61, 73, 101, 110, 111, 137, 141
Reith Konferansları 251
Roy, Olivier 32, 215, 216
Russell, Bertrand 170

S
sağlık sistemi 29, 99, 129, 180
sağ politika 45, 108
sahte evrenselcilik 28
Sainsbury Ailesi 25
Schmid, Günther 152
seçim 20, 43, 46, 48, 51, 57, 106, 118, 124, 131, 259, 269, 271, 284; ~ öz-
gürlüğü 116
Sen, Amartya 208, 209
Short, Clare 264, 265, 275
Simpson, Ludi 214
Sinatra, Frank 36
Smith, Adam 135
Soğuk Savaş 39, 83, 90, 236
sol 60, 93, 109, 133, 277; ~ partiler
36, 38, 51, 234, 272
Soros, George 25
sosyal: ~ adalet 52; ~ Adalet Komisyo-
nu 14, 42; ~ demokrasi 15, 133, 135;
~ model 230; ~ politika 31, 40, 281;
~ yardım 40, 75, 96, 107, 158, 202,
212, 213; ~ yardım reformu 40
Sosyalist Enternasyonal 235
SPD-Yeşiller koalisyonu 48
Spengler, Oswald 200
Summers, Martin 112

Ş
Şanghay İşbirliği Örgütü 245

T
Taylor, Charles 209, 210, 211
Teisberg, Elizabeth 129
terör 67, 97, 239, 240
terörizm 59, 83, 97, 226, 240
Thatcher, Margaret 21, 37, 49, 50, 51,
57, 60, 65, 68, 75, 108, 109, 110, 222,
223, 264
Thatcherçılık 37, 38

Tomlinson Raporu 119
Tony Blair hükûmeti 58
Tory Partisi 17, 20, 21, 63, 65, 66, 68,
75, 109, 124, 162, 222, 223, 228, 266,
269, 270, 271
Tosycılık 37
tüketici-yurttaş 106

U
ulusal: ~ güvenlik açığı 195; ~ kimlik
67, 69, 87, 90, 221, 224, 225, 269, 282
uluslararası ilişkiler 33; ~işbirliği 33;
~suçlar 34; ~terörizm 238, 239, 240,
283
uyuşturucu kaçakçılığı 34, 83; ~ kul-
lanımı 155, 169

Ü
üçüncü sektör 31, 74, 102, 277; ~ yol
15, 21, 26, 36, 37, 38, 82, 172, 223

V
vergi 21, 24, 25, 26, 40, 43, 49, 50,
51, 66, 71, 75, 93, 102, 107, 113, 115,
120, 132, 142, 144, 145, 146, 150,
152, 164, 188, 202, 237

W
Willets, David 162
Willmott, Peter 204, 205
Winder, Robert 87
Wolf, Martin 78
Wolff, Edward 164

Y
Yeni Demokrat Koalisyonu 78
Yeni İşçi Partisi 19, 21, 22, 24, 36, 38,
41, 47, 52, 55, 92, 98, 259, 261, 262,
265, 266, 277
Yeni Yurttaşlık Sözleşmesi 39
Yeoman Muhafızları 229
yoksulluk 21, 22, 40, 66, 69, 75, 88,
94, 95, 147, 148, 149, 154, 157, 158,
160, 163, 281; ~ oranı 22, 88
Young, Michael 11, 88, 179, 204, 205
yurttaşlık 39, 106, 188; ~ sözleşmesi
43, 65

Sosyal demokrasi kan kaybetmeye devam ediyor. Milliyetçi akımlar palazlanıyor, popülizm dünyanın dört bir yanında güçlenerek solun hareket alanını kısıtlıyor. Genişleyen piyasalar ile sosyal politikalar arasındaki sürtüşme ve gerilim arttıkça, bir zamanlar solun aşırı uçlarına alternatif olarak sunulan, piyasayla iyi geçineceği düşünülen sosyal demokrasi Avrupa'da bile giderek büyüyen bir hayal kırıklığına dönüşüyor.

Peki, bu durumu tersine çevirmek mümkün mü? Mümkünse nasıl bir yol izlemek gerekiyor? Değişen bir dünyada sosyal demokrasiye yer var mı? Günün sorunlarında ve kendi iç çekişmelerinde boğulmayan, geleceği de vizyonuna dâhil eden bir siyaset anlayışı nasıl yerleştirilebilir?

Çağımızın en önemli sosyologlarından Anthony Giddens, siyasetçi yanını gözler önüne serdiği bu çalışmada, sosyal bilimlerdekiengin bilgisini de kullanarak bu sorulara sağduyulu ve olumlu bir yanıt veriyor. Parlak ve keskin çözümleme becerisiyle iklim değişikliği meselesinden yeni kitlesel göçler olgusuna, çokkültürcülüktenden devletin piyasalar karşısındaki tutumuna uzanan geniş bir yelpazede birçok meseleyi ele alıyor. Çağımızın karmaşık ve çetrefil sorunlarını gözeten, toplumsal hareketleri hesaba katan, gelecek bilinciyle hareket eden ortayolcu, "gelecekle sözleşme" adını verdiği adil bir sosyal demokrasi programının taslağını sunuyor.

FOL

**SÖZ SİZDE
BAY BROWN**

KİTAP NO / 263

BASIM / 1

/folkitap

/folkitap

/folkitap

ISBN 978-625-8242-57-7

9 786258 242577